

Suomenkielinen laitos

Tiedonantoja ja ilmoituksia

66. vuosikerta

29. syyskuuta 2023

Sisältö

I Päätöslauselmat, suositukset ja lausunnot

LAUSUNNOT

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean 580. täysistunto, 12.7.2023–13.7.2023

2023/C 349/01	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Veropolitiikan uudelleentarkastelu pienituloisten kotitalouksien ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojaamiseksi vihreän siirtymän kielteisiltä vaikutuksilta" (oma-aloitteinen lausunto)	1
2023/C 349/02	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Kollektiivisen neuvotteluvoiman vahvistaminen koko Euroopan unionissa" (oma-aloitteinen lausunto)	7
2023/C 349/03	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Inflaatio- ja energiatoimenpiteiden seuranta ja EU:n energia-alan häiriönsietokyky keskeisillä talouden aloilla" (oma-aloitteinen lausunto)	12
2023/C 349/04	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Vedenkäytön tehokkuus ja kuluttajien tietoisuus vesijalanjäljestään" (oma-aloitteinen lausunto)	18
2023/C 349/05	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Tekstiilimerkintöjä koskevan asetuksen tarkistaminen" (valmisteleva lausunto)	24
2023/C 349/06	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Ikäihmisiä koskeva EU:n strategia" (puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto)	28
2023/C 349/07	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Euroopan teollisuuden hiilestä irtautuminen ja innovoinnin ja digitalisaation rooli sen edistäjinä" (Puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto)	36
2023/C 349/08	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Kalastuslaivasto vähähiiliseksi" (puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto)	41

2023/C 349/09	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”EU:n sinisen kehityksen ohjelmaan liittyvät talousnäkökohdat – vesialan investointitarpeet EU:ssa” (oma-aloitteinen lausunto)	50
2023/C 349/10	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Veden saatavuus: vesiköyhyyden torjunta ja sen vaikutukset sosiaalipoliittikkaan” (oma-aloitteinen lausunto)	60
2023/C 349/11	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kohderyhmien osallistaminen ja kansalaispaneelien työn tulosten tehokas hyödyntäminen” (oma-aloitteinen lausunto)	69
2023/C 349/12	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Runsaasti vettä vaativat teollisuudenalat ja vedenkäytön kannalta tehokkaat tekniikat” (oma-aloitteinen lausunto)	74
2023/C 349/13	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kestävä vesihuolto ja ilmastohätätila: kiertotalouteen perustuvia ja muita ratkaisuja EU:n maatalouselintarvikejärjestelmää varten tulevassa sinisen kehityksen ohjelmassa” (oma-aloitteinen lausunto)	80
2023/C 349/14	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kestävät ja häiriönsietokykyiset vesi-infrastruktuurit ja vedenjakeluverkot” (oma-aloitteinen lausunto)	87
2023/C 349/15	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vaikuttajien kautta tapahtuva mainonta ja sen vaikutus kuluttajiin” (puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto)	94
2023/C 349/16	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Mielenterveyttä parantavat toimet” (puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto)	100
2023/C 349/17	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Toimet lasten lihavuuden vähentämiseksi” (puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto)	108

III Valmistelevat säädökset

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean 580. täysistunto, 12.7.2023–13.7.2023

2023/C 349/18	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi toimenpiteistä gigabititason sähköisten viestintäverkkojen käyttöönoton kustannusten vähentämiseksi ja direktiivin 2014/61/EU kumoamisesta (gigabitti-infrastruktuurisäädös)” (COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))	116
2023/C 349/19	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi pesuaineista ja pinta-aktiivisista aineista, asetuksen (EU) 2019/1020 muuttamisesta ja asetuksen (EY) N:o 648/2004 kumoamisesta” (COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))	121
2023/C 349/20	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle EU:n toimintasuunnitelma: suojellaan ja ennallistetaan meriekosysteemejä kestävää ja selviytymiskykyistä kalataloutta varten” (COM(2023) 102 final)	127
2023/C 349/21	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi asetuksen (EU) 2019/1242 muuttamisesta uusien raskaiden hyötyajoneuvojen hiilidioksidipäästönormien tiukentamiseksi ja raportointivelvoitteiden sisällyttämiseksi siihen sekä asetuksen (EU) 2018/956 kumoamisesta” (COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))	134

2023/C 349/22	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi puiteiden vahvistamisesta kriittisten raaka-aineiden turvatun ja kestävän tarjonnan varmistamiseksi ja asetusten (EU) 168/2013, (EU) 2018/858, 2018/1724 ja (EU) 2019/1020 muuttamisesta" [COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)] ja "Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Turvattu ja kestävä kriittisten raaka-aineiden saanti EU:n vihreän ja digitaalisen siirtymän tukena" (COM(2023) 165 final)	142
2023/C 349/23	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle – Turvallisuutta ja puolustusta tukeva Euroopan unionin avaruusstrategia" (JOIN(2023) 9 final)	155
2023/C 349/24	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista "Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan keskuspankille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle pankkiunionin valmiiksi saattamista edistävistä kriisinhallinta- ja talletussuojakehyksen uudelleentarkastelusta" (COM(2023) 225 final), "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus asetuksen (EU) N:o 806/2014 muuttamisesta varhaisen tilanteeseen puuttumisen toimenpiteiden, kriisintarkastus- ja kriisintarkastusrahastojen ja kriisintarkastusrahastojen rahoituksen osalta" (COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD)), "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi direktiivin 2014/59/EU muuttamisesta varhaisen tilanteeseen puuttumisen toimenpiteiden, kriisintarkastus- ja kriisintarkastusrahastojen rahoituksen osalta" (COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD)) ja "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi direktiivin 2014/59/EU ja asetuksen (EU) N:o 806/2014 muuttamisesta omia varoja ja hyväksyttävää velkoja koskevan vähimmäisvaatimuksen tiettyjen näkökohtien osalta" (COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD))	161
2023/C 349/25	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi asetuksen (EU) 2019/881 muuttamisesta tietoturvapalvelujen osalta" (COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD) ja "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi toimenpiteistä solidaarisuuden ja valmiuksien vahvistamiseksi unionissa kyberturvallisuussuhkien ja -poikkeamien havaitsemista sekä niihin varautumista ja reagoimista varten" (COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)	167
2023/C 349/26	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Pölyttäjiä koskevan EU:n aloitteen tarkistaminen – Pölyttäjien olosuhteiden parantaminen" (COM(2023) 35 final)	173
2023/C 349/27	Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista "a) Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Vihreän kehityksen teollisuussuunnitelma nettonollan aikakaudelle" (COM(2023) 62 final) ja "b) Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Euroopan nettonollateknologiatuotteiden valmistusekosysteemiä vahvistavasta toimenpidekehystä (nettonollateollisuutta koskeva sää-dös)" (COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))	179

I

(Päätöslauselmat, suositukset ja lausunnot)

LAUSUNNOT

EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEA

EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEAN 580. TÄYSISTUNTO, 12.7.2023–13.7.2023

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Veropolitiikan uudelleentarkastelu pienituloisten kotitalouksien ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojaamiseksi vihreän siirtymän kielteisiltä vaikutuksilta”

(oma-aloitteinen lausunto)

(2023/C 349/01)

Esittelijä: **Philip VON BROCKDORFF**

Komitean täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	talous- ja rahaliitto, taloudellinen ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus
Hyväksyminen jaostossa	27.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	195/7/10

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK toteaa, että vihreän siirtymän vaikutukset eivät ole samanlaisia kaikkialla EU:ssa vaan ne vaihtelevat huomattavasti maittäin ja myös jäsenvaltioiden eri alueiden kesken. Jäsenvaltioiden onkin kiinnitettävä huomiota siirtymän aiheuttamiin sosiaalisiin haasteisiin sen oikeutuksen vahvistamiseksi, vakauden ylläpitämiseksi ja populistisen vastustuksen torjumiseksi.

1.2 ETSK katsoo, että monien vihreää siirtymää koskevien säädösten tueksi tehdyissä komission vaikutustenarvioinneissa käsitellään lähinnä EU:ta yleisesti eikä niissä useinkaan ole maa- ja aluekohtaisen tarkastelun edellyttämää syvyyttä. Maa- ja aluekohtainen tarkastelu olisi kuitenkin tarpeen, jotta voitaisiin kiinnittää huomiota vaikutuksiin, joita paikallistalouksiin ja -yhteisöihin todennäköisesti kohdistuu (energiaverodirektiiviä koskeva ehdotus on tässä suhteessa poikkeus).

1.3 ETSK katsoo myös, että kohdennetumman analyysin pitäisi tarjota erittäin tärkeää tietoa kotitalouksista, joihin vihreä siirtymä vaikuttaa, jotta hallitukset voisivat tältä pohjalta toteuttaa nykyistä asianmukaisempia toimenpiteitä vähentääkseen meneillään olevan prosessin vaikutuksia köyhiin ja heikossa asemassa oleviin kotitalouksiin.

1.4 ETSK nostaa esiin kaksi keskeistä vihreään siirtymään liittyvää sosiaalisten ja taloudellisten haittavaikutusten riskiä: i) kasvavat tuloerot ja ii) teollisuudenalojen ja niihin liittyvien työpaikkojen siirtyminen muualle.

1.5 ETSK korostaakin tarvetta pyrkiä oikeudenmukaiseen siirtymään, jonka yhteydessä voidaan puuttua sekä ilmastonutraaliuteen siirtymisen työllisyysvaikutuksiin että sen jakaumavaikutuksiin. Komitea kehottaa tähän liittyen toteuttamaan uudelleenjakotoimenpiteitä, joiden avulla taloudellisia resursseja voidaan suunnata pienituloisille kotitalouksille ja heikossa asemassa oleville ryhmille. Näin voidaan välttyä siltä, että tuloerot kasvavat meneillään olevan prosessin kuluessa entisestään, ja siten vähentää sosiaalista syrjäytymistä.

1.6 Koska vihreään siirtymään liittyvä verotus kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan, ETSK korostaa kansallisten finanssipoliittisten toimenpiteiden merkitystä vihreän siirtymän kestävyuden lisäämisessä ja kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin väestönsiiniin kohdistuvien vaikutusten vähentämisessä.

1.7 Siirtymän aikaisen finanssipolitiikan olisikin koostuttava seuraavista kolmesta osatekijästä: saastuttaja maksaa -periaatteen soveltaminen ja sitä täydentävät uudelleenjakotoimenpiteet pienituloisten kotitalouksien tukemiseksi, kohdennettu tulotuki sekä energiaa säästävistä kotitaloustuotteista ja -laitteista myönnettävät verohyvytykset. Tällaisella politiikalla i) tuettaisiin sähköajoneuvojen hankintaa, ii) kannustettaisiin vihreiden teknologioiden käyttöönottoon kodeissa ja iii) edistettäisiin rakennusten energiatehokkuuden parantamista (energiatehokkuuden parantamiseen ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojeluun pyritään toki myös tarkistetun energiaverodirektiivin⁽¹⁾ avulla). Kaikkein pienituloisimmille kotitalouksille, joilta kannettavat verot eivät välttämättä ole riittävän suuria, jotta ne pääsisivät hyötymään verohyvytyksistä, on suositeltavaa myöntää tulotukea. Se on näiden kotitalouksien kannalta paras toimenpide.

1.8 ETSK katsoo, että heikossa asemassa olevia ryhmiä voitaisiin tukea siirtymän aikana myös siten, että valtiot jakaisivat arvoseteleitä, jotka voisi käyttää vihreiden teknologioiden ja tuotteiden ostamiseen ja tällaisiin tuotteisiin ja teknologioihin tehtäviin investointeihin.

1.9 Alankomaissa käyttöönotetut sähköajoneuvoja ostaville yksityishenkilöille myönnettävät verohyvytykset ovat hyvä esimerkki siitä, miten ympäristöystävällisten ajoneuvojen ostamiseen voidaan kannustaa niin, että mahdolliset vääristymät, jotka aiheutuvat siitä, että tuet hyödyttävät usein tavarantoimittajia kuluttajien kustannuksella, saadaan minimoitua⁽²⁾.

1.10 ETSK toteaa myös, että esimerkiksi Saksa, Ranska ja Italia ovat ryhtyneet soveltamaan alhaisempia arvonlisäverokantoja energiatehokkaisiin tuotteisiin, energiatehokkaaseen teknologiaan ja rakennusten energiatehokkuuden parantamiseen tähtääviin asuntojen peruskorjauksiin, ja katsoo, että näiden jäsenvaltioiden saamiin kokemuksiin voitaisiin perehtyä tarkemmin. Arvonlisävero ei kuitenkaan lähtökohtaisesti ole progressiivinen vero. Tällaisen toimintamallin mukauttaminen niin, että se toimisi myös pienituloisten kotitalouksien kohdalla, saattaakin edellyttää liitännäistoimenpiteitä, esimerkiksi kertaluonteisia hyvityksiä, joilla näitä kotitalouksia kannustetaan energiatehokkaiden ratkaisujen käyttöönottoon. Lisäksi komitea huomauttaa, että energiayhteisöistä (direktiivi (EU) 2019/944⁽³⁾) ja uusiutuvan energian yhteisöistä (direktiivi (EU) 2018/2001⁽⁴⁾) voi tulla keskeisiä välineitä, joilla autetaan kansalaisia ja heikossa asemassa olevia ryhmiä selviytymään vihreästä siirtymästä.

1.11 ETSK korostaa oikeudenmukaisen siirtymän rahaston tärkeää merkitystä. Tämän rahoitusvälineen avulla tulisi pyrkiä torjumaan tehokkaasti siirtymän sosioekonomisia vaikutuksia sellaisiin EU:n kansantalouksiin, jotka ovat tällä hetkellä erittäin riippuvaisia fossiilista polttoaineista tai runsaasti kasvihuonekaasupäästöjä aiheuttavasta toiminnasta, ja ennen kaikkea helpottamaan siirtymää niiden työntekijöiden ja kotitalouksien osalta, joihin meneillään oleva muutos vaikuttaa.

1.12 Kuten ETSK on jo aiemmissakin lausunnoissaan todennut, oikeudenmukaisen siirtymän rahasto ei tärkeästä merkityksestään huolimatta välttämättä riitä meneillään olevan taloudellisen muutoksen tukemiseen ja sitä olisi siksi täydennettävä sosiaalisella ilmastorahastolla, jolle on varattu riittävät määrärahat.

⁽¹⁾ Neuvoston direktiivi 2003/96/EY, annettu 27 päivänä lokakuuta 2003, energiatuotteiden ja sähkön verotusta koskevan yhteisön kehityksen uudistamisesta (EUVL L 283, 31.10.2003, s. 51).

⁽²⁾ Alankomaissa kannustetaan ympäristöystävällisten ajoneuvojen ostamiseen. Climate Group -organisaation raportin mukaan uuden sähkökäyttöisen henkilöauton ostoon tai leasing-vuokraukseen voi saada tukea jopa 4 000 euroa ja vastaavanlaisen pakettiauton ostoon tai leasing-vuokraukseen 5 000 euroa. Lisäksi käytössä on esimerkiksi seuraavanlaisia kilpailukykyisiä verokannustimia: alhainen ajoneuvovero (MRB), ei autoveroa (BPM) eikä veroa työsuhdeauton yksityiskäytöstä tai siitä saatavasta yksityisestä hyödystä. Ks. Netherlands: Taking action on zero emission vehicles

⁽³⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/944, annettu 5 päivänä kesäkuuta 2019, sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä ja direktiivin 2012/27/EU muuttamisesta (EUVL L 158, 14.6.2019, s. 125).

⁽⁴⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/2001, annettu 11 päivänä joulukuuta 2018, uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian käytön edistämisestä (EUVL L 328, 21.12.2018, s. 82).

2. Johdanto ja taustaa

2.1 Vihreä siirtymä on valtava haaste EU:lle ja tuleville sukupolville, erityisesti kun pitkittynyt sota Ukrainassa aiheuttaa taloudellista epävarmuutta sekä yleisesti että etenkin energia-alalla. ETSK katsoo, että siirtymän onnistuminen edellyttää yhteiskunnallista yhteisymmärrystä ja tähän voidaan päästä vain panemalla tukitoimenpiteet tehokkaasti täytäntöön kaikkialla EU:ssa ja torjumalla populistista vastustusta.

2.2 ETSK muistuttaa, että EU:n vuoteen 2030 tähtäävä kasvihuonekaasujen päästövähennystavoite nostettiin vihreän kehityksen ohjelman myötä 40 prosentista vähintään 55 prosenttiin vuoden 1990 tasoon verrattuna ja samalla päämääräksi asetettiin ilmastonutraaliuden saavuttaminen vuoteen 2050 mennessä.

2.3 55-valmiuspaketti sisältää joukon toimintapoliittisia ehdotuksia vuoden 2030 tavoitteen saavuttamiseksi, ja ETSK haluaa esittää sen osalta oman panoksensa sellaisen vihreän siirtymän edistämiseksi, jonka kaikki asianosaiset sidosryhmät ensinnäkin ymmärtävät täysin ja jota ne kannattavat varauksetta ja joka ei myöskään aiheuta kohtuutonta haittaa kotitalouksille ja heikossa asemassa oleville ryhmille.

2.4 ETSK pitää itsestään selvänä, että meneillään oleva vihreä siirtymä tuo huomattavia ja kauan kaivattuja hyötyjä koko EU:lle. Siksi tässä lausunnossa keskitytään sen todennäköisiin lyhyen aikavälin haittavaikutuksiin ja erityisesti sosiaaliseen syrjäytymiseen ja tuloeroihin sekä peräänkuulutetaan oikeudenmukaista siirtymää, joka on tasapuolinen pienituloisia kotitalouksia ja heikossa asemassa olevia ryhmiä kohtaan.

3. Yleis- ja erityishuomiot

3.1 ETSK toteaa, että vihreän siirtymän vaikutukset eivät ole samanlaisia kaikkialla EU:ssa. Päinvastoin ne vaihtelevat käytännössä huomattavasti maittäin ja jopa jäsenvaltioiden eri alueiden kesken useista taloudellisista ja sosiaalisista tekijöistä riippuen.

3.2 ETSK huomauttaa tässä yhteydessä, että alueet, jotka ovat erittäin riippuvaisia fossiilisesta hiilestä, ovat ja tulevat olemaan erityisen alttiita siirtymän vaikutuksille ja mahdollisille työpaikkojen menetyksille. Siksi eri jäsenvaltioissa tai jopa niiden eri alueilla tarvitaan sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tukemiseen hyvin erilaisia toimia, jotka on määriteltävä erilaisten paikallisten olosuhteiden pohjalta toissijaisuusperiaatteen mukaisesti. Komitea toteaa kuitenkin, että ehdotuksessa tarkistetuksi energiaverodirektiiviksi esitetään siirtymäkautta sekä jäsenvaltioille annettavaa mahdollisuutta vapauttaa heikossa asemassa olevat kotitaloudet lämmityspolttoaineiden verosta kymmenen vuoden ajan tarkistetun veron käyttöönoton jälkeen.

3.3 ETSK katsoo käytössä olevien menetelmien osalta, että komission tekemissä vaikutustenarvioinneissa on toistaiseksi käsitelty lähinnä EU:ta yleisesti eikä niissä ole maa- ja aluekohtaisen tarkastelun edellyttämää syvyyttä. Maa- ja aluekohtainen tarkastelu olisi kuitenkin tarpeen, jotta voitaisiin kiinnittää huomiota vaikutuksiin, joita paikallistalouksiin ja -yhteisöihin todennäköisesti kohdistuu. Energiaverodirektiiviä koskeva ehdotus on tässä suhteessa poikkeus, sillä ennen sen esittämistä tehtiin kohdennettu mikroanalyysi. Tällainen menettely tulisi ottaa yleisemmin käyttöön vihreän kehityksen ohjelman täytäntöönpanon yhteydessä.

3.4 ETSK katsoo, että kohdennetumpi analyysi, jossa pystytään ottamaan paikalliset erityispiirteet kaikilta osin huomioon, olisi hyödyllinen, sillä se tarjoaisi arvokasta tietoa etenkin kotitalouksista, joihin vihreä siirtymä vaikuttaa. Hallitukset voisivat tältä pohjalta toteuttaa nykyistä asianmukaisempia toimenpiteitä vähentääkseen meneillään olevan prosessin vaikutuksia köyhiin ja heikossa asemassa oleviin kotitalouksiin.

3.5 ETSK:n näkemyksen mukaan vihreään siirtymään liittyy kaksi keskeistä sosiaalisten ja taloudellisten haittavaikutusten riskiä: i) kasvavat tuloerot ja ii) teollisuudenalojen ja niihin liittyvien työpaikkojen siirtyminen muualle.

3.6 ETSK huomauttaa, että siirtyminen ilmastonmuutoksen vaikutuksia kestäväan ja vähähiiliseen talouteen on erityisen haastavaa pienituloisille kotitalouksille ja yhteisöille eritoten sellaisilla alueilla, jotka ovat kehityksessä kaupunkialueita jäljessä. Näin ollen on ensiarvoisen tärkeää, että siirtymää tuetaan asianmukaisilla finanssipoliittisilla toimenpiteillä, kuten taloudellisella tuella, jotta edellä esitettyihin huolenaiheisiin voidaan puuttua.

3.7 Lisäksi ETSK kiinnittää huomiota mahdollisiin lisärasitteisiin, joita siirtymä voi kaikkein heikoimmassa asemassa oleville väestönosille aiheuttaa, erityisesti hyödykkeiden hintoihin, jotka saattavat nousta siirtymäprosessin kuluessa merkittävästi. Kun korkeat hiilidioksidikustannukset otetaan hinnoissa huomioon, siirtymä saattaa tosiaankin nostaa energian ja polttoaineiden hintoja myös niiden osalta, joilla on siihen vähiten varaa. Tällainen vaikutus on erityisen huolestuttava nykyisessä makrotaloudellisessa tilanteessa, jossa inflaatioaste nousi aiemmin tänä vuonna korkeaksi useissa jäsenvaltioissa⁽⁵⁾.

⁽⁵⁾ Inflaatiovauhti on viime viikkoina hidastunut.

3.8 ETSK onkin sitä mieltä, että on pyrittävä oikeudenmukaiseen siirtymään, jonka yhteydessä voidaan puuttua sekä ilmaston neutraaliuteen siirtymisen työllisyysvaikutuksiin että sen jakaumavaikutuksiin. Tällaista lähestymistapaa tulisi pitää olennaisena osana vihreän siirtymän kehystä eikä pelkästään täydentävänä korjaustoimenpiteenä.

3.9 ETSK tähdentää tarvetta toteuttaa uudelleenjakotoimenpiteitä, joiden avulla taloudellisia resursseja voidaan sosiaalisen syrjäytymisen ja tuloerojen kasvun ehkäisemiseksi suunnata pienituloisille kotitalouksille ja heikossa asemassa oleville ryhmille. Tällaisiin toimenpiteisiin voisi kuulua esimerkiksi saastuttaja maksaa -periaatteeseen pohjautuva ympäristöverotus, jonka puitteissa tietyn tuloajan ylittävät palkansaajat maksaisivat hiili-intensiivisen energian kulutuksesta korkeampia maksuja.

3.10 Koska vihreään siirtymään liittyvä verotus kuuluu toissijaisuusperiaatteen mukaisesti jäsenvaltioiden toimivaltaan, ETSK korostaa, että kansallisella tasolla käyttöön otetut finanssipoliittiset toimenpiteet ovat tärkeitä vihreän siirtymän kestävyuden lisäämiseksi ja heikossa asemassa oleviin väestöryhmiin kohdistuvien vaikutusten vähentämiseksi. Niiden avulla voidaan välttää regressiivisiä vaikutuksia, joita ympäristöveroihin usein liittyy.

3.11 ETSK katsoo, että siirtymän aikaisen finanssipolitiikan olisi koostuttava seuraavista kolmesta osatekijästä: saastuttaja maksaa -periaatteen soveltaminen ja sitä täydentävät uudelleenjakotoimenpiteet pienituloisten kotitalouksien tukemiseksi, kohdennettu tulotuki sekä energiaa säästävistä kotitaloustuotteista ja -laitteista myönnettävät verohyvytykset. Tällaisella politiikalla 1) tuettaisiin sähköajoneuvojen hankintaa, ii) kannustettaisiin vihreiden teknologioiden käyttöönottoon kodeissa ja iii) edistettäisiin rakennusten energiatehokkuuden parantamista. Komitea toteaa kuitenkin, että energiatehokkuuden parantamiseen ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojeluun pyritään myös tarkistetun energiaverodirektiivin avulla. Kaikkein pienituloisimmille kotitalouksille, joilta kannettavat verot eivät välttämättä ole riittävän suuria, jotta ne pääsisivät hyötymään verohyvytyksistä, on suositeltavaa myöntää tulotukea. Se on näiden kotitalouksien kannalta paras toimenpide.

3.12 ETSK katsoo, että heikossa asemassa olevia ryhmiä voitaisiin tukea siirtymän aikana myös siten, että valtiot jakaisivat arvoseteleitä vihreisiin teknologioihin tehtäviä investointeja ja vihreiden tuotteiden ostamista varten.

3.13 Alankomaissa käyttöönotetut sähköajoneuvoja ostavia yksityishenkilöitä koskevat verotoimenpiteet ovat hyvä esimerkki siitä, miten uuden sukupolven ympäristöystävällisten ajoneuvojen ostamiseen voidaan kannustaa tavalla, johon liittyy vähemmän mahdollisia vääristymiä kuin yleisemmin käytössä oleviin tukiin. Sähköajoneuvoja suosiva verokohtelu koskee Alankomaissa myös auto- ja tienkäyttöveroja, mikä täydentää suotuisia oikeudellisia puitteita. Verohyvytyksiä voitaisiinkin kohdentaa erityisesti pienituloisille kotitalouksille, joille siirtyminen vihreään teknologiaan aiheuttaa eniten vaikeuksia.

3.14 ETSK toteaa myös, että esimerkiksi Saksa, Ranska ja Italia ovat ryhtyneet soveltamaan alhaisempia arvonlisäverokantoja energiatehokkaisiin tuotteisiin, energiatehokkaaseen teknologiaan ja rakennusten energiatehokkuuden parantamiseen tähtääviin asuntojen peruskorjauksiin, ja katsoo, että näiden jäsenvaltioiden saamiin kokemuksiin voitaisiin perehtyä tarkemmin ja niiden kokeilemaa toimintamallia voitaisiin kehittää edelleen. Arvonlisävero ei kuitenkaan lähtökohtaisesti ole progressiivinen vero. Tällaisen toimintamallin mukauttaminen niin, että se toimisi myös pienituloisten kotitalouksien kohdalla, saattaakin edellyttää liitännäistoimenpiteitä, esimerkiksi kertaluonteisia hyvytyksiä, joilla näitä kotitalouksia kannustetaan energiatehokkaiden ratkaisujen käyttöönottoon.

3.15 ETSK korostaa oikeudenmukaisen siirtymän rahaston merkitystä, jota ei pidä aliarvioida. Tämän rahoitusvälineen avulla tulisi pyrkiä torjumaan tehokkaasti siirtymän sosioekonomisia vaikutuksia sellaisiin EU:n kansantalouksiin, jotka ovat tällä hetkellä erittäin riippuvaisia fossiilisten polttoaineista tai runsaasti kasvihuonekaasupäästöjä aiheuttavasta teollisuustoiminnasta, ja ennen kaikkea helpottamaan siirtymää niiden työntekijöiden ja kotitalouksien osalta, joihin etenevä muutos vaikuttaa.

3.16 Kuten ETSK on jo aiemmassa lausunnossaan "Julkisen sektorin lainajärjestely ja muutos oikeudenmukaisen siirtymän rahastoon" ⁽⁶⁾ todennut, oikeudenmukaisen siirtymän rahasto on tärkeä mutta sen resurssit ja soveltamisala eivät välttämättä riitä meneillään olevan taloudellisen muutoksen tukemiseen. Siksi sitä olisi täydennettävä sosiaalisella ilmatorahastolla, jolle on varattu riittävät määrärahat, kuten ETSK:n lausunnossa "Koheesiovaroista ja NextGenerationEU-välineestä rahoitettava ilmatorahasto" ⁽⁷⁾ suositellaan.

⁽⁶⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksi oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin mukaisesta julkisen sektorin lainajärjestelystä"(COM(2020) 453 final – 2020/0100 (COD)) ja "Muutettu ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi oikeudenmukaisen siirtymän rahaston perustamisesta" (COM(2020) 460 final – 2020/0006 (COD)) (EUVL C 429, 11.12.2020, s. 240).

⁽⁷⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Koheesiovaroista ja NextGenerationEU-välineestä rahoitettava ilmatorahasto" (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 23).

3.17 ETSK huomauttaa, että tällaisen lisärahoituksen tavoitteena olisi oltava pienituloisten ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojaaminen siirtymän kielteisiltä vaikutuksilta. Tämä edellyttää, että sosiaalisen ilmastorahaston yhteydessä noudatetaan hyviä käytäntöjä, joilla pyritään lähtökohtaisesti ehkäisemään tuloerojen kasvua. Samanaikaisesti komitea varoittaa, että sosiaalisen ilmastorahaston nykyinen organisaatio ja taloudelliset resurssit eivät todennäköisesti riitä siihen, että se pystyisi tukemaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia väestönosia tehokkaasti (puhumattakaan siitä, että sen käyttöönotto on lykätty vuodella), kuten useat sidosryhmät ovat jo korostaneet. Esimerkiksi siirtyminen perinteisestä ajoneuvosta sähköajoneuvoon voi ilman verokannustimia tai taloudellista tukea osoittautua liian kalliiksi ja siten liian vaikeaksi pienituloisille ja heikossa asemassa oleville kotitalouksille⁽⁸⁾.

3.18 ETSK ehdottaakin, että EU- ja paikallistason vastuuviranomaiset kehittävät asianmukaisia finanssipoliittisia toimintalinjoja siirtymän kielteisten seurausten lieventämiseksi heikentämättä kuitenkaan kannustimia tehdä siirtymäprosessin vaatimia muutoksia ympäristöystävällisten investointien ja kulutustapojen suhteen. Tällaisiin mekanismeihin tulisi liittää toimenpiteitä, joilla varmistetaan osallistava hallinto ja niiden tahojen aktiivinen osallistuminen, joihin vihreä siirtymä vaikuttaa eniten. Komitea toteaa kuitenkin, että ehdotuksessa tarkistetuksi energiaverodirektiiviksi esitetään tiettyjen tuotteiden verotukseen tai energiankulutuksen vähentämiseen tähtääviin investointeihin liittyviä siirtymäkausia.

3.19 ETSK muistuttaa kaikkia vihreään siirtymään osallistuvia instituutioita siitä, miten tärkeää työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja kansalaisyhteiskunnan tarkoituksenmukainen osallistaminen EU-, jäsenvaltio-, alue- ja toimialatasolla on. Työmarkkinavuoropuhelulla on ratkaisevan tärkeä tehtävä vihreän muutoksen hallinnassa ja edistämässä, kaikkien asianomaisten sidosryhmien laajan osallistumisen varmistamisessa sekä heikossa asemassa olevien ryhmien suojelemisessa ja työllisyyden turvaamisessa kaikkialla EU:ssa.

3.20 ETSK huomauttaa, että progressiivinen verotus, kohdenetut hyvinvointijärjestelmät ja asianmukaiset työmarkkinavuoropuhelun mekanismit ovat jo käytössä useissa Euroopan maissa ja että tällaisten toimintapolitiikkojen käyttöönotto ja vahvistaminen voisi siis perustua nykyisiin hyviin käytäntöihin ja osoittautua erittäin hyödylliseksi keinoksi torjua eriarvoisuuden ja sosiaalisen syrjäytymisen lisääntymistä.

3.21 ETSK on vakaasti sitä mieltä, että ilmastopolitiikkojen laaja ymmärtäminen sekä poliittinen ja sosiaalinen hyväksyntä Euroopan maissa edistäisi tehokkaampaa ja parempaa vihreää siirtymää. Jos vihreästä siirtymästä aiheutuvat rasitteet ja haittavaikutukset taas kohdistuvat suhteettomassa määrin köyhiin kotitalouksiin, siirtymä on vaarassa menettää sekä oikeutuksensa että tehonsa.

3.22 ETSK korostaa tähän liittyen, että hallitusten tulisi kansalaisyhteiskunnan kuulemiseen tukeutuen pyrkiä vähentämään vihreän siirtymän kielteisiä työllisyysvaikutuksia niillä EU:n alueilla, joilla seuraukset tuntuvat voimakkaimmin. Tässä olisi turvaututtava myös kohdennettuun ja innovatiiviseen työmarkkinapolitiikkaan, esimerkiksi runsaasti hiilidioksidipäästöjä aiheuttavien teollisuudenalojen työntekijöille suunnattuihin koulutusohjelmiin.

3.23 ETSK varoittaa, että alueelliset erot EU:n edistyneempien kansantalouksien ja hiili-intensiivisistä teollisuudenaloista edelleen erittäin riippuvaisten kansantalouksien välillä saattavat kasvaa vihreän siirtymän takia. Vastaavasti myös eriarvoisuus ja kilpailukykyerot eri maiden välillä sekä yhtäältä kaupunkialueiden ja toisaalta syrjäisten, maaseutuvaltaisten ja kaukaisten alueiden välillä voivat syventyä.

3.24 ETSK katsoo, että vihreä siirtymä edellyttää samanaikaisesti sekä Euroopan vihreän kehityksen ohjelman ilmastotavoitteiden saavuttamista että Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin mukaisen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteen toteuttamista. Vihreä siirtymä merkitsee (oletettavasti sekä taloudellisia että sosiaalisia) rakennemuutoksia. Jotta se onnistuisi, sitä on tuettava sosiaalisin toimenpitein, kuten sosiaalisin investoinnein, joilla pyritään edistämään ilmastoneutraaliutta ja tekemään siirtymästä suotuisa dynaamisille ja kilpailukykyisille eurooppalaisille yrityksille, jotka pystyvät luomaan esimerkiksi vihreitä työpaikkoja ja talouskasvua.

3.25 ETSK korostaakin tehostetun yhteistyön olevan tärkeää kaikkialla EU:ssa. Sitä olisi kehittävä toimivan poliittisen ja työmarkkinaosapuolten välisen vuoropuhelun pohjalta, ja tavoitteena olisi oltava meneillään olevaa siirtymää tukevien talous- ja sosiaalipoliittisten liitännäistoimenpiteiden kehittäminen, jotta siirtymä saataisiin mukautettua tarkoituksenmukaisesti asianomaisten yhteisöjen erilaisiin sosiaalisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin.

⁽⁸⁾ Joanna Gill, Can Europe's new Social Climate Fund protect poor from rising carbon cost?, Reuters, joulukuu 2022.

3.26 Tällaista yhteistyöhön perustuvaa lähestymistapaa tulisi soveltaa myös niihin Euroopan maihin, jotka eivät ole unionin jäseniä, jotta liiketoiminta ja työpaikat eivät siirtyisi sellaisiin maihin, jotka eivät pyri samanlaiseen vihreämpään ja kestävämpään talouskehitykseen kuin EU. Tämä voisi nimittäin vaikuttaa kielteisesti sisämarkkinoihin ja myös vihreään siirtymään sinänsä, sillä siirtymän tehokkuus saattaisi kärsiä ja kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin väestönsiin saattaisi kohdistua haittavaikutuksia.

3.27 ETSK kehottaa jäsenvaltioita myös ryhtymään lisätoimiin verovilpin ja veronkierron torjumiseksi ja julkisten varojen väärinkäytön estämiseksi, sillä tällä tavoin saataisiin lisäresursseja siirtymää tukevien uudelleenjakotoimenpiteiden rahoittamiseen.

3.28 ETSK toteaa lopuksi, että energiayhteisöistä (direktiivi (EU) 2019/944) ja uusiutuvan energian yhteisöistä (direktiivi (EU) 2018/2001) voi tulla keskeisiä välineitä, joilla autetaan kansalaisia ja heikossa asemassa olevia ryhmiä selviytymään vihreästä siirtymästä. Tällaisilla yhteisöillä voi olla mikä tahansa oikeudellinen muoto (yhdistys, osuuskunta, kumppanuus, voittoa tavoittelematon yhteisö taikka pieni tai keskisuuri yritys), minkä ansiosta kansalaisten on helpompi yhdistää voimansa ja investoida energiavaroihin yhdessä muiden markkinatoimijoiden kanssa. Tämä saattaa edistää vähähiilisempää ja joustavampaa energiajärjestelmää, koska energiayhteisöjen myötä kansalaisille voi avautua mahdollisuus päästä kaikille sopiville energiemarkkinoille tasapuolisin toimintaedellytyksin muiden toimijoiden kanssa, mikä alentaa heidän energiakustannuksiaan tai antaa jopa mahdollisuuden tuottoihin.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kollektiivisen neuvotteluvoiman vahvistaminen koko Euroopan unionissa”**(oma-aloitteinen lausunto)**

(2023/C 349/02)

Esittelijä: **Philip VON BROCKDORFF**

Komitean täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	työllisyys, sosiaalasiat, kansalaisuus
Hyväksyminen jaostossa	21.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	152/4/9

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK toteaa, että työehtosopimusneuvottelut ovat keskeinen väline työmarkkinasuhteissa (olettaen, että työnantajat ja ammattiliitot ovat halukkaita neuvottelemaan), ja viittaa viimeaikaisiin tutkimuksiin, joiden mukaan tietyn tason ylittävä ammattiliittojen jäsenmäärä auttaa vähentämään tuloeroja maiden sisällä ja kaventaa siten syvään juurtuneita eroja yhteiskunnan eri kerrosten välillä.

1.2 ETSK korostaa OECD:n raporttiin sisältyvää tärkeää havaintoa, jonka mukaan palkkojen koordinoinnilla on keskeinen rooli, kun pyritään auttamaan työmarkkinaosapuolia ottamaan huomioon palkkasopimusten makrotaloudelliset vaikutukset kilpailukykyyn. ETSK toteaa myös, että samassa OECD:n raportissa korostetaan dynaamisten ja vahvojen työehtosopimusneuvottelujen merkitystä tuottavuuden, kilpailukykyyn ja talouskasvun edistämisessä.

1.3 ETSK katsoo, että ammattiliitoilla on yhdessä työnantajajärjestöjen kanssa edelleen tärkeä rooli talous-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikan muotoilussa. Yritystason tai alakohtaisten sopimusten piiriin kuuluvien työntekijöiden määrä kuitenkin vähenee edelleen, mikä heikentää ammattiliittojen neuvotteluvoimaa.

1.4 Olisi siis löydettävä tapoja kasvattaa ammattiliittojen, työnantajien ja hallitusten merkitystä dynaamisilla työmarkkinoilla ja tunnistettava mahdollisuudet varmistaa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun vakaus ja rakenteiden lujuus – kollektiivinen neuvotteluvoima mukaan lukien – kunnioittaen työmarkkinaosapuolten riippumattomuutta sekä kansallisia työmarkkinasuhteita.

1.5 ETSK katsoo, että työmarkkinaosapuolten tehtävänä on määrittää sopivat rakenteet työehtosopimusneuvotteluille ja tarvittaessa kolmikantaiselle ja kahdenväliselle työmarkkinaosapuolten vuoropuhelulle. ETSK tunnustaa myös, että hallituksilla on keskeinen rooli työehtosopimusneuvottelujen merkityksen tunnustamisessa, sillä ne voivat tarjota edellytykset, joilla helpotetaan neuvotteluihin ryhtymistä, suojellaan syrjiviltä käytännöiltä ja estetään yritykset rajoittaa työntekijöiden lakisääteistä oikeutta kuulua ammattiliittoon.

1.6 ETSK panee merkille, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa työmarkkinaosapuolia kannustetaan neuvottelemaan työehtosopimuksia niiden kannalta merkityksellisissä asioissa ja todetaan, että samalla on kunnioitettava niiden itsenäisyyttä ja työtaisteluoikeutta ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Periaate 8.

1.7 ETSK toteaa myös, että alustatalouden kaltaiset uudet työn muodot luovat uusia haasteita työmarkkinasuhteille. Tämä uusi todellisuus on heikentänyt ammattiliittojen ”perinteistä” roolia järjestäytyneitä työvoimaa edustavina instituutioina sekä työnantajajärjestöjen roolia työmarkkinoiden keskeisinä sidosryhminä.

1.8 ETSK toteaa, että työpaikoilla tapahtuva innovointi on ratkaisevan tärkeää minkä tahansa yrityksen menestymisen kannalta. Komitea suosittaakin, että työpaikkojen innovointiprosesseja käsitellään työehtosopimusneuvotteluprosessissa kollektiivisten neuvottelujen ja yleensä työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun yhteydessä.

1.9 ETSK katsoo, että maailmanlaajuisen kilpailun kiristytessä ja energiakustannusten noustessa on löydettävä tasapaino ja tässä yhteydessä on otettava huomioon yhteisissä intresseissä olevat kysymykset, kuten työntekijöiden elinkustannusten nousu, ja tunnustettava, että työmarkkinaosapuolen vuoropuhelu ja sen osana työehtosopimusneuvottelut voivat auttaa lisäämään tuottavuutta työpaikalla.

1.10 ETSK katsoo myös, että työehtosopimusneuvotteluilla ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelulla voidaan tukea teollisuusstrategiaa muuttuvissa taloudellisissa olosuhteissa kansallisten työmarkkinasuhteiden pohjalta. Vaikka jonkinasteinen joustavuus voi olla tarpeen, tästä olisi sovittava työmarkkinaosapuolten kesken ilman, että kollektiivisiä oikeuksia tai työoloja ja -ehtoja heikennetään.

1.11 ETSK toteaa, että työehtosopimusneuvottelujen kattavuus on laajinta ja vakiintuneinta niissä Euroopan maissa, joiden neuvottelujärjestelmille ovat ominaisia useita työnantajia käsittävät neuvottelut. Silloin neuvottelut ovat pääasiassa alakohtaisia tai joissakin tapauksissa, kuten Belgiassa, jopa monialaisia.

1.12 Lopuksi ETSK kehottaa hallituksia hyödyntämään – kun se on tarkoituksenmukaista – julkisia hankintoja täydentävänä keinona edistää työehtosopimusneuvotteluja ja niiden aseman tunnustamista.

2. Yleistä

2.1 Työehtosopimusneuvottelut ovat työmarkkinasuhteiden keskeinen prosessi, jossa sovitaan oikeudenmukaisista palkoista ja työoloista eri talouden aloille. Niihin osallistuvat yhtäältä työnantajat ja toisaalta ammattiliitot. Vaikka työehtosopimusneuvottelut ovat olleet käytäntönä pitkään, työntekijöiden järjestäytymisaste on alentunut jatkuvasti vuosien mittaan. Tutkimus osoittaa, että ammattiliittojen jäsenmäärien jatkaessa alenemistaan niiden neuvotteluvoima heikentyy, ja tällä voi olla vaikutusta työntekijöiden jo saavutettuihin oikeuksiin ja työehtosopimusneuvotteluihin⁽²⁾. Vastaavasti on tärkeää, että yritykset osallistuvat asiaankuuluvien työnantajajärjestöjen toimintaan vahvistaakseen neuvotteluprosessia. Tutkimukset osoittavat, että tällaisilla organisaatioilla on keskeinen rooli oikeudellisten sekä työterveyttä ja -turvallisuutta koskevien normien noudattamisen edistämisessä erityisesti epävirallisessa taloudessa⁽³⁾.

2.2 Tutkimus valaisee myös ammattiliittojen merkitystä sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja taloudellista vaurautta tukevan valtasapajon saavuttamisessa. Empiiriset tulokset osoittavat, että tuloerojen ja työntekijöiden järjestäytymisasteen välinen suhde noudattaa käänteistä U:n muotoista käyrää. Aluksi tuloerot lisääntyvät, kun yhä useammat työntekijät liittyvät ammattiliittoihin, ja saavuttavat käänteisen U:n muotoisen käyrän huipun, kun järjestäytymisaste on 35–39 prosenttia, minkä jälkeen tuloerot vähenevät järjestäytymisasteen jatkaessa nousuaan. Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat näin ollen siihen, että kun ammattiliittojen jäsenmäärä ylittää tietyn asteen, se vaikuttaa osaltaan tuloeroja vähentävästi kyseisissä maissa⁽⁴⁾.

2.3 Yritysten innovointi, kilpailukyky ja tuottavuus tunnustetaan keskeisiksi talouskasvun edistäjiksi erittäin kilpailullisessa globaalissa ympäristössä, mutta kaikki nämä kolme seikkaa perustuvat voimakkaasti työvoiman panokseen ja työntekijöiden tuottamaan lisäarvoon innovoinnin, kilpailukyvyn ja tuottavuuden saavuttamisessa. Kaiken tämän taustalla on työmarkkinaosapuolten aktiivinen osallistuminen ja panos.

⁽²⁾ Schnabel, C. (2020). *Union membership and collective bargaining: trends and determinants* (s. 1–37). Springer International Publishing.

⁽³⁾ ILO (2013). *The informal economy and decent work: A policy resource guide supporting transitions to formality*. Kansainvälinen työjärjestö.

⁽⁴⁾ Montebello, R., Spiteri, J., & Von Brockdorff, P. (2022). ”Trade unions and income inequality: Evidence from a panel of European countries”, *International Labour Review*.

2.4 Kuten ETSK totesi aiemmassa lausunnossaan⁽⁵⁾, toimivan johdon velvollisuutena on edelleen luoda pitkäaikaista arvoa edistämällä pitkän aikavälin etuja, minkä vuoksi olisi kannustettava parantamaan toimivan johdon vastuuvastuullisuutta yritysten kestäväpohjaisuutta ajatellen. Euroopan tilinpäätösraportoinnin neuvoo-antava ryhmä (EFRAG) onkin nimenomaisesti tunnustanut tämän osana ehdottamiaan yritysten kestävyysraportointiin liittyvän direktiivin mukaisia ympäristöä, yhteiskuntaa ja hyvää hallintotapaa koskevia ilmoitusvelvoitteita. Asiaankuuluvien yritysten olisi julkistettava, kuinka suuri osa niiden työvoimasta kuuluu työehtosopimusneuvottelujen ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun piiriin, koska työntekijöitä, joilla on vaikutusmahdollisuuksia ja jotka ovat sitoutuneita ja arvostettuja, pidetään yhtenä yrityksen pitkän aikavälin kestävä kehityksen kulmakivistä⁽⁶⁾.

2.5 Taloudellinen häiriönsietokyky ja kestävyys tukevat epäsuorasti sosiaalista yhteenkuuluvuutta, koska häiriönsietokyky ja kestävyys voidaan saavuttaa ainoastaan asettamalla etusijalle työvoiman talouteen tuoma lisäarvo. Tämä etusija on vallitsevana talouksissa, joissa työehtosopimusneuvottelut ja ylipäättään työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu kukoistavat ja luovat taloudellisen valtasapainon, joka edistää yrityksissä tapahtuvaa innovointia sekä niiden kilpailukykyä ja tuottavuutta teknologian ja työvoiman avulla.

2.6 Vaikka työntekijöiden järjestäytymisaste alenee kaikkialla EU:ssa, ETSK katsoo, että ammattiliitoilla on edelleen tärkeä, vaikkakin eräissä jäsenvaltioissa heikkenevä rooli talous-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikan muotoilussa. Työehtosopimusten piiriin kuuluvien työntekijöiden määrä on kuitenkin vähenemässä. Joissakin jäsenvaltioissa huolta on myös työnantajajärjestöjen edustavuudesta. Siksi on tärkeää, että työmarkkinaosapuolet löytävät asian mahdollistavien puitteiden tuella keinoja varmistaa, että työehtosopimusneuvottelut ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu täyttävät tarkoituksensa merkityksellisinä ja asiaankuuluvina välineinä kansallisissa olosuhteissa ja kansallisten käytäntöjen mukaisesti. ETSK toteaa, että työehtosopimusneuvottelut ovat perusoikeus, joka on lähtöisin Kansainvälisen työjärjestön perussäännöstä⁽⁷⁾. Työehtosopimusneuvottelut ovat myös keino, jonka avulla työnantajat ja heidän järjestönsä sekä ammattiliitot voivat sopia oikeudenmukaisista palkoista ja työoloista ja ottaa samalla huomioon kansalliset taloudelliset ja sosiaaliset edut. Tähän liittyen ETSK viittaa Kansainvälisen työjärjestön sopimukseen 87 ammatillisesta järjestäytymisvapaudesta ja ammatillisen järjestäytymisoikeuden suojelusta. Tämä oikeushan on sekä työntekijöiden että työnantajien perusoikeus, samoin kuin oikeus olla järjestäytymättä. Asianmukaiset työmarkkinasuhteet edellyttävät myös, että työnantajat ja ammattiliitot ovat halukkaita neuvottelemaan. On kuitenkin näyttöä siitä, että näin ei aina ole⁽⁸⁾.

2.7 Käsillä olevan lausunnon tavoitteena onkin tutkia työntekijöiden järjestäytymisasteen laskun pysäyttämiskeinojen perusteluita ja vaikutusta, korostaa ammattiliittojen, työnantajien ja hallitusten merkitystä dynaamisilla työmarkkinoilla ja tunnistaa mahdollisuudet varmistaa työehtosopimusneuvottelujen vakaus ja asianmukaiset rakenteet kunnioittaen samalla työmarkkinaosapuolten riippumattomuutta ja kansallisia työmarkkinasuhteita.

3. Erityiset huomiot

3.1 Kuten asiakokonaisuuteen SOC/764 kuuluvassa lausunnossa ”Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun vahvistaminen”⁽⁹⁾ todetaan, työmarkkinaosapuolten vuoropuheluun (ja epäsuorasti myös työehtosopimusneuvotteluihin) sitoutumisen taso ja vuoropuhelun tehokkuus vaihtelevat maittain. ETSK katsoo kuitenkin, että on kansallisen tason työmarkkinaosapuolten tehtävä sopia, millaiset työehtosopimusneuvottelut soveltuvat parhaiten kunkin maan olosuhteisiin.

3.2 ETSK tunnustaa myös, että hallituksilla on keskeinen rooli työehtosopimusneuvottelujen merkityksen tunnustamisessa, sillä ne tarjoavat edellytykset, joilla helpotetaan neuvotteluihin ryhtymistä, suojellaan syrjiviltä käytännöiltä ja estetään yritykset rajoittamaan työntekijöiden lakisääteistä oikeutta kuulua ammattiliittoon. Tässä kolmikantakehyksessä olisi otettava huomioon työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun vahvistamista koskevan komission suosituksen tärkeimmät näkökohdat ja keskeinen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden varmistamiseen edistämällä samalla Euroopan vaurautta ja selviytymiskykyä.

3.3 ETSK panee merkille, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarissa⁽¹⁰⁾ työmarkkinaosapuolia kannustetaan neuvottelemaan työehtosopimuksia ja todetaan, että samalla on kunnioitettava niiden itsenäisyyttä ja työtaisteluoikeutta. Lisäksi ETSK kehottaa kuulemaan työmarkkinaosapuolia talous-, työllisyys- ja sosiaalipolitiikan suunnittelusta ja

⁽⁵⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ei vihreän kehityksen ohjelmaa ilman sosiaalista ulottuvuutta” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 341, 24.8.2021, s. 23).

⁽⁶⁾ <https://www.efrag.org/?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

⁽⁷⁾ Tämä on myös vahvistettu vuonna 1998 annetussa Kansainvälisen työjärjestön julistuksessa työelämän peruseräilyperiaatteista ja -oikeuksista.

⁽⁸⁾ Pisarczyk, Ł. (2023). ”Towards rebuilding collective bargaining? Poland in the face of contemporary challenges and changing European social policy”, *Industrial Relations Journal*.

⁽⁹⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus neuvoston suositukseksi työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun vahvistamisesta Euroopan unionissa” (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) ja aiheesta ”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu vahvemaksi Euroopan unionissa: koko potentiaali käyttöön oikeudenmukaisten siirtymien hallinnassa” (COM(2023) 40 final) (EUVL C 228, 29.6.2023, s. 87).

⁽¹⁰⁾ Periaate 8.

täytäntöönpanosta. Se pitää kuitenkin valitettavana, että kuulemisia ei sovelleta yhtä vakuuttuneesti ja sitoutuneesti kaikkialla EU:ssa. ETSK toteaa myös, että Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin mukaisesti työmarkkinaosapuolten välillä tehdyt sopimukset on tarvittaessa pantava täytäntöön EU:n ja sen jäsenvaltioiden tasolla. Tämä periaate edellyttää, että tarjotaan ainakin suojelun vähimmäistasoa.

3.4 Työmaailma muuttuu jatkuvasti, kun uudet työskentelykäytännöt muokkaavat miljoonien eurooppalaisten työelämää. Alustatalouteen liittyvät uudet työn muodot luovat valtavia haasteita työmarkkinasuhteille. ETSK katsoo, että tämä uusi todellisuus on vaikuttanut sekä ammattiliittoihin että työnantajajärjestöihin ja että molempien on sopeuduttava nopeasti tähän todellisuuteen ja turvattava samalla työntekijöiden perusoikeudet alustatyöntekijöitä koskevan komission direktiiviehdotuksen mukaisesti.

3.5 Työehtosopimusneuvottelut ovat ratkaisevan tärkeitä ammattiliittojen olemassaolon ja merkityksen kannalta, ja niiden avulla varmistetaan työnantajien ja työntekijöiden välinen valtasapaino. ETSK katsoo, että työehtosopimusneuvottelujen ja yleensä työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun tulisi tukea myös työpaikoilla tapahtuvaa innovointia, koska sen avulla voitaisiin parantaa tuottavuutta ja puuttua työskentelykäytäntöjen mahdollisiin muutoksiin, jotka vaikuttavat työntekijöiden hyvinvointiin ja työelämään. ETSK myöntää, että tämä asettaa lisähaasteen ammattiliitoille. Työnantajien olisi tietenkin silti oltava edelleen vastuussa yrityksen tasolla tehdyistä päätöksistä. ETSK suosittaa, että ammattiliittojen rooli työpaikkojen innovaatioprosesseissa olisi tunnustettava keskeisen tärkeään työmarkkinaosapuolten vuoropuheluun ja työehtosopimusneuvotteluihin kuuluvana osana kunnioittaen samalla kansallisia työmarkkinasuhdejärjestelmiä.

3.6 On aiheellista korostaa OECD:n raportissa⁽¹¹⁾ esitettyjä havaintoja siitä, että työehtosopimusneuvottelut ovat keskeinen työntekijöiden oikeus, joka voi myös edistää työpaikoilla saatavien tulosten parantumista. Samassa raportissa esitetään kuitenkin se huolestuttava johtopäätös, että työmarkkinasuhteiden yleinen heikkeneminen sekä uusien ja usein epävarmojen työn muotojen lisääntyminen luovat tähän oikeuteen kohdistuvaa painetta. Raportissa vahvistetaan, että työehtosopimusneuvotteluihin kohdistuu voimakasta painetta kaikkialla EU:ssa ja että poliittinen tarve toimia on suuri. Raportti tarjoaa runsaasti näyttöä tarpeesta vahvistaa työehtosopimusneuvotteluja siten, että niistä tulisi joustavimmat ja että niillä voitaisiin reagoida paremmin muuttuvaan työelämään. ETSK katsoo tähän liittyen, että on löydettävä tasapaino ja tässä yhteydessä on otettava huomioon yhteisissä intresseissä olevat kysymykset, kuten työntekijöiden elinkustannusten nousu ja maailmanlaajuisen kilpailun kiristyminen, ja tunnustettava, että työehtosopimusneuvottelut ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu voivat lisätä tuottavuutta edistämällä työpaikkainnovointia ja osaamisen kehittämistä. Lisäksi työehtosopimusneuvotteluilla ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelulla voitaisiin tukea teollisuusstrategiaa muuttuvissa taloudellisissa olosuhteissa kansallisten työmarkkinasuhteiden pohjalta. Työmarkkinaosapuolten sopiman joustavuuden pitäisi auttaa mukautumaan muuttuviin olosuhteisiin ja tasapainottamaan yritysten ja työntekijöiden tarpeita, mutta tämä ei saisi aiheuttaa neuvotteluoikeuksien tai työolojen ja -ehtojen heikentymistä. Työn joustavuudesta on lainsäädännöllä tai työehtosopimusneuvottelujen kautta asianmukaisesti säänneltynä sitä paitsi etua sekä työntekijöille että työnantajille.

3.7 Mitä tulee yritystason ja alakohtaisiin sopimuksiin työehtosopimusneuvotteluprosessissa, ei ole olemassa kaavaa, jolla voitaisiin määritellä, mitä vaihtoehtoa on parasta soveltaa. Kuten riittävistä vähimmäispalkoista annetussa direktiivissä⁽¹²⁾ todetaan, työehtosopimusneuvottelujen kattavuuden lisäämiseksi yksittäisten jäsenvaltioiden työmarkkinaosapuolten velvollisuutena on kuitenkin analysoida molempien sopimusmuotojen vahvuuksia ja heikkouksia ja määrittää, ovatko alakohtaiset sopimukset, yritystason sopimukset vai näiden yhdistelmä paras tapa lisätä työehtosopimusneuvottelujen kattavuutta. Tutkimukset viittaavat esimerkiksi siihen, että työehtosopimusneuvottelujen kattavuus on laajinta ja vakiintuneinta niissä Euroopan maissa, joiden neuvottelujärjestelmille ovat ominaisia useita työnantajia käsittävät neuvottelut. Silloin neuvottelut ovat pääasiassa alakohtaisia tai joissakin tapauksissa, kuten Belgiassa, jopa monialaisia⁽¹³⁾. Pyrittäessä lisäämään kattavuutta on tietenkin otettava huomioon kussakin maassa vallitsevat olosuhteet.

3.8 ETSK tunnustaa, että ammattiliittojen ja työnantajajärjestöjen jäsenmäärien lisääminen on jatkossakin valtava haaste. Vaikka työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja työehtosopimusneuvottelut ovat ja niiden pitäisikin olla luonteeltaan vapaaehtoisia, ETSK suosittelee, että yksittäisten jäsenvaltioiden työmarkkinaosapuolet käsitelisivät tätä haastetta tarkastelemalla asianmukaisia menetelmiä, joilla voitaisiin varmistaa niiden järjestöjen jäsenmäärien riittävyys.

⁽¹¹⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>

⁽¹²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2022/2041, annettu 19 päivänä lokakuuta 2022, riittävistä vähimmäispalkoista Euroopan unionissa (EUVL L 275, 25.10.2022, s. 33).

⁽¹³⁾ <https://www.etui.org/services/facts-figures/benchmarks/what-s-happening-to-collective-bargaining-in-europe>

3.9 ETSK toteaa, että kansalliset työmarkkinasuhdejärjestelmät ovat hyvin erilaisia, mikä heijastaa jäsenvaltioiden erilaisia taloudellisia ja poliittisia tilanteita. Komission muistion⁽¹⁴⁾ mukaan työehtosopimusneuvotteluille on ollut ominaista siirtyminen kohti yritystason hajautettuja neuvotteluja. On näyttöä siitä, että työehtosopimusneuvottelujen kattavuus on yleensä parempi silloin, kun neuvotteluja käydään keskitetysti, kun työnantajien järjestäytymisaste on korkeampi ja kun käytäntönä on sopimusten laajentaminen koskemaan myös muita kuin allekirjoittaneita osapuolia.

3.10 ETSK korostaa myös sitä OECD:n raporttiin sisältyvää tärkeää havaintoa, että palkkojen koordinoinnilla on keskeinen rooli, kun pyritään auttamaan työmarkkinaosapuolia ottamaan huomioon suhdannetilanne ja palkkasopimusten makrotaloudelliset vaikutukset kilpailukykyyn⁽¹⁵⁾. Lisäksi ETSK katsoo, että neuvotteluprosessi riippuu yrityksen tasolla vallitsevista olosuhteista, olipa kyseessä sitten pieni tai suuri yritys.

3.11 ETSK kehottaa työmarkkinaosapuolia vahvistamaan työehtosopimusneuvottelujen merkitystä arvioimalla, miten kaikilla tasoilla käytävät työehtosopimusneuvottelut voisivat taata tasapainoisella tavalla lisäarvon sekä työntekijöille että työnantajille kaikilla talouden ja yhteiskunnan aloilla. Tässä yhteydessä on syytä panna merkille OECD:n viimeisin työllisyyskatsausraportti (*Employment Outlook report*), jossa korostetaan dynaamisten ja vahvojen työehtosopimusneuvotteluiden merkitystä tuottavuuden, kilpailukykyyn ja talouskasvun edistämisessä.

3.12 ETSK toteaa, että hallituksilla on tai voisi olla tärkeä rooli työnantajien ja ammattiliittojen kanssa tehtävän yhteistyön tiivistämisessä ja makrotalouspolitiikan tukemisessa. Hallitukset ovat tietenkin myös itse tärkeitä työnantajia ja neuvottelevat usein työntekijöitä edustavien ammattiliittojen kanssa, mikä saattaa joissakin jäsenvaltioissa toimia mallina koko taloudelle. Lisäksi hallituksilla on keskeinen rooli pyrittäessä luomaan oikeanlaiset edellytykset työrauhalle, hintavakaudelle, tuottavuuden kasvulle ja syrjimättömille työllisyysmalleille. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi ja työmarkkinaosapuolten riippumattomuutta kunnioittaen ETSK kehottaa vahvistamaan työehtosopimusneuvotteluja, jotta saataisiin parempia tuloksia sekä yritysten että työntekijöiden kannalta. Yhtenä toimenpiteenä komitea kehottaa hallituksia hyödyntämään – kun se on tarkoituksenmukaista – julkisia hankintoja täydentävänä keinona edistää ja tukea työehtosopimusneuvotteluja, kuten kahdessa ETSK:n aiemmassa lausunnossa⁽¹⁶⁾ esitetään.

3.13 Kuten edellä todetaan, työehtosopimusneuvotteluissa voi olla tarvetta sopia joustavuudesta. ETSK katsoo kuitenkin, että työehtosopimuksiin sovituisissa muutoksissa on otettava tasapainoisesti huomioon kummankin osapuolen intressit ja niiden on hyödytettävä molempia. On syytä edistää valtakunnallisten ja alakohtaisten sopimusten tekemistä, mutta ETSK toteaa yritystason neuvotteluja silmällä pitäen, että työn joustavuudesta voi olla lainsäädännöllä tai työehtosopimusneuvottelujen kautta asianmukaisesti säänneltynä etua sekä työntekijöille että työnantajille. Tällaisten neuvottelujen olisi perustuttava keskinäiseen luottamukseen ja toimiviin neuvottelurakenteisiin, ja samalla on pidettävä huoli siitä, että työolot ja -ehdot eivät heikenny. Kaikesta huolimatta ja aina kun on mahdollista on löydettävä välimaasto, jossa hajautetut järjestelmät ovat järjestyneempiä ja mahdollistavat sen, että alakohtaisissa sopimuksissa voidaan asettaa laajoja reunaehtoja. Yksityiskohtaisista määräyksistä sopiminen jäisi yritystason neuvotteluihin. Tutkimukset viittaavatkin siihen, että hybridimuotoiset työehtosopimusneuvottelujärjestelmät, joihin sisältyy koordinoitu alakohtainen ja monitasoinen järjestelmä, johtavat parempiin tuloksiin sekä työntekijöiden että yritysten kannalta⁽¹⁷⁾.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE

⁽¹⁴⁾ https://commission.europa.eu/system/files/2016-03/social-dialogue-involvement-of-workers_en.pdf

⁽¹⁵⁾ <https://www.oecd.org/employment/negotiating-our-way-up-1fd2da34-en.htm>

⁽¹⁶⁾ ETSK:n lausunto aiheesta ”Kohtuulliset vähimmäispalkat kaikkialle Eurooppaan” (Euroopan parlamentin / neuvoston pyytämä valmistelevala lausunto) (EUVL C 429, 11.12.2020, s. 159) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Julkiset hankinnat välineenä arvon luomiseen ja ihmisarvoiseen kohteluun siivoustyössä ja kiinteistöpalveluissa” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 429, 11.12.2020, s. 30).

⁽¹⁷⁾ Braakmann, N., & Brandl, B. (2016). *The efficacy of hybrid collective bargaining systems: An analysis of the impact of collective bargaining on company performance in Europe*.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Inflaatio- ja energiatoimenpiteiden seuranta ja EU:n energia-alan häiriönsietokyky keskeisillä talouden aloilla”

(omaaloitteinen lausunto)

(2023/C 349/03)

Esittelijä: **Felipe MEDINA MARTÍN**

Täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta omaaloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	liikenne, energia, perusrakenteet, tietoyhteiskunta
Hyväksyminen jaostossa	26.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	151/1/2

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Käsillä olevan ETSK:n lausunnon tavoitteena on arvioida covid-19-pandemiaa ja Venäjän Ukrainaa vastaan kohdistamaa hyökkäyssotaa seuranneen energiakriisin vaikutuksia eurooppalaisiin yrityksiin, niiden työntekijöihin ja unionin kansalaisiin yleensä. ETSK panee merkille, että taloudessa on ilmennyt yleisesti laaja-alaisia ongelmia, joista voidaan mainita muun muassa tuotantokustannusten suhteeton nousu, toimitusketjujen uudelleenorganisointi, elintarvikkeiden ja muiden tavaroiden toimitusvaikeudet, investointikustannusten nousu ja eurooppalaisten kotitalouksien ostovoiman heikentyminen.

1.2 ETSK on huolissaan EU:n korkeasta inflaatiosta, joka johtuu energia- ja raaka-ainekustannuksista ja niiden myötä palvelujen ja teollisuustuotteiden hinnoista. Inflaatio on EU:ssa korkeimmillaan sitten euron käyttöönoton. ETSK kehottaa EU:n toimielimiä ottamaan käyttöön Euroopan kuluttajaliiton (BEUC) laatimassa asiakirjassa esitettyjen kaltaisia valvontamekanismeja. Olisi esimerkiksi pantava täysimääräisesti täytäntöön toimenpiteet neuvoston asetusehdotuksesta, jossa säädetään sähkömarkkinoiden rakenteen merkittävästä uudistamisesta ja mukauttamisesta. ETSK kehottaa EU:n jäsenvaltioita panemaan täytäntöön jo hyväksytyt EU:n säädökset, kuten puhtaan energian säädöspaketin, joka auttaa osaltaan nopeuttamaan ekologisia siirtymää ja syventämään sisämarkkinoita.

1.3 ETSK katsoo, että tarkistettua EU:n väliaikaista kriisikehystä on kiireellisesti uudistettava, kun otetaan huomioon Ukrainan sodasta ja energiakriisistä johtuva valtava kustannusten nousu. Lisäksi komitea suosittaa, että tilapäisiä valtiontukipuitteita sovelletaan siten, että tuki, josta säädetään asetuksessa korkeisiin energianhintoihin liittyvistä kiireellisistä toimista sekä elpymis- ja palautumistukivälineen puitteissa, suunnataan kaikille energiakriisin koettelemille aloille kiinnittäen erityistä huomiota keskeisiin aloihin. Tavoitteena on välttää lukuisten yritysten selviytymiskyvyn heikentyminen sekä kielteiset vaikutukset kuluttajien elinkustannuksiin sekä heidän mahdollisuuksiinsa hankkia päivittäisiä perustuotteita. ETSK kehottaa niin ikään jälleen kerran ottamaan käyttöön ”kultaisen säännön”, joka mahdollistaa tarvittavien julkisten investointien tekemisen.

1.4 ETSK katsoo, että kotitalouksien ja keskeisten alojen tulisi hyötyä suunnitelmista vähentää energian korkeiden hintojen vaikutuksia. Vaikka eräillä aloilla kirjattiin erittäin suuria voittoja, jotka merkitsivät huomattavaa lisäystä (26,8 prosenttia) edelliseen vuosineljännekseen verrattuna, konkurssi-ilmoitukset saavuttivat EU:ssa lukeman 113,1, joka on kaikkien aikojen korkein taso Eurostatin käyttämän, konkurssien tasoa EU:ssa mittaavan arviointi-indeksin mukaan. Kyseisen indeksin vertailuarvona käytetään vuoden 2015 lukemaa 100. ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita

tekemään työtä sen varmistamiseksi, että toteuttaessa toimenpiteitä kysynnän vähentämiseksi huippukysyntähetkinä turvataan kotitalouksien ja avainalojen energiansaanti kaikkina aikoina. Samaan aikaan osa lähinnä energia-alan yrityksistä on kasvattanut voittojaan inflaatiotilanteen varjolla, kuten EKP toteaa⁽¹⁾. Tämän alan keräämät voitot ovat jatkaneet inflaation kiihdyttämistä EU:ssa, ja tähän on puututtava.

1.5 Energiakriisi on heijastunut talouteen korkean inflaation, heikon talouskasvun, julkiseen talouteen ja kotitalouksien ja yritysten ostovoimaan kohdistuvan voimakkaan paineen sekä talouden ulkoisen kilpailukyvyyn heikkenemisen muodossa. ETSK ehdottaa EKP:n suositusten pohjalta, että otetaan käyttöön ”kolminkertaiset vihreät kriteerit” niin, että tulevat toimet olisivat räätälöityjä, kohdennettuja ja ”siirtymän kestäviä”. Ei-valikoivat hintatoimenpiteet, kuten tiettyjen elintarvikkeiden hintakatto, ainoastaan pitkittäisivät korkeaa inflaatiota pitkällä aikavälillä.

1.6 Korkeana jatkuva inflaatio, joka johtuu ennen kaikkea energian hinnoista, johtaa eurooppalaisten työntekijöiden, kuluttajien ja yritysten ostovoiman yleiseen heikkenemiseen ja vaikuttaa näin kielteisesti monien perheiden elinoloihin sekä sisäiseen kysyntään ja kasvuun. Se vaikuttaa kielteisesti myös moniin yrityksiin, kun samaan aikaan rahapolitiikassa jatketaan korkojen nostamista. ETSK katsoo, että energia-alan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu on tärkeää toimivien ratkaisujen löytämiseksi kansallisella tasolla.

1.7 ETSK kehottaa jäsenvaltioita edistämään sellaisten energiansäästö- ja energiatehokkuustoimenpiteiden toteuttamista yrityksissä ja kotitalouksissa, joiden avulla on mahdollista vähentää energian kysyntää pysyvästi. Tässä tarkoituksessa on kannustettava uusiutuvan energian käytön lisäämiseen (vahvistamalla tarvittavat oikeudelliset ja verotukselliset edellytykset ja ottamalla käyttöön ”investointeja koskeva kultainen sääntö”), jotta vähennetään riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. Nykytilannetta olisi käytettävä kannustimena EU:n talouden hiilestä irtautumisen nopeuttamiseksi. Näitä toimenpiteitä olisi täydennettävä taloudelliseen tukeen liittyvillä takeilla siitä, ettei toimintoja siirretä ulkomaille. On aika tehdä tarvittavat investoinnit (ja laatia tarvittavat finanssipoliittiset reunaehdot) eurooppalaista energiasiirtymää varten, jotta voidaan vähentää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. ETSK katsoo lisäksi, että REPowerEU-aloitteessa ehdotettuja muutoksia, joilla järjeistetään ja nopeutetaan lupien myöntämistä uusiutuvan energian infrastruktuurin asentamiseksi, olisi jatkettava. ETSK kehottaa tässä yhteydessä EU:ta ja jäsenvaltioita pohtimaan, miten varmistetaan, että verkkoon syötetystä ylimääräisestä energiasta maksettava hinta mahdollistaa toteuttamiskelpoiset investoinnit uusiutuvan energian tuotantokapasiteetin maksimoimiseksi ja tuottajan oman tarpeen ylittävän osan jakamiseksi. Energiamarkkinoiden rakenteen uudistaminen olisi sisällytettävä Euroopan komission pitkän aikavälin ohjelmaan, jotta vältetään energiahuollon häiriöt ja kohtuuttomat hinnat tulevaisuudessa.

2. Yleistä

2.1 Eurooppaa yleisesti koettelevassa inflaatioaallossa voidaan erottaa selvästi toisistaan kaksi vaihetta. Ensimmäinen niistä sai alkunsa covid-19-pandemian vuoksi toteutettujen väestöön kohdistuneiden sulkutoimien jälkeisessä elpymisvaiheessa. Kaikkien alojen äkillinen uudelleenaktivoituminen aiheutti toimitusketjuihin pullonkauloja, jotka nostivat raaka-aineiden ja kuljetusrahdin kustannuksia. Raaka-aineiden hinnat nousivat 101 prosenttia tammikuun 2020 ja maaliskuun 2022 välisenä aikana⁽²⁾ ja rahtikustannukset 545 prosenttia samalla aikajaksolla⁽³⁾.

2.2 Helmikuussa 2022 Venäjän Ukrainaan kohdistama hyökkäyssota ja sitä seurannut sota käynnistivät inflaation toisen vaiheen. Siinä häiriö kohdistui energia-alaan sekä tiettyihin tuotteisiin, joita on toimitettu EU:hun paljon sekä Venäjältä että Ukrainasta: maakaasu, vehnä, auringonkukkaöljy ja lannoitteet. Helmi- ja huhtikuun 2022 välisenä aikana maakaasun hinta nousi 18,6 prosenttia, vehnän 16,8 prosenttia, auringonkukkaöljyn 38,6 prosenttia ja lannoitteiden 16,7 prosenttia⁽⁴⁾. Sitten hintojen nousu on tasaantunut, vaikkakin vielä maaliskuussa 2023 IMF:n raaka-aineiden hintaindeksi oli 40,9 prosenttia yli tammikuun 2020 tason ja rahtikustannukset olivat 3,6 prosenttia korkeammat.

2.3 Tämä kehitys on heijastunut maailmanlaajuiseen ja Euroopan talouteen inflaation muodossa. Euroalueen yhdenmukaistetun kuluttajahintaindeksin (YKHI)⁽⁵⁾ vuotuinen muutosvauhti oli lokakuussa 11,5 prosenttia (Eurostat). Näin korkeita lukuja ei ole nähty sitten viime vuosisadan, ja vaikka hintojen nousu on viime kuukausina maltillistunut

⁽¹⁾ EKP:n inflaatiokatsaus 2023.

⁽²⁾ IMF:n raaka-aineiden hintaindeksi, saatavilla osoitteessa <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

⁽³⁾ Freightos Baltic Index, saatavilla osoitteessa <https://fbx.freightos.com/>.

⁽⁴⁾ IMF:n raaka-aineiden hintaindeksi, saatavilla osoitteessa <https://www.imf.org/en/Research/commodity-prices>.

⁽⁵⁾ Eurostat, saatavilla osoitteessa <https://ec.europa.eu/eurostat>.

(maaliskuussa 2023 nousuvauhti oli 8,3 prosenttia), hintojen nousun hillitseminen on osoittautunut hyvin vaikeaksi. Se, että pohjainflaatio (ilman energiaa) jatkaa nousujohteista kehitystään suuressa osassa Eurooppaa, on osoitus siitä, ettei hintasakki ole ohimenevä, kuten alun perin ajateltiin. Tämä voi merkitä sitä, ettei EKP:n käynnistämä rahapolitiikka tuota odotettuja tuloksia.

3. Inflaation vaikutus Euroopan talouteen

3.1 ETSK toteaa talousnäkymien heikentyneen Venäjän Ukrainaan helmikuussa 2022 kohdistaman hyökkäyksen jälkeen. Tulevien vuosien talousnäymäennusteiden mukaan ⁽⁶⁾ kasvu hiipuu vuoteen 2022 verrattuna, vaikkakin nämä ennusteet ovat viime kuukausien kuluessa kehittyneet parempaan suuntaan. Euroopan komissio arvioi talvella koko EU:n bkt:n kasvavan 0,8 prosenttia vuonna 2023 ja vaatimattomat 1,6 prosenttia vuonna 2024, kun äskettäisissä kevään ennusteissa nämä osuudet ovat nousseet vastaavasti 1,0 prosenttiin ja 1,7 prosenttiin. Samanaikaisesti inflaation odotetaan hidastuvan vähitellen, joskin alkuperäisiä ennusteita hitaammin (9,2 % vuonna 2022, 6,7 % vuonna 2023 ja 3,1 % vuonna 2024). Hidas kasvu synnyttää työmarkkinoilla jännitteitä, ja julkinen velka kasvaa muun muassa EKP:n korkojen ripeän noston vuoksi, mikä aiheuttaa finanssipoliittisia paineita useimmissa jäsenvaltioissa.

3.2 Korkea inflaatio vaikuttaa eniten niihin 96,5 miljoonaan eurooppalaiseen, joita uhkaa köyhyys tai sosiaalinen syrjäytyminen. Eurobarometri-kyselyyn vastanneista 41 prosenttia mainitsee hinnat, inflaation ja elinkustannukset yhdeksi maansa suurimmista ongelmista ennen terveyttä (32 %) ja talustilannetta (19 %).

3.3 Tehtyjen poliittisten päätösten seurauksena EU:n kaasutoimitukset Venäjältä ovat lakanneet lähes kokonaan, ja toimitusten väheneminen on vaikuttanut vaihtelevassa määrin lähes puoleen jäsenvaltioista. Inflaation ja perushyödykkeiden hintojen nousu, työvoimapula ja häiriöt maailmanlaajuisissa toimitusketjuissa vaikuttavat kielteisesti niin elintarvikkeiden kuin muiden tuotteiden toimitusketjuihin Euroopassa. OECD:n talousnäkymien mukaan maailmanlaajuisen kasvu hidastuu jyrkästi noin 2,2 prosenttiin vuonna 2023.

3.4 EKP:n mukaan energian hintojen nousu on ollut syynä kahteen kolmasosaan inflaatioerosta euroalueella. Komission mukaan energia-alan katetuotot kasvoivat vuosien 2019 ja 2022 välillä 54 prosenttia, kun palkat nousivat vain 6 prosenttia. Eurooppalaisten työntekijöiden, kuluttajien ja yritysten ostovoiman yleinen heikkeneminen ei vaikuta ainoastaan monien perheiden elinoloihin vaan se voi, jos tilannetta ei korjata, vaikuttaa myös unionin sisäiseen kysyntään ja kasvuun ja siten muihinkin elinkeinoaloihin. Tämä johtuu myös korkojen nostamiseen keskittyvän rahapolitiikan jatkumisesta. ETSK katsoo, että energia-alan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu on tärkeää toimivien ratkaisujen löytämiseksi kansallisella tasolla.

3.5 Samaan aikaan kun kuluttajahinnat ovat nousseet yleisesti Euroopassa, muutokset palkoissa ovat olleet vähäisempiä, mikä on heikentänyt unionin kansalaisten ostovoimaa. Tämä koskee erityisesti heikoimmassa asemassa olevia, joilla ei ole keinoja suojautua inflaatiolta. Kuluttajakäyttäytymisessä onkin jo havaittu muutoksia, jotka johtuvat kotitalouksien ostovoiman heikentymisestä, ja kotitalouksia koettelee energialaskujen rajuun kallistumiseen ja inflaation vaikutukseen liittyvä merkittävä elinkustannuskriisi. Jäsenvaltioiden soveltamat keinot heikossa asemassa olevien kotitalouskuluttajien suojelemiseksi vaihtelevat suuresti, ja joissakin tapauksissa niiden tehokkuus saattaa olla rajallinen. Euroopan komission olisi tarkasteltava mahdollisuutta tutkia vähimmäisvaatimuksia, joita sääntelijät ja poliittiset päättäjät soveltaisivat heikossa asemassa olevien kotitalouskuluttajien suojelemiseksi ja tukemiseksi.

3.6 Yksi aloista, joita pandemian ja sodan yhteisvaikutus koettelee ankarimmin, on elintarviketuotanto (maatalous, karjankasvatus ja elintarviketeollisuus) ja elintarviketuotteiden jakelu loppukuluttajille. Sodan läheisyys ja sen vaikutukset energia- ja raaka-ainemarkkinoihin ovat johtamassa suuriin eroihin maataloustuotteiden hinnoissa Euroopan ja kansainvälisten markkinoiden välillä, sillä hinnat ovat nousseet eniten Euroopassa. Huhtikuussa 2023 julkaistun perushyödykkeiden hintakatsauksen (Commodity price dashboard) mukaan useimpien eurooppalaisten maataloustuotteiden, erityisesti lihatuotteiden, hintojen nousuvauhti onkin nopeampi kuin muualla maailmassa. Tällä kehityskululla on kolme merkittävää vaikutusta. Ensinnäkin inflaatio koettelee Euroopan väestöä voimakkaammin kaikkien välttämättömyystarvikkeiden osalta. Toiseksi eurooppalaiset elintarvikkeet menettävät kansainvälistä kilpailukykyään, ja kolmanneksi maataloustuottajien saamat hinnat ovat nousseet korkeampien tuotantokustannusten vuoksi.

⁽⁶⁾ https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2023-economic-forecast-improved-outlook-amid-persistent-challenges_en

3.7 Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa vastaan on johtanut energiakustannusten nousukierteen lisäksi valtaviin haasteisiin elintarvikeketjussa: keskeisten tuotantopanosten (rehu, lannoitteet) hinnat ovat nousseet ja tietyistä, toimivan toimitusketjun ylläpitämisen kannalta välttämättömistä perushyödykkeistä (esim. kasviöljyistä ja vehnästä) on puutetta. Kustannusten nousun dominovaikutus on johtamassa päätöksiin vähentää lannoitetuotantoa, mikä nostaa hintoja entisestään. Eri puolilla Eurooppaa koetut kuivuusjaksot kesällä 2022 ja jo tähän mennessä vuonna 2023 lisäävät hintapainetta vähentämällä saatavilla olevaa tarjontaa.

3.8 Muutamille keskeisille aloille – yritykset ja työntekijät mukaan luettuina – jotka eivät missään tilanteessa pysty keskeyttämään toimintaansa, aiheutuu kaksinkertainen taakka: maksuhalukkaita kuluttajia on entistä vähemmän ja toisaalta kustannukset kasvavat erityisesti valtavan suurien energialaskujen myötä. Elintarvikealan yritykset, jotka ovat yrittäneet rajoittaa kustannusten nousua varmistaakseen kuluttajille kilpailukykyiset hinnat, pelkäävät nyt kulutuskriisiä (Hidalgo, M., 2023 ⁽⁷⁾; Eurocommerce, 2023). Espanjan hallitus totesi äskettäin julkaistussa katteiden seurantakeskuksen ensimmäisessä raportissa ⁽⁸⁾, että elintarvikealan toimitusketjun katteet ovat laskeneet 25 prosenttia vuodesta 2021, joten on selvää, että katetuottojen kehitys on hyvin epäyhtenäistä.

Samaan aikaan osa lähinnä energia-alan yrityksistä on kasvattanut voittojaan inflaatiotilanteen varjolla, kuten EKP toteaa ⁽⁹⁾. Tämän alan keräämät voitot jatkoivat inflaation kiihdyttämistä EU:ssa, ja tähän on puututtava.

3.9 Espanjan keskuspankki ⁽¹⁰⁾ toteaa, että nk. Iberian poikkeuksella tai Iberian mekanismilla on ollut erittäin myönteisiä vaikutuksia sähkömarkkinoiden hinnoittelujärjestelmään. Lisäksi se mainitsee elintarvikkeiden ja polttoaineiden arvonlisäveron alentamisen myönteisen vaikutuksen, joka ei kuitenkaan ole ollut yhtä merkittävä ja josta pankki toteaa, että toimenpiteen kustannukset olisivat olleet alhaisemmat, jos siinä olisi keskitytty pienituloisten perheiden tukemiseen. Espanjan keskuspankki toteaa myös, että Espanjan hallituksen toteuttamat yleisen vähimmäispalkan, eläkkeiden ja vähimmäistoimeentulon korotukset ovat auttaneet lieventämään inflaation vaikutuksia pienituloisiin kotitalouksiin.

4. Energiakustannusten nousun vaikutus eurooppalaisten yritysten kannattavuuteen

4.1 Sähkön ja kaasun tukkuhinnat ovat jopa viisitoistakertaistuneet vuoden 2021 alusta, millä on vakavia vaikutuksia kuluttajiin ja yrityksiin. Euroopan valtiot ovat ryhtyneet toteuttamaan tähän vastaamiseksi erilaisia toimintapolitiikkoja. Yhdentyypisellä politiikalla pyritään lieventämään kustannusten nousun vaikutuksia kuluttajiin ja yrityksiin. Toisilla toimenpiteillä pyritään vakauttamaan ja laskemaan tukkuhintoja ja varmistamaan energiaturvallisuus. ETSK kehottaa Euroopan komissiota ja jäsenvaltioita uudistamaan kattavasti sähkömarkkinoiden rakennetta ja sähkön hinnan laskentajärjestelmää asiakokonaisuuteen TEN/793 ⁽¹¹⁾ kuuluvassa lausunnossa esitetyn mukaisesti.

4.2 Energian hinnat vaikuttavat yritysten kustannuksiin hyvin eri tavoin: ensinnäkin sähkön varsinaisesta toimittamisesta aiheutuvien kustannusten kautta, toiseksi välillisesti toimitusketjun muihin kohdistuvien vaikutusten kautta ja kolmanneksi tästä mahdollisesti aiheutuvien taloudellisten seurausten kautta. Esimerkiksi Espanjan keskuspankin keväällä 2022 ⁽¹²⁾ ennakoitavissa tutkimuksessa arvioidaan, että yritysten energiakustannusten kumulatiivinen 25 prosentin nousu vähentäisi niiden bruttoarvonlisäystä 1,6 prosenttia vuonna 2023. Kyse on kuitenkin keskimääräisestä vaikutuksesta. Tutkimusraportin mukaan jotkin alat kärsivät enemmän kuin toiset – eniten hyötyy öljyn ja maakaasun tuotantoala – ja vastaavasti haittaa aiheutuisi seuraaville toimialoille: kalastus ja vesiviljely, maa-, meri- ja sisävesiliikenne, moottoriajoneuvojen kauppa ja korjaus, maatalous ja karjankasvatus, koulutus, lentoliikenne, kiinteistötoiminta, kocsin ja jalostettujen öljytuotteiden valmistus, terveys- ja sosiaalipalvelut sekä hotelli- ja ravintola-ala. Eräät näistä aloista osoittivat pandemian aikana, kuinka tärkeitä ne ovat EU:n talouden toimivuudelle. Monilla aloista, joihin vaikutukset kohdistuvat eniten, ei harjoiteta sähköintensivistä tuotantotoimintaa, mutta ne tarvitsevat kuitenkin paljon sähköä.

⁽⁷⁾ Espanjan elintarvikealan vähittäismyyjien katteet ja voitot vuonna 2022.

⁽⁸⁾ OME Informe Trimestral 2023T3 (bde.es).

⁽⁹⁾ EKP:n inflaatiokatsaus 2023.

⁽¹⁰⁾ https://www.bde.es/f/webbe/SES/Secciones/Publicaciones/PublicacionesAnuales/InformesAnuales/22/Files/InfAnual_2022_En.pdf

⁽¹¹⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi asetusten (EU) 2019/943 ja (EU) 2019/942 sekä direktiivien (EU) 2018/2001 ja (EU) 2019/944 muuttamisesta unionin sähkömarkkinoiden rakenteen parantamiseksi” (COM(2023) 148 final – 2023/0077 (COD)) (EUVL C 293, 18.8.2023, s. 112).

⁽¹²⁾ Saatavilla osoitteessa https://www.bde.es/f/webbe/Secciones/Publicaciones/InformesBoletinesRevistas/InformesEstabilidadFinancera/22/IEF_2022_1_Rec1_4.pdf.

4.3 Yritysten bruttoarvonlisäykseen (voittomarginaalit) kohdistuvan suoran ja välillisen vaikutuksen lisäksi vaikutukset voivat ilmetä myös taloudellisen haavoittuvuuden lisääntymisenä. Espanjan keskuspankin raportissa mainitaan alat, joihin vaikutukset kohdistuvat eniten. Sen mukaan on ryhmä toimialoja, jotka ovat erityisen haavoittuvia ja jotka olisivat paitsi ylivelkaantuneita myös kannattamattomia vuonna 2023: moottoriajoneuvojen kauppa ja korjaus, maaliikenne ja putkijohdotkujetus, kalastus ja vesiviljely, maatalous ja karjanhoito sekä tekstiili-, vaate-, nahka- ja jalkineiteollisuus.

4.4 Sitä mukaan kun kertyneet maakaasuvaramat Euroopassa hupenevat – toukokuussa 2023 niiden täyttöaste oli 68 prosenttia ⁽¹³⁾ – unionin energiapolitiikan hallinnointiin kohdistuu lisähaasteita. Aiemmin Venäjältä toimitettujen ja nyt vaihtoehtoisilta toimittajilta hankittavien määrien välistä eroa ei ole vielä kurottu umpeen, joten on epätodennäköistä, että hinnat laskevat lyhyellä aikavälillä. Kysyntä on vähentynyt huomattavasti. Korkeat energian hinnat heikentävät EU:n teollisuuden ja toimitusketjujen kilpailukykyä, mikä puolestaan kannustaa ulkoistamaan toimintoja EU:n ulkopuolelle ja vähentää näin unionin strategista riippumattomuutta. Vaikutus kotitalouksiin, erityisesti niihin, jotka ovat heikoimmassa asemassa, on erityisen merkittävä, sillä yhä suurempi osa ihmisistä on köyhyysvaarassa tai elää köyhyydessä. Tällainen kehitys jatkuu ainakin vuoteen 2024 asti ⁽¹⁴⁾. Näiden ongelmien torjumiseksi ETSK suosittaa useita toimenpiteitä, joihin kuuluvat taloudellisen tuen kytkeminen takeisiin siitä, ettei toimintoja siirretä ulkomaille, yritysten täydentävät ja välttämättömät energiansäästö- ja energiatehokkuustoimenpiteet kysynnän vähentämiseksi sekä mittavat investoinnit uusiutuvan energian tuotannon laajentamiseen ja tarvittavat verotukselliset edellytykset sitä varten, jotta voidaan vähentää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista.

4.5 Tämän seurauksena monet yritykset ja kotitaloudet ovat energiakustannusten räjähdysmäisen nousun vuoksi yhä useammin tilanteessa, joka saattaa uhata niiden selviytymistä. Vaikka talvi on ollut suhteellisen leuto, emme voi odottaa, että ympäristöolosuhteet olisivat meille aina suotuisat. Olisikin ryhdyttävä toimenpiteisiin erityisen heikossa asemassa olevien kotitalouksien suojelemiseksi ja toteutettava niille suunnattuja erityistoimenpiteitä tällä alalla.

4.6 Liiketoimintakustannusten huomattava nousu yhdistettynä kuluttajien haluttomuuteen käyttää rahaa saattaa tietyissä tapauksissa jopa johtaa yritysten toimintojen väistämättömään siirtämiseen ulkomaille. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista yrityksille, jotka tarjoavat keskeisiä palveluja asiakkaille ja muulle toimitusketjulle, sillä ne eivät voi yksinkertaisesti keskeyttää toimintaansa energian hintojen nousun vuoksi.

4.7 Covid-19-pandemian aikana monia aloja ja niiden työntekijöitä pidettiin olennaisen tärkeinä, mutta nykyisessä energiakriisissä tällainen tunnustus on loistanut poissaolollaan. Toistaiseksi monetkaan niistä eivät ole saaneet jäsenvaltioilta erityistä tukea. Näiden alojen yritykset työntekijöineen ovat pyrkineet suojelemaan kuluttajia jopa omien marginaaliensa kustannuksella, ja niiden on vaikea siirtää asiakkaille energialaskujensa kohtuuttomasta kasvusta aiheutuvia kustannuksia kokonaisuudessaan. Tämä tilanne ei ole pitkällä aikavälillä kestävällä pohjalla. Hallitukset eivät myöskään suojele ETSK:n mielestä ihmisiä yhtä intensiivisesti kuin pandemian aikana.

4.8 Monet yritykset tekevät paljon investointeja vähentääkseen energiankulutusta ja parantaakseen valmiuksiaan lisätä uusiutuvan energian käyttöä. ETSK:n mielestä yritykset voivat myös vauhdittaa liikenteen sähköistämistä ja lämmitykseen käytettävän kaasun korvaamista, ja näin niillä voi olla keskeinen rooli energiasiirtymässä ja uusiutuvaa energiaa koskevissa EU:n vuoden 2030 tavoitteissa. Tämä edellyttää kuitenkin suotuisaa sääntelykehystä, esimerkiksi lupien myöntämistä ja energiantuotannon lisäämistä jarruttavien hintatoimenpiteiden torjumista.

4.9 ETSK korostaa, että on tärkeää sovittaa REPowerEU-suunnitelman ja rakennusten energiatehokkuuden velvoitteet toimijoille tarjottavaan tukeen ja näiden valmiuksiin vastata velvoitteiden edellyttämien huomattavien investointien kustannuksista. Kyseiset toimenpiteet ovat tärkeitä riippuvuuden vähentämiseksi fossiilisista polttoaineista, mutta velvoitteet on sidottava sekä julkisen että yksityisen taroituksen saatavuuteen. Energiamarkkinoiden rakenteen uudistaminen olisi sisällytettävä Euroopan komission pitkän aikavälin ohjelmaan, jotta vältetään energiahuollon häiriöt ja kohtuuttomat hinnat tulevaisuudessa, ja olisi kiinnitettävä huomiota alalla toimivan työvoiman koulutukseen.

⁽¹³⁾ Tiedot saatavilla osoitteessa <https://agsi.gie.eu/data-overview/eu>.

⁽¹⁴⁾ EIU (2023): *Energy crisis will erode Europe's competitiveness in 2023*, saatavilla osoitteessa <https://www.eiu.com/n/energy-crisis-will-erode-europe-competitiveness-in-2023/>.

Samaan tapaan ETSK katsoo, että molempien ohjelmien velvoitteissa, jotka koskevat ajoneuvojen nopeiden latausasemien asentamista tai vaihtoehtoisten polttoaineiden infrastruktuuria, olisi otettava huomioon myös laitteiden ja ammattitaitoisen työvoiman saatavuuteen liittyvät käytännön näkökohdat. On huolehdittava siitä, että uusien ehdotusten puitteissa maksettavat varat on mahdollista käyttää sen varmistamiseen, että tämä siirtymä voidaan toteuttaa säädettyjen määräaikojen puitteissa.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vedenkäytön tehokkuus ja kuluttajien tietoisuus vesijalanjäljestään”**(omaaloitteinen lausunto)**

(2023/C 349/04)

Esittelijä: **Milena ANGELOVA**

Komitean täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta omaaloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	sisämarkkinat, tuotanto ja kulutus
Hyväksyminen jaostossa	29.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	190/2/6

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Vesi on elintärkeää elämälle, ympäristölle ja taloudelle. Se on yhteishyödyke, jonka on oltava kaikkien saatavilla kohtuulliseen hintaan, ja ennen kaikkea sitä on kunnioitettava ja suojeltava. Ihmisten toiminnan vaikutusten ja ilmastomuutoksen takia vedestä on yhä enemmän puutetta koko maailmassa, myös Euroopassa, missä vesistressi koskettaa noin 20:tä prosenttia alueesta ja 30:tä prosenttia väestöstä⁽¹⁾. Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) on tyytyväinen alalla annettuun kattavaan EU:n lainsäädäntöön⁽²⁾ ja kehottaa panemaan sen pikaisesti ja tehokkaasti täytäntöön, jotta voidaan varmistaa, että vettä käytetään tehokkaasti ja että jokaisella EU:n kansalaisella on mahdollisuus saada vettä.

1.2 ETSK kehottaa laatimaan ja toteuttamaan viipymättä erityisiä toimenpiteitä, jotta voidaan lisätä tietoisuutta veden tehokkaasta käytöstä ja edistää teknisiä innovaatioita vedenkäytön tehostamiseksi tuotantojärjestelmissä, sekä strategioita, jotka koskevat jätteiden minimoimista ja kierrätystä. Komitea kehottaa EU:ta ja jäsenvaltioita ryhtymään saastuttaja maksaa-periaatteen mukaisesti päättäväisiin toimiin varmistaa, että kaikki toimijat noudattavat sääntöjä⁽³⁾.

1.3 ETSK korostaa, että on erittäin tärkeää antaa tietoa ja valistusta sekä kannustaa ja ohjata kuluttajia käyttämään vettä tehokkaasti. Päätöksentekijöillä, työmarkkinaosapuolilla, kansalaisyhteiskunnan organisaatioilla ja kaikilla sidosryhmillä on yhdessä vastuu tiedottaa selkeästi veden arvosta ja sen jalanjäljestä, edistää vesitehokkaiden kodinkoneiden käyttöä ja tarjota kuluttajille kannustimia sitoutua vettä säästävään käyttäytymiseen ja pyrkiä aina parempaan.

1.4 ETSK kehottaa EU:ta, jäsenvaltioita, toimivaltaisia viranomaisia, vesihuollon toimijoita ja kaikkia prosessiin osallistuvia osapuolia pyrkimään toimivaltansa puitteissa parantamaan jatkuvasti veden saatavuutta, saantia ja tehokasta käyttöä. Juomavesivarojen suojelun parantamisella, siirtymisellä kohti kiertoperiaatteeseen perustuvaa vesihuoltoa, kohtuuhintaisen julkisen vesihuollon turvaamisella ja vesikäytön ehkäisemisellä on tässä prosessissa keskeinen asema.

(1) Euroopan ympäristökeskuksen raportti No 12/2021, *Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment*, 2021.

(2) 55-valmiuspaketti, vesipuitedirektiivi, juomavesidirektiivi, veden uudelleenkäytöstä annettu asetus jne.

(3) Esimerkiksi https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_14_1151 ja <https://www.politico.eu/article/italy-biggest-steel-mill-mockery-eu-environmental-rules/>

1.5 ETSK ehdottaa seuraavien toimenpiteiden pikaista toteuttamista, jotta voidaan tehostaa vedenkäyttöä, parantaa kuluttajien tietoisuutta vesijalanjäljestään ja edistää näin vettä älykkäästi käyttävää yhteiskuntaa ⁽⁴⁾:

1.5.1 Toimenpiteet kuluttajien kannustamiseksi ja ohjaamiseksi tehokkaaseen vedenkäyttöön

1.5.1.1 Selkeä tiedotus veden arvosta (*toteuttajina toimivaltaiset viranomaiset ja vesihuollon toimijat*). Olisi toteutettava tiedotuskampanjoita käyttäytymisen muuttamiseksi ajan myötä. Niissä olisi valistettava kuluttajia veden ja vesihuolto- palvelujen arvosta ja myös käsiteltävä erikseen lyhyen aikavälin hätätoimenpiteitä ilmastonmuutoksen aiheuttamiin kriisitilanteisiin reagoimiseksi (kuivuus, tulvat). Yhtenä tärkeänä kohderyhmänä ovat lapset. Juomavesi olisi muussa käytössä korvattava säännönmukaisesti muista lähteistä saatavalla vedellä (esim. kerätyn sadeveden käyttö muun muassa puutarhan kasteluun ja auton pesuun aina, kun se on mahdollista).

1.5.1.2 Vesitehokkaiden kodinkoneiden ja laitteiden käytön edistäminen (*toteuttajina EU ja jäsenvaltiot*). Yksityisissä kotitalouksissa on nykyään käytössä lukuisia vettä käyttäviä kodinkoneita ja laitteita. Teknologian viime vuosien aikaisen kehityksen myötä monet niistä kuluttavat nykyään huomattavasti vähemmän vettä kuin ennen, mikä on vaikuttanut osaltaan veden käytön vähentymiseen henkeä kohden. Tarvitaan lisäkannustimia, jotta tuottajia voitaisiin motivoida jatkamaan innovointia vedenkäytön tehostamiseksi ja asiakkaita saatavaksi ostamaan ja käyttämään tällaisia koneita ja laitteita. Kaikissa vettä käyttävissä kodinkoneissa ja laitteissa olisi oltava merkintä vedenkulutuksesta.

1.5.1.3 Kuluttajien valistaminen heidän vesijalanjäljestään (*toteuttajina EU ja jäsenvaltiot*). Yksityisten kotitalouksien vedenkulutus kattaa paljon muutakin kuin vain juomaveden. Kaikki kulutetut tuotteet ja palvelut sisältävät tietyn määrän vettä ⁽⁵⁾, ja usein merkittävä osa kuluttajan vesijalanjäljestä muodostuu heidän oman alueensa, maansa tai jopa EU:n ulkopuolella. Kuluttajien valinnoilla onkin vaikutusta vedenkäyttöön alueellisella, kansallisella ja maailmanlaajuisella tasolla. Vesijalanjälki on koulutusnäkökulmasta katsoen tehokas parametri, ja se on myös sisällytetty hiljattain ohjelmiin, joita monet julkiset laitokset ovat kehittäneet kouluja varten. Verkossa on saatavilla erilaisia jalanjälkilaskureita, joihin kuluttaja voi syöttää tietonsa ja nähdä jalanjälkensä. Niistä olisi annettava tietoa kuluttajille tiedotuskampanjoissa.

1.5.2 Veden saatavuuden, saannin ja tehokkaan käytön parantamiseen tähtäävät toimenpiteet

1.5.2.1 *Julkisen vesihuollon turvaaminen (toteuttajina jäsenvaltiot ja vesihuollon toimijat)*. Kokonaisvaltaisen lähestymistavan puitteissa olisi toteutettava toimenpiteitä juomavesihuollon ja juomaveden jakelun tehostamiseksi ja häiriönsietokyvyn lisäämiseksi parantamalla vuotojen hallintaa ja kehittämällä tarvittaessa vaihtoehtoisia juomavesilähteitä ja muita asianmukaisia toimia. Tähän sisältyy kansanterveyden ja hyvinvoinnin suojelemiseksi myös se, että jäsenvaltiot harkitsevat toimenpiteitä varmistamiseksi, että julkinen vesihuolto on etusijalla muihin veden käyttötarkoituksiin nähden silloin, kun vedestä on akuutti puute.

1.5.2.2 *Varmistetaan vesihuoltopalvelujen oikeudenmukainen hinnoittelu kaikkien kustannusten kattamisen pohjalta ja turvataan samalla kohtuuhintaisuus haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille (toteuttajina toimivaltaiset viranomaiset)*. Direktiivissä 2000/60/EY edellytetään, että jäsenvaltiot ottavat huomioon vesipalveluista aiheutuvien kustannusten kattamisen periaatteen ainakin teollisuuden, kotitalouksien ja maatalouden osalta. Komission ja OECD:n tietojen ⁽⁶⁾ mukaan vesihuoltopalveluista aiheutuvat kustannukset katetaan kokonaan vain yhdeksässä jäsenvaltiossa. Useimmissa tapauksissa kustannusten kattaminen rajoittuu vain yksityisiin kotitalouksiin. Vaikka jäsenvaltioiden tulee toteuttaa toimenpiteitä vesihuoltopalvelujen saatavuuden ja kohtuuhintaisuuden varmistamiseksi kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleville ryhmille ⁽⁷⁾, on tärkeää, että vesimaksut vastaavat vesihuoltopalvelujen todellisia kustannuksia. Tämä yhdessä kulutuksen tarkan mittaamisen kanssa takaa sen, että kuluttajat ovat paremmin tietoisia vesihuoltopalvelujen kustannuksista. Jäsenvaltioiden olisi keskusteltava mahdollisuudesta ottaa käyttöön arvoon perustuvat vesimaksut, jolloin voitaisiin turvata

⁽⁴⁾ https://watereurope.eu/wp-content/uploads/WE-Water-Vision-2023_online.pdf

⁽⁵⁾ Water Footprint Network, Water Footprint Assessment, sivulla käyty 22. toukokuuta 2023.

⁽⁶⁾ OECD, Background note: Cost recovery, huhtikuu 2022.

⁽⁷⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2020/2184, annettu 16 päivänä joulukuuta 2020, ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadusta (EUVL L 435, 23.12.2020, s. 1).

tämän niukan resurssin säilyttäminen myös tuleville sukupolville. Vesimaksuilla voitaisiin antaa hintasignaaleja vedenkäytön tehostamiseksi. Hinnat voisivat esimerkiksi nousta silloin, kun kotitalouden tietty asukaskohtainen kulutus ylittyy tai kun vedensaanti on uhattuna väliaikaisen vedenpuutteen vuoksi.

1.5.2.3 Vedenkulutuksen tehokas mittaaminen mittaustarkkuutta parantamalla (*toteuttajina jäsenvaltiot, kunnat ja vedenjakelijat*):

- Varmistetaan tarkoilla vesimittareilla ja vesimittarien uudistamiseen tähtäävillä toimintalinjoilla, että vedenkulutusta mitataan tehokkaasti, jotta loppukäyttäjät olisivat tietoisia todellisesta kulutuksestaan.
- Valvotaan kulutusta yksityisistä kaivoista, jotta voidaan rajoittaa vedenkäyttöä suoraan pohjavedestä.
- Käytetään älykkäitä mittausrjestelmiä, jotka antavat loppukäyttäjille hälytyksen suuresta tai epätavallisesta kulutuksesta ja alhaisesta paineesta, joka saattaa johtua sisäisistä vuodoista.

1.5.2.4 *Juomavesivarojen suojelun parantaminen (toteuttajina EU ja jäsenvaltiot)*. Juomavesivaroja on suojeltava ihmisen aiheuttamalta saastumiselta. Tätä varten EU:n saasteettomuustoimintasuunnitelma on pantava tinkimättömästi täytäntöön soveltaen saastuttaja maksaa -periaatteen mukaisia ennalta varautumisen ja lähteellä tapahtuvan valvonnan periaatteita kaikkiin huolta aiheuttaviin aineisiin, jotka saattavat päätyä juomavesivaroihin. Haitallisia aineita tulee myös teollisista lähteistä (PFAS-aineet, lääkkeet, desinfiointiaineet jne.) tai maataloudesta (torjunta-aineet, nitraatit). EU tarkistaa parhaillaan säädöksiä, joilla voidaan ehkäistä saastumista sen lähteellä, muun muassa direktiiviä 2010/75/EU⁽⁸⁾, asetusta (EY) N:o 1907/2006⁽⁹⁾, direktiiviä 2009/128/EY⁽¹⁰⁾, asetusta (EY) N:o 726/2004⁽¹¹⁾ ja direktiiviä 2001/83/EY⁽¹²⁾. On varmistettava, että näillä tulevilla säännöillä voidaan suojella tehokkaasti vesivarojamme.

1.5.2.5 *Siirtyminen kohti kiertoperiaatteeseen perustuvaa vesihuoltoa (toteuttajina EU, jäsenvaltiot ja vesihuollon toimijat)*. Vedenkäyttöä voidaan tehostaa käyttämällä vettä uudelleen. Yksityisiä kotitalouksia olisi kannustettava keräämään sadevettä aina, kun se on mahdollista, ja käyttämään sitä asianmukaisesti, esimerkiksi puutarhan kasteluun ja pesutarkoituksiin. On myös toteutettava tehokasta lähteellä tapahtuvaa valvontaa sen varmistamiseksi, ettei kotitalouksien jätevesi sisällä haitallisia aineita, jotka saattaisivat vaarantaa käsitellyn jäteveden uudelleen käytön kastelu- ja muihin tarkoituksiin.

1.5.2.6 *Ilmastonmuutokseen sopeutuminen (toteuttajina jäsenvaltiot, kunnat ja jätevesihuollon toimijat)*. Ilmastonmuutos vaikuttaa alueisiin eri tavoin. On tärkeää, että toimenpiteet mukautetaan paikallisiin olosuhteisiin. Yleisesti on mietittävä kaupunkisuunnittelun uudistamista niin, että kaupungeista tehtäisiin "pesusienia"⁽¹³⁾. Näin parannettaisiin kaupunkien ilmastoa, mahdollistettaisiin sadeveden imeytyminen ja vähennettäisiin viemäreiden tulvimista.

1.5.2.7 *Hyvän hallinnon varmistaminen (toteuttajina jäsenvaltiot, alueet ja kunnat)*. Muutosta varten tarvitaan selkeitä ja tehokkaita hallintorakenteita. Niiden avulla voitaisiin vahvistaa yhteistyötä kaikkien toimijoiden välillä ja määrittää vastuut. Toimien olisi perustuttava täsmällisiin ennusteisiin ilmastonmuutoksen alueellisista vaikutuksista ja veden kysynnän kehityksestä (maatalous, teollisuus, väestönkehitys jne.) tulevina vuosikymmeninä.

⁽⁸⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/75/EU, annettu 24 päivänä marraskuuta 2010, teollisuuden päästöistä (yhtenäistetty ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen ja vähentäminen) (EUVL L 334, 17.12.2010, s. 17).

⁽⁹⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1907/2006, annettu 18 päivänä joulukuuta 2006, kemikaalien rekisteröinnistä, arvioinnista, lupamenettelyistä ja rajoituksista (REACH), Euroopan kemikaaliviraston perustamisesta, direktiivin 1999/45/EY muuttamisesta sekä neuvoston asetuksen (ETY) N:o 793/93, komission asetuksen (EY) N:o 1488/94, neuvoston direktiivin 76/769/ETY ja komission direktiivien 91/155/ETY, 93/67/ETY, 93/105/EY ja 2000/21/EY kumoamisesta (EUVL L 396, 30.12.2006, s. 1).

⁽¹⁰⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/128/EY, annettu 21 päivänä lokakuuta 2009, yhteisön politiikan puitteista torjunta-aineiden kestävä käytön aikaansaamiseksi (EUVL L 309, 24.11.2009, s. 71).

⁽¹¹⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 726/2004, annettu 31 päivänä maaliskuuta 2004, ihmisille ja eläimille tarkoitettuja lääkkeitä koskevista yhteisön lupa- ja valvontamenettelyistä ja Euroopan lääkeviraston perustamisesta (EUVL L 136, 30.4.2004, s. 1).

⁽¹²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/83/EY, annettu 6 päivänä marraskuuta 2001, ihmisille tarkoitettuja lääkkeitä koskevista yhteisön säännöistä (EUVL L 311, 28.11.2001, s. 67).

⁽¹³⁾ Pesusienillä tarkoitetaan tässä asiayhteydessä kaupunkialueita, joilla on paljon luontoa, kuten puita, järviä ja puistoja, tai muita hyviä keinoja sadeveden imeyttämiseksi ja tulvien ehkäisemiseksi. <https://climatechampions.unfccc.int/what-are-sponge-cities-and-how-can-they-prevent-floods/>, sivulla käyty 7. kesäkuuta 2023.

1.5.2.8 *Viranomaiset edelläkävijöinä (toteuttajina jäsenvaltiot ja kunnat).* Koska viranomaiset, myös EU:n toimielimet, ovat vastuussa sekä poliittisten toimenpiteiden että käytännön järjestelyjen suunnittelusta ja toteuttamisesta, niiden olisi oltava edelläkävijöitä ja pienennettävä vesijalanjälkeään.

2. Taustaa

2.1 Yksi ETSK:n vuoden 2023 lippulaivahankkeista on tarkastella vettä tärkeänä prioriteettina Euroopan ja koko maailman tasolla. Tässä oma-aloitteisessa lausunnossa käsitellään osana tätä lippulaivahanketta toimenpiteitä, joita tarvitaan sen varmistamiseksi, että kuluttajat käyttävät EU:ssa vettä entistä tehokkaammin. Lausunnossa otetaan huomioon ympäristöseikat, aukot tiedoissa ja alan teknologian nykytilanne ja esitetään ajatuksia siitä, miten kotitalouksien vedenkäyttöä ja jäteveden tuottamista voitaisiin optimoida. Taustalla on kokonaisvaltainen näkemys kuluttajien roolista ja heidän tarpeistaan veden määrän ja laadun suhteen, ja lausunnossa esitetään myös konkreettisia ehdotuksia tähän liittyen.

2.2 Vesi on elintärkeää elämälle, ympäristölle ja taloudelle, ja se on yhteishyödyke, jota on kunnioitettava ja suojeltava. Ilmastonmuutoksen vuoksi Euroopan vesivarat ovat kuitenkin uhattuina: Monilla vesistöalueilla (ja erityisesti Välimeren alueella⁽¹⁴⁾) kokonaissademäärät vähenevät ja kuivuusjaksot pitenevät, ja toisaalta useimmilla alueilla on yhä enemmän voimakkaita rankkasateita ja tuhoisia tulvia. Lisäksi merenpinnan nousu merkitsee sitä, että suolavettä voi päästä makean veden pohjavesimuodostumiin.

2.3 Paikallisten vesivarojen saatavuuden ja loppukäyttäjien vedenkysynnän välillä vallitsee kasvava epätasapaino. Tästä aiheutuu tulevaisuudessa merkittävä vesipulan uhka. Veden saatavuus riippuu muun muassa sellaisista olennaisista tekijöistä kuin sademäärät, maantieteelliset olosuhteet, ilmastotrendit ja saastuminen, kun taas veden kulutus ja kysyntä riippuvat pääasiassa ihmisten käyttäytymisestä. Lisäksi ihmisten, muun muassa kotitalouksien, toiminta vaikuttaa käytettävissä olevien vesivarojen laatuun. Ihmisen aiheuttama vesiympäristön pilaantuminen heikentää käytettävissä olevien vesivarojen saatavuutta ja lisää kustannuksia ja ympäristövaikutuksia, joita on veden käsittelyllä tiettyjen käyttötarkoitusten (juomavesi, teollinen käyttö, kastelu jne.) edellyttämälle laatuosalle. Tutkimusten⁽¹⁵⁾ mukaan EU:n vesistöjen vedenlaadun kehittyneen seurannan puute on yksi tärkeimmistä syistä veden pilaantumisesta johtuville ekologisille katastrofeille.

2.4 Euroopan ympäristökeskuksen mukaan vesistressi koskettaa noin 20:tä prosenttia Euroopan alueesta ja 30:tä prosenttia Euroopan väestöstä⁽¹⁶⁾. Keskus toteaa, että vesistressi ilmenee, kun saatavilla ei ole riittävästi vettä, jotta voitaisiin vastata määrällisesti tai laadullisesti ympäristön, yhteiskunnan ja talouden kysyntään, ja että vesistressi on yleinen termi, jossa yhdistyvät kuivuus, veden puute, veden laatu ja veden saatavuus⁽¹⁷⁾.

2.5 Juomaveden osuus veden kokonaiskulutuksesta on noin 10 prosenttia. Maa-, metsä- ja kalatalouden osuus on 58 prosenttia, ja sähkö-, kaasu-, lämpö- ja ilmastointihuollon osuus on 18 prosenttia⁽¹⁸⁾.

2.6 Vedenotossa juomaveden osuus on noin 20 prosenttia kokonaismäärästä. Suurimmat osuudet vuotuisesta kokonaisvedenotosta ovat vedenotolla jäähdytystä varten sähköntuotannossa⁽¹⁹⁾ (32 %) ja maatalouden vedenotolla (28 %)⁽²⁰⁾.

2.7 Koska ravinteet (typpi ja fosfori) saastuttavat vesivaroja ja monet vaaralliset aineet (kuten aineet, joilla on kumulatiivisia karsinogeenisiä tai mutageenisia ominaisuuksia) aiheuttavat vakavan riskin terveydelle ja ympäristölle ja koska veden puhdistaminen on kallista ja vaatii paljon resursseja, ETSK kehottaa panemaan pikaisesti täytäntöön EU:n nykyisen kattavan lainsäädännön. Komitea painottaa, että EU:n teollisuus- ja maatalouspolitiikassa on tavoiteltava

⁽¹⁴⁾ IPCC:n raportti ("Cross-Chapter Paper 4: Mediterranean Region", Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability). Raportissa todetaan, että Välimeren alue on toisiinsa tiiviissä yhteydessä olevien ilmatoriskien risteyksessä.

⁽¹⁵⁾ Euroopan ympäristökeskus, Pollution in Europe's rivers.

⁽¹⁶⁾ Euroopan ympäristökeskuksen raportti No 12/2021, *Water resources across Europe – confronting water stress: an updated assessment*, 2021.

⁽¹⁷⁾ Ks. edellinen alaviite.

⁽¹⁸⁾ Euroopan tilintarkastustuomioistuin, Erityiskertomus 12/2021 *Saastuttaja maksaa -periaate: soveltaminen epäjohtonmukaista EU:n ympäristöpolitiikoissa ja -toimissa* (perustuu Euroopan ympäristöviraston lukuihin).

⁽¹⁹⁾ Se, miten vedenkäyttö jäähdytyslaitoksissa vaikuttaa resurssien saatavuuteen, ei kuitenkaan ole täysin selvää. Yleensä vesi otetaan pintavesimuodostumista tai merestä ja se palautuu kokonaan (tai lähes kokonaan) samoihin vesistöihin.

⁽²⁰⁾ Euroopan ympäristövirasto, *Water abstraction by source and economic sector*, 1. kesäkuuta 2022.

saastuttavien päästöjen vähentämistä samalla kun tuetaan kasvua ja kilpailukykyä. Koska vesi on yhteishyödyke, ETSK katsoo, että juomavettä on oltava julkisilla paikoilla ilmaiseksi kaikkien EU:n kansalaisten saatavilla vesipisteistä ja -lähteistä direktiivin (EU) 2020/2184 mukaisesti. Kivennäisvettä koskevissa käyttöoikeussopimuksissa olisi pyrittävä siihen, että kivennäisvettä asetetaan yleisesti saataville hanalähteestä.

2.8 Vaikka käsillä olevassa lausunnossa keskitytään pääasiassa vesivarojen käyttöön ja saatavuuteen, siinä pyritään myös käsittelemään laatuun liittyviä ongelmia, sillä ne vaikuttavat vesivarojen tosiasialliseen käytettävyyteen. Toimintapoliittisena tavoitteena onkin ehkäistä vesiekosysteemien tilan heikkenemistä, suojella ja parantaa niiden tilaa sekä varmistaa, että pohjaveden pilaantuminen vähenee asteittain, ja estää sitä pilaantumasta entisestään.

2.9 Jotta nykyisille ja tuleville sukupolville voidaan taata veden riittävä laatu ja määrä, tarvitaan yleistä tietoisuutta kaikista ongelmista ja niiden perimmäisistä syistä. Jokaisen kansalaisen ja kuluttajan on tiedostettava veden merkitys ja arvo rajallisena resurssina. Yleistä tietoisuutta vesivaroihin liittyvistä kysymyksistä on parannettava, ja toimenpiteiden toteuttamisen on lähdeittävä yksityiseltä tasolta. Äskettäin annetussa direktiivissä (EU) 2020/2184 suositellaan juuri tätä varten, että jäsenvaltiot toteuttaisivat toimenpiteitä tietoisuuden lisäämiseksi juomaveden laadusta ja kulutuksesta.

2.10 Huomioon on otettava useita tekijöitä ja näkökohtia, jotka vaikuttavat suoraan ja välillisesti kotitalouksien vedenkulutuksen merkitykseen ja vaikutukseen. Näitä ovat muun muassa seuraavat:

- se, mihin vettä käytetään suoraan: juomavesi, pesu, kastelu jne.
- se, missä vettä käytetään suoraan: kotona, työssä, harrastuksissa jne.
- se, minkä tyyppistä vettä käytetään: pohjavesi, pintavesi, uudelleenkäytetty vesi jne.
- välillinen vedenkäyttö: tuotteiden ja palvelujen tuottamiseen käytetty vesi
- suora jätevesi: määrä ja laatu (ravinteet, orgaaniset aineet, kemikaalit jne.)
- välillinen jätevesi: tuotteiden ja palvelujen tuottamisesta syntyvä jätevesi
- veden puute maantieteellisesti ja sekä suoraan että välilliseen vedenkäyttöön liittyvät laatuseikat (paikallisesti ja maailmanlaajuisesti).

3. Vedenkäytön indikaattorit

3.1 Vaikka vedenkäytön optimointia koskevan yleisen lähestymistavan olisi oltava kattava, käytettäviä indikaattoreita olisi oltava mahdollisimman vähän ja niiden pitäisi olla mahdollisimman yksinkertaisia. Indikaattoreiden määrän lisäämisestä tai monimutkaisten yhdistelmäindikaattoreiden (kuten jalanjalkien ja indeksien) käytöstä saatava lisäarvo ei ole välttämättä kovin suuri suhteessa resurssihin, joita tarvitaan niiden seurantaan, analysointiin ja käsittelyyn. Onkin olennaisen tärkeää löytää kaikkein merkityksellisimmät ja vaikuttavimmat indikaattorit, kun otetaan huomioon tarvittavien tietojen käyttötarkoitus. Olisi erotettava toisistaan indikaattorit, joita ekonomistit, tutkijat ja päättäjät käyttävät ongelmien määrittämiseen, strategioiden kehittämiseen ja asetettujen tavoitteiden saavuttamisen mittaamiseen, ja indikaattorit, joita käytetään viestinnässä kuluttajien kanssa. Toimintapoliittisia tarkoituksia varten on tärkeää tarkastella vedenkäyttöön suoraan tai välillisesti liittyviä indikaattoreita, joiden avulla voidaan arvioida toimintapolitiikan tehokkuutta, ja kiinnittää erityistä huomiota muuttujien seurannan johdonmukaisuuteen ja jatkuvuuteen. Viitepohjana tässä ovat Euroopan ympäristökeskuksen käyttämät indikaattorit.

3.2 Euroopan ympäristökeskuksen indikaattoreiden kehittämistä on ohjannut tarve määrittää pieni joukko toimintapolitiikan kannalta merkityksellisiä indikaattoreita, jotka ovat ajallisesti pysyviä (mutta eivät staattisia) ja voivat antaa vastauksia tiettyyn joukkoon ensisijaisia kysymyksiä (ympäristö-, sosiaali- ja talouskysymykset jne.).

3.3 Oleellisin indikaattori kuluttajien (yksityisten kotitalouksien) vedenkäytön mittaamisessa on vedenkulutus litroina henkeä kohden päivässä. Saatavilla olevat tiedot osoittavat, että vaihteluväli on suuri, 77 litrasta henkeä kohden päivässä 220 litraan ⁽²¹⁾.

⁽²¹⁾ Eureau, The governance of water services in Europe, 2020.

3.4 Veden tehokasta käyttöä edistävissä toimenpiteissä on tarkasteltava veden kiertoa kokonaisuudessaan ja otettava huomioon sekä laadulliset että määrälliset seikat. Niissä ei pitäisi keskittyä ainoastaan juomaveden ottoon ja käyttöön, vaan huomiota olisi kiinnitettävä myös kiertoperiaatteeeseen perustuvan vesihuollon (veden uudelleenkäyttö) hyötyihin, ja lisäksi olisi edistettävä ymmärrystä siitä, että kulutettavissa tuotteissa ja palveluissakin käytetään vettä. Tämä auttaa yksityisiä kotitalouksia ymmärtämään paremmin kulutusvalintojensa vaikutusta vesivarojen laatuun ja määrään omalla alueellaan, omassa maassaan ja maailmanlaajuisesti. Lisäksi se auttaa kansalaisia kehittämään tietoisuutta omien vedenkulutus-tottumustensa kaikista osa-alueista – niin kotona kuin muualla – ja tiedostamaan, miten he voivat tehostaa kulutustaan. Kansalaisyhteiskunnan organisaatioilla on tärkeä rooli autettaessa kansalaisia valitsemaan ja toteuttamaan strategioita vedenkulutuksen tehokkuuden ja toimivuuden lisäämiseksi.

3.5 Vettä on käytettävä tehokkaasti kaikkialla Euroopassa, mutta erityisen välttämätöntä se on alueilla, jotka kärsivät vedenpuutteesta tai useasti esiintyvistä kuivuudesta. Vedenjakelujärjestelmän tehokkuus olisi sisällytettävä yleiseen strategiaan kokonaisvaltaisen toimintamallin varmistamiseksi. Mahdollisia ratkaisuja voitaisiin löytää myös, jos vesihuollon toimijat laatisivat vahvemmin tulevaisuuteen suuntaavia strategioita. Tämä koskee esimerkiksi jakelujärjestelmän riskinarviointia ja -hallintaa, vuotojen hallintaa ja vaihtoehtoisia vesilähteitä.

3.6 Vaikka teoriassa suositeltaisiin lukuisten muidenkin osoitinmuuttujien käyttämistä (vesi on tässä suhteessa otollinen aihe), olisi otettava huomioon, että lisätietojen hankkiminen ja niiden validoiminen ja levittäminen on varsin työlästä. Nämä lisätoimet kuuluvat EU:n keskitetyille rakenteille sekä jäsenvaltioille ja niiden virastoille tai operatiivisille toimijoille, jotka hankkivat ja tuottavat tällaisia tietoja. Yhden instrumentin lisääminen jo ennestään isoon orkesteriin ei välttämättä aina paranna sointia. Olisikin parempi hyödyntää nykyisiä indikaattoreita parhaalla mahdollisella tavalla sen sijaan, että otetaan käyttöön uusia indikaattoreita.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Tekstiilimerkintöjä koskevan asetuksen tarkistaminen”**(valmisteleva lausunto)**

(2023/C 349/05)

Esittelijä: **Antje Sabine GERSTEIN**

Lausuntopyyntö	Euroopan komissio, 20.1.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
Vastaava jaosto	sisämarkkinat, tuotanto ja kulutus
Hyväksyminen jaostossa	29.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	196/1/4

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) kannattaa Euroopan komission lähestymistapaa, jonka mukaan tekstiilimerkintöjä koskevan asetuksen tarkistamisen päälähtökohtana ovat mahdolliset uudet digitaaliset merkintätekniikat, uudet kuituteknologiat ja niiden luokitus sekä uudet kierrätystekniikat ja jossa näin ollen otetaan huomioon tekstiilejä koskeva yleinen uusi, laaja-alainen EU:n sääntely-ympäristö.

1.2 Kuluttajilla on erilaisia odotuksia siitä, kuinka yksityiskohtaisia tekstiilimerkintöjen pitäisi olla. Tekstiilimerkinnöistä annetun asetuksen tarkistuksella on vastattava näihin eriasteisiin odotuksiin niin, että tarjotaan ensinnäkin helposti ymmärrettävää perustietoa mutta samalla myös mahdollisuus tutustua yksityiskohtaisempiin tietoihin.

1.3 Kun otetaan huomioon, että tekstiiliala on yksi globalisoituneimmista aloista, ETSK pitää äärimmäisen tärkeänä, että Euroopan komissio pyrkii yhdenmukaistamaan alkuperää, hoito-ohjeita, kokoa ja kuitukoostumusta koskevat merkintävaatimukset EU:n laajuisesti ja maailmanlaajuisesti.

1.4 ETSK kehottaa Euroopan komissiota pitämään mielessä pk-yritysten erityistarpeet tällä alalla. Ala työllistää 1,3 miljoonaa työntekijää EU:n laajuisesti, ja jotta enempää työpaikkoja ei siirtyisi ulkomaille, uuden tekstiilimerkintäasetuksen vaatimuksissa on oltava riittävästi joustonvaraa pk-yritysten tarpeisiin ja valmiuksiin vastaamiseksi, niin että tämän talouden alan työpaikat ja osaaminen säilyvät ja voivat kehittyä edelleen.

2. Yleistä

2.1 Kestäviä ja kiertotalouteen perustuvia tekstiilejä koskevassa EU:n strategiassa ilmoitettiin tekstiilimerkintöjä koskevan asetuksen (asetus (EU) N:o 1007/2011⁽¹⁾) uudelleentarkastelusta. Asetuksessa edellytetään, että EU:n markkinoilla myytävissä tekstiileissä on oltava merkintä, jossa ilmoitetaan selvästi kuitukoostumus ja muuta kuin tekstiiliä olevat eläinperäiset osat. Strategiassa mainitaan osana tätä uudelleentarkastelua mahdollisuus laajentaa pakollinen ilmoitusvelvollisuus koskemaan myös muuntyyppisiä tietoja, kuten kestävyyttä ja kiertotaloutta koskevia parametreja, tuotteen kokoa sekä tarvittaessa maata, jossa tuote on valmistettu ("made in").

(¹) Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1007/2011, annettu 27 päivänä syyskuuta 2011, tekstiilikuitujen nimityksistä ja niitä vastaavista tekstiilituotteiden kuitukoostumuksen selosteista ja merkinnöistä sekä neuvoston direktiivin 73/44/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien 96/73/EY ja 2008/121/EY kumoamisesta (EUVL L 272, 18.10.2011, s. 1).

2.2 ETSK tarkastelee tässä lausunnossaan nykyisen asetuksen soveltamisalan laajentamisvaihtoehtoja ottamalla huomioon tietyt uudelleentarkasteltavan asetuksen 24 artiklassa jo luetellut tekijät sekä muita kestävyyttä ja kiertotaloutta koskevia parametreja johdonmukaisesti ajankohtaisten lainsäädäntöehdotusten, kuten kestävien tuotteiden ekologiselle suunnittelulle asetettavia vaatimuksia koskevan lainsäädäntöehdotuksen, kanssa. Lausunnossa otetaan huomioon teollisuuden näkökulma, mukaan lukien kustannukset ja tietojenvaihdon parantaminen arvoketjun kaikissa vaiheissa, sekä kuluttajanäkökulma, jotta tiedotus olisi varmasti oikeanlaista, täsmällistä ja selkeää.

2.3 ETSK kannattaa Euroopan komission lähestymistapaa, jonka mukaan tekstiilimerkintöjä koskevan asetuksen tarkistamisen päälähtökohtana ovat mahdolliset uudet digitaaliset merkintätekniikat, uudet kuituteknologiat ja niiden luokitus sekä uudet kierrätystekniikat ja jossa näin ollen otetaan huomioon tekstiilejä koskeva yleinen uusi, laaja-alainen EU:n sääntely-ympäristö, myös ympäristöväitteitä koskeva Euroopan komission aloite ⁽²⁾.

2.4 ETSK korostaa tässä yhteydessä, että monia tekstiilialan näkökohtia käsitellään jo erittäin monitahoisissa horisontaalisissa sääntelyehdotuksissa, joista useimmat ovat jo lainsäädäntöprosessissa. Yritysten yhteiskuntavastuuta ja työhön liittyviä kysymyksiä käsitellään direktiivissä yritysten kestävää toimintaa koskevasta huolellisuusveloitteesta ja asetuksessa pakkotyöstä. Direktiivillä kuluttajien vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä ja direktiivillä ympäristöväitteistä säännellään pian kestävyysväittämien esittämistä, kun taas tarkistetussa jätepuitedirektiivissä vahvistetaan käyttöään päättymisvaiheen hallinnointiin liittyvät peruskäsitteet.

2.5 Kuluttajilla on erilaisia odotuksia siitä, kuinka yksityiskohtaisia tekstiilimerkintöjen pitäisi olla. Tekstiilimerkinnöistä annetun asetuksen tarkistuksella on vastattava näihin eriasteisiin odotuksiin niin, että tarjotaan ensinnäkin helposti ymmärrettävää perustietoa mutta samalla myös mahdollisuus tutustua yksityiskohtaisempiin tietoihin, esimerkiksi vapaaehtoisesti annettuihin vakioemuotoisiin tietoihin tuotantoprosessista.

2.6 ETSK huomauttaa, että tekstiilimerkintöjä koskevan asetuksen tarkistaminen on REFIT-aloite, jonka selkeänä tavoitteena on tehdä EU:n lainsäädännöstä yksinkertaisempaa, tarkoituksenmukaista ja kustannuksiltaan edullisempaa yrityksille ja kuluttajille. Yritysten näkökulmasta tämän on tarkoitettava säännösten noudattamisesta aiheutuvien kustannusten alentumista sekä sääntelyn selkeyttä ja johdonmukaisuutta. Kuluttajat puolestaan tarvitsevat täsmällisiä, kattavia ja vertailukelpoisia tietoja tekstiilituotteista. ETSK korostaa mahdollisimman pitkälle viedyn yhdenmukaistamisen tärkeyttä, jotta alaa voidaan auttaa siirtymään onnistuneesti kohti kokonaisvaltaista kiertotaloutta.

2.7 ETSK kehottaa ryhtymään kiireellisiin toimiin kuitujen luokitusjärjestelmän suhteen, koska nykyinen järjestelmä ei ota riittävän joustavasti huomioon innovatiivisten kuitujen kehitystä. Näistä aiheutuu usein vähemmän ympäristövaikutuksia kuin perinteisistä kuduista. Nykytilanne on monille uusien kuitujen tuottajille turhauttava, koska ne eivät pysty liittämään kuituihinsa täsmällisiä merkintöjä. Näitä uusia kuituja ei myöskään voida vielä mainita tekstiilimerkinnöissä, ja niiden tunnistaminen onkin edelleen valtava haaste kierrättäjille. Tämä hankaloittaa nykyisin kierrätystä tällä alalla. ETSK huomauttaa, että tämä sääntelyvaje vaikuttaa kielteisesti myös kuluttajien käsityksiin, sillä jotkin tuotteet saattavat todellisuudessa olla paljon kestävämpiä kuin nykyisissä merkinnöissä on ilmoitettu.

2.8 ETSK pitää äärimmäisen tärkeänä, että Euroopan komissio pyrkii yhdenmukaistamaan alkuperää, hoito-ohjeita, kokoa ja kuitukoostumusta koskevat merkintävaatimukset EU:n laajuisesti ja maailmanlaajuisesti. Tekstiiliala on yksi globalisoituneimmista aloista. Vaatteita valmistetaan eri paikoissa ja toimitetaan monille maantieteellisille alueille eri puolilla maailmaa (EU, Yhdysvallat jne.), ja niihin sovelletaan useita erilaisia merkintävaatimuksia ⁽³⁾. Huomioon on tilanteen mukaan otettava maailmanlaajuiset merkintävaatimukset ja maailmanlaajuiset yhdenmukaistetut standardit.

2.9 Vaatimus mahdollisimman pitkälle viedystä yhdenmukaistamisesta liittyy ETSK:n selkeään toimintapoliittiseen vaatimukseen välttää sisämarkkinoiden murentuminen entisestään, koska näyttää siltä, että jäsenvaltiot ovat ottamassa käyttöön yhä erilaisempia merkintävaatimuksia. ETSK katsookin, että on erittäin tärkeää ja oikea-aikaista, että Euroopan komissio ehdottaa tekstiilimerkintöjä koskevan asetuksen tarkistamista vuonna 2023, joka sattuu olemaan vuosi, jolloin sisämarkkinoiden perustamisesta on kulunut 30 vuotta.

⁽²⁾ COM(2023) 166 final – 2023/0085(COD).

⁽³⁾ Esimerkkejä tällaisista vaatimuksista ovat Kanadan tekstiilituotteiden merkintöjä ja mainontaa koskeva lainsäädäntö (*Textile Labelling and Advertising Regulations*, TLAR) ja Yhdysvaltojen tekstiilikuitujen yksilöimistä koskeva laki (*Textile Fiber Products Identification Act*).

2.10 ETSK kehottaa Euroopan komissiota pitämään mielessä pk-yritysten erityistarpeet tällä alalla. Ala työllistää 1,3 miljoonaa työntekijää EU:n laajuisesti ⁽⁴⁾, ja jotta enempää työpaikkoja ei siirtyisi ulkomaille, uuden tekstiilimerkintäasetuksen vaatimuksissa on oltava riittävästi joustonvaraa pk-yritysten tarpeisiin ja valmiuksiin vastaamiseksi, niin että tämän talouden alan työpaikat ja osaaminen säilyvät ja voivat kehittyä edelleen. Esimerkiksi sertifiointielimen suorittama yleinen vaatimustenmukaisuuden valvonta ei ole mahdollinen pk-yrityksille, jotka muodostavat teollisen tekstiilintuotannon selkärangan EU:ssa. Järkevä ratkaisu olisi harkita nk. omaehtoista sertifiointia koskevia menettelyjä, kuten päätöksen N:o 768/2008/EY ⁽⁵⁾ liitteessä II vahvistettua sisäistä tuotannonvalvontaa, jonka mukaisesti pk-yritykset tiedottavat kuluttajille ja antavat tuotetakuun.

3. Erityistä

3.1 Kuitujen luokitus

3.1.1 Tekstiiliteollisuudessa on viime vuosina kehitetty useita uusia kuituja, joiden ympäristöjalanjälki on todistetusti pienempi kuin perinteisemmällä kuituvaihtoehdoilla. Vaikka nämä materiaalit saattavat perustua samanlaisiin raaka-aineisiin, niiden valmistustekniikka ja ominaisuudet eroavat usein merkittävästi perinteisistä kuiduista. Uusia kuituja ei tällä hetkellä tunnusteta liitteessä I olevissa nykyisissä yleisissä kuituluokituksissa. Näin ollen innovatiiviset kuitutyypit luokitellaan eri kuitunimikkeisiin tai ”muihin” kuituihin. Kun otetaan huomioon vihreä siirtymä ja siirtyminen kiertotalouteen, tarkistettu tekstiilimerkintäasetuksen olisi mahdollistettava se, että kuidut, joilla on erityisominaisuuksia, voidaan nimetä sellaisiksi liitteen I mukaisesti. Asetuksen ennakoitua tarkistusta olisi mukautettava vastaamaan paremmin innovatiivisten kuitujen alalla tapahtuvaa dynaamista kehitystä.

3.1.2 Monet uudet kuitutyypit, joilla on erityispiirteitä, ovat jo lähellä kaupallistamista tai tulevat saataville markkinoilla tulevaisuudessa. Nykyinen liitteen I päivitysprosessi ei kuitenkaan ole avoin eikä varma hakijoiden näkökulmasta. ETSK suosittaakin, että EU:n viranomaiset arvioivat ja pohtivat, miten päivitysprosessista voidaan tehdä avoimempi ja teknisesti tarkempi.

3.2 Kuitukoostumuksen sallittu poikkeama

3.2.1 Kiertotalouteen siirtymisen seurauksena tekstiiliteollisuus käyttää yhä enemmän kierrätyskuituja ja -materiaaleja vaatteiden tuotannossa. Nykyinen asetus ei sovellu täysin kierrätysmateriaalia sisältävän kuitukoostumuksen tarkkaan merkitsemiseen, mikä haittaa siirtymistä kiertotalouteen. Asetuksen 20 artiklan 3 kohdassa sallitaan enintään kolmen prosentin poikkeama merkinnöissä ilmoitetun kuitusisällön ja viranomaisen suorittaman testauksen perusteella määritetyn kuitukoostumuksen välillä. Tekstiilien lajittelu- ja kierrätysteknologian nykyinen kehitysvaihe aiheuttaa kuitenkin kuitukoostumuksen vaihtelua, joka joskus ylittää kolmen prosentin sallitun poikkeaman. Tämä johtuu siitä, että erityisesti mekaanisessa kierrätyksessä ei ole täysin mahdollista varmistaa, että kierrätettävässä raaka-aineessa ei ole muiden tekstiilimateriaalien epäpuhtauksia. Tästä syystä tarkistetussa tekstiilimerkintäasetuksessa olisi harkittava suurempaa sallittua poikkeamaa koostumukseen. ETSK suosittaa asiantuntijalausuntojen perusteella, että päivitetty taso olisi 3–5 prosenttia. Korkeamman sallitun poikkeaman tarkoituksena on ottaa huomioon ainoastaan kierrätysteknologian nykyiset rajoitukset, eikä se saisi oikeuttaa huonoja valmistuskäytäntöjä. Sallitun poikkeaman vähäinen nostaminen on tervetullut keino poistaa esteitä kierrätettyjen materiaalien käytöltä vaatteiden tuotannossa.

3.3 Yhdenmukaistaminen maailmanlaajuisten standardien ja prosessien kanssa

3.3.1 Testausstandardien yhdenmukaistaminen

3.3.1.1 Tekstiiliteollisuus on erittäin globalisoitunut ala, jolla sovelletaan usein kansainvälisiä standardeja. Tekstiilimerkintäasetuksen tarkistaminen tarjoaa tilaisuuden mukauttaa kuitukoostumuksen testausmenetelmät maailmanlaajuisten standardien mukaisiksi. Tällä hetkellä 19 artiklassa sallitaan ainoastaan EU:n (EN-)standardit kuitukoostumuksen testaamiseksi. Useimmissa tapauksissa EN-standardit ovat hyvin samankaltaisia kuin kansainväliset ISO-standardit, mutta pienet erot menetelmäparametreissa johtavat eroihin ISO- ja EN-testitulosten välillä. Alan globaalien arvoketjujen vuoksi alalla sovelletaan laajalti ISO-standardeja ja suositaan niitä. Tämän seurauksena yritykset joutuvat tekemään enemmän testejä tuotteille, jotka on tarkoitettu Euroopan markkinoille, mikä nostaa kustannuksia huomattavasti. ETSK suosittaakin, että tarkistetussa tekstiilimerkintäasetuksessa sallitaan ISO-standardit hyväksytyiksi testausstandardeiksi. Lisäksi ETSK panee merkille tämänhetkiset suuret edistysaskeleet uusien kuitukoostumuksen havaitsemismenetelmiä koskevassa innovoinnissa. Euroopan komission olisi otettava tämä edistyminen huomioon tarkistaessaan tekstiilimerkintäasetusta.

⁽⁴⁾ https://euratex.eu/wp-content/uploads/EURATEX_FactsKey_Figures_2022rev-1.pdf

⁽⁵⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös N:o 768/2008/EY, tehty 9 päivänä heinäkuuta 2008, tuotteiden kaupan pitämiseen liittyvistä yhteisistä puitteista ja päätöksen 93/465/ETY kumoamisesta (EUVL L 218, 13.8.2008, s. 82).

3.3.2 Yhdenmukaistaminen kansainvälisten standardien ja kauppasääntöjen kanssa

3.3.2.1 ETSK kannattaa sitä, että tekstiilimerkintäasetukseen sisällytetään yhdenmukaistettujen standardien mukaiset säännöt tiettyjen vaatimusten osalta (uusien kuitujen luokitus, kuitukoostumuksen testaus, kokoluokittelu, hoito-ohjeet). Näiden standardien olisi mahdollisuuksien mukaan oltava maailmanlaajuisia. Tämä johtaisi yhdenmukaisempiin merkintävaatimuksiin sekä sisämarkkinoilla että muun maailman kanssa.

3.3.2.2 Kun otetaan huomioon tekstiilialan globaali luonne, on ratkaisevan tärkeää harkita kansainvälistä yhdenmukaistamista ja yhteistyötä tekstiilimerkintäasetuksen tarkistamisen yhteydessä. Euroopan komission olisi varmistettava johdonmukaisuus Maailman tullijärjestön ja HS-koodien meneillään olevan tarkistuksen sekä kansainvälisten standardien soveltamista koskevien kaupan teknisistä esteistä tehdyn WTO:n sopimuksen sitoumusten kanssa.

3.4 Digitaaliset merkinnät

3.4.1 ETSK suhtautuu erittäin myönteisesti Euroopan komission aikomukseen digitalisoida koostumusmerkinnät tarkistetussa tekstiilimerkintäasetuksessa. ETSK suhtautuu niin ikään myönteisesti digitaalisia merkintöjä ja kuluttajaviestintää koskeviin aloitteisiin, kuten digitaaliseen tuotepassiin, kestävien tuotteiden ekologista suunnittelua koskevan asetuksen yhteydessä. On kuitenkin ratkaisevan tärkeää, että Euroopan komissio yhdenmukaistaa nämä digitaaliset aloitteet johdonmukaisen ja tehokkaan poliittisen kehyksen luomiseksi.

3.4.2 Nykyiset fyysiset selosteet eivät monista syistä ole niin tehokkaita kuin toivottiin. Selosteet leikataan usein pois tuotteen ostamisen jälkeen. Selosteissa oleva teksti saattaa peseytyä pois useiden pesukertojen myötä. Lisäksi suurten fyysisten selosteiden teettäminen monilla eri kielillä on kallista ja aiheuttaa lisää muovijätettä. Teksti on pienikokoista ja sisältää käännöksiä monille kielille, minkä vuoksi kuluttajien on myös vaikea ymmärtää niitä.

3.4.3 Digitaaliset selosteet olisivat yrityksille helpompia ja parantaisivat kuluttajatiedotusta tarjoamalla kuluttajille selkeän tekstin tarvittavana kielitoisintona. Teknologisesti vähemmän edistyneille kuluttajille on edelleen tarpeen antaa tietoa, mutta tähän on vaihtoehtoja, kuten tiedon antaminen pyynnöstä myyntipisteessä. Jotta merkinnät olisivat pysyviä, digitaalisten tietojen helppo saatavuus voitaisiin taata tuotteeseen liitettävällä pysyvällä nk. tietovälineen kaltaisella merkinnällä.

3.4.4 Vaikka komissio päättäisikin jättää joitakin tietoja fyysiseen selosteeseen, tämän ratkaisun pitäisi kuitenkin mahdollistaa yleisesti selosteen koon merkittävä pienentäminen. ETSK kannattaa komission näkemystä siitä, että fyysisten selosteiden tai digitaalista tietoa sisältävien fyysisten tietovälineiden pois leikkaamisen pitäisi olla vaikeampaa. Hankaamattomia merkintämenetelmiä on jo nyt olemassa. Menetelmillä, joilla vaikeutetaan selosteiden pois leikkaamista, olisi varmistettava tietojen pysyvyys (esim. suoraan materiaaliin painetut tiedot saattavat peseytyä pois), eivätkä ne saisi heikentää tuotteen toiminnallisuutta (esim. merkin ompeleminen kokonaan kiinni vaatekappaleeseen saattaa heikentää sen toimivuutta).

3.4.5 Euroopan komission olisi arvioitava, miten digitaalista tuotepassia voidaan soveltaa tarkistetun tekstiilimerkintäasetuksen mukaisen digitaalisen selosteen yhteydessä. Johdonmukaisuuden mahdollistamiseksi ja täytäntöönpanon helpottamiseksi tekstiilimerkintäasetuksen mukainen digitaalinen seloste voitaisiin myös liittää samalle tietovälineelle kuin digitaalinen tuotepassi.

3.5 Merkintöjä koskeva poikkeus, joka koskee tietyntyyppisiä tuotteita

3.5.1 Nykyisen tekstiilimerkintäasetuksen liitteen V mukaan 42 tekstiilituotetyyppiä on vapautettu merkintävelvollisuudesta. Kyseessä ovat pienet tuotteet (kuten kellonrannekkeet), joissa merkin lisääminen heikentäisi tuotteen toimivuutta. Luettelon yhteydessä ei kuitenkaan anneta selkeitä ohjeita siitä, miten toimijoiden olisi merkittävä tuotteet, joita ei ole lueteltu liitteessä V mutta joiden toiminnallisuutta merkki myös heikentää. ETSK suosittaa, että tarkistetussa asetuksessa selvennetään, miten tuotteet (kuten sukat) merkitään oikein, jos pakollinen merkintä haittaa tuotteen toimivuutta. Nykyinen luetteloon perustuva lähestymistapa voitaisiin esimerkiksi korvata sellaisten tuotteiden määritelmällä, joihin pakollisia merkintöjä ei sovelleta.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ikäihmisiä koskeva EU:n strategia”**(puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto)**

(2023/C 349/06)

Esittelijä: **Miguel Ángel CABRA DE LUNA**

Neuvoston puheenjohtajavaltion Espanjan 8.12.2022 päivätty kirje
lausuntopyyntö

Oikeusperusta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
valmisteleva lausunto

Vastaava jaosto työllisyys, sosiaaliasioiden, kansalaisuus

Hyväksyminen jaostossa 21.6.2023

Hyväksyminen täysistunnossa 12.7.2023

Täysistunnon numero 580

Äänestystulos

(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä) 189/01/02

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Eurooppalaisen yhteiskunnan edessä olevaan väestökehityksen haasteeseen on vastattava toimintapolitiikoilla, jotka käynnistävät ajattelutavan muutoksen. Tällöin kyse on siitä, että nostetaan ikäihmisten profiilia, luovutaan hoitokeskeisestä lähestymistavasta ja keskitytään ikääntyneiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen samalla kun lopetetaan ikäyrjintä. Nykyinen väestökehityksen haaste edellyttää esteiden poistamista ja väestön ikääntymiseen liittyvien mahdollisuuksien hyödyntämistä.

1.2 Ikääntyneiden työttömyysaste on edelleen korkea, ja heillä on suurempi syrjityksi tuleminen, eristyneisyyden ja toimeentulon takaavien tulojen saatavuuteen liittyvän eriarvoisuuden riski, mikä vaikeuttaa aktiivisena ikääntymistä. Koska ikääntyneiden työntekijöiden työllisyysaste EU:ssa on edelleen keskimääräistä alhaisempi, on ryhdyttävä toimenpiteisiin työpaikkojen mukauttamiseksi, koulutuksen tarjoamiseksi ja työllisyyden edistämiseksi viralliseen eläkeikään asti.

1.3 Terveydenhuolto- ja ennaltaehkäisyjärjestelmät sekä terveyskasvatus ovat keskeisiä tekijöitä eliniän pidentämiseksi samalla kun varmistetaan, että ihmiset pysyvät henkisesti ja fyysisesti hyvässä kunnossa. Esteettömyys – erityisesti omassa kodissa ja sen ympäristössä – on tässä yhteydessä ratkaiseva tekijä pyrittäessä ehkäisemään loukkaantumisia ja vammoja, jotka aiheuttavat riippuvuutta, heikentävät fyysistä ja psyykkistä terveydentilaa ja estävät aktiivisena ja terveenä elämisen ⁽¹⁾.

1.4 Terveenä ja aktiivisena ikääntymisen tukemiseksi on investoitava tutkimus-, kehitys- ja innovointitoimintaan ja myös kehitettävä teknologioita, tuotteita ja palveluja, joita kaikkien on mahdollista käyttää ja joiden avulla voidaan vastata ikääntyneiden hyvin erilaisiin tarpeisiin.

1.5 Euroopan komissio esitteli 27. tammikuuta 2021 vihreän kirjan väestön ikääntymisestä. Yksi komission vihreän kirjan suurimmista puutteista on ikääntymisen ja ikäihmisten tarkasteleminen menona tai kustannustekijänä yhteiskunnalle jättäen huomiotta paitsi yhteiskunnalliset ja taloudelliset hyödyt, joita saavutetaan lisäämällä ikääntyneiden aktiivista osallistamista, myös ikääntymisen emotionaalisen ulottuvuuden.

1.6 Koska tähän mennessä ei ole tehty ehdotusta kattavasta ikääntymistä koskevasta tai yksinomaan ikääntyneisiin keskittyvästä politiikasta, EU:n on otettava käyttöön uusi ikäihmisiä koskeva eurooppalainen strategia, jonka keskeisenä tavoitteena on suojella kaikkia heidän oikeuksiaan ja varmistaa heidän täysimääräinen osallistumisensa yhteiskuntaan ja talouteen. Ikäihmisiä koskeva uusi EU:n strategia auttaisi osaltaan saamaan aikaan tarvittavan muutoksen ikääntymistä ja ikääntyneitä henkilöitä koskevien nykyisten ja tulevien toimintapolitiikkojen lähestymistavassa.

⁽¹⁾ Esimerkiksi Ranskan suunnitelma ikääntyneiden kaatumisen estämiseksi, *Plan antichute des personnes âgées*.

1.7 Strategian puitteissa olisi laadittava ehdotuksia ja toimenpiteitä tasa-arvon ja syrjimättömyyden, sukupuoliulottuvuuden, oikeuksien ja niiden käyttömahdollisuuksien, yhteiskuntaan osallistumisen, työllisyyden, koulutuksen, toimeentulon takaavien tulojen ja sosiaalisen osallisuuden aloilla. Lisäksi strategian myötä jäsenvaltiot laatisivat kansallisia suunnitelmia, joihin sisältyisi yksityiskohtaisia tavoitteita ja indikaattoreita.

1.8 ETSK kehottaa Euroopan komissiota esittämään kiireellisesti uuden strategian ennen nykyisen toimikauden päättymistä ja täydentämään sitä nuorisotakuun tai lapsitakuun kaltaisella ikääntyneitä koskevalla takuulla, joka toimisi välineenä uuden strategian toteuttamiseksi.

1.9 ETSK kehottaa jäsenvaltioita ottamaan käyttöön uudenlaisen takuun, joka mahdollistaisi sen, että ne voivat hyödyntää erilaisia Euroopan sosiaalirahasto plussan kaltaisia EU:n rahoituskehyksiä ikääntyviä tukevissa ohjelmissa, sekä sisällyttämään väestökehitystä koskevan kysymyksen keskeiseksi osaksi talouspolitiikan eurooppalaista ohjausjaksoa ja maakohtaisten suositusten laatimista.

1.10 ETSK kehottaa Euroopan komissiota ja jäsenvaltioita valmistelemaan, laatimaan, allekirjoittamaan ja panemaan täytäntöön kiireellisesti ikäihmisiä koskevan eurooppalaisen julistuksen, jossa tuodaan esiin sitoutuminen ikäihmisiä koskevan tulevan eurooppalaisen strategian kehittämiseen nykyisellä toimikaudella 2019–2024, sekä huolehtimaan sen seurannasta.

1.11 Kuten ETSK:n lausunnossa ”Kohti uutta vanhustenhoitomallia: covid-19-pandemian opetukset”⁽²⁾ todetaan, ETSK pyytää, että Euroopan komissio perustaa ikääntyneille henkilöille omistetun eurooppalaisen teemavuoden tunnustuksena ikäihmisille kuuluvista perusoikeuksista ja mahdollisuudesta käyttää niitä sekä heidän panoksestaan yhteiskunnalle.

1.12 ETSK tähdentää työmarkkinaosapuolten ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun roolia Euroopan tason työmarkkinaosapuolten tekemän aktiivisena ikääntymistä ja sukupolvien välistä lähestymistapaa koskevan itsenäisen puitesopimuksen⁽³⁾ mukaisesti.

1.13 ETSK kannustaa kuulemaan kansalaisyhteiskunnan organisaatioita, erityisesti ikäihmisiä edustavia järjestöjä, ikääntyneiden omaisia ja ikääntyneitä tukevia ammatillisia organisaatioita sekä tasa-arvojärjestöjä, vammaisten henkilöiden edustajia, palveluntarjoajia, yhteisötalouden organisaatioita jne.

1.14 ETSK kehottaa käyttämään julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksia täydentävänä keinona hyödyntää ikääntyneiden aktiivisen osallistumisen tarjoamia mahdollisuuksia kulttuurin, koulutuksen, urheilun ja matkailun kaltaisilla aloilla.

1.15 ETSK kehottaa perustamaan ikäihmisiä, ikääntymistä ja väestökehityksen haastetta käsittelevän eurooppalaisen viraston, jotta voitaisiin edistää hyvien käytäntöjen vaihtoa, teknisten valmiuksien kehittämistä ja konkreettisia toimia strategian toiminta-aloilla⁽⁴⁾.

1.16 ETSK kehottaa koordinoimaan vanhusasiavaltuutettujen toimintaa jäsenvaltioiden välillä sekä julkishallinnon ja yksityisen sektorin välillä. Vanhusasiavaltuutetut voivat auttaa ikääntyneitä näiden asioidessa viranomaisten kanssa, vastaanottaa valituksia ikäsyrynnästä, helpottaa peruspalvelujen saatavuutta ja varmistaa vähimmäistulon ikääntyneille⁽⁵⁾.

1.17 ETSK kehottaa hyväksymään kansainvälisellä tasolla YK:n yleissopimuksen ikääntyneiden henkilöiden oikeuksista, jotta ihmisoikeuksista on mahdollista nauttia yhdenvertaisesti myös vanhemmalla iällä, lapsen oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen tai vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen⁽⁶⁾ esimerkin mukaisesti ja varmistamaan ikääntyneitä henkilöitä edustavien kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja asiaankuuluvien sidosryhmien aktiivisen osallistumisen.

⁽²⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kohti uutta vanhustenhoitomallia: covid-19-pandemian opetukset” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 194, 12.5.2022, s. 19).

⁽³⁾ Euroopan tason työmarkkinaosapuolten tekemä itsenäinen puitesopimus aktiivisena ikääntymisestä ja sukupolvien välisestä lähestymistavasta (2017).

⁽⁴⁾ Friends of Europe.

⁽⁵⁾ *Current and future challenges for ombudsman institutions*, Network in Focus 2019 (europa.eu).

⁽⁶⁾ Kuten todetaan YK:n ihmisoikeusvaltuutetun raportissa ikääntyneiden ihmisoikeuksien edistämisestä ja suojelusta, maaliskuu 2022.

1.18 ETSK suhtautuu myönteisesti siihen, että Euroopan komissio on perustanut oikeusasioden pääosaston yhteyteen yksikön, jonka tehtäviin kuuluvat yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden kysymykset myös ikäänäkökulmasta. ETSK kehottaa komissiota perustamaan ikääntymiseen ja väestökehityksen haasteeseen liittyviä kysymyksiä käsittelevän yksikön, joka mahdollistaa ikääntyneitä koskevien politiikkojen koordinoinnin.

1.19 Kaikkien näiden toimenpiteiden tukemiseksi ja tuodakseen esiin tukensa ikääntyneitä koskevien politiikkojen edistämiseksi komitea pitää aiheellisena harkita, että ETSK:hon perustetaan väliaikainen ryhmä, jonka tehtävänä on toteuttaa ikääntymiseen sekä väestökehityksen haasteisiin ja mahdollisuuksiin liittyviä aloitteita, kuten on todettu ETSK:n lausunnossa aiheesta ”Kohti uutta vanhustenhoitomallia: covid-19-pandemiasta saadut kokemukset” (7).

2. Yleistä

2.1 Väestökehityksen haaste (eliniän piteneminen ja syntyvyyden lasku viime vuosikymmeninä) on ilmastonmuutoksen ja tekoälyyn liittyvän teknologisen vallankumouksen ohella keskeinen kysymys yhteiskunnan tulevaisuuden uudelleenmuotoilussa.

2.2 Arvioiden mukaan yli 65-vuotiaiden väestömäärä EU-maissa kasvaa vuoden 2019 alun 90,5 miljoonasta 129,8 miljoonaan vuoteen 2050 mennessä. Kyseisenä aikana 75–84-vuotiaiden määrä kasvaa EU:ssa 56,1 prosenttia ja 65–74-vuotiaiden määrä 16,6 prosenttia. Sitä vastoin arvioidaan, että alle 55-vuotiaiden määrä EU:ssa vähenee 13,5 prosentilla vuoteen 2050 mennessä.

2.3 Ikääntyneiden työntekijöiden työllisyysaste EU:ssa on kuitenkin edelleen keskimääräistä alhaisempi. Vain 59,1 prosenttia 55–64-vuotiaista oli töissä vuonna 2019, kun taas 20–64-vuotiaista töissä oli 73,1 prosenttia. Eläköitymisiän kynnyksellä olevien henkilöiden (55–64-vuotiaat) köyhyys- ja syrjäytymisaste on yksi korkeimmista EU:ssa.

2.4 Keskimääräinen eläkeikä EU:ssa on noin 65 vuotta, ja keskimääräinen elinajanodote on noin 84 vuotta, mikä tarkoittaa, että valtaosa ihmisistä eläisi noin 20 vuotta eläkkeelle jäätyään. Siksi on tarpeen edistää hyvää terveyttä yhdessä pitkäikäisyyden kanssa.

2.5 Vuonna 2019 julkaistun syrjintää EU:ssa koskevan Eurobarometri-tutkimuksen mukaan ikäsyrjintä on yhdessä sukupuoleen perustuvan syrjinnän ohella yleisin syrjinnän muoto EU:ssa.

2.6 Ikääntyneet ovat väestöryhmä, jolla on suurempi riski vammautua, sillä ikääntyminen lisää altistumista vammautumiselle: 48,5 prosenttia liikuntarajoitteisista henkilöistä on yli 65-vuotiaita.

2.7 Vaikka eläkkeiden kokonaiskorvausaste on EU:ssa 58 prosenttia⁽⁸⁾, monissa maissa arviolta 40 prosenttia varallisuudesta ja osa ostovoimasta on ikääntyneiden hallussa jakautuneena epätasaisesti naisten ja miesten sekä eri tuloryhmien kesken. Tämä tarkoittaa, että ikääntyneillä on huomattavaa potentiaalia merkittävänä kuluttajina.

2.8 Ikääntyneet kuluttajat ovat merkittävä osa taloutta, ja heidän osuutensa kulutuksesta kasvaa myös tulevaisuudessa. Senioritalouden odotetaan kasvavan koko EU:ssa noin 5 prosenttia vuodessa ja nousevan arvoltaan 5,7 biljoonaan euroon vuonna 2025⁽⁹⁾.

2.9 EU:n on otettava käyttöön tehokkaita strategioita, joissa on otettava huomioon kunkin alueen väestörakenteen kehitys ja talouskehitys, ja tarkasteltava myös mahdollisuuksia, joita voi ilmetä senioritalouden ansiosta⁽¹⁰⁾.

(7) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kohti uutta vanhustenhoitomallia: covid-19-pandemian opetukset” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 194, 12.5.2022, s. 19).

(8) Eurostat.

(9) *Silver Economy Study: How to stimulate the economy by hundreds of millions of Euros per year | Shaping Europe's digital future* (europa.eu).

(10) European Commission Atlas of Demography.

3. Ikääntyneiden oikeuksia koskeva EU:n uusi politiikka

3.1 Madridissa vuonna 2002 järjestetyssä viimeisimmässä ikäkysymysten maailmankonferenssissa YK esitteli ikääntymistä koskevan kansainvälisen toimintasuunnitelman, joka on ensimmäinen kansainvälinen sopimus, jossa ikäihmiset nähdään yhteiskunnan kehityksen edistäjinä, ja perusti ikääntymistä käsittelevän avoimen työryhmän.

3.2 Euroopan komissio esitteli 27. tammikuuta 2021 vihreän kirjan väestön ikääntymisestä ”Sukupolvien välisen solidaarisuuden ja vastuullisuuden edistäminen”⁽¹¹⁾, jossa se luo perustan tuleville ikääntyneitä henkilöitä tukeville politiikoille.

3.3 Vihreän kirjan päätelmissä todetaan, että terveenä ja aktiivisena ikääntymisellä on myönteinen vaikutus työmarkkinoihin, työllisyysasteeseen ja sosiaalisen suojelun järjestelmiin ja siten talouden kasvuun ja tuottavuuteen.

3.4 Vihreässä kirjassa vahvistetaan, että on ryhdyttävä konkreettisiin ja päättäväisiin toimiin ikääntyneiden tukemiseksi kaikilla politiikanaloilla, mutta siinä ei määritetä tältä osin konkreettista ohjelmaa aloitteille, jotka EU:n ja jäsenvaltioiden on toteutettava.

3.5 EU:n uusilla toimintapolitiikoilla on saatava aikaan ajattelutavan muutos, jossa nostetaan ikäihmisten profiilia, luovutaan hoitokeskeisestä lähestymistavasta ja keskitytään ikääntyneiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen samalla kun lopetetaan ikäyrjintä.

4. Kohti eurooppalaista strategiaa

4.1 Vaikka vihreä kirja vei askeleen eteenpäin kohti Madridissa hyväksytyssä suunnitelmassa jo kaksi vuosikymmentä sitten tehtyjen sitoumusten täytäntöönpanoa, se sisältää kuitenkin epäkohtia, joihin on puuttuttava, sillä tähän mennessä ei ole vielä ehdotettu toimintapolitiikkaa, jossa ikääntymistä käsiteltäisiin kokonaisvaltaisesti tai jossa keskityttäisiin yksinomaan ikääntyneisiin henkilöihin.

4.2 Yksi komission vihreän kirjan suurimmista puutteista on ikääntymisen ja ikäihmisten tarkasteleminen menona tai kustannustekijänä yhteiskunnalle jättämällä huomiotta yhteiskunnalliset ja taloudelliset hyödyt, joita saavutettaisiin lisäämällä ikääntyneiden aktiivista osallistamista. Vihreässä kirjassa ikä yhdistetään edelleen rappeutumiseen, passiivisuuteen ja haavoittavuuteen. Ikääntymiseen liittyvien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi on ratkaisevan tärkeää luoda visio, joka perustuu ihmisoikeuksiin, hyvinvointiin, ikääntyneiden panokseen yhteiskunnalle ja taloudelle sekä välineisiin tämän panoksen mahdollistamiseksi.

4.3 Viime vuosina on esitelty ja käsitelty useita tiiviisti ikään liittyviä aloitteita, joista esimerkkinä mainittakoon eurooppalainen hoito- ja hoivastrategia, ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskeva toimintasuunnitelma 2020–2024, Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria koskeva toimintasuunnitelma, jäsenvaltioiden tekemät sitoumukset covid-19-pandemian vaikutuksia ikääntyneisiin koskevan YK:n aloitteen osalta sekä EU:n neuvoston päätelmät ikääntyneiden ihmisoikeuksista, osallistumisesta ja hyvinvoinnista digitalisaation aikakaudella⁽¹²⁾, ikääntymisen huomioon ottamisesta julkisessa politiikassa⁽¹³⁾ ja ihmisoikeusperustaisesta elpymisestä covid-19-kriisin jälkeen⁽¹⁴⁾.

4.4 Ikäihmisiä koskeva uusi EU:n strategia auttaisi osaltaan saamaan aikaan tarvittavan muutoksen ikääntymistä ja ikääntyneitä koskevien nykyisten ja tulevien toimintapolitiikkojen lähestymistavassa siirtämällä painopisteen inhimillisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin mahdollisuuksiin ja avaamalla parempia kansalaisvaikuttamiseen ja osallistamiseen liittyviä näköaloja, sillä ikääntyneillä on usein hyödyntämätöntä henkistä, taloudellista ja sosiaalista pääomaa. Strategialla edistettäisiin sukupolvien välistä solidaarisuutta ja elinkaariajattelua ikään liittyvien haasteiden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi ja korjattaisiin nykyistä lähestymistapaa, jossa ikääntyminen nähdään yksinomaan kustannustekijänä.

4.5 Strategian avulla voidaan myös vakiinnuttaa EU:n ja kansainvälisten organisaatioiden vuonna 2002 allekirjoitetun Madridin toimintasuunnitelman jälkeen laatimien aloitteiden peruseräatteen ja ehdottaa samalla konkreettisia toimia ja suunnitelmia ikäihmisiä koskevien toimintapolitiikkojen laatimiseksi.

⁽¹¹⁾ COM(2021) 50 final.

⁽¹²⁾ Neuvoston päätelmät ikääntyneiden ihmisoikeuksista, osallistumisesta ja hyvinvoinnista digitalisaation aikakaudella (2020).

⁽¹³⁾ Neuvoston päätelmät ikääntymisen huomioon ottamisesta julkisessa politiikassa (2021).

⁽¹⁴⁾ Neuvoston päätelmät ihmisoikeusperustaisesta elpymisestä covid-19-kriisin jälkeen (2021).

4.6 Ikäihmisiä koskevassa EU:n strategiassa kiteytyy sukupolvien välinen sopimus, joka perustuu sukupolvien väliseen kunnioitukseen ja solidaarisuuteen ja jonka keskeisinä tavoitteina on mahdollisuus päästä laadukkaaseen ja elinikäiseen koulutukseen, ihmisarvoisiin työpaikkoihin sekä kehittyneiden, kattavien sosiaalisen suojelun järjestelmien piiriin⁽¹⁵⁾.

4.7 Lisäksi strategia hyödyttää paitsi ikäihmisiä myös koko väestöä, ikääntyneiden hoitajat mukaan luettuina, ja se käsittää myös nuorempien sukupolvien valmistamisen omaan ikääntymiseensä.

5. Uuden ikäihmisiä koskevan EU:n strategian pilarit

5.1 Uudessa EU:n strategiassa olisi käsiteltävä haasteita, joita kaikki ikääntyneet heterogeenisenä ryhmänä kohtaavat, ja toisaalta edistettävä politiikkatoimia, joita tarvitaan kaikkien aktiivisena ja terveenä ikääntymiseen liittyvien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi.

5.2 EU:n strategian on perustuttava politiikkoihin, joiden avulla valmistaudutaan ikääntymisen seurauksiin, ryhdytään niiden suhteen ennaltaehkäiseviin toimiin ja ennakoidaan näitä seurauksia, sekä politiikkoihin, joilla varmistetaan osallistuminen ja aktiivinen kansalaisuus, kuten elinikäinen oppiminen, terveenä ikääntyminen ja aktiivinen osallistuminen. Nämä ovat paras investointi ikääntymiseen liittyvän eriarvoisuuden ja ikääntymisestä aiheutuvien sosiaalisten ja taloudellisten rasitteiden minimoimiseksi⁽¹⁶⁾. Strategialla kannustetaan ihmisiä ryhtymään asianmukaisiin toimiin omasta ikääntymisestään aiheutuviin seurauksiin varautumiseksi.

5.3 Osana strategiaa jäsenvaltioiden olisi laadittava omat kansalliset ikääntymissuunnitelmansa, joihin sisältyy tarkkoja tavoitteita ja indikaattoreita ikäihmisiä tukevien politiikkojen tehokkuuden mittaamiseksi. Suunnitelmissa ehdotettaisiin myös konkreettisia toimenpiteitä, joilla tuettaisiin EU:n strategian tavoitteita ja pilareita.

5.4 Tasa-arvo ja syrjimättömyys

5.4.1 Tasa-arvo ja ikään perustuvan syrjinnän kieltö ovat peruseriaatteita, jotka on vahvistettu perussopimuksissa ja EU:n lainsäädännössä. Ikäsyrjintää on kuitenkin edelleen liian monilla elämänoilla, mikä luo esteitä ikääntyneiden täysipainoiselle osallistumiselle yhteiskuntaan.

5.4.2 Ikäihmisiä koskevaa tulevaa strategiaa olisi sen vuoksi käytettävä seuraaviin tarkoituksiin:

5.4.2.1 Vahvistetaan iästä riippumatonta tasa-arvoa peruseriaatteena ja näkökohtana, joka on sisällytettävä kaikkiin EU:n toimintapolitiikkoihin, ja tuetaan uskonnosta tai vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta annettavan neuvoston direktiivin hyväksymistä⁽¹⁷⁾.

5.4.2.2 Ehdotetaan konkreettisia toimia, joilla lisätään tietoisuutta ikään perustuvasta syrjinnästä, ikääntyneistä ja heidän oikeuksistaan sekä heidän osallistamiseensa liittyvistä mahdollisuuksista, ja edistetään myönteistä suhtautumista ikään.

5.4.2.3 Varmistetaan, että jäsenvaltiot sekä kansalliset ja eurooppalaiset tuomioistuimet panevat yhdenvertaista kohtelua työssä koskevan direktiivin tinkimättömästi ja puolueettomasti täytäntöön, ja ehdotetaan suuntaviivoja iästä riippumattoman tasa-arvon periaatteen määrittämiseksi paremmin työelämän alalla.

5.4.2.4 Kiinnitetään erityistä huomiota ikääntyneiden naisten tilanteeseen, sillä naisten elinajanodote on pidempi kuin miehillä ja he voivat pysyä aktiivisina pidempään mutta ovat puolestaan alttiimpia syrjinnälle tai yksinäisyydelle.

5.4.2.5 Ehdotetaan toimenpiteitä, joilla puututaan ikääntyneiden kohtaaman moninkertaisen ja risteävän syrjinnän muotoihin, muun muassa ongelmiin, joita ikääntyneet vammaiset henkilöt, ikääntyneet hlbtq+-henkilöt, ikääntyneet etnisten vähemmistöjen edustajat ja ikääntyneet maahanmuuttajat kohtaavat.

⁽¹⁵⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kohti uutta vanhustenhoitomallia: covid-19-pandemian opetukset” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 194, 12.5.2022, s. 19).

⁽¹⁶⁾ WHO:n raportti terveen ikääntymisen vuosikymmenestä, 2021–2030.

⁽¹⁷⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Yhdenvertaisuuden parantaminen EU:ssa” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 75, 28.2.2023, s. 56), ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta Ehdotus: Neuvoston direktiivi uskonnosta tai vakaumuksesta, vammaisuudesta, iästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta (KOM(2008) 426 lopullinen) (lisälausunto) (EUVL C 182, 4.8.2009, s. 19).

5.4.2.6 Korjataan epäkohta, joka koskee ikääntyneiden nykyistä sulkemista Eurostatin kaltaisten julkisten elinten ja Eurobarometri-kyselyjen tuottamien tietojen, tilastojen ja mielipidetutkimusten ulkopuolelle, ja puututaan kyselytutkimuksissa esiintyviin ikärajoituksiin, ikäjakaumaan kategoriassa ”ikäntyneet” ja laitoksissa asuvia ikääntyneitä koskevien tietojen puutteeseen. Varmistetaan, että tietoja kerätään, eritellään, analysoidaan, käytetään ja levitetään kaikista ikäryhmistä ja muista asiaankuuluvista tekijöistä ja että jäsenvaltiot keräävät asiaankuuluvia, vertailukelpoisia ja luotettavia tietoja.

5.4.2.7 Varmistetaan, että perusoikeusvirasto ottaa toiminnassaan paremmin huomioon ikä syrjintää ja ikääntyneiden ihmisoikeuksia koskevat näkökohdat.

5.5 Osallistuminen yhteiskuntaan

5.5.1 Ikääntyneiden kannustaminen osallistumaan erityisesti talouselämään on ratkaisevan tärkeää heidän sosiaalisen ja taloudellisen osallistumisensa tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi.

5.5.2 Ikääntyneiden täysipainoisen aktiivisen osallistumisen varmistamiseksi uudessa strategiassa olisi ehdotettava asianmukaisella toimivaltatasolla toteutettavia konkreettisia aloitteita, joilla tähdätään seuraaviin tavoitteisiin:

5.5.2.1 Varmistetaan rakennetun ympäristön – myös oman kodin – esteettömyys ja digitaalisten palvelujen ja tavaroiden saavutettavuus huolehtimalla oikeudellisten välineiden täytäntöönpanosta ja siihen liittyvästä seurannasta. Tällaisia välineitä ovat esimerkiksi EU:n esteettömyysääädös, verkkopalvelujen saavutettavuusdirektiivi sekä liikenteen esteettömyyttä koskeva lainsäädäntö ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan YK:n yleissopimukseen sisältyvät erilaiset esteettömyyttä koskevat velvoitteet.

5.5.2.2 Edistetään vammaisyleissopimuksen 19 artiklan mukaisia aloitteita ja politiikkoja, joilla varmistetaan itsenäinen eläminen ja osallisuus yhteisössä kaikille ikäryhmille.

5.5.2.3 Tuetaan ”kaupungit kaikille” -konseptia sekä älykkäitä, ekologisia ja osallistavia kaupunkisuunnittelumalleja, joilla vastataan ei-toivotun eristyneisyyden ja yksinäisyyden riskeihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Kaikkien tarpeet huomioon otettava suunnittelu sekä liikkuvuus ja ihmissuhteet ovat sosiaalisen elämän avaintekijöitä.

5.5.2.4 Poistetaan tarvittaessa esteet, jotka haittaavat ikääntyneitä osallistumasta demokraattisiin tai perustavaa laatua oleviin prosesseihin, kuten Euroopan parlamentin vaaleihin, sillä kyse on merkittävästä äänestäjäjoukosta, jolla on täydet oikeudet.

5.5.2.5 Puututaan digitaaliseen kuluihin ja digitaaliseen köyhyyteen antamalla taloudellista tukea ja tekemällä aloitteita infrastruktuurin, apuvälineiden ja koulutuksen parantamiseksi, jotta edistetään kaikenikäisten digitaalista lukutaitoa samalla kun säilytetään velvoite, jonka mukaan keskeisten tavaroiden ja palvelujen on pysyttävä saatavilla myös digitaalisen ympäristön ulkopuolella.

5.5.2.6 Turvataan julkisen liikenteen ohella muut keskeiset palvelut, kuten hoito, terveydenhuolto, asuminen, kulttuuri, vapaa-ajan toiminta, osallistuminen yhteiskunnalliseen elämään jne.

5.5.2.7 Tuetaan Euroopan komission suosituksia ei-toivotun yksinäisyyden torjumiseksi ja varmistetaan nykyiset väestörakenteen muutokset huomioon ottaen, että mielenterveys-, sosiaali- ja pitkäaikaishoidon palvelut ovat helposti saavutettavia, kohtuuhintaisia, yhdenmukaisia, yhteisöperustaisia ja käyttäjäystävällisiä. Tuetaan myös jäsenvaltioita keräämällä ja levittämällä hyviä käytäntöjä uuden ikäihmisiä, ikääntymistä ja väestökehityksen haastetta käsittelevän eurooppalaisen viraston kautta ⁽¹⁸⁾.

5.5.2.8 Ehdotetaan toimenpiteitä ikääntyneiden kuluttajien oikeuksien suojelemiseksi, sillä heitä pidetään EU:n säännöstössä haavoittuvassa asemassa olevina kuluttajina.

5.5.2.9 Ehdotetaan toimenpiteitä, joilla edistetään ikääntyneiden kannalta lisäarvoa tuottavaa vapaaehtoistyötä tarjoamalla mentorointiohjelmiä ikääntyneille, jotka ovat kiinnostuneita jakamaan työkokemuksiaan nuoremmille sukupolville.

⁽¹⁸⁾ Euroopan komission tiedonanto ”Kokonaisvaltainen lähestymistapa mielenterveyteen”, COM(2023) 298 final.

5.5.2.10 Investoidaan t&k-toimintaan, jolla tuetaan terveenä ja aktiivisena ikääntymistä, muun muassa kehittämällä teknologioita, tuotteita ja palveluja, joita kaikkien on mahdollista käyttää ja joiden suunnitteluun ikääntyneet osallistuvat suoraan, jotta vastataan ikääntyneiden hyvin erilaisiin tarpeisiin, sekä edistämällä sosiaalista innovointia.

5.5.2.11 Jatketaan digitaalisen koulutuksen toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa, jotta tuetaan jäsenvaltioita suotuisten edellytysten luomisessa edistyneiden ja asiantuntijatason digitaalisten taitojen kehittämiseksi, mikä ei liity yksinomaan työmarkkinoille osallistumiseen, vaan on osa elinikäistä oppimista⁽¹⁹⁾, ja luodaan pohjaa ikääntyneisiin ja heidän ympäristöönsä suunnatuille erityistoimenpiteille.

5.6 Työllisyys ja koulutus

5.6.1 Nykyinen väestökehityksen haaste edellyttää, että poistetaan esteet ja hyödynnetään mahdollisuudet, jotta ikääntyneet ja eläkeiän ylittäneet, jotka haluavat edelleen jatkaa työelämässä, voivat osallistua työmarkkinoille. Strategialla olisi edistettävä hyvien käytäntöjen vaihtoa jäsenvaltioiden välillä ikääntyneiden työllisyyden parantamiseksi.

5.6.2 Strategian olisi pohjaututtava joustavaan malliin, jossa on useita siirtymäkausia oppimisen, työn, perheenjäsenten hoidon, työelämästä pois jättäytymisen tai eläkkeelle jäämisen välillä henkilön elämän eri vaiheissa, myös lakisääteisen eläkeiän jälkeen. Kaikille sukupolville suunnatuilla tuki- ja hoitopalveluilla, lastenhoito ja pitkäaikaishoito mukaan luettuina, olisi tuettava kaikenikäisten ihmisten – sekä naisten että miesten – mahdollisuuksia osallistua aktiivisesti yhteiskunnan toimintaan. Strategiaan olisi sisällytettävä erityistoimenpiteitä omaishoitajien tukemiseksi, sillä heillä on ratkaisevan tärkeä rooli hoitoa ja hoivaa saavien ikääntyneiden kannalta. Tässä yhteydessä voitaisiin laatia erityisiä suosituksia muun muassa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen, palkkakompensaation tai taloudellisen tuen, erilaisten hoivataakkaa helpottavien järjestelyjen tai omaisten hoitoa koskevien vuorottelujärjestelyjen sekä neuvonta- ja koulutuspalvelujen saatavuuden osalta.

5.6.3 Tätä silmällä pitäen EU:n strategiassa olisi jäsenvaltioiden toimivallan mukaisesti tähdättävä seuraaviin tavoitteisiin:

5.6.3.1 Arvioidaan yhdenvertaista kohtelua työssä ja vähimmäispalkkoja koskeviin direktiiveihin sisältyvien ikäperusteisten poikkeusten vaikutuksia, ehdotetaan suuntaviivoja ikään perustuvien tasa-arvoperiaatteiden täytäntöönpanemiseksi työelämässä ja yksilöidään tarvittaessa muita keinoja tai konkreettisia muutoksia direktiivien täytäntöönpanon parantamiseksi ja sellaisten ikääntyneiden syrjinnän ehkäisemiseksi, jotka haluavat pysyä työmarkkinoilla.

5.6.3.2 Kannustetaan sukupolvien väliseen mentorointiin erityisten ohjelmien avulla.

5.6.3.3 Torjutaan ja ehkäistään nykyisten toimintapolitiikkojen mukaisesti fyysisiä ja psykososiaalisia riskejä, kuten stressiä ja työuupumusta, EU:n seuraavassa työterveyden ja -turvallisuuden kehityksessä.

5.6.3.4 Edistetään ikääntyneiden yrittäjähänkeä arvioimalla nykyisiä esteitä, kuten eläkeoikeuksien menetystä, helpottamalla rahoituksen saantia ja edistämällä sukupolvien välisen yhteisyrittäjyyden hautoimaita ja yritysten sukupolvenvaihdoksia⁽²⁰⁾ sekä kannustamalla aloitteisiin yhteisötalouden alalla.

5.6.3.5 Edistetään yhteisötaloutta alana, jossa ihminen ja yhteiskunnallinen etu ovat keskiössä, sillä se voi tarjota uusia työllistymis- ja yrittäjyyshmahdollisuuksia ikääntyneille⁽²¹⁾.

5.6.3.6 Edistetään ja parannetaan ikääntyneiden pääsyä Erasmus+-ohjelmien ja oppimisteknologioiden piiriin hyödyntämällä täysimääräisesti heidän sukupolvien välisiä yhteyksiään ja tarjoamalla ikääntyneille mahdollisuuksia oppimiseen ja akateemiseen liikkuvuuteen myös paikoissa, joissa koulutukseen pääsy on vaikeaa, kuten pitkäaikaishoitopaikoissa. Myös pienten osaamiskokonaisuuksien ja digitaalisten oppimisvälineiden, kuten kaikille avointen verkkokurssien (MOOC), tarjoamia mahdollisuuksia olisi hyödynnettävä täysimääräisesti.

⁽¹⁹⁾ Ehdotus neuvoston suositukseksi digitaalisten taitojen koulutustarjonnan parantamisesta koulutusosalalla, COM(2023) 206 final.

⁽²⁰⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Yritysten luovutukset kestäväan elpymiseen perustuvan kasvun edistäjinä pk-sektorilla” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 9).

⁽²¹⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kohti uutta vanhustenhoitomallia: covid-19-pandemian opetukset” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 194, 12.5.2022, s. 19).

5.6.3.7 Ehdotetaan ikääntyneiden talousosaamisen parantamiseen tähtäviä toimenpiteitä, jotka voivat johtaa käyttämättömien resurssien hyödyntämiseen ja kilpailukyyn paranemiseen. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä ikääntyneiden valmiuksien kehittämiseen, jotta he voivat toimia tiedostavina sijoittajina ja välttää näin tekemästä epäasianmukaisia päätöksiä taloudellisten investointien tai kulutuksen alalla.

5.6.3.8 Laaditaan ehdotuksia, joilla estetään niin jäsenvaltioiden välinen kuin EU:n ulkopuolellekin suuntautuva aivovuoto kaikista sukupolvista kestävästä kilpailukykyä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja selviytymis- ja palautumiskykyä tukevan Euroopan osaamisohjelman ⁽²²⁾ pohjalta.

5.7 Toimeentulon takaavat tulot ja sosiaalinen osallisuus

5.7.1 Vuonna 2019 köyhyyden uhkaamien eläkkeellä olevien yli 65-vuotiaiden osuus EU:ssa oli 15,1 prosenttia. Vuosina 2010–2019 köyhyysvaarassa olevien eläkettä saavien yli 65-vuotiaiden naisten osuus EU:ssa oli 3–4 prosenttiyksikköä suurempi kuin miesten.

5.7.2 Tämän tilanteen korjaamiseksi ja ikääntyneiden köyhyys- ja syrjäytymisriskin vähentämiseksi minimiin strategialla olisi jäsenvaltioiden yksinomaisen toimivallan mukaisesti ja työmarkkinaosapuolten rooli huomioon ottaen edistettävä ikääntyneiden toimeentulon takaavia tuloja ehdottamalla aloitteita, joissa tähdätään seuraaviin tavoitteisiin:

5.7.2.1 Kehitetään eläkejärjestelmiä asianmukaisten eläkkeiden varmistamiseksi, jotta eläkeläisten ei tarvitse turvautua vähimmäistoimeentulotukeen, kuten todetaan ETSK:n lausunnossa neuvoston suosituksesta riittävästä vähimmäistulosta aktiivisen osallisuuden varmistamiseksi ⁽²³⁾. Arvioidaan tämän mukaisesti yhdessä jäsenvaltioiden kanssa mahdollisuutta toteuttaa yhtenäisiä toimenpiteitä, joilla varmistetaan kaikkien ikääntyneiden vähimmäistoimeentulo ja autetaan heitä pysymään työelämässä halutessaan.

5.7.2.2 Kehitetään ikääntyneitä koskeva takuu, joka suojelee heitä köyhyydeltä ja antaa heille mahdollisuuden elää ihmisarvoista ja osallistavaa elämää 65 vuoden iästä alkaen, sekä erityisiä tukia yli 75/80-vuotiaille jäsenvaltioiden erityispiirteiden mukaisesti.

5.7.2.3 Huolehditaan eläkkeiden riittävydestä ajan mittaan ja varmistetaan tarvittaessa eläkkeiden indeksointi elinkustannusten mukaisesti ottamalla huomioon ikäihmisten erityismenot (kuten terveydenhuolto, pitkäaikaishoito jne.).

5.7.2.4 Kavennetaan sukupuolten välistä eläke-eroa ja edistetään tarvittaessa hoiva- ja hoitohyvitysten käyttöönottoa sosiaaliturva- ja/tai verojärjestelmissä.

5.7.2.5 Luodaan puitteet yleiselle eläkeoikeuksien piiriin pääsyle sekä miehille että naisille, itsenäisille ammatinharjoittajille ja esimerkiksi yhteisötalouden alalla uudenslaisissa työsuhteissa oleville henkilöille, vammaisille henkilöille (myös suojatyössä oleville) ja työmarkkinoilta syrjäytyneille henkilöille.

5.7.2.6 Ehdotetaan toimia, joilla lisätään tietoisuutta ja torjutaan ikääntyneisiin, erityisesti ikääntyneisiin naisiin, kohdistuvaa väkivaltaa ja kaltoinkohtelua.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

⁽²²⁾ COM(2020) 274 final.

⁽²³⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus neuvoston suositukseksi riittävästä vähimmäistoimeentulosta aktiivisen osallisuuden varmistamiseksi”(COM(2022) 490 final – 2022/0299 (NLE)) (EUVL C 184, 25.5.2023, s. 64) ja neuvoston suositus riittävästä vähimmäistoimeentulosta aktiivisen osallisuuden varmistamiseksi (EUVL C 41, 3.2.2023, s. 1).

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Euroopan teollisuuden hiilestä irtautuminen ja innovoinnin ja digitalisaation rooli sen edistäjinä”

(Puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto)

(2023/C 349/07)

Esittelijä: **Andrés BARCELÓ DELGADO**

Yhteisesittelijä: **Monika SITÁROVÁ**

Neuvoston puheenjohtajavaltion Espanjan 8. joulukuuta 2022 päivätty kirje lausuntopyyntö

Oikeusperusta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla valmisteleva lausunto

Työvaliokunnan päätös 13.12.2022

Vastaava elin neuvoa-antava valiokunta ”teollisuuden muutokset”

Hyväksyminen neuvoa-antavassa valiokunnassa 22.6.2023

Hyväksyminen täysistunnossa 12.7.2023

Täysistunnon numero 580

Äänestystulos

(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä) 185/3/7

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) on vahvasti sitä mieltä, että EU:n teollisuuden hiilestä irtautuminen on yhdistettävä digitalisaation tehostamiseen.

1.2 Jos teollisuuden halutaan irtautuvan hiilestä kokonaan, innovointi on välttämätöntä, sillä monia teknologioita kehitetään edelleen.

1.3 EU ei voi toteuttaa hiilestä irtautumista ilman työntekijöiden vahvaa osallistumista ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua, ja uudelleen- ja täydennyskoulutuksen on oltava etusijalla, jotta tavoitteet voidaan saavuttaa. Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun ja työntekijöiden edustajien osallistumisen on oltava osa uudelleen- ja täydennyskoulutusohjelmia, jotka ovat uusien teknologioiden ja työmenetelmien menestymisen ennakoedellytys.

1.4 EU:n on yksilöitävä ne teknologiat, jotka tarvitsevat erityistä tukea valmistustoiminnan kehittämiseksi, ja ehdotettava lisätoimenpiteitä.

1.5 Hiilidioksidin talteenotto-, käyttö- ja varastointitekniikoita on kehitettävä, jotta voidaan alentaa vaikeasti vähennettäviä päästöjä esimerkiksi sementti- ja jalostamoteollisuudessa. Hiilidioksidia itsessään voidaan käyttää sähköstä tuotettujen polttoaineiden raaka-aineena.

1.6 Yhdysvaltojen inflaationhillintälaki (Inflation Reduction Act) on vakava haaste EU:lle ja sen teollisuudelle. Nettonollateollisuutta koskeva komission ehdotus voisi olla tehokas vastaus, jolla torjua uhkaa teollisen toiminnan siirtymisestä EU:sta kolmansiin maihin. EU:n ehdotuksissa ei pidä sivuuttaa Yhdysvaltojen inflaationhillintälain sosiaalista ehdollisuutta.

1.7 Teollisuusyritykset tarvitsevat julkista tukea hiilestä irtautumisen aikana (esim. *de minimis* -kynnyksen korottamisen tai veropolitiikan tarkistusten muodossa), mutta niiden on myös noudatettava sisämarkkinoiden periaatteita.

1.8 ETSK huomauttaa, että kuten lausunnossa CCMI/206 korostetaan, nykyiset esimerkit teollisuuden digitaalisista kaksosista ovat rohkaisevia teollisuuden suorituskyvyn parantamisen kannalta.

1.9 ETSK kehottaa EU:n viranomaisia ja jäsenvaltioita nopeuttamaan uusiutuvaa energiaa ja teollista toimintaa koskevia lupamenettelyjä. Sekä nykyinen pitkällinen lupamenettely että liiallinen byrokraatia vähentävät halukkuutta tehdä uusia investointeja.

1.10 ETSK suhtautuu myönteisesti vetypankkia koskevaan aloitteeseen ja toivoo, että se edesauttaa vetyteknologian käyttöönottoa erityisesti teollisuudenaloilla, joilla päästöjä on vaikea vähentää.

1.11 Nykyistä infrastruktuuria on ylläpidettävä asianmukaisesti, jotta voidaan kehittää uusia teollisuusprosesseja. Teollisuuden hiilestä irtautumisen tueksi on kehitettävä erityisiä infrastruktuuriohjelmia.

2. Yleistä

2.1 EU:n neuvoston tuleva puheenjohtajavaltio Espanja on pyytänyt ETSK:ta laatimaan valmistelevan lausunnon Euroopan teollisuuden hiilestä irtautumisesta sekä digitalisaation ja innovoinnin roolista tässä prosessissa.

2.2 ETSK on aiemmin antanut oma-aloitteisen lausunnon hiilestä irtautumisen teknologioista keskittyen päästökauppa-järjestelmän piiriin kuuluviin teollisuudenaloihin ⁽¹⁾.

2.3 Eurooppalainen yhteiskunta on tehnyt välttämättömän ja radikaalin päätöksen irtautua hiilestä vuoteen 2050 mennessä. Tämä vaikuttaa eniten teollisuuteen, ja joidenkin teollisten toimintojen mukauttaminen on hyvin vaikeaa.

2.4 Joillakin teollisuudenaloilla on tehty viime vuosina raskaita investointeja, ja niillä on tehtävä vieläkin radikaalimpia muutoksia nettonollatavoitteen saavuttamiseksi. Eurooppalaisen yhteiskunnan on sen vuoksi tuettava niitä siirtymisessä fossiilisista polttoaineista ilmastoneutraaliin tuotantoon.

2.5 Joissakin vaikeasti vähennettäviä päästöjä tuottavissa teollisissa toiminnoissa on otettava käyttöön hiilidioksidin talteenotto- ja varastointiteknologioita. Tulevaisuudessa hiilidioksidipäästöjä voitaisiin hyödyntää korkean lisäarvon tuotteiden tuotannossa.

2.6 EU:n vahva riippuvuus kolmansista maista joidenkin puhtaiden teknologioiden osalta tekee äärimmäisen haastavaksi saavuttaa tavoite, jonka mukaan uusiutuvan energian osuus on EU:ssa 40 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. EU on puhtaiden teknologioiden osalta pääasiassa riippuvainen tuonnista. Samanaikaisesti puhtaan teknologian käyttöönottoa on nopeutettava EU:ssa merkittävästi, jotta voidaan saavuttaa 55-valmiuspaketin tavoitteet. EU:n on yksilöitävä teknologiat, jotka valmistustoiminnan kehittämistä silmällä pitäen tarvitsevat erityistä tukea, ja ehdotettava lisätoimenpiteitä.

2.7 Euroopan teollisuuden kohdistuu jatkuvasti kansainvälisen kilpailun aiheuttamia paineita, jotka edellyttävät nopeaa reagointia ja liiketoiminnan jatkuvaa kehittämistä ja mukauttamista, jotta tuotanto EU:ssa on jatkossakin kannattavaa. Tämä on tärkeä tekijä jo nykyaikaisessa tuotannossa, mutta uusien digitaalitekologioiden ansiosta valmistusteollisuuden yritykset voivat parantaa tehokkuutta merkittävästi ja hyödyntää täysin uusia mahdollisuuksia tuotteiden, palvelujen ja liiketoimintamallien kehittämisessä.

2.8 EU:n vihreän kehityksen ohjelmassa hahmoteltu digitaalinen siirtymä on edellytys hiilestä irtautumista koskevan tavoitteen saavuttamiselle.

2.9 Mitään ei voida saavuttaa ilman ihmisiä. EU:n työvoima on erittäin ammattitaitoista nykYTEknologiaa ajatellen, mutta sitä on uudelleen koulutettava, jotta voidaan hyödyntää lähitulevaisuudessa kehitettävien ja käyttöön otettavien uusien teknologioiden tarjoamat mahdollisuudet.

2.10 Koska yleisesti hyväksytyyn periaatteen mukaan ketään ei jätetä jälkeen, on kiinnitettävä erityistä huomiota paikallisyhteisöihin, joihin teollisuuslaitoksia perustetaan, kun otetaan huomioon tulevana vuosina tapahtuvat muutokset ja niiden vaikutus lyhyellä aikavälillä kyseisten alueiden työllisyyteen.

⁽¹⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Hiilidioksidin poistotekniikoiden rooli Euroopan teollisuuden hiilestä irtautumisesta" (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 53).

3. Uudenlainen toimintaympäristö EU:ssa ja muualla

3.1 Euroopan unionin on myös voitettava uudet haasteet, joita Yhdysvaltojen uuden inflaationhillintälain^(?) täytäntöönpano aiheuttaa. Laki saattaa toimia kiihokkeena, jonka vuoksi suuri osa etenkin uusiutuvaan energiaan ja vähähiilisiin teknologioihin liittyvästä EU:n teollisuuden arvoketjusta siirtyy Yhdysvaltoihin. Inflaationhillintälaki koostuu avustuksista, verokannustimista ja lainatakauksista sekä erilaisista sosiaalisista ja taloudellisista ehdoista. Suurin osa laista koskee yhtiöverohyvityksiä, joiden kokonaisarvo on noin 216 miljardia dollaria.

3.2 Tuotannon verohyvityksiä on saatavilla myös tuuli- ja aurinkovoimahankkeisiin. Näitä tuotannon verohyvityksiä haluavien yritysten on noudatettava kotimaisuutta koskevia vaatimuksia: voimalaitoksissa käytettävän raudan, teräksen ja teollisuustuotteiden on oltava kotimaassa tuotettuja. Kaikkien raudan- ja teräksenvalmistusprosessien on tapahduttava Yhdysvalloissa, ja teollisuustuotteita pidetään kotimaassa tuotettuina, jos kynnyksenprosenttiarvon ylittävä osuus tuotteiden kokonaistuotantokustannuksista syntyy Yhdysvalloissa toteutettavista kaivos-, tuotanto- tai valmistusprosesseista. Kynnysarvo on nyt 40 prosenttia ja nousee 55 prosenttiin vuonna 2026.

3.3 Komissio on ehdottanut uutta lainsäädäntöä, jonka avulla Euroopan unioni pyrkii selviytymään yhdysvaltalaisen ja kiinalaisen kilpailun asettamasta haasteesta. ETSK laatii parhaillaan lausuntoa aiheesta.

3.4 ETSK myöntää, että ehdotus etenee oikeaan suuntaan, mutta se on häidin tuskin riittävä kunnianhimoisen tavoitteen saavuttamiseksi, ja lainsäädäntöprosessia on parannettava.

3.5 Kaasun hinnoissa on Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä valtava ero, vaikka Euroopan hinnat ovatkin viime aikoina laskeneet. Jotkut samanmieliset toimittajat käyttävät maakaasun tarjontaan ja hintoihin "vaihtoehtokustannukseen" perustuvaa lähestymistapaa, ja EU, joka oli jo lähes vapautunut riippuvuudestaan Venäjän kaasusta, on nyt juuttunut entistä kalliimpaan kaasun ja sähkön hintakehykseen. Tämä heikentää sekä EU:n teollisuuden kilpailukykyä että sähköistämiskäytöstä.

3.6 Sähkön kysyntä kasvaa hiilestä irtautumisen myötä. ETSK kehottaa hyödyntämään ilmastoneutraalia teknologiaa, jossa etusijalla on kohtuuhintainen hiilettömän sähköntoimitus sekä energiavarmuus.

3.7 Eurooppalaiset yritykset joutuvat ostamaan päästökauppajärjestelmään sisältyviä hiilisertifikaatteja. Hiilisertifikaattien hinnat ovat yli 80 euroa, ja sähkön spot-hintojen hintalissä on hiilisertifikaattien nousevien kustannusten vuoksi noin 40 euroa. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta EU:n muilla tärkeimmillä kauppakumppaneilla ei ole tällaista hiilihinnoittelua, minkä vuoksi EU:n teollisuuden on tulevaisuudessa vaikea kilpailla kansainvälisillä markkinoilla edes sisämarkkinoille tarkoitetun hiilirajamekanismin suojaamana.

3.8 Kohtuuhintaisen vähähiilisen energian tarjonnalla on keskeinen rooli uuden teollisen toiminnan kehittämisessä Euroopassa. Nettonollateollisuutta koskevan säädöksen vaikutus energian hintoihin on lyhyellä aikavälillä vähäinen, ja sen pitkän aikavälin vaikutus on vielä epävarma. EU:n riippuvuutta tuontien energiasta ja alttiutta maailmanmarkkinoiden epävakaudelle ei vähennetä yhdessä yössä. Teollisuus tarvitsee kuitenkin välittömiä ratkaisuja selviytyäkseen energian hinnoista, jotka ovat Euroopassa edelleen korkeammat kuin monissa muissa osissa maailmaa. EU:n vihreän kehityksen teollisuussuunnitelma onnistuu vain, jos EU uudistaa myös energiapolitiikkaansa erityisesti tarkistamalla sähkömarkkinoiden rakennetta koskevaa direktiiviä niin, että lisääntyvän sähköistämistarpeen mukainen kohtuuhintaisen vähähiilisen sähkön saanti varmistetaan viipymättä.

3.9 EU näyttää olevan loukussa kahden lähestymistavan välillä: se pyrkii mukauttamaan tilannettaan Yhdysvaltojen tilanteeseen ja säilyttämään Euroopassa vahvan teollisuustoiminnan ja noudattamaan samalla WTO:n sääntöjä, jotka ovat toisinaan täysin ristiriidassa Yhdysvaltojen lähestymistavan kanssa.

3.10 EU:n toisena haasteena on EU:n sisämarkkinoiden hengissä pitäminen. Kuten komissio on huomauttanut, valtiontukia koskeva joustavuus on keskittynyt kahteen jäsenvaltioon, joiden osuus on yli 70 prosenttia komission siirtymäkauden poikkeuksen nojalla (covid-19:n ja Venäjän Ukrainaa vastaan käymän sodan yhteydessä) antamien hyväksyntien kokonaismäärästä.

^(?) Vuonna 2022 annettu Yhdysvaltojen inflaationhillintälaki.

3.11 EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden on vältettävä liiallisten valtiontukien myöntämistä yrityksille, jotta voidaan turvata sisämarkkinat, jotka ovat Euroopan unionin kulmakivi. Pk-yritysten digitalisaation mahdollistamiseksi ja innovoinnin edistämiseksi vähimmäistasoa voitaisiin kuitenkin nostaa, sillä se tuskin haittaa kilpailua. Digitaalinnovointikeskitymästä⁽³⁾ saadut kokemukset on ulotettava kaikkialle EU:hun.

4. Innovoinnin rooli

4.1 Innovointi vaikuttaa olennaisesti EU:n mahdollisuuksiin saavuttaa nettonollatavoitteet, ja markkinoille on saatettava enemmän kaupallisesti saatavilla olevia teknologioita. Yritysten innovointitoiminnalla on keskeinen rooli ratkaisevana välineenä sekä teknisesti että taloudellisesti kannattavien uusien ja vihreiden teknologioiden käyttöönotossa.

4.2 Toisaalta "aitojen ja luotettavien vihreiden tuotteiden" oikeudenmukaisten markkinoiden edistämistarpeen tulee etenkin julkisten hankintojen ansiosta auttaa lisäämään uusien vihreiden teknologioiden käyttöä.

4.3 EU:lta puuttuu raaka-aineita, mutta ehdotetulla kriittisiä raaka-aineita koskevalla asetuksella edistetään EU:ssa tuotettujen kierrätettyjen raaka-aineiden käyttöä teollisuudessa. EU:n teollisuuden tärkein kilpailuetu ovat sen teknologiset valmiudet ja erittäin ammattitaitoinen työvoima, joiden ansiosta se voi olla johtavassa asemassa maailmanmarkkinoilla.

4.4 Kolmannet maat haastavat nyt tämän kilpailuedun, sillä ainoa keino säilyttää johtoasema on innovoinnin suojaaminen löytämällä oikea tasapaino ympäristön, ihmisten ja innovoinnin suojelun ja lakisääteisten lupamenettelyjen nopeuttamisen välillä, eikä ainoastaan tietyillä alueilla, kuten komission ehdotuksessa, vaan myös muualla. Aiheettomista viivästyksistä uusien teollisuuslaitosten perustamista koskevien lupien myöntämisessä on olemassa räikeitä esimerkkejä.

4.5 Pk-yritykset ovat eurooppalaisen valmistusteollisuuden selkäranka, ja hiilestä irtautumisen edistämiseksi niihin on kiinnitettävä erityistä huomiota toteuttamalla tehokasta innovointia ja digitalisaatiota tukevia ohjelmia.

4.6 Koska hiilestä irtautuminen edellyttää valtavia investointeja, ETSK ehdottaa, että EU:n toimielimet käyttävät sekä oikeudenmukaisen siirtymän rahaston että Next Generation EU -välineen varoja tukeakseen hiilestä irtautumista asianmukaisesti.

4.7 Nykyinen infrastruktuuri ei riitä teollisuuden ja yhteiskunnan välttämättömiin muutoksiin, ja ETSK kehottaa painokkaasti viranomaisia käynnistämään ohjelman, jolla ylläpidetään ja parannetaan uusien teknologioiden sujuvan käyttöönoton edellyttämää infrastruktuuria.

4.8 Vety näyttää olevan paras vaihtoehto hiilestä irtautumiselle aloilla, joilla päästöjä on vaikea vähentää ja joilla täydellinen sähköistäminen ei ole mahdollista. EU:n äskettäinen vetypankkia koskeva aloite auttaisi ottamaan tämän teknologian asianmukaisesti käyttöön niin määrää kuin hintaakin ajatellen. Jotkin alueelliset kokemukset vetyyn liittyvästä innovoinnista ovat erittäin hyödyllisiä, sillä ne saattavat yhteen suuria yrityksiä, tutkimuskeskuksia, korkeakouluja ja pk-yrityksiä.

5. Digitalisaation rooli

5.1 Digitalisaatio ja innovointi edistävät merkittävästi Euroopan teollisuuden hiilestä irtautumista. Itse asiassa teollisuutta, jossa yhdistyvät digitaalitekнологia ja tavaroiden fyysinen tuotanto, voidaan pitää keskeisenä tekijänä digitaalisessa muutoksessa ja teollisuuden hiilestä irtautumisessa, koska se edistää teollisten prosessien, tuotteiden ja liiketoimintamallien uudenaikaistamista ja sillä on myönteinen vaikutus tuottavuuteen.

5.2 Anturien, koneiden välisen viestinnän, data-analyysin ja robotiikan kaltaiset teknologiat luovat mahdollisuuksia valmistusteollisuuden yrityksille. Tuotannon optimoinnin ja automaation avulla eurooppalaiset yritykset voivat kilpailla sellaisten maiden kanssa, joissa tuotantokustannukset ovat perinteisesti alhaisemmat.

⁽³⁾ <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/>

5.3 Monet alat ovat jo olleet vahvasti automatisoituja, minkä lisäksi myös digitaalitekniikat, kuten kokoonpanossa käytettävä älykäs robotiikka, kemikaalialalla käytettävät prosessiohjaustietokoneet ja komponenttien ja varaosien tuotannossa käytettävä 3D-tulostus, vaikuttavat niihin. Tekoälyn, teollisen esineiden internetin ja massadatan synnyttämä digitalisaation toinen aalto aiheuttaa todennäköisesti enemmän häiriöitä ja voi saattaa yritykset ja EU:n alueet eriarvoiseen asemaan.

5.4 Anturitekniikan avulla tuotantoa voidaan seurata ja optimoida muun muassa seuraamalla jatkuvasti tuotantolaitteiden hyödyntämistä, energiatehoa, raaka-aineiden ja varaosien tarvetta, tuotteiden laatua ja päästöjä. Kerätyn datan analysointi voi antaa yritykselle tietoa siitä, mitkä prosessit toimivat optimaalisesti ja mitä voidaan parantaa, sekä tietoa ilmastoalan jäljestä.

5.5 Digitalisaatiolla voidaan vähentää merkittävästi teollisuuden ilmastovaikutuksia, mutta digitalisaatiossa ja datan käsittelyssä on otettava huomioon ilmastonäkökulma.

6. Uudelleen- ja täydennyskoulutus

6.1 Vihreä siirtymä ja digitaalinen siirtymä on nähtävä mahdollisuutena luoda ja edistää laadukkaita työpaikkoja, ja samalla on pyrittävä lisäämään teollisuuden työvoiman monimuotoisuutta ja etenkin löytämään naisosaajia, edistämään avoimuutta kolmansista maista tulevia ammattitaitoisia työntekijöitä kohtaan ja parantamaan alan houkuttavuutta nuorten kannalta.

6.2 Euroopan komissio on esittänyt laajan luettelon Euroopan osaamisohjelman puitteissa kehitetyistä aloitteista, joita ovat muun muassa Euroopan osaamissopimus ja Euroopan osaamisen teemavuosi 2023. Osaamiskumppanuuksia luodaan tai laajennetaan. Net-Zero Industry Academies -koulutusyhteisliittymiä perustetaan tukemaan uudelleen- ja täydennyskoulutusohjelmia vihreää siirtymää edistävillä strategisilla teollisuudenaloilla. Lisärahoitusta osaamistavoitteiden tukemiseen on määrä saada myös valtiontuista ja Euroopan yhteistä etua koskevista tärkeistä hankkeista, ja EU:n talousarviosta ja Next Generation EU -välineestä osoitetaan jo nyt 64,8 miljardia euroa EU:n osaamisohjelman tukemiseen. Eräät Erasmus+-ohjelmaan kuuluvat nykyiset hankkeet, kuten terästeollisuuden liittyvä ESSA (*), ovat erittäin lupaavia.

6.3 Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu vaikuttaa ratkaisevasti siihen, että uudet teknologiat voidaan ottaa asianmukaisesti käyttöön ja että yhteiskunnan ja työntekijöiden on helpompi hyväksyä tulevat muutokset työprosesseissa.

6.4 On kuitenkin tärkeää, että liiketoimintaa ja organisaatiota tarkastellaan kokonaisuutena eikä pelkästään teknologiaan keskittyen, jotta digitaalitekniikkaa voidaan hyödyntää tuotannossa kaikilta osin. Digitalisaation hallittavuus edellyttää digitaalistrategiaa ja toimintasuunnitelmia.

6.5 Haasteena on varmistaa, että digitaalinen muutos vahvistaa sosiaalista edistystä jättämättä ketään jälkeen. Työntekijöiden on kyettävä varautumaan uuden teknologiakehityksen seurauksiin ja vaikuttamaan työnantajien päätöksiin osallistumisoikeuksien parantamisen ansiosta. Digitaalitekniikan seurauksista on keskusteltava ja niitä koskevista ratkaisuista on neuvoteltava kaikilla tasoilla: yritys-, toimiala- ja valtiotasolla sekä EU:n tasolla.

6.6 EU:n työvoimaa on uudelleen- ja täydennyskoulutettava asianmukaisesti, jotta sillä on sellaista uutta osaamista, jota työn uudet vaatimukset edellyttävät. Nykyisen osaamisen arvoa tulevan kehityksen kannalta on arvioitava työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun puitteissa.

6.7 Vilkkaan ja tehokkaan työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun ylläpitäminen edistää varmasti uusien teknologioiden parempaa käyttöönottoa ja hyväksyntää ja minimoi sosiaalisia kustannuksia.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

(*) <https://www.estep.eu/essa/>

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kalastuslaivasto vähähiiliseksi”**(puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmistelevala lausunto)**

(2023/C 349/08)

Esittelijä: **Javier GARAT PÉREZ**

Lausuntopyyntö	kirje neuvoston puheenjohtajavaltiolta Espanjalta, 30.1.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
Vastaava jaosto	”maatalous, maaseudun kehittäminen, ympäristö”
Hyväksyminen jaostossa	28.6.2023
Äänestystulos	38/6/1
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	155/0/0

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK on tyytyväinen EU:n kalastus- ja vesiviljelyalan energiasiirtymää koskevaan strategiaan⁽¹⁾. ETSK tiedostaa tarpeen hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi ja kannattaa varauksella kestävien, uusiutuvien ja taloudellisesti kannattavien vaihtoehtoisten energiamuotojen etsimistä sekä energiariippuvuuden vähentämistä kolmansista maista. ETSK vetoaa yhteiskuntaan, yrityksiin ja erityisesti kalastusalaan, jotta nämä edistäisivät ilmastonutraaliuden saavuttamista vuoteen 2050 mennessä.

1.2 ETSK muistuttaa, että kalastusala kuuluu yhtenä osana ilmastomuutoksen vaikutusten lieventämiskäytännön: kalastajat tuottavat yhtä kaikkein terveellisemmistä eläinproteiineista niin, että hiilijalanjälki on yksi pienimmistä. Yhdistyneiden kansakuntien kauppa- ja kehityskonferenssin tietojen mukaan alan päästöt muodostavat 0,1–0,5 prosenttia maailman kokonaispäästöistä vuonna 2023: erityisesti eurooppalainen laivasto on pienentänyt päästöjään 50 prosentilla vuodesta 1990⁽²⁾. Näin ollen kyseessä on eurooppalaiselle yhteiskunnalle strategisesti merkittävä ala, joka on välttämätön väestön ravitsemisen ja terveellisen ruokavalion kannalta. ETSK kehottaa jatkamaan ponnistuksia energiatehokkuuden lisäämiseksi ja päästöjen vähentämiseksi.

1.3 ETSK pyytää varmistamaan, että hiilestä irtautumisen aikataulu on oikein mitoitettu ja realistinen ja että eteneminen teknologioissa, logistiikassa ja lainsäädännössä kulkee samaa tahtia. Muuten toimet johtavat suhteettomaan kulujen kasvuun (jota ei ole mahdollista kompensoida kalan myyntihinnoilla, jotta kala ei muuttuisi ylellisyustuotteeksi), yritysten kaatumiseen, epävarmuuteen ja työttömyyteen. Siirtymän hinta ei saa olla kestävä merialan eri sektoreiden yrittäjille ja työntekijöille eikä jättää ketään jälkeen.

1.4 ETSK panee merkille, että vaihtoehtoisten, innovatiivisten vihreiden teknologioiden, uusien polttoaineiden ja hiilineutraalien energianlähteiden kehitys ja yleinen saatavuus on suurin kalastusalan kohtaama haaste. Tällaisten polttoaineiden ja tarvittavan infrastruktuurin kehittäminen on välttämätöntä hiilestä irtautumiseksi. ETSK katsoo, että hybriditeknologia on väliaikaisesti toimiva ratkaisu, vaikka se ei vielä tarkoita välitöntä fossiilisista polttoaineista luopumista.

1.5 ETSK korostaa, että eurooppalainen ja kansallinen hallinto voivat hyödyntää energiaratkaisupalettia ilmastohaasteisiin vastaamisessa. Tällä hetkellä kalastusalukset kulkevat sataprosenttisesti dieselillä. Asiantuntijoiden mukaan muut kuin kasveja valmistettavat uusiutuvat ja vähähiiliset polttoaineet ovat lyhyellä aikavälillä toteuttamiskelpoisin vaihtoehto, jolla

⁽¹⁾ COM(2023) 100 final.

⁽²⁾ Ks. Tiedot vuosittaisista päästöistä, jotka Euroopan komissio antaa vuosittain ilmastomuutosta koskevalle Yhdistyneiden Kansakuntien puitesopimukselle (Kioton pöytäkirja) IPCC:n suositusten mukaisesti ja joista näkyy EU:n kalastusalan päästöjen (hiilidioksidi-, metaani- ja typpioksiduulitonnit) kehitys vuosien 1990–2020 välillä (ks. taulukot 1.A(a)s4, 3s1 ja 3s2, 1.A(a)s3, 1.D).

kalastusalalla päästäisiin eroon fossiilista polttoaineista, joskin tällaisten polttoaineiden hinta on nykyään vielä lähes kaksinkertainen dieselpohjaisiin polttoaineisiin nähden ja niitä on edelleen hyvin heikosti saatavilla. Ilmailuala kulkee omaa polkuaan kehittämällä kestäviä lentopolttoaineita. Lisäksi koska vedyn ja sähkön kaltaiset muut teknologiat soveltuvat paremmin esimerkiksi meri- ja tieliikenteeseen kuin kalastusaluksille, ETSK kehottaa antamaan selkeän poliittisen signaalin siitä, että kalastusaluksilla on meri- ja tieliikenteeseen nähden etuoikeus saada käyttöönsä tällaisia korvaavia polttoaineita. ETSK korostaa, että niin kauan kuin tällaisia vaihtoehtoisia polttoaineita ei kehitetä, ei voida saavuttaa niin vihreän kehityksen ohjelmassa kuin 55-valmiuspaketissakin asetettuja kunnianhimoisia tavoitteita ⁽³⁾.

1.6 ETSK toteaa, että valtava kustannus, jonka hiilestä irtautuminen aiheuttaa vaikeasti sähköistettävällä alalla, kuten kalastuksessa, on paljon tarjolla olevaa eurooppalaista rahoitusta suurempi. Haasteeksi muodostuu se, miten kalastusala pidetään elinvoimaisena ja varmistetaan sen panos elintarviketurvaan. On turvattava vankka institutionaalinen tuki ja toteutettava rahoitus- ja lainatoimenpiteitä, jotka ulottuvat kaikkiin jäsenvaltioihin ja niiden laivastoihin. Tämän valossa ETSK on huolissaan Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahaston (EMKVR) nykyisistä rajoitteista, joiden vuoksi, kuten komissiokin on todennut, se ei ole riittävä väline siirtymän toteuttamiseen. Näiden kustannusten kattamiseksi ETSK peräänkuuluttaa myös muiden rahoituslähteiden etsimistä: näitä voisivat olla Euroopan investointipankki, hiilirajamekanismien tuottamien tulojen hyödyntäminen tai energiaverotukseen liittyvien varojen uudelleenkohdentaminen kalastusalan hyväksi. ETSK muistuttaa, että Euroopassa laivaston keski-ikä on 31,5 vuotta ⁽⁴⁾, ja pyytää Euroopan komissiolta ehdotusta hiilestä irtautumista nopeuttavan hätärahastrategian perustamisesta. Komitea pyytää myös varmistamaan, että nykyiset toimintapolitiikat ja koheesio- ja aluekehitysvarat täydentävät toisiaan nykyistä paremmin, jotta tukea voidaan kohdentaa tehokkaammin ja vähentää alueiden välistä kilpailua.

1.7 ETSK toteaa, että mikä tahansa energialähteen muutos edellyttää uudenlaisia aluksia, jotka on suunniteltu innovatiivisesti ja joiden kapasiteetti (bruttovetoisuus) on suurempi, jotta saadaan riittävästi tilaa uudelle laitteistolle. Kalastuskapasiteetin määrittelmä ja siihen liittyvät rajoitukset, jotka on määriteltävä yhteisessä kalastuspolitiikassa, kuitenkin vaikeuttavat tätä kehitystä. ETSK kehottaa Euroopan komissiota tarkistamaan kalastuskapasiteetin määrittelmää, jotta energiasiirtymään liittyvää uutta teknologiaa voidaan ottaa käyttöön.

1.8 Komitea suosittaa, että kunnes uudet käyttövoimateknologiat ovat kaupallisesti saatavilla ja lainsäädännöllinen kehitys sallii modernisoinnin ja näiden teknologioiden asennuksen ja käytön, EU ei ottaisi käyttöön kalastuksessa käytettävään (diesel)polttoaineeseen kohdistuvaa veroa.

1.9 ETSK antaa tunnustusta komission ehdotukselle käynnistää uusi monenvälinen energiasiirtymäkumppanuus. ETSK pitää välttämättömänä, että kalastusalan lisäksi kuullaan myös ammattiyhdistyksiä, teknisiä asiantuntijoita, telakoita, insinöörejä ja satamia, jotta löydetään konkreettisia, käytännöllisiä ja kestäviä ratkaisuja. ETSK peräänkuuluttaa suunnitelmaa, jolla lujitetaan eurooppalaista kapasiteettia rakentaa ympäristöä säästäviä kalastusaluksia ja jossa pitäisi harkita telakoille myönteistä verokohtelua.

1.10 ETSK pyytää tukemaan erityisesti uusiin energialähteisiin liittyvien pilottiprojektien edistämistä, innovatiivisten arvoketjujen luontia merialalla, uusien vielä tuntemattomien teknologioiden tuontia lähemmäs käyttäjiä, uusien kestävien työpaikkojen luontia uudenlaisen teollisuustoiminnan kehittämisen ansiosta ja kiertotalouden tehostamista. ETSK kehottaa lisäksi kohdentamaan resursseja laivahenkilöstön kouluttamiseen, jotta uutta teknologiaa osataan käyttää aluksissa turvallisesti ja tehokkaasti. Ainoa tapa hallita tasapuolisesti siirtymän vaikutuksia on välttää sitä, että seuraukset kaatuvat kohtuuttomasti työntekijöiden tai yritysten niskaan.

1.11 ETSK haluaa hyödyntää tämän valmistelevan lausunnon tarjoaman tilaisuuden käsitellä hiilestä irtautumiseen liittyvää ongelmaa laajemmassa strategisessa kehyksessä. Viimeisessä luvussa kuvataan kestävä kalastusala EU:ssa koskeva tulevaisuuden visio, joka on tarkoitettu ohjenuoraksi komitean tuleville töille.

2. Taustatietoa

2.1 Euroopan komissio julkaisi 21. helmikuuta 2023 EU:n kalastus- ja vesiviljelyalan energiasiirtymää koskevan strategian. Strategiassa tuodaan ilmi tarve vähentää riippuvuutta fossiilista polttoaineista ja siirtyä mahdollisimman nopeasti uusiutuviin ja vähähiilisiin energialähteisiin. Tämä vastaa myös yhtä Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteista, joka on saavuttaa ilmastonutraalius EU:ssa vuoteen 2050 mennessä.

⁽³⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi uusiutuviin ja vähähiilisten polttoaineiden käytöstä meriliikenteessä sekä direktiivin 2009/16/EY muuttamisesta” (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD)) (EUVL C 152, 6.4.2022, s. 145).

⁽⁴⁾ https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/facts-and-figures/facts-and-figures-common-fisheries-policy/fishing-fleet_en

2.2 Komissio huomauttaa, että energia on yksi EU:n kalastus- ja vesiviljelyalan tärkeimmistä kustannuseristä. Energian hinnannousun seurauksena meriliikenteessä käytettävän dieselin hinnat kaksinkertaistuivat vuonna 2022 vuoden 2021 keskihintoihin verrattuna, mikä aiheutti valtavan paineen EU:n laivaston ja vesiviljelytoiminnan taloudelliselle kannattavuudelle. Noin 40 prosenttia pienimuotoista kalastusta harjoittavan laivaston, 66 prosenttia suurimittaista kalastusta harjoittavan laivaston ja 87 prosenttia pitkän matkan laivaston toiminnasta ei ollut kannattavaa vuoden 2022 energian hintatasolla. Näin ollen toiminnan jatkuminen oli kalastus- ja vesiviljelyalalla monin paikoin riippuvainen EU:n jäsenvaltioiden tarjoamasta taloudellisesta tuesta ja EU:n tasolla käytettävissä olevista rahoitusvälineistä.

2.3 Euroopan komissio painottaa sitä, että EU:n kalastus- ja vesiviljelyala on rakenteellisesti haavoittuvainen. Tilanteen muuttamiseksi tiedonannossa esitetään useita toimintalinjoja:

- energiasiirtymään liittyvät innovatiiviset teknologiat ja käytännöt
- energiasiirtymää hyödyttävä kalastuksen sääntely- ja rahoituskehys
- energiasiirtymään liittyvien haasteiden ja esteiden tunnistaminen ja poistaminen
- energiasiirtymän helpottaminen kalastusalalla: uusien alustojen ja tutkimusten toteuttaminen.

3. Yleistä

Päästöt

3.1 ETSK kannattaa tavoitetta hiilineutraaliudesta vuoteen 2050 mennessä ja korostaa, että energiasiirtymää ja hiilestä irtautumista kalastusalalla on tarpeen vauhdittaa. Siirtymän on oltava tasapainoinen siten, että sen vaikutukset jakautuvat tasaisesti alan toimijoille ja että alan toiminta ei häiriinny. Lisäksi siirtymän on oltava toteutettavissa ja siinä on otettava huomioon laivaston erityispiirteet (etenkin alusten koko ja käyttötarkoitus), siten että tuotantorakenteessa on mahdollista ottaa käyttöön uutta teknologiaa uudenlaisia käyttövoimaratkaisuja varten.

3.2 Samaan aikaan kun meriliikenteen kasvihuonekaasupäästöt kasvoivat maailmanlaajuisella tasolla viime vuosina, EU:n kalastuslaivaston päästöt ovat pienentyneet jopa 50 prosenttia⁽⁵⁾ energiatehokkuuden parantumisen (katso esimerkit kohdissa 4.11 ja 4.12) ja laivaston koon pienenemisen myötä. Vaikka EU on laajentunut, alusten määrä EU:ssa vuonna 2020 oli 73 716⁽⁶⁾ verrattuna 103 834:ään vuonna 1996, mikä on 30 000 kalastusalusta vähemmän 25 vuoden aikana. Aluksista vain 56 111 on aktiivisessa käytössä (75 % alle 12-metrisestä). EU:n luvut ovat entistä pienempiä verrattuna maailmanlaajuisiin lukuihin, sillä vuonna 2020 koko maailman laivastoon kuului arviolta 4,1 miljoonaa kalastusalusta⁽⁷⁾. Arvioiden mukaan Kiinalla on maailman suurin kalastuslaivasto, johon kuuluu 564 000 alusta. Kalatuotantoa tarkasteltaessa Kiinan osuus oli noin 15 prosenttia vuonna 2020 ja EU:n vastaavasti 4 prosenttia koko maailman pyynnistä. Edellä mainitun valossa on tärkeää pitää eurooppalainen kalastuslaivasto modernina ja kilpailukykyisenä.

3.3 Arvioitaessa laivaston hiilidioksidipäästöjen vähenemistä ETSK pitää tärkeänä, että lähtöpisteeksi asetetaan sellainen vertailuvuosi, joka ei rankaise alaa, tunnustaa alalla jo tehdyt toimet ja kannustaa alaa edelleen kohti ilmastoneutraaliutta. ETSK panee merkille EU:n laivaston kehityksen kohti ilmastoneutraaliutta jo vuodesta 1990. Niinpä ETSK katsoo, että vuoden 2005 tai 2008 asettaminen vertailuvuodeksi kalastusalan päästövähennyksille ei tunnusta jo tapahtunutta kehitystä ja rankaisee kalatalousalaa, johon liittyy tiettyjä erityispiirteitä ja rajoitteita.

Uusiutuviin ja vähän tai ei lainkaan hiilidioksidipäästöjä aiheuttaviin energialähteisiin siirtyminen

3.4 Kalastusala on täysin riippuvainen fossiilisista polttoaineista, mikä tarkoittaa, että ratkaisuja täytyy tarkastella keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä. Koska tarve ilmastonmuutoksen torjumiselle on kuitenkin suuri ja koska kalastusala hyötyy myös muiden alojen teknologisesta edistyksestä, täytyy myös kalastusalalle alkaa etsiä kiireellisesti ratkaisuja ja tukea sitä hiilestä irtautumista vauhdittavalla hätärahasella.

3.5 ETSK katsoo, että realistisia toimenpiteitä lyhyellä aikavälillä ovat hybridimoottoreiden käyttöönotto, olemassa olevien uusiutuvien teknologioiden käyttö täydentävinä tai apuvoimanlähteinä (aurinko- ja tuulivoima sekä sähkö) sekä edistyneiden vaihtoehtoisten (muista lähteistä kuin ravinto- ja rehuksveista valmistettavien) polttoaineiden hyödyntäminen.

⁽⁵⁾ <https://ebcd.org/wp-content/uploads/2021/11/Je%CC%81ro%CC%82me-UAPF.pptx>

⁽⁶⁾ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bba413d1-484c-11ed-92ed-01aa75ed71a1>

⁽⁷⁾ <https://www.fao.org/3/cc0461en/online/sofia/2022/capture-fisheries-production.html>

3.6 ETSK korostaa uusiutuvien vähähiilisten polttoaineiden hyötyä, koska ne soveltuvat perinteisiin moottoreihin sekä olemassa oleviin toimitus- ja tuotantojärjestelmiin. Lisäksi niiden jakelu voidaan toteuttaa hyödyntämällä olemassa olevia teollisuuslaitoksia, kuten jalostamoja. Ne niin ikään lisäävät Euroopan energiaomavaraisuutta, koska niiden valmistamisessa käytetään kotoperäisiä raaka-aineita eikä tuontiöljyä ja -mineraaleja, joita tarvitaan akkujen valmistamiseen. Tällaiset polttoaineet avaavat suuria mahdollisuuksia myös työpaikkojen luomiselle ja teollisuuden vaurastumiselle, ja niillä voi olla ratkaiseva rooli Euroopan talouden kehityksessä. Täytyy kuitenkin vielä pitää mielessä, että uusiutuvat vähähiiliset polttoaineet ovat toistaiseksi kalliimpia kuin diesel ja niitä on edelleen hyvin heikosti saatavilla.

3.7 ETSK korostaa, että jotkut uudet käyttövoimalähteet, kuten sähkö, kallistuivat ennen Venäjän Ukrainaan kohdistamaa hyökkäystä. Tämän vuoksi EU:n on pidettävä mielessä, että siirtyminen fossiilista polttoaineista muihin, uusiutuviin energialähteisiin ei välttämättä tuo mukanaan kustannusten pienenemistä.

Laivaston uudistamisen tarve ja asianmukaiset rahoitusjärjestelmät

3.8 Sen lisäksi, että on tarpeen kuroa umpeen aukkoja teknisessä tietämyksessä ja innovoinnissa, eurooppalaiseen kalastuslaivastoon liittyy rajoittava sisäinen tekijä: alusten keski-ikä on yli kolmekymmentä vuotta. Tämän vuoksi laivanvarustamojen ei kannata tehdä useimpia mahdollisista modernisaatioinvestoinneista. ETSK toteaa, että pelkkä moottorin vaihtaminen ei ole yksinään riittävä eikä toteuttamiskelpoinen toimi näin vanhoissa aluksissa. Tämän takia on välttämätöntä tehdä suunnitelma EU:n laivaston uudistamiseksi niin, että mahdollistetaan kestävä kalastus moderneilla 2000-luvun aluksilla. Tämä strategia auttaisi myös parantamaan laivaston sosioekonomisia näkymiä.

3.9 ETSK suhtautuu myönteisesti komission ehdotukseen kehittää opas ja erillinen tietokanta EU:n rahoituksesta ja rahoitusvälineistä energiasiiirtymää varten. Nykyisellään EU:n Horisontti Eurooppa -ohjelmassa ei kuitenkaan ole erityisesti kalastukseen suunnattua osiota. Lisäksi uuden Euroopan meri- ja kalatalousrahaston rahoitukseen liittyy huomattavia rajoituksia, sillä rahastosta myönnetään vain pieniä prosentuaalisia avustuksia investointeihin laivastoissa ja tukien ehtona on alusten koko (esimerkiksi rahoitustoimenpiteet moottorin vaihtamista varten rajoittuvat ainoastaan alle 24 metrin pituisiin aluksiin). Lisäksi rahoituksen saaminen riippuu vahvasti sellaisista seikoista kuin laivaston tasapaino, onko vakavia rikkomuksia sekä kalastuskapasiteetti, joka valitettavasti edelleen on huono mittari. Edellä luetellun valossa ETSK pitää tärkeänä erillisen rahaston perustamista ja määrärahojen osoittamista laivaston modernisointia ja uudistamista varten.

Energiasiiirtymän esteet

3.10 Vaihtoehtoiset energialähteet vaativat pääsääntöisesti enemmän tilaa ja muodostavat lisähaasteen aluksen turvallisuudelle. Erona muuhun merenkulkualan kalastusalan täytyy EU:ssa noudattaa kapasiteettirajoituksia alusten bruttovetoisuudessa (tilavuus), mikä tuo lisähaasteita uusien teknologioiden asentamiselle aluksiin ja investointien tekemiselle. Tässä yhteydessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että vähähiilisen teknologian käyttöönotto pienimuotoista kalastusta harjoittavissa veneissä on sitäkin vaikeampaa.

3.11 ETSK huomauttaa, että yhteisen kalastuspolitiikan (YKP) mukainen kalastuskapasiteetin määritelmä on epäasianmukainen: se ei ainoastaan vaikeuta laivaston modernisointia yleisesti uuden teknologian asentamisen näkökulmasta, vaan se heikentää myös mahdollisuuksia tehdä parannuksia työoloissa ja turvallisuudessa. Aluksen kalastuskapasiteettiin lasketaan nykyisellään mukaan aluksen ruoanlaitto-, nukkuma-, wc- ja oleskelutilat, jotka eivät millään lailla liity kalojen pyydystämiseen tai säilyttämiseen. Yhteinen kalastuspolitiikka on selvästi ristiriidassa sosiaalialan lainsäädännössä⁽⁸⁾ määriteltyjen vaatimusten, kuten Kansainvälisen työjärjestön (ILO) kalastusalan työtä koskevan yleissopimuksen nro 188, kanssa.

3.12 ETSK katsoo, että energiasiiirtymästrategiassa pitäisi ottaa huomioon nämä seikat ja sen myötä ehdottaa tarkistuksia kapasiteetin mittaamistavoille, jotta uuden teknologian käyttöönotto ja laivaston modernisointi olisi mahdollista. Uudet mittayksiköt, joita voitaisiin käyttää, ovat nettovetoisuus tai Norjassa ja Islannissa käytössä olevat laskentakavat, joissa laivahenkilöstön lepäämiseen ja vapaa-aikaan tarkoitettuja tiloja ei oteta mukaan laskettaessa alukselle määrättäviä kiintiöitä tai aluksen kokoa. Näiden muutosten ansiosta olisi myös helpompaa tehdä tarvittavia asuttavuuteen liittyviä parannuksia ja siten tehdä alasta houkuttelevampi nuoremmalle työvoimalle, edistää sukupolvenvaihdosta ja helpottaa myös naisten mukaantuloa kalastusalalle.

⁽⁸⁾ Työmarkkinaosapuolten vuoropuheluun liittyvän projektin yhteydessä tehty tutkimus bruttovetoisuuden ja työntövoiman rajoittamisen sosiaalisista vaikutuksista ja mahdollisista vaihtoehtoista.

Perinteisten polttoaineiden verotus

3.13 Koska uusien alusten rakentaminen on taloudellisesti riskialtista EU:n laivanvarustamoille, ETSK suosittelee ottamaan käyttöön politiikkoja, jotka tuovat laivanvarustamoille oikeusvarmuutta. Tästä johtuen on tärkeää jäädyttää uusien verojen asettaminen perinteisille kalastuksessa käytettäville polttoaineille (diesel), koska uudet käyttövoimateknologiat ja polttoaineet eivät ole vielä kaupallisesti saatavilla ja kunnes tarvittavien uudistuksien lainsäädäntökehitykset on lopullisesti luotu. Muulla tavoin toimiminen ainoastaan vahingoittaa alaa.

EU:n kalastus- ja vesiviljelyalan energiasiirtymäkumppanuus

3.14 Alalta puuttuvat suuntaviivat, teknologiantarjoajat sekä poliittiset vastuunkantajat, jotka ohjaisivat, mihin suuntaan pitäisi edetä hiilestä irtautumiseksi. Tämän vuoksi ETSK suhtautuu myönteisesti komission aloitteeseen perustaa asiantuntijaryhmä, joka tarjoaa ohjausta ja neuvontaa saatavilla olevista vaihtoehdoista, tulevista edistysaskeleista, markkinoista jne. Erityisesti olisi tärkeää määrittää teknologiat, jotka toimivat parhaiten kussakin laivastonosassa ja eri alueilla, mahdollisesti yhdistelemällä erilaisia energianlähteitä. On niin ikään hyödyllistä järjestää tiedotus- ja valistuskampanjoita meriteollisuuden koko ketjulle hiilestä irtautumisen vauhdittamiseksi.

Sininen talous

3.15 Sininen talous kattaa kaiken merestä riippuvaisen taloudellisen toiminnan. Siniseen talouteen kuuluvat sektorit (kalastus, bioteknologia, navigointi, merenkulku, vesiviljely, telakat, toimitusketjut, logistiikka ja liikenne) ovat toisistaan riippuvaisia, koska ne perustuvat samoihin toimivalta-aloihin ja yhteiseen infrastruktuuriin (satamat, logistiikkaverkot ja sähköjakelu) sekä meren resurssien kestäväan hyödyntämiseen. ETSK painottaa tarvetta soveltaa kokonaisvaltaista strategiaa hiilestä irtautumiseen ja yritystä löytää synergioita ketjun eri vaiheissa. Lisäksi ETSK peräänkuuluttaa henkilöstöresursseja ja asianmukaista osaamista modernien alusten suunnitteluun, rakentamiseen ja ohjaamiseen. Erikoistuneen työvoiman houkuttelu alalle on välttämätöntä.

4. Erityistä

Edistyneet polttoaineet

4.1 ETSK korostaa muista lähteistä kuin ravinto- ja rehukasveista valmistettavien edistyneiden polttoaineiden potentiaalia kiertotalouden alalla, maaseudun rannikkoalueiden autioitumisen torjunnassa ja tietysti EU:n energiariippumattomuuden vahvistamisessa. Jos tällaiset vaihtoehdot polttoaineet valmistetaan uusiutuvalla sähköllä, hiilidioksidin nettopäästöt niiden palamisesta moottoreissa voivat olla EU:n vahvistamien hiilineutraaliustavoitteiden mukaisesti nollassa.

4.2 Komissio rajoittaa eri syistä kasviperäisten biopolttoaineiden käyttöä, jolle ETSK on ilmaissut tukensa useissa lausunnoissaan. Vaihtoehtoisten polttoaineiden kehittämistä ja käyttöönottoa varten ei kuitenkaan ole selkeää strategiaa, mikä olisi tärkeää kalastusalan lisäksi myös muille elinkeinoaloille. Puutteita on myös sen priorisoinnissa, millä niistä aloista, joiden on vaikea irtautua hiilestä, (kalastus on yksi tällainen ala) olisi oltava etuoikeus saada käyttöönsä tällaisia polttoaineita. Tämä vaikeuttaa kalastusalan pyrkimyksiä irtautua hiilestä mahdollisimman nopeasti. ETSK huomauttaa, että uusiutuvat vähähiiliset polttoaineet ovat järkevä vaihtoehto pyrittäessä kohti hiilestä irtautumista vaikeasti sähköistettävissä olevilla aloilla, kuten kalastusalalla. Muista lähteistä kuin ravinto- ja rehukasveista valmistettavat kehittyneemmät vaihtoehtoiset polttoaineet ovat kalliimpia niukan saatavuuden ja vaatimamman teknologian vuoksi. Tämän vuoksi, kuten ETSK on aiemmin korostanut⁽⁹⁾, fossiilisten ja vaihtoehtoisten polttoaineiden välisen hintaeron on kavennuttava, puhtaammista polttoaineista on tultava kohtuuhintaisempia ja niiden saatavuuden on parannuttava.

4.3 ETSK korostaa, että nykyisin saatavilla olevat biodieselit on valmistettu satokasveista (palmu-, rypsi-, soija- ja auringonkukkaöljystä), jotka eivät sovellu täydelliseen hiilestä irtautumiseen. Raaka-aineita ei myöskään ole riittävästi saatavilla. Ratkaisuna (joka ei ole vielä käytettävissä) olisi sekoittaa nykyiseen dieselöljyyn entistä enemmän e-dieseliä, joka on vihreästä sähköpohjaisesta vedystä ja talteenotetusta hiilidioksidista valmistettua synteettistä polttoainetta. Näitä sähköpolttoaineita valmistetaan hiilidioksidista, joka on otettu aiemmin talteen ilmakehästä tai hiilidioksidia tuottavista teollisista prosesseista ennen hiilidioksidin vapautumista.

⁽⁹⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi uusiutuvien ja vähähiilisten polttoaineiden käytöstä meriliikenteessä sekä direktiivin 2009/16/EY muuttamisesta" (COM(2021) 562 final – 2021/0210 (COD)) (EUVL C 152, 6.4.2022, s. 145).

4.4 Kestävien edistyneiden polttoaineiden valmistusmäärät eivät lähtökohtaisesti riitä kalastusalan tarpeisiin: arvioiden mukaan tuotannon määrä on 50 miljoonaa tonnia koko maailmassa vuonna 2050 (meriliikenne kuluttaa nykyisin noin 300 miljoonaa tonnia ja raskas maantieliikenne noin 900 miljoonaa tonnia). On kuitenkin odotettavissa, että kuorma-autot ovat siihen mennessä sähköistettyjä, jolloin voidaan toivottavasti osoittaa koko tuotanto meriliikenteen käyttöön. Euroopan kalastusallalla käytettiin vuonna 2020 noin 1 900 miljoonaa litraa dieselöljyä meriliikenteessä. On tehtävä poliittisia päätöksiä sen varmistamiseksi, että tällainen priorisointi toteutuu.

4.5 Tämän vuoksi ETSK kehottaa vauhdittamaan muista lähteistä kuin ravinto- ja rehuksveista valmistettävien edistyneiden polttoaineiden kehittämistä ja tuotantoa⁽¹⁰⁾ ja tekemään selkeän poliittisen päätöksen, jolla taataan kalastusaluksille etuoikeus saada tällaisia kehittyneitä polttoaineita kohtuuhintaan.

Hiilestä irtautumisen vaihtoehdot: vaihteoiset käyttövoimajärjestelmät

4.6 Eri puolilla maailmaa on kehitetty erilaisia energia-aloitteita. Suurin osa niistä on kuitenkin pilottihankkeita, joiden käynnistämiseen ja käyttöön kalastusallalla liittyy erilaisia haasteita. Lisäksi haasteena on se, että Eurooppaan ja kolmansien maiden kalastussatamiin on rakennettava infrastruktuuri kalastusalusten latausta varten samaan tapaan kuin maa-ajoneuvoja varten. ETSK suhtautuu siksi myönteisesti käynnistettyihin pilottihankkeisiin, joiden tavoitteena on aavalla merellä tapahtuva lataus poijujen tai merituulipuistojen avulla⁽¹¹⁾. Tällä tavoin sähkö- tai hybridialus voisi ladata akkunsu ilman, että sen tarvitsee rantautua satamaan.

4.7 Nesteytettyä maakaasua (LNG) käytetään jo polttoaineena meriliikenteessä, sillä sitä tuotetaan ja sitä varten on olemassa infrastruktuuri varsinkin Euroopassa. Äskettäin tehdyssä tutkimuksessa⁽¹²⁾ kuitenkin osoitettiin, että vaikka nesteytettyllä maakaasulla toimivien moottoreiden hiilidioksidipäästöt ovat konetehoyksikköä kohti 25 prosenttia pienemmät kuin dieselöljyllä, nesteytetty maakaasu koostuu enimmäkseen metaanista, jonka kasviuonevaikutus on paljon suurempi kuin hiilidioksidilla. Tutkimuksen arvion mukaan nesteytetyn maakaasun käytön hyödyt olisivat sadan vuoden aikana kasviuonekaasupäästöjen osalta vain 15 prosenttia. Näin ollen nesteytetty maakaasu on tärkeä askel eteenpäin, mutta sitä ei voida pitää lopullisena ratkaisuna pitkällä aikavälillä. Lisäksi se olisi sekoitettava biometaanin ja e-metaanin kanssa. Niitä on niukasti saatavilla, ja ne ovat kalliita. Säiliöt ovat kolme kertaa tavallista suurempia, ja ne asennetaan kannelle, mistä aiheutuu kapasiteettiin ja turvallisuuteen liittyviä ongelmia.

4.8 Vaikka ammoniakki ei ole myöskään kannattava vaihtoehto käyttövoimaksi, ETSK panee merkille sen merkityksen hiilestä irtautumisessa. Suurilla kalastusaluksilla käytetään yleisesti ammoniakkijäähdytysjärjestelmiä. Tämä koskee erityisesti aluksia, joilla saalis pakastetaan tai jalostetaan aluksella. Tämä energialähde on ympäristöystävällinen, sillä sen ei tiedetä aiheuttavan minkäänlaisia vaikutuksia otsonikerrokselle. Kyseessä on kuitenkin kaasu, minkä vuoksi on erittäin tärkeää parantaa kalastusaluksen turvallisuutta ja ehkäistä vuotoja.

4.9 Vety (H_2) ei vaikuta myöskään kannattavalta vaihtoehdolta kalastusallalla, ja sen käyttö on vaikeaa kauppa-aluksilla. Se johtuu pääasiassa siitä, että vetyä varten tarvittaisiin neljä kertaa suurempia säiliöitä kuin fossiilisia polttoaineita varten. Vetypolttokennomoottorit ansaitsevat kuitenkin erityismaininnan. Kyseessä on sähkökemiallinen laite, joka muuttaa kemiallisen energian suoraan sähköksi. Tämä sähkökemiallinen prosessi on erittäin tehokas, ja sen ympäristövaikutukset ovat hyvin pienet, varsinkin jos elektrolyysi (jota varten tarvitaan energiaa) tapahtuu käyttämällä aurinko- tai tuulisähköä. ETSK pitää mielenkiintoisena sen arvioimista, millaisia mahdollisuuksia tämän teknologian kehittäminen voisi tarjota kalastusaluksen kannalta. Tämä koskee muun muassa sen hyödyntämistä lisäenergiana aluksilla.

4.10 Uusien rakennettavien alusten osalta ETSK kannustaa tutkimaan ja käyttämään kauppa-aluksille soveltuvia teknologisia ratkaisuja. Vaikuttaa esimerkiksi siltä, että metanolia voitaisiin käyttää kaksoispolttoainemoottoreissa, joissa on tarkoitus käyttää dieselpolttoainetta ja lisätä metanolista sen mukaan kuin ympäristöystävällistä metanolia on saatavilla. Muita mahdollisia teknologioita ja parannuskohteita ovat purjeavusteiset kalastusaluksukset, hydrodynamiikan parantaminen, energiajärjestelmien parantaminen, kuten mekaanis-hydraulisten mekanismien muuttaminen sähköisiksi mekanismeiksi, ja rakentaminen ja kevyet materiaalit (esimerkiksi muut kuin metalliset troolit).

⁽¹⁰⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Kohti vahvaa ja kestävää EU:n leväalaa" (COM(2022) 592 final) (EUVL C 228, 29.6.2023, s. 126).

⁽¹¹⁾ <https://www.maersksupplyservice.com/2022/01/25/maersk-supply-service-launches-venture-company-stillstrom/>

⁽¹²⁾ https://theicct.org/sites/default/files/publications/LNG%20as%20marine%20fuel%2C%20working%20paper-02_FINAL_20200416.pdf

4.11 On myös korostettava, että kalastusala on tehnyt vuosikymmenten ajan yhteistyötä tiedeyhteisön kanssa kalastusvälineiden suunnittelun ja tehokkuuden parantamiseksi. Tämän osalta on saavutettu merkittävää teknistä edistystä kehittämällä monia innovatiivisia kalastusmenetelmiä, jotka ovat parantaneet valikoivuutta, vähentäneet pohjakosketuksia ja/tai navigoinnin vastusta sekä polttoaineiden käyttöä⁽¹³⁾. Yksi esimerkki innovatiivisista kalastusvälineistä ovat puolipelagiset trootit, joiden avulla voidaan välttää pohjakosketuksia, sillä niillä kalastetaan 2–5 metrin etäisyydellä pohjasta. Tällä menetelmällä on merkittävästi pienempi vaikutus pohjaekosysteemeihin, ja se tuottaa vähemmän sivusaaliita. Lisäksi tämän uuden teknologian avulla vähennetään polttoaineen kulutusta ja näin ollen saastumista ja kasvihuonekaasupäästöjä.

4.12 ETSK muistuttaa, että kalastuksen ympäristöjalanjäljen pienentäminen ei riipu ainoastaan käyttövoimaan liittyvistä toimista. EU:n olisi siksi investoitava merestä peräisin olevien tuotteiden uusiin käyttötarkoituksiin (lääkkeet, kosmetiikka jne.), jotta saalis voidaan hyödyntää mahdollisimman hyvin. EU:n olisi myös vastaavasti kannustettava yrityksiä hankkimaan kierrätettävissä olevia materiaaleja, edistettävä aluksilla toteutettavia kiertotalousaloitteita jätteiden uudelleenkäyttöä varten ja rahoitettava ”Fishing for litter” -ohjelman⁽¹⁴⁾ kaltaisia meressä olevien roskien keräämistä koskevia ohjelmia. Myös kalakantojen tilan paraneminen on vähentänyt pyyntiponnistusta ja sen seurauksena kalastusaikaa sekä polttoaineen kulutusta. Vastaavasti päästöjä voidaan vähentää optimoimalla laivaston hallinta ja logistiikka (5–50 prosenttia pienemmät kasvihuonekaasupäästöt) ja matkat (1–10 prosenttia pienemmät kasvihuonekaasupäästöt)⁽¹⁵⁾.

4.13 ETSK panee merkille, että joidenkin uusien teknologioiden kalastusaluksille mahdollistama toiminta-aika on rajallinen. Esimerkiksi nykyiset sähköenergiaa käyttävät prototyytit mahdollistavat 5–6 tunnin toiminta-ajan, mikä ei riitä koko kalastuspäiväksi (joka voi kestää jopa 12–14 tuntia) useita viikkoja kestävästä kalastusmatkoista puhumattakaan. Alusten suunnittelun ja tehokkuuden parantaminen on myös tärkeää.

5. ”Kalojen ja kalastajien ystävät”: tulevaisuuden visio kestävästä kalastusalasta EU:ssa

5.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea on laatinut viime vuosina strategisia visioita useilla eri aloilla, kuten kattava elintarvikepolitiikka⁽¹⁶⁾, maaseudun ja kaupunkien kestävä kehitys⁽¹⁷⁾ ja hyvinvointitalous⁽¹⁸⁾. ETSK:n on nyt aika laatia myös kestävä kalastusala EU:ssa koskeva kokonaisvaltainen pitkän aikavälin visio, jossa EU:n olisi kaikkien biologisen monimuotoisuuden, kestävä elintarvikepolitiikan, terveyden ja hyvinvoinnin, hyvien työolojen ja -ehtojen, maaseudun ja kaupunkien kestävä kehityksen ja strategisen riippumattomuuden aloilla toteutettujen toimien lisäksi sitouduttava kalastusalan hiilestä irrottamiseen, jotta voidaan turvata taloudellinen kannattavuus Euroopan vihreän kehityksen ohjelman noudattamista ja Agenda 2030 -toimintaohjelman täytäntöönpanoa varten. FAO:n sinistä siirtymää koskevan strategian mukaisesti ja ottaen huomioon, että ETSK on kehottanut edistämään laajemmin EU:n sinistä taloutta koskevaa aloitetta, komitea pitää tärkeänä kestävyysajatteluun perustuvia toimia sen takaamiseksi ja edistämiseksi, että merten tarjoamat elintarvikkeet ovat osa terveellistä, turvallista, ravitsevaa ja kohtuuhintaista ruokavaliota kaikille, jotta voidaan viime kädessä vähentää EU:n markkinoiden riippuvuutta kalan tuonnista.

5.2 ETSK haluaa hyödyntää tämän valmistelewan lausunnon tarjoaman tilaisuuden käsitellä hiilestä irtautumiseen liittyvää ongelmaa laajemmassa strategisessa kehityksessä. Kattavaa lähestymistapaa kestävä kalastusalan toteuttamiseksi olisi sovellettava kaikilla seuraavilla kuudella osa-alueella:

5.2.1 Biologinen monimuotoisuus

Vedenalaista elämää koskevan kestävä kehityksen tavoitteen nro 14 mukaisesti ja YK:n ilmastopimuksen 15. osapuolikonferenssin tekemään historialliseen biologista monimuotoisuutta koskevaan sopimukseen⁽¹⁹⁾ liittyen ETSK vahvistaa järkkymättömän sitoumuksensa tavoitteisiin säilyttää terveet ja tuottavat kalakannat ja edistää muita biologiseen monimuotoisuuteen liittyviä näkökohtia kalastusalalla. Kaikkien kaupallisesti hyödynnettävien lajien on saavutettava vähintään kestävä enimmäistuoton taso niin pian kuin se on mahdollista, kun otetaan huomioon erilaisten kalastuslaivastojen pitkän aikavälin taloudellisen kannattavuuden säilyttäminen. Kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) ja tieteellis-teknis-taloudellisen kalastuskomitean (STECF) arviointeja tekeville tutkijoille on siksi oltava käytettävissään tarvittavat resurssit puuttuvien tietojen täydentämiseksi. Riittävien tieteellisten tietojen puuttuessa

⁽¹³⁾ <https://www.ices.dk/news-and-events/news-archive/news/Pages/InnovativeFishingGear.aspx>

⁽¹⁴⁾ <https://fishingforlitter.org/>

⁽¹⁵⁾ NSAC Advice Ref. 17-2122, NSAC Advice on decarbonisation of fishing fleet.

⁽¹⁶⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kansalaisyhteiskunnan panos kattavan EU:n elintarvikepolitiikan kehittämiseen” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 129, 11.4.2018, s. 18).

⁽¹⁷⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kohti maaseudun ja kaupunkien kestävä kehitystä koskevaa kokonaisvaltaista strategiaa” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 105, 4.3.2022, s. 49).

⁽¹⁸⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Tarvitsemamme kestävä talous” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 106, 31.3.2020, s. 1).

⁽¹⁹⁾ Päätös 15/4 Kunmingin-Montrealin maailmanlaajuinen luonnon monimuotoisuuskehys.

kalakantojen hoitoon sovelletaan järjestelmällisesti ennalta varautumisen periaatetta, mihin kuuluu myös saaliiden pienentäminen, jos tutkijat sitä suosittelevat. Romutusohjelmiin, joiden avulla laivaston koko sovitetaan yhteen käytettävissä olevien kalastusmahdollisuuksien kanssa ja joita varten on osoitettava riittävät talousarviovarat, liitetään tarvittaessa uudelleenkorautumisvaihtoehtoja miehistön jäsenille.

5.2.2 Hiilestä irtautuminen

EU:n kalastusalan on sitouduttava saavuttamaan hiilineutraalius vuoteen 2050 mennessä noudattamalla Euroopan unionin vahvistamia energiakäännäsvaihtoehtoja, joita tuetaan innovoinnilla ja teknologialla. Kattava tutkimus tekniikan tilanteesta ja käytettävissä olevista teknologioista on ensimmäinen askel kohti sitä, että kullekin laivastonosalle löydetään mukautettu ratkaisu (yleispätevän ratkaisun sijaan).

5.2.3 Oikeudenmukainen palkka, turvallisuus sekä työolot ja -ehdot

Kalastajille on annettava tarvittavat työkalut ja neuvot, jotta he voivat keskittyä lähestyvään väistämättömään siirtymään, mutta heitä on tuettava niin hiilestä irtautumista koskevien prosessien kuin myös laajempienkin rakennemuutosprosessien aikana. Kalastusalan kunnostaminen on ensisijaisen tärkeää, jotta voidaan parantaa alusten asuttavuutta, elinolosuhteita ja turvallisuutta ja samalla lisätä alan houkuttelevuutta ja mahdollistaa tällä tavoin sukupolvenvaihdos. Muita tarpeellisia hiilestä irtautumiseen liittyviä parannuksia ovat käyttövoimajärjestelmien ja apujärjestelmien vaihtaminen kehittyneempiin ja tehokkaampiin järjestelmiin ja sellaisten nykyaikaisten, energiatehokkaiden ja valikoivien kalastusmenetelmien käyttö, joilla ei ole – tai joilla on korkeintaan hyvin vähän – kielteisiä vaikutuksia koko ekosysteemin terveydelle ja biologiselle monimuotoisuudelle. Tätä varten EU:n tasolla on tehtävä kattava tutkimus teknologioista, joita on saatavilla kalastus- ja vesiviljelyalan energiakäännettä varten, sekä niiden kustannuksista ja hyödyistä kunkin laivastonosan ja kansallisen erityispiirteiden osalta. Työntekijöiden uudelleenkorauttaminen ja työvoiman valmiuksien parantaminen on myös tärkeää sen varmistamiseksi, että merenkulkualan työntekijät ovat koulutettuja ja valmiita energiakäänteeseen (kestävän kilpailukykyyn, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja selviytymis- ja palautumiskyvyn varmistamiseksi toteutettavan Euroopan osaamisohjelman mukaisesti). Kun otetaan huomioon kalastusalan epävarma taloudellinen tilanne monissa osissa Eurooppaa ja jatkuvasti pienenevät laivastot, on kehitettävä strategisia suunnitelmia ja välineitä, joilla parannetaan alan kilpailukykyä ja tuetaan sen kehitystä ja innovointia, jotta voidaan osaltaan turvata kalastustoiminnasta riippuvaisten ihmisten kohtuullinen elintaso.

5.2.4 Maaseudulla sijaitsevat ja syrjäiset rannikkoalueet

Vaikka monimuotoistaminen ja osittainen siirtyminen muille toimialoille, kuten virkistyskalastukseen tai muille kestävän matkailun aloille, voivat olla toteutettavissa, jos aluesuunnittelu sen sallii, on kuitenkin kiistatonta, että kalastusala on jatkossakin tärkein työllisyyden ja tulojen lähde monilla rannikolla sijaitsevilla paikkakunnilla ja alueilla paitsi aluksilla työskenteleville ihmisille myös kaikille niille, jotka työskentelevät kalastukseen liittyvillä aloilla tai liittyvissä palveluissa. Kalastuksen lopettaminen merkitsisi paitsi näiden alueiden asteittaista taantumista ja autioitumista myös eurooppalaisten yhteiskuntien perusolemuksen kannalta keskeisen ja olennaisen kulttuuriperinteen peruuttamatonta häviämistä. Kaikkien asianosaisten toimijoiden on työskenneltävä sen puolesta, että kalastusala viestitään myönteisemmin. Lisäksi sisätiloissa tapahtuva vesiviljely voi tarjota uusia taloudellisia mahdollisuuksia maaseutualueille.

5.2.5 Terveellinen ja kestäväpohjainen ruokavalio

Kestävä kalastus tuottaa eläinperäistä proteiinia, jonka hiilijalanjälki on pienempi ja jolla on lisäksi erinomaiset ravintoarvot. Vaikka nykyisissä eurooppalaisissa lihankulutusta koskeissa malleissa kehoitetaan painottamaan määrän sijaan laatua, näin ei kuitenkaan tehdä kalan syönnin osalta, vaikka kalaa syödään yleensä ravintosuosituksia vähemmän. Viranomaisten on asetettava etusijalle kohtuuhintaisen kalan kulutuksen edistäminen koko väestön laajuisesti esimerkiksi lisäämällä vähemmän tunnettujen lajien arvostusta. Kalatuotteisiin olisi sovellettava pienempää arvonlisäverokantaa, kun otetaan huomioon, että ne ovat terveellisen ja tasapainoisen ruokavalion kulmakivi⁽²⁰⁾.

5.2.6 Strateginen riippumattomuus ja vesiviljelyn rooli

Euroopan unioni tuo kolme neljäsosaa kuluttamastaan kalasta muualta. Kaupallisen epätasapainon lisäksi ongelmana on se, ettei tuontituotteiden terveysturvallisuutta voida taata järjestelmällisesti, sillä tuotteet eivät ole jäljitettävissä ”pyydyksestä lautaselle”. Tämän puutteen korjaamiseksi EU:n on hyödynnettävä kahden- ja monenvälisiä kaupallisia välineitä niin, että EU:hun voidaan tuoda ainoastaan kestäviä kala- ja äyriäistuotteita, jotka on tuotettu sellaisissa kolmansissa maissa, joiden vaatimukset vastaavat EU:n vaatimuksia ja jotka takaavat näin reilun kilpailun yhdenvertaisissa toimintaolosuhteissa. Vastaavasti myös vesiviljely pystyisi kiistatta tyydyttämään EU:n kalatuotemarkkinoiden kysynnän. Kestävä kasvu voidaan

⁽²⁰⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Terveellisten ja kestäväpohjaisten ruokavalioiden edistäminen EU:ssa” (omaaloitteinen lausunto) (EUVL C 190, 5.6.2019, s. 9).

saavuttaa tarjoamalla uusille toimijoille toimintaympäristö, joka on suunniteltu asianmukaisella tavalla, ja järkeistämällä toimilupien myöntämismenettelyä, joka riippuu usein useista eri viranomaisyksiköistä tai jopa eri hallintotasoista (kansallinen, alueellinen ja paikallinen taso). Jotta EU voi taata elintarvikeomavaraisuutensa, on hyödynnettävä kaikki mahdollisuudet lisätä kala- ja äyriäistuotteiden tuotantoa kestäväällä tavalla.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”EU:n sinisen kehityksen ohjelmaan liittyvät talousnäkökohdat – vesialan investointitarpeet EU:ssa”**(oma-aloitteinen lausunto)**

(2023/C 349/09)

Esittelijä: **Florian MARIN**

Komitean täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	talous- ja rahaliitto, taloudellinen ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus
Hyväksyminen jaostossa	27.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	181/6/5

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Komitea katsoo, että turvallisen, puhtaan ja laadukkaan veden saatavuus on perusoikeus, ja pitää täysin mahdollisena hyväksyä, että kaikki ihmiset eivät ole EU:ssa vielääkään vesihuollon piirissä.

1.2 EU:n vesitalouden kehityksen olisi oltava osallistavaa, hyvin säänneltyä, avointa, pitkälle digitalisoitua, häiriönsietokykyistä, kestävää, ennakoitavaa ja turvattua. Siinä tulee asettaa ihmiset etusijalle, ja sen tulee tuottaa lisäarvoa. On olennaisen tärkeää, että kaikki elinkeinot vastaavat oikeudenmukaisesti vedenkulutuksensa yhteiskunnalle aiheuttamista kustannuksista.

1.3 Komitea kehottaa unionin toimielimiä antamaan EU:n sinisen kehityksen ohjelmalle yhtä suuren merkityksen ja painoarvon kuin EU:n vihreän kehityksen ohjelmalle, sillä ne täydentävät selvästi toisiaan.

1.4 EU:n tulevan sinisen talouden sääntelykehityksen tulee täyttää seuraavat edellytykset:

- Kehyksen tulee perustua hyvinvointitalouden periaatteeseen.
- Siinä tulee ottaa sosiaaliset ehdot ja alueellinen solidaarisuus laaja-alaisesti huomioon.
- Siinä tulee sovittaa yhteen ympäristöön liittyvät, sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat.
- Siinä tulee hyödyntää innovatiivisia ylikansallisia hallintomalleja, jotka edistävät rahoituksen liikkeelle saamista, ja sen avulla tulee ohjata yksityisen sektorin osallistumista, parantaa vesivarojen hallintaa ja edistää EU:n kilpailukykyä.
- Siinä tulee soveltaa yhteistyöhön perustuvia liiketoimintamalleja ja jakamistalouden periaatteita.
- Sillä tulee luoda institutionaalinen kehys, joka ei rasita EU:n taloudellisen toiminnan kilpailukykyä maailmanmarkkinoilla.
- Sen avulla tulee lisätä kestävyysnäkökohtien läpinäkyvyyttä.

1.5 ETSK peräänkuuluttaa

- siirtymistä nykyisestä mallista kohti kestävämpää talousmallia, jossa verotetaan liikkakulutusta ja joka on täysin kestävä kehityksen tavoitteiden mukainen

- jäsenvaltioiden vedenhintojen arvioimista saastuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti
- markkinasääntöjen, taloudellisen elinkelpoisuuden ja tuottavuuden kaltaisten talouden peruskäsitteiden mukauttamista, jotta niissä otettaisiin huomioon veteen liittyvät moninaiset arvot
- kaikkiin jäsenvaltioihin johdonmukaista lainsäädäntöä EU:n mekanismista, jonka avulla huolehditaan veden varastoinnista sateisina kausina
- pitkän aikavälin strategiaa, jonka avulla parannetaan kykyä sietää veden niukkuutta
- laajennetun tuottajavastuun ulottamista koskemaan myös jäännösvesien hallintaa
- puuttumista hukkavesiongelmaan⁽¹⁾ antamalla etusija jatkuvan kunnossapidon hankkeille, joiden tavoitteena on vähentää merkittävästi vesivuotoja, ja tutkimalla uusia tekniikoita, joiden avulla vuotoja voidaan havaita
- maanalaisten viemärijärjestelmien perusteellista ja välitöntä kuntotarkastusta kaikissa jäsenvaltioissa ja tietojen kokoamista keskitetysti EU:n tasolle
- valtioneuvoston mukauttamista, jotta ne sopivat yhteen vesialan investointien ominaispiirteiden kanssa
- hinnoittelua, jossa otetaan huomioon pitkän aikavälin vesiturvallisuus
- investoimista työoloihin, laadukkaisiin työpaikkoihin ja koulutukseen sekä alaan liittyviä erityistoimia, jotka on suunnattu nimenomaan nuoremmalle sukupolvelle.

1.6 ETSK toteaa, että pyrittäessä kohti elinkeinoalojen ilmastoneutraaliutta pitäisi ottaa huomioon myös teollisuuden päästöt veteen, haitalliset vaikutukset ihmisten terveyteen ja näistä yhteiskunnalle aiheutuvat sosiaaliset kustannukset, ja kehottaa asettamaan talouden eri aloille, kuten maatalouteen tai teollisuuteen, nimenomaiset vedenkäyttöä koskevat vaatimukset. Tämä voidaan toteuttaa perustamalla asiantuntijaryhmä, jonka tehtävänä on laatia alakohtaiset vedenkäytön suuntaviivat.

1.7 ETSK ehdottaa seuraavaa:

- Laaditaan EU:n sinisen kehityksen ohjelma ja EU:n vesialan toimintaohjelma tiiviissä synergiassa EU:n kaupunkiajendan⁽²⁾, Ljubljanan sopimuksen⁽³⁾ ja EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisioon⁽⁴⁾ kanssa.
- Järkeistetään vedenkulutusta seuraavin toimenpitein:
 - eri hinnat kotitalouksissa ja keskeisissä julkisissa palveluissa tapahtuvalle kulutukselle ja tuotantoaloilla tapahtuvalle kulutukselle
 - hinnoittelujärjestelmä, joka hillitsee kestäväntöntä kulutusta tosiasiallisesti ja kannustaa samalla tuotantoa palvelemaan kulutukseen.
 - Tehdään hinnoittelurakenteesta sellainen, että tietty vähimmäismäärä vettä tarjotaan maksutta ihmisoikeuksien turvaamiseksi.
 - Varmistetaan, että kaikki sidosryhmät saavat avoimesti kaikki vesihuollon kustannuksiin ja veden hintaan liittyvät tiedot.
 - Toteutetaan julkista suunnittelua yksinomaan vesistöalueiden tasolla (pohjavedet mukaan lukien) ja varmistetaan sen yhteydessä, että EU:n yleistä etua suojellaan ja että alkuperäisen vesistön virtaama pysyy ympäristön kannalta riittävän suurena.

⁽¹⁾ Hukkavedellä tarkoitetaan vettä, joka häviää vedenjakelujärjestelmässä eikä saavu koskaan lopulliseen määränpäähänsä. Tällaista vettä ei saada käyttöön eikä laskutettua, mikä vaikuttaa paikalliseen talouteen ja käytettävissä oleviin paikallisiin resursseihin.

⁽²⁾ EU:n kaupunkiajenda.

⁽³⁾ Ljubljanan sopimus ja monivuotinen työohjelma – EU:n kaupunkiajendan uudistaminen.

⁽⁴⁾ Pitkän aikavälin visio: vahvemmat, verkottuneet, selviytymiskykyiset ja vauraat maaseutualueet.

- Hyväksytään veden käyttöoikeussopimuksia koskevia sääntelykehyksiä ja vahvistetaan niitä, jotta vettä voidaan hallinnoida kaupallisen hyödykkeen sijasta julkishyödykkeenä. Väestöltä perittävien hintojen pitäisi ilmentää sitä, että vesi on julkishyödyke.
- Kiinnitetään erityistä huomiota ja osoitetaan korvamerkittyä rahoitusta rajatylittäviin vesialan hankkeisiin.
- Jaetaan jäsenvaltioiden kesken tietoa merkittävistä veteen liittyvistä innovaatioista ja edistetään alhaalta ylöspäin suuntautuvia kokeiluja ottaen huomioon veden erityisluonne ja siihen liittyvät moninaiset näkökohdat.

1.8 Komitea pitää EU:lta saatavaa rahoitusta ensiarvoisen tärkeänä vesialan kestäväälle siirtymälle ja suosittaa seuraavaa:

- Huolehditaan siitä, että jäsenvaltiot antavat vesialan investoinneille vahvan etusijan, kun eri ohjelmissa kohdennetaan resursseja uudelleen.
- Vahvistetaan Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ERI-rahastot) ⁽⁵⁾, elpymis- ja palautumistukivälineen, InvestEU-ohjelman, Interreg Europen ja muiden rahastojen keskinäistä täydentävyyttä.
- Laaditaan erillisiä ehdotuspyyntöjä ja suuntaviivoja, joissa otetaan huomioon veden erityisluonne ja siihen liittyvät moninaiset näkökohdat.
- Laaditaan vesialaa sekä sinistä taloutta edistäviä yhdennettyjä alueellisia investointeja (Integrated Territorial Investments, ITI) varten oma toimenpideohjelma.
- Vahvistetaan veteen liittyvät alat yhdeksi ohjelmakauden 2028–2034 strategiseksi painopisteeksi ja laaditaan tarvittaessa nimenomaan vesialaa koskeva toimenpideohjelma.
- Perustetaan sinisen siirtymän rahasto.
- Tarjotaan jäsenvaltioille teknistä apua vesihankkeiden toteuttamiseen.

1.9 Komitea pitää ratkaisevan tärkeänä, että vesialan investointien arviointikriteereihin sisällytetään häiriönsietokyky, sillä näin voidaan vähentää ennakoimattomista tapahtumista selviämiseen liittyviä kustannuksia, kunhan samalla investoidaan parhaalla mahdollisella tavalla riskinvähentämistoimenpiteisiin.

1.10 Euroopan komission, Euroopan investointipankin (EIP) ja Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin (EBRD) olisi koordinoitava tehokkaasti vesialan investointien rahoitusta ja varmistettava rahoitustoimiensa keskinäinen täydentävyys. Lisäksi EU:n strategiakehyksessä tarvittaisiin yhteisiä keskeisiä tulosindikaattoreita.

2. Poliittika- ja strategiakehys

2.1 Vesitalouden kehityksen olisi oltava osallistavaa, hyvin säänneltyä ja avointa, ja siinä tulisi ottaa huomioon alueiden ja yhteisöjen väliset monet erot. Kehityksen olisi myös oltava pitkälle digitalisoitua, häiriönsietokykyistä, kestävää, ennakoitavaa ja turvattua, sen yhteydessä olisi varmistettava eri elinkeinoalojen ja toimijoiden keskinäinen täydentävyys, asetettava ihmiset etusijalle ja suojeltava elämää, ja sen olisi tuotettava lisäarvoa siten, että toimitaan kestävässä ja oikeudenmukaisessa ekosysteemissä aina kulloisenkin tilanteen mukaan.

2.2 ETSK painottaa sen merkitystä, että politiikkakehyksiä, institutionaalisia järjestelyjä ja investointisuunnittelua tarkastellaan uusista näkökulmista, että kestävyteen tähtäävien aloitteiden läpinäkyvyyttä lisätään ja että kestäville ja innovatiivisille investoinneille laaditaan tarkat suuntaviivat ja luokitukset. Koska vesivarojen ja merten luonnonvarojen kestävä käyttö ja suojeleminen on yksi luokitusjärjestelmäasetuksessa ⁽⁶⁾ vahvistetuista kuudesta ympäristötavoitteesta, tarvitaan nimenomaan vesivarojen kestävä käyttöä koskeva delegoitu säädös (ympäristömerkit, ekosysteemien ennallistaminen). ETSK korostaa yleistä taloudellista etua koskeviin palveluihin liittyviä unionin yhteisiä arvoja, jotka määrittävät Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 14 artiklassa ja esitetään Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen (SEU) ja SEUT-sopimukseen liitetyssä pöytäkirjassa N:o 26 yleistä etua koskevista palveluista ⁽⁷⁾.

⁽⁵⁾ Euroopan rakenne- ja investointirahastot kaudella 2014–2020.

⁽⁶⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2020/852, annettu 18 päivänä kesäkuuta 2020, kestävä sijoittamista helpottavasta kehyksestä ja asetuksen (EU) 2019/2088 muuttamisesta (EUVL L 198, 22.6.2020, s. 13).

⁽⁷⁾ EUVL C 202, 7.6.2016, s. 307.

2.3 Veden erityisluonteen vuoksi vesitaloutta on säänneltävä niin, että kunnioitetaan tinkimättömästi ihmisarvoa ja ihmisoikeuksia ja otetaan sosiaaliset ehdot, oikeudenmukaisuus sekä inhimilliset ja yhteiskunnalliset perustarpeet laaja-alaisesti huomioon. ETSK peräänkuuluttaa vesialalle sen tarpeisiin mukautettua oikeudellista järjestelmää, joka kehitettäisiin yhteistyössä kansainvälisten organisaatioiden kanssa ja johon sisältyisi nopeita menettelyjä vesialan riitojen käsittelemiseksi. Olisi perustettava erityisiä ylikansallisia ja monialaisia seurantarakenteita ja hallintoelimiä, joiden avulla vesialan yrityksiä ja yleensä vedenkäyttöä pystytään valvomaan tehokkaammin ja tarkoituksenmukaisemmin. Julkisen sektorin roolia vesihuollossa olisi vahvistettava, jos markkinat eivät pysty takaamaan veden tasapuolista saatavuutta kaikille.

2.4 ETSK katsoo, että kaikkiin jäsenvaltioihin olisi perustettava elimiä, joiden nimenomaisena tarkoituksena on varmistaa, että vedenkäytöstä tehdään tietopohjaisia päätöksiä ja että vettä käytetään vastuullisesti ja tehokkaasti. Jotta kansalaiset voivat osallistua täysipainoisesti demokraattiseen valvontaan, on varmistettava, että he tuntevat veden kiertokulun ja ovat tietoisia veden hinnasta. Komitea kehottaa antamaan EU:n sinisen kehityksen ohjelmalle yhtä suuren merkityksen ja painoarvon kuin EU:n vihreän kehityksen ohjelmalle.

3. Sininen talous

3.1 ETSK katsoo, että vesitalouden tulevaisuuden olisi perustuttava hyvinvointitalouden periaatteeseen, ja kehottaa ottamaan markkinasääntöjen, taloudellisen elinkelpoisuuden ja tuottavuuden kaltaisissa talouden peruskäsitteissä huomioon veteen liittyvät moninaiset arvot. Kilpailukyky olisi määriteltävä uudelleen niin, että se luo hyvinvointia ja siinä huomioidaan ihmisten tarpeet sekä ihmisten, yhteisöjen ja elinkeinoalojen oikeudenmukaiset vedensaantimahdollisuudet. Sosiaaliset näkökohdat pitäisi huomioida vesitaloudessa kautta linjan.

3.2 Hallintotapaa on selvästi tarpeen muuttaa vesitalouden saattamiseksi vakaammalle perustalle. Tässä yhteydessä tulee myös sovittaa ympäristöön liittyvät, sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat tasapainoisesti yhteen. Tarvitaan innovatiivisia ylikansallisia hallintomalleja, jotka edistävät rahoituksen liikkeelle saamista ja joiden avulla ohjataan yksityisen sektorin eettisesti vastuullista osallistumista, parannetaan vesivarojen hallintaa ja edistetään EU:n kilpailukykyä.

3.3 Vesitalouden liiketoimintamalleihin kohdistuu paineita ilmastonmuutoksen, kasvihuonekaasupäästöjen, nopean kaupungistumisen, muuttoliikkeen, teollisuustuotantama-alueiden väestönkasvun ja elinkeinotoiminnan vaikutuksesta mutta myös sinisen bionalouden, bioteknologian ja suolanpoiston kaltaisten innovatiivisten alojen taholta. Yritysten olisi omaksuttava yhteistyöhön perustuvia liiketoimintamalleja ja jakamistalouden periaatteita, jotta ne voivat vastata paremmin vesialan nykyisiin yhteiskunnallisiin ja ympäristöhaasteisiin. Paikallisten, alueellisten, kansallisten ja kansainvälisten instituutioiden välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä on tiivistettävä ottaen huomioon vesialalla ja monialaisessa vuoropuhelussa mukana olevat monet erilaiset sidosryhmät.

3.4 Komitea kehottaa komissiota luomaan EU:hun sijoittautuneille yrityksille puitteet, joissa ne pystyvät kilpailemaan tasapuolisesti muun maailman yritysten kanssa, ja tehostamaan taloudellista yhteistyötä, työoloja ja -ehtoja sekä ympäristönsuojelua koskevien kansainvälisten sopimusten täytäntöönpanoa.

4. Vesitalous

4.1 ETSK katsoo, että nykyinen talousmalli, joka kannustaa veden kuluttamiseen verojen ja kannustimien kautta, olisi muutettava kestävämmäksi ja täysin kestävä kehityksen tavoitteiden mukaiseksi. Vedenkäytön olisi pitäisi oltava kestävää myös edistettävä luonnon ennallistamista lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. ETSK peräänkuuluttaa maailmanlaajuisia finanssipoliittista sopimusta ilmastotoimien ja vesialan investointien rahoittamiseksi.

4.2 Olisi edistettävä sitä, että vedestä paikallis-, jäsenvaltio- ja EU-tasolla perittävät erilaiset verot ovat selkeästi ja vaikuttavalla tavalla johdonmukaisia. ETSK peräänkuuluttaa

— sellaisen pohja- ja pintavesiä koskevan vesiverojärjestelmän kehittämistä, jossa edistetään vähennysten avulla kaikkien ihmisten ja teollisuuden toimijoiden vedensaantia

— jäsenvaltioiden vedenhintojen arvioimista saastuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti

— verojen ja lisämaksujen perimistä kestävämmästä vedenkäytöstä samalla kun kannustetaan veden kestävään käyttöön

— teollisuuden päästöistä annetun EU:n direktiivin⁽⁸⁾ tarkistamista EU:n vesiekosysteemiin kohdistuvien vaikutusten osalta.

4.3 Veden kysyntä kasvaa EU:ssa jatkuvasti ja vastaisuudessa yhä selvemmin. Veden tarjonnan ja kysynnän erot voivat johtua joko veden niukkuudesta tai tulvista, joiden seuraukset voivat olla tuhoisia. Veden tarjonnan ja kysynnän välinen epätasapaino vaikuttaa kielteisesti elinkeinoaloihin, kuluttajiin ja kansalaisiin. Pyrittäessä kohti elinkeinoalojen ilmastoneutraaliutta pitäisi ottaa huomioon myös teollisuuden päästöt veteen⁽⁹⁾, haitalliset vaikutukset ihmisten terveyteen ja näistä yhteiskunnalle aiheutuvat sosiaaliset kustannukset. On olennaisen tärkeää, että elinkeinot vastaavat veteen laskemiensa päästöjen yhteiskunnalle aiheuttamista kustannuksista.

4.4 ETSK vaatii kaikkiin jäsenvaltioihin johdonmukaista lainsäädäntöä EU:n mekanismista, jonka avulla huolehditaan veden varastoinnista sateisina kausina erityisesti rakentamalla varastointisäiliöitä ja maanalaisia tekopohjaveden muodostamisjärjestelmiä. ETSK kehottaa laatimaan pitkän aikavälin strategian, jonka tavoitteena on parantaa kykyä sietää veden niukkuutta ja jossa kiinnitetään huomiota alueiden ilmastollisiin erityispiirteisiin ja teollisuustoiminnan luonteeseen.

4.5 Kun veden hinnoittelua uudistetaan Euroopassa, on otettava huomioon ekosysteemipalveluista aiheutuvan taakan jakautuminen sidosryhmien kesken ja sovellettava kokonaiskustannushinnoittelun periaatetta eriytetysti. Yksi lähestymistapa on, että kotitalouksissa ja keskeisissä julkisissa palveluissa käytettävän veden olisi oltava huomattavasti huokeampaa kuin tuotantotoiminnassa käytettävän veden. Hintakannustimissa olisi huomioitava rajakustannushinnoittelun yhteys taloudellisuuteen, tasapuolisuuteen ja kestävyteen, ja niiden olisi oltava osa laajempaa pakettia, jolla edistetään kestävää vedenkulutusta.

4.6 Komitean mielestä kaikkien sidosryhmien tulee saada avoimesti kaikki vesihuollon kustannuksiin ja veden hintaan liittyvät tiedot. ETSK kaipaavat tiettyihin tarkoin määriteltyihin tilanteisiin hintasääntelyä ja katsoo, että tarvitaan huolellista seurantaa sen varmistamiseksi, että kotitalouskuluttajat saavat maksamansa palvelut. Vesivarat eivät saisi olla kaupallisen keinotellun kohteena.

4.7 ETSK toteaa, että pohjavesivarojen pilaantumisen ja liikkakäytön vaikutukset aiheuttavat suhteettoman suuren taakan köyhille ja sosiaalisesti haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille. Vedestä perittäviä maksuja on arvioitava huolellisesti, sillä niillä voi olla vääristäviä vaikutuksia ja ne voivat aiheuttaa vesiköyhyyttä ja sosiaalista ahdingkoa väestön keskuudessa. ETSK kehottaa aloittamaan EU-tasolla rakentavan keskustelun oikeudenmukaisesta veden hinnoittelusta. Hinnoittelun olisi oltava sellainen, että tietty vähimmäismäärä vettä tarjotaan maksutta ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Hintarakenteessa olisi huomioitava nykyiset ja tulevat yhteiskunnalliset sekä ilmastoon ja teollisuuteen liittyvät haasteet. ETSK kehottaa ottamaan hinnoittelussa yleisesti huomioon pitkän aikavälin vesiturvallisuuden.

4.8 ETSK katsoo, että laajennettua tuottajavastuuta pitäisi soveltaa myös jäännösvesien hallintaan, ja suhtautuu myönteisesti meneillään olevaan yhdyskuntajätevesien käsittelystä annetun direktiivin⁽¹⁰⁾ ⁽¹¹⁾ tarkistamiseen. Olisi luotava synergioita laajennetun tuottajan vastuun järjestelmien, ekologisen suunnittelun ja tiedotusvaatimusten välille. Kuluttajille olisi järjestettävä veden kestävän käytön ymmärtämiseen ja sen merkityksen tunnustamiseen keskittyviä tiedotuskampanjoita, joiden avulla saatetaan yhteen monia erilaisia sidosryhmiä.

4.9 Vesijärjestelmien asianmukaisen kunnossapidon varmistamiseksi ja käytettävissä olevan veden lisäämiseksi on ratkaisevan tärkeää puuttua hukkavesiongelmaan antamalla etusija jatkuvan kunnossapidon hankkeille, joiden tavoitteena on vähentää merkittävästi vesivuotoja. Jotta tällaisia hankkeita voidaan rahoittaa asianmukaisesti, on tarpeen ottaa käyttöön julkisia investointeja koskeva kultainen sääntö. ETSK korostaa, että huonosti hoidettu ja riittämättömästi rahoitettu kunnossapito yhdistettynä kehnoon omaisuuden hoitoon aiheuttaa merkittäviä taloudellisia tappioita. Vuotojen havaitsemiseksi on kehitettävä viipymättä uusia tekniikoita, ja tätä varten olisi kehitettävä kohdennettua tukea.

⁽⁸⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/75/EU, annettu 24 päivänä marraskuuta 2010, teollisuuden päästöistä (yhtenäistetty ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen ja vähentäminen) (EUVL L 334, 17.12.2010, s. 17).

⁽⁹⁾ Industrial pollutant releases to water in Europe, Euroopan ympäristökeskus.

⁽¹⁰⁾ Ehdotus tarkistetuksi direktiiviksi yhdyskuntajätevesien käsittelystä.

⁽¹¹⁾ Neuvoston direktiivi 91/271/ETY, annettu 21 päivänä toukokuuta 1991, yhdyskuntajätevesien käsittelystä (EYVL L 135, 30.5.1991, s. 40).

4.10 Komitea on huolissaan maanalaisten viemärijärjestelmien kunnan riittämättömistä arvioinnista monissa jäsenvaltioissa ja vaatii perusteellisia ja välittömiä kuntotarkastuksia sekä tietojen kokoamista keskitetysti EU:n tasolle. Toimien toteuttamatta jättämisestä aiheutuu paljon suuremmat kustannukset kuin viemäriverkkojen korjaamisesta.

5. Veden alueelliset vaikutukset

5.1 Turvallisen, puhtaan ja laadukkaan veden saatavuus on perusoikeus ja elintärkeää kaikkien ihmisten terveydelle, ihmisarvolle ja hyvinvoinnille. Komitea pitää täysin mahdollisena hyväksyä, että kaikki ihmiset eivät ole EU:ssa vielääkään vesihuollon piirissä.

5.2 ETSK pitää ensiarvoisen tärkeänä, että vesikysymykset otetaan huomioon kaikissa asiaan liittyvissä politiikoissa (energia-, kauppa-, teollisuus-, maatalouspolitiikka jne.) ja että jäsenvaltiot varmistavat veteen liittyvillä eri aloilla, kuten kaupunkikehityksessä, elintarvike-, maatalous- ja energia-alalla, tehtävien investointien synergisyyden. Vesi on ratkaisevan tärkeää kaupunkien ja maaseudun kehitykselle.

5.3 ETSK ehdottaa, että laaditaan EU:n sinisen kehityksen ohjelma ja EU:n vesialan toimintaohjelma investointikumppanuuden pohjalta tiiviissä synergiassa EU:n kaupunkiagendan kanssa ja että lisäksi perustetaan vesialan temaattinen kumppanuus Ljubljanan sopimuksen mukaisesti ja EU:n pitkän aikavälin maaseutuvisiion saumattomaksi jatkoksi. On tärkeää taata alueellinen solidaarisuus, luoda maaseutu- ja kaupunkialueiden välisten erojen käsittelyä varten monenvälisiä hallintorakenteita ja vahvistaa alueellisia vesialan toimijoita.

5.4 Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä Välimeren alueen saariin ja syrjäisimpiin alueisiin, joiden vedenjakelussa on niiden maantieteellisen sijainnin vuoksi puutteita tiettyjen kuivuuskausien aikana. Näillä alueilla on varmistettava tarvittava vesihuolto järjestelmällä, joka takaa kotitalouksien ja talouden toimijoiden vedensaannin.

5.5 ETSK ehdottaa julkisen suunnittelun toteuttamista yksinomaan vesistöalueiden tasolla (pohjavedet mukaan lukien). Sen yhteydessä on suojeltava EU:n yleistä etua ja varmistettava, että alkuperäisen vesistön virtaama pysyy ympäristön kannalta riittävän suurena. Kun toteutetaan toimenpiteitä ja vesialan investointeja, joiden tavoitteena on suojella alueita tulvimiselta tai pidättää suurempia vesimääriä kuivuusjaksojen ennakoimiseksi ja kulkukelpoisuuden turvaamiseksi, olisi pyrittävä myös parantamaan biologista monimuotoisuutta ja kunnioittamaan vesistöalueen geomorfologia ominaispiirteitä.

5.6 Koska vesi on julkinen hyödyke, ETSK katsoo, että vedenkäyttöoikeudet olisi määriteltävä tarkasti ja että niiden toteutumista olisi mitattava ja seurattava. Tässä yhteydessä tulee ottaa huomioon kaikki oikeudelliset muodot, kuten käyttöoikeussopimukset, luvat, lisenssit, sopimusoikeudet ja suora omistus, ja lisäksi kunnioittaa vettä yhteishyödykkeenä. Käyttöoikeuksien olisi oltava helposti mitattavissa tarkoin määritellyin perustein.

5.7 ETSK suosittaa, että EU hyväksyy veden käyttöoikeussopimuksia koskevia sääntelykehysjä ja vahvistaa niitä, jotta vettä voidaan hallinnoida pelkän kaupallisen hyödykkeen sijasta julkishyödykkeenä. Väestöltä perittävien hintojen pitäisi lisäksi ilmentää sitä, että vesi on julkishyödyke, ottaen kaikilta osin huomioon SEUT-sopimuksen 14 artikla sekä SEU- ja SEUT-sopimukseen liitetty pöytäkirja N:o 26. ETSK kehottaa laatimaan rajoittavia sääntöjä, joilla suojellaan EU:n vesivaroja sellaiselta käytöltä, joka palvelee EU:n ulkopuolisten sidosryhmien etuja.

6. EU-rahoitus

6.1 ETSK kehottaa lisäämään synergiaa ehdotuspyyntöjen ja toimenpideohjelmien tasolla, jotta voidaan huomioida vesialan investointien erityispiirteet ja huolehtia siitä, että vesialalle ja siniseen talouteen osoitettuja EU:n varoja hyödynnetään mahdollisimman hyvin. Vesialaan liittyvän toiminnan kausiluonteisuuteen ja sykliisyyteen olisi kiinnitettävä huomiota ehdotuspyyntöjen tasolla ja ohjelmasuunnittelussa. Komitea kehottaa jäsenvaltioita antamaan vesialan investoinneille vahvan etusijan, kun eri ohjelmissa kohdennetaan resursseja uudelleen. Lisäksi olisi mukautettava valtiontukisääntöjä, jotta ne sopivat yhteen vesialan investointien ominaispiirteiden kanssa.

6.2 ETSK katsoo, että Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahasto⁽¹²⁾ ei ole riittävän suuri, jotta siitä voitaisiin tukea sinisen talouden kehittämistä ja siirtymistä siniseen talouteen. Tukikelpoisten toimien kirjoa on kiireellisesti monipuolistettava, ja Euroopan rakenne- ja investointirahastojen (ERI-rahastot)⁽¹³⁾, elpymis- ja palautumistukivälineen, InvestEU-ohjelman, Interreg European ja muiden rahastojen keskinäistä täydentävyyttä on vahvistettava. Lisäksi ERI-rahastojen vesialan hankkeissa sovellettavassa kilpailuperiaatteessa olisi otettava huomioon perustarpeet, jotka vesi tyydyttää.

6.3 ETSK toteaa, että paikallisyhteisöjen omat kehittämishankkeet, paikalliset kalatalouden toimintaryhmät ja yhdenmetyt alueelliset investoinnit (ITI) ovat välineitä, joilla pystytään vastaamaan vesialan investointitarpeisiin vain osittain. ETSK kehottaa laatimaan vesialaa sekä sinistä taloutta edistäviä yhdenmetyjä alueellisia investointeja varten oman toimenpideohjelman, johdonmukaistamaan eri ehdotuspyyntöjä ja tekemään vaikutustenarvioinnin investoinneista, jotka on rahoitettu vesi-infrastruktuurin kehittämiseen kohdennetuin EU:n varoin. ETSK ehdottaa sinisen siirtymän rahaston perustamista joko keskittämällä nykyisten rahastojen varoja temaattisesti tai lisäämällä uusia varoja. Rahasto olisi kohdennettava alueille, joilla vettä on niukasti, ja siitä olisi rahoitettava siirtymistä kestäväan vesihuoltoon, jossa veden saatavuus ei ole eriarvoista, ja tuettava EU:n vuodeksi 2050 asettamien tavoitteiden saavuttamista täydentäen saumattomasti oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa.

6.4 ETSK toteaa lisäksi, että veteen liittyvät alat olisi vahvistettava yhdeksi seuraavan monivuotisen rahoituskehityksen ohjelmakauden 2028–2034 strategiseksi painopisteeksi ja että ETSK:n tulisi osallistua EU:n järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan tunnustettuna edustajana kestävää sinistä taloutta käsittelevään älykkään erikoistumisen foorumiin⁽¹⁴⁾. ETSK ehdottaa, että ohjelmakaudella 2028–2034 otettaisiin käyttöön paikallinen ennakkoehto.

7. Uusiin kestäviin liiketoimintamalleihin siirtymisen rahoittaminen

7.1 ETSK kehottaa jäsenvaltioita tutkimaan, millä tavoin julkisia talousarvioita ja riskinvähentämistä välineitä (kuten takauksia ja lisävakuusjärjestelyjä) voidaan hyödyntää strategisesti pyrittäessä parantamaan investointien riski-hyötyprofiilia ja houkuttelemaan kaupallista rahoitusta, joukkorahoitusta ja pääomasijoituksia. Komitea on huolissaan siitä, että julkisen rahoituksen jakaminen on joissakin jäsenvaltioissa ongelmallista julkisen velan nykyisen tason, korkojen nousun sekä valtion luottoluokituksen heikkenemisen vuoksi. ETSK toteaa, että vedenjakeluverkkojen rakentamiseen tehtävien yksityisten investointien rahoittamishalukkuutta saattavat hillitä korruption riski ja sääntelyyn liittyvät epäselvyydet sekä toisaalta se, että kyse on keskipitkän ja pitkän aikavälin investoinneista.

7.2 ETSK katsoo, että vesialan kestäviä investointeja olisi lisättävä hyödyntämällä kestäviä rahoitusvälineitä, kuten vihreitä joukkovelkakirjalainoja, sosiaalivaikutteisia joukkovelkakirjalainoja ja vihreitä lainoja, ja kaikilla eri lainkäyttöalueilla olisi sovellettava johdonmukaisia kestävyys määritelmiä. Lisäksi olisi edistettävä standardointia ja tietojen avoimuutta. ETSK ehdottaa vesialan investointeihin tarkoitettujen sinisten joukkovelkakirjalainojen sääntelyä EU-tasolla sekä nimenomaan pk-yrityksille suunnattujen räätälöityjen vesialan investointivälineiden kehittämistä (esim. kausiluottojen muodossa). ETSK pyytää lisäksi Eurostatia koostamaan erityisen tilasto-osion vesitalouden alan tiedoista.

7.3 ESG-tekijöiden⁽¹⁵⁾ huomioiminen investointipäätöksiä tehtäessä laajentaa investointimahdollisuuksia ja edistää rahoitusvakautta. ETSK perää investoimista infrastruktuuriin, työoloihin, laadukkaisiin työpaikkoihin ja koulutukseen sekä vesikysymysten tuntemusta edistäviä erityistoimia ja -kampanjoita, jotka on suunnattu nimenomaan nuoremmalle sukupolvelle. Ennakoitavan ja pitkäjänteisen urakehityksen ja riittävän palkkatason varmistaminen on ratkaisevan tärkeää, jotta vesialan henkilöresurssit pystytään säilyttämään.

7.4 Jäsenvaltioiden on ymmärrettävä, mistä vesialan investoinneissa on kyse, ja edistettävä ja tuettava niitä mm. hyödyntäen tekniseen apuun käytettävissä olevia varoja, ja komission olisi annettava tähän kohdennettua tukea erityisesti veden uudelleenkäyttämismahdollisuuksien osalta. ETSK pitää ratkaisevan tärkeänä suunnata rahoitusta hankkeisiin, joilla vähennetään veden kulutusta ja edistetään veden uudelleenkäyttöä kaikissa jäsenvaltioissa vesipolitiikan puitteiden⁽¹⁶⁾ 9 artiklan mukaisesti.

⁽¹²⁾ Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahasto.

⁽¹³⁾ Euroopan rakenne- ja investointirahastot kaudella 2014–2020.

⁽¹⁴⁾ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/blue-growth>

⁽¹⁵⁾ ESG (environmental, social, governance) viittaa ympäristöön, yhteiskuntaan ja hyvään hallintotapaan.

⁽¹⁶⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY, annettu 23 lokakuuta 2000, yhteisön vesipolitiikan puitteista (EYVL L 327, 22.12.2000, s. 1).

7.5 Euroopan komission, Euroopan investointipankin ja Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin olisi koordinoitava tehokkaasti vesialan investointien rahoitusta ja varmistettava rahoitustoimiensa keskinäinen täydentävyys. Olisi muun muassa laadittava EU:n strategiakehyksen puitteissa yhteisiä keskeisiä tulosindikaattoreita ja huolehdittava kausittaisesta seurannasta talouspolitiikan eurooppalaisen ohjauksjakson puitteissa. Myös julkisilla pankeilla on EU:n laajuisesti tärkeä rooli vesialan investoinneissa, ja sidosryhmien yhteistyötä yksityisten pankkien kanssa olisi lujitettava.

8. Investoinnit

8.1 Ennen EU:n investointipäätösten tekemistä on arvioitava perusteellisesti veden pitkän aikavälin kysyntää, vesivarojen saatavuutta ja rahoitusvaihtoehtoja ottaen samalla huomioon ilmastonmuutokseen sopeutumisen asettamat haasteet. Komitea katsoo, että pitkän aikavälin investointisuunnittelun yhteydessä olisi myös määritettävä väestönkehityksen erityiset suuntaukset ja että suunnittelu olisi sovitettava yhteen kaupunkisuunnittelun, maankäytön, maatalouden ja muiden vastaavien alojen aloitteiden kanssa. Vesihuollon parantamisessa olisi myös otettava huomioon sinisen hiilen varastoinnin maksimointi. ETSK kehottaa jäsenvaltioita toteuttamaan synkronoituja aluesuunnittelualoitteita ja massadata-analyysiin pohjautuvia järjestelmiä. Vesialan investoinneissa ja rahoituksessa olisi otettava toimintamenot kattavasti huomioon.

8.2 ETSK kehottaa asettamaan talouden eri aloille, kuten maatalouteen tai teollisuuteen, nimenomaiset vedenkäyttöä koskevat vaatimukset. Tätä varten tulee perustaa asiantuntijaryhmä, jonka tehtävänä on laatia alakohtaiset vedenkäytön suuntaviivat ja jossa ETSK olisi edustettuna.

8.3 Innovointi ja teknologia ovat avainasemassa vesihuollon tehokkuuden edistämässä. On ratkaisevan tärkeää vaihtaa jäsenvaltioiden kesken tietoa merkittävistä vesialan innovaatioista ja kannustaa alhaalta ylöspäin suuntautuviin kokeiluihin. Lisätoimet ovat tarpeen, jotta voidaan arvioida erilaisten investointipolkujen taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä kustannuksia ja hyötyjä paikallistasolta aina vesistöaluetasolle, kansalliselle, rajatylittävälle ja jopa maailmanlaajuiselle tasolle. Vesivaroja koskevien tietojen keruuta ja analysointia voidaan tehostaa ottamalla käyttöön innovatiivisia teknologioita, kuten edullisia satelliittipaikannusjärjestelmiä, joiden avulla voidaan seurata alan kriittisten muuttujien kehitystä. Tässä yhteydessä olisi otettava huomioon jäsenvaltioiden osallistuminen.

8.4 Riittävän pitkäkestoisen pääoman hankkiminen kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti edellyttää usein riskien vähentämistä veteen liittyvissä luonnonpääomahankkeissa, joihin kohdistuu suurempia rakenteellisia riskejä. Vesialan riskit nostavat kustannuksia, pienentävät tuloja ja aiheuttavat taloudellisia menetyksiä, ja tätä on punnittava huolellisesti. Myös perinteisiä lainoja ja avustuksia, riskipääomaa, yksityistä ja julkista pääomaa sekä eläke- ja sijoitusrahastoja olisi hyödynnettävä. Viherpesu on edelleen mahdollista, koska vihreille joukkovelkakirjalainoille ja ESG-sijoitusrahastoille ei ole yhdenmukaisia vaatimuksia.

8.5 Komission on kannustettava kaikkien asiaan liittyvien EU:n rahoitus- ja kumppanuusmahdollisuuksien hyödyntämiseen työmarkkinaosapuolten ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden verkostojen kautta, jotta tavoitettaisiin kaikki sidosryhmät, erityisesti pk-yritykset. Sekarahoituksella voi olla tärkeä rooli vesi-infrastruktuurihankkeiden alhaisen tuoton vuoksi. Vesiyhtiöt ovat kuitenkin edelleen hyvä investointiväline.

8.6 ETSK pitää ratkaisevan tärkeänä, että vesialan investointien arviointikriteereihin sisällytetään häiriönsietokyky. Sen avulla voidaan vähentää ennakoimattomista tapahtumista – esim. myrskyistä, tulvista, maastopaloista, kuivuudesta, kyberhyökkäyksistä tai pandemioista – selviämiseen liittyviä kustannuksia, kunhan samalla investoidaan parhaalla mahdollisella tavalla riskinvähentämistoimenpiteisiin. Rajatylittäviin vesihankkeisiin olisi kiinnitettävä erityistä huomiota, ja niihin olisi ohjattava rahoitusta.

8.7 Riittämättömät investoinnit vesialan hankkeisiin ja se, ettei niiden yhteydessä kohdenneta varoja tehokkuuden lisäämiseen, ovat suurin syy siihen, että EU ja muu maailma eivät ole edistyneet merkittävästi vettä ja sanitaatiota koskevan kestävä kehityksen tavoitteen 6 saavuttamisessa. ETSK korostaa, että Euroopalla on tilaisuus muuntaa veteen liittyvät haasteet teknologian kehittämisen, yhteiskunnallisen kehityksen ja liiketoiminnan kasvun uusiksi näkymiksi, perimmäisenä tavoitteenaan sellaisen häiriönsietokykyisen talouden saavuttaminen, jossa veden saanti on turvattu ja joka tarjoaa täydet ja tuottavat työllistymismahdollisuudet ja laadukkaita työpaikkoja kaikille. EU:sta voi tulla maailmanlaajuinen edelläkävijä veden uudelleenkäytössä.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

LIITE

Lausuntoa käsiteltäessä hylättiin seuraava muutosehdotus, joka sai tuekseen vähintään neljänneksen annetuista äänistä (työjärjestyksen 74 artiklan 3 kohta):

Muutosehdotus 8

Kohta 1.4

Muutetaan.

Jaoston lausunto	Muutosehdotus
<p>EU:n tulevan sinisen talouden sääntelykehyksen tulee täyttää seuraavat edellytykset:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Kehyksen tulee perustua hyvinvointitalouden periaatteeseen. — Siinä tulee ottaa sosiaaliset ehdot ja alueellinen solidaarisuus laaja-alaisesti huomioon. — Siinä tulee sovittaa yhteen ympäristöön liittyvät, sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat. — Siinä tulee hyödyntää innovatiivisia ylikansallisia hallintomalleja, jotka edistävät rahoituksen liikkeelle saamista, ja sen avulla tulee ohjata yksityisen sektorin osallistumista, parantaa vesivarojen hallintaa ja edistää EU:n kilpailukykyä. — Siinä tulee soveltaa yhteistyöhön perustuvia liiketoimintamalleja ja jakamistalouden periaatteita. — Sillä tulee luoda institutionaalinen kehys, joka ei rasita EU:n taloudellisen toiminnan kilpailukykyä maailmanmarkkinoilla. — Sen avulla tulee lisätä kestävyysnäkökohtien läpinäkyvyyttä. 	<p>EU:n tulevan sinisen talouden sääntelykehyksen tulee täyttää seuraavat edellytykset:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Kehyksen tulee perustua hyvinvointitalouden periaatteeseen. — Siinä tulee ottaa sosiaaliset ehdot ja alueellinen solidaarisuus laaja-alaisesti huomioon. — Siinä tulee sovittaa yhteen ympäristöön liittyvät, sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat. — Siinä tulee hyödyntää innovatiivisia ylikansallisia hallintomalleja, jotka edistävät rahoituksen liikkeelle saamista, ja sen avulla tulee ohjata yksityisen sektorin osallistumista, parantaa vesivarojen hallintaa ja edistää EU:n kilpailukykyä. — <i>Siinä on otettava käyttöön julkisiin infrastruktuureihin tehtäviin investointeihin sovellettava kultainen sääntö.</i> — Siinä tulee soveltaa yhteistyöhön perustuvia liiketoimintamalleja ja jakamistalouden periaatteita. — Sillä tulee luoda institutionaalinen kehys, joka ei rasita EU:n taloudellisen toiminnan kilpailukykyä maailmanmarkkinoilla. — Sen avulla tulee lisätä kestävyysnäkökohtien läpinäkyvyyttä.

Perustelu

Muutosehdotus vastaa kohtaan 4.9 ehdotettua muutosta, jota perusteltiin seuraavasti: Julkisia investointeja koskevan kultaisen säännön käyttöönotto on tarpeen, jotta voidaan vahvistaa veden asemaa yhteishyödykkeenä, joksi se EU:n lainsäädännössä jo mainitaan.

Äänestystulos

Puolesta: 84

Vastaan: 93

Pidättyi äänestämästä: 17

Seuraava jaoston lausunnon kohta muutettiin täysistunnossa hyväksytyyn muutosehdotuksen mukaiseksi, mutta se sai tuekseen yli neljänneksen annetuista äänistä (työjärjestyksen 74 artiklan 4 kohta):

Muutosehdotus 6

Kohta 4.9

Muutetaan.

Jaoston lausunto	Muutosehdotus
<p>Vesijärjestelmien asianmukaisen kunnossapidon varmistamiseksi ja käytettävissä olevan veden lisäämiseksi on ratkaisevan tärkeää puuttua hukkavesiongelmiaan antamalla etusija jatkuvan kunnossapidon hankkeille, joiden tavoitteena on vähentää merkittävästi vesivuotoja. ETSK korostaa, että huonosti hoidettu ja riittämättömästi rahoitettu kunnossapito yhdistettynä keuhon omaisuuden hoitoon aiheuttaa merkittäviä taloudellisia tappioita. Vuotojen havaitsemiseksi on kehitettävä viipymättä uusia tekniikoita, ja tätä varten olisi kehitettävä kohdennettua tukea.</p>	<p>Vesijärjestelmien asianmukaisen kunnossapidon varmistamiseksi ja käytettävissä olevan veden lisäämiseksi on ratkaisevan tärkeää puuttua hukkavesiongelmiaan antamalla etusija jatkuvan kunnossapidon hankkeille, joiden tavoitteena on vähentää merkittävästi vesivuotoja. Jotta tällaisia hankkeita voidaan rahoittaa asianmukaisesti, on tarpeen ottaa käyttöön julkisia investointeja koskeva kultainen sääntö. ETSK korostaa, että huonosti hoidettu ja riittämättömästi rahoitettu kunnossapito yhdistettynä keuhon omaisuuden hoitoon aiheuttaa merkittäviä taloudellisia tappioita. Vuotojen havaitsemiseksi on kehitettävä viipymättä uusia tekniikoita, ja tätä varten olisi kehitettävä kohdennettua tukea.</p>

Äänestystulos

Puolesta: 93

Vastaa: 76

Pidättyi äänestämästä: 12

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Veden saatavuus: vesiköyhyyden torjunta ja sen vaikutukset sosiaalipolitiikkaan”**(omaaloitteinen lausunto)**

(2023/C 349/10)

Esittelijät: **Kinga JOÓ ja Carlos Manuel TRINDADE**

Komitean täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta omaaloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	”työllisyys, sosiaalasiat, kansalaisuus”
Hyväksyminen jaostossa	21.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	171/19/22

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK kannattaa varauksetta YK:n päätöslauselmia, joissa vahvistetaan, että vesi on perustavaa laatua oleva ihmisoikeus ⁽¹⁾ ja elämän ja kaikkien ihmisoikeuksien toteutumisen perusedellytys ⁽²⁾. YK:n kestävä kehitys tavoitteessa 6 ja Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteessa 20 vahvistetaan yleiset periaatteet, jotka koskevat oikeutta veteen. Ilmastonmuutoksen yhteydessä vesiköyhyyden merkitys kasvaa, ja sen torjuminen edellyttää julkisia toimintapolitiikkoja. Kun vettä on niukasti, vaikutukset tuntuvat voimakkaammin haavoittuvassa asemassa olevan väestönosan keskuudessa.

1.2 ETSK kehottaa Euroopan komissiota ja jäsenvaltioita soveltamaan ihmisoikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa kaikissa vesipolitiikoissa ja torjumaan vesiköyhyyttä ja noudattamaan siten myös Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilaria. Vesi- ja sanitaatiopalvelujen olisi oltava kestäviä, tasapuolisia, tehokkaita, laadukkaita ja kohtuuhintaisia kaikille, ja niissä olisi kiinnitettävä erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin yhteiskuntaryhmiin.

1.3 ETSK katsoo, että juomaveden yleistä saatavuutta ja laadukasta ja kohtuuhintaista sanitaatiota olisi pidettävä pelkän hyödykkeen sijaan julkishyödykkeenä, minkä vuoksi niitä ei pitäisi hallinnoida sisämarkkinasääntöjen mukaisesti.

1.4 ETSK kehottaa komissiota edistämään yhteistä käsitystä vesiköyhyydestä EU:n tasolla ja laatimaan vesiköyhyydelle kattavan määritelmän, joka mahdollistaa konkreettisen ja yhteisen ymmärryksen vesiköyhyydestä ⁽³⁾ ja jonka pohjalta kukin jäsenvaltio voi kehittää oman kontekstisidonnaisen määritelmänsä.

⁽¹⁾ <https://www.ohchr.org/en/water-and-sanitation>

⁽²⁾ <https://digitallibrary.un.org/record/687002>

⁽³⁾ Ks. myös Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Energiaköyhyyden torjuminen ja EU:n selviytymiskyky: taloudelliset ja yhteiskunnalliset haasteet” (puheenjohtajavaltio Tšekin pyytämä valmisteleva lausunto) (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 88).

1.5 ETSK kehottaa komissiota laatimaan yhteiset suuntaviivat laadukkaiden ja kohtuuhintaisten vesi- ja sanitaatiopalvelujen saatavuuden⁽⁴⁾ sekä saatavuudessa olevien alueellisten ja sosiaalisten erojen ja sukupuolierojen seuraamiseksi jäsenvaltioiden ja EU:n tasolla sekä kartoittamaan tilannetta ja seuraamaan säännöllisesti kehitystä. Tietojen olisi oltava luotettavia, päteviä ja julkisesti saatavilla. Tämä on tarpeen myös, jotta voidaan noudattaa juomavesidirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2020/2184⁽⁵⁾), annettu 16 päivänä joulukuuta 2020, ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadusta) 16 artiklan 1 kohdan a alakohtaa. ETSK odottaa yhdyskuntajätevesidirektiivin uudelleenlaatimista koskevan Euroopan komission ehdotuksen⁽⁶⁾ hyväksymistä. Ehdotukseen sisältyy uusi 19 artikla sanitaation saatavuudesta.

1.6 ETSK ehdottaa komissiolle, että juomavesidirektiivin tulevaan tarkistukseen sisällytettäisiin YK:n kestävän kehityksen tavoitteen 6 mukaisesti takeet vesi- ja sanitaatiopalvelujen yleisestä saatavuudesta. ETSK kehottaa komissiota hyväksymään veden ja sanitaation hinnoittelua koskevat yhteiset suuntaviivat, joiden pohjalta jäsenvaltiot voivat kehittää omia kontekstisidonnaisia sääntelykehyskiänsä. Näissä suuntaviivoissa olisi kunnioitettava ihmisen oikeutta veteen ja noudatettava pilaantumisen estämisen periaatetta samalla tavoin kuin YK:n suosituksissa ihmisoikeuksista, juomaveden saatavuudesta ja sanitaatiosta.

1.7 ETSK korostaa, että vesi- ja sanitaatiopalvelujen maksut eivät saisi vaarantaa muiden sosiaalisten tarpeiden täyttämistä. ETSK kehottaakin komissiota laatimaan yleiskatsauksen toimenpiteistä, joita jäsenvaltioissa on toteutettu kohtuuhintaisuutta ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia kuluttajia koskien, ja laatimaan tämän yleiskatsauksen pohjalta jäsenvaltioille yhteiset suuntaviivat, jotta voidaan tunnistaa kotitaloudet, joilla on kohtuuhintaisuuteen liittyviä ongelmia, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat kuluttajat, ja määrittää toimenpiteet ongelmien ratkaisemiseksi. Suuntaviivoissa olisi varmistettava, ettei vedenjakelua katkaista yhdeltäkään haavoittuvassa asemassa olevalta käyttäjältä⁽⁷⁾. Toimenpiteiden olisi perustuttava kokonaisvaltaiseen näkemykseen asianomaisten kotitalouksien tilanteesta, ja niiden yhteydessä olisi hyödynnettävä sosiaalipoliittisia välineitä ja toteutettava asuntopoliittisia toimenpiteitä sekä vesi- ja sanitaatiopalveluja koskevia kontekstisidonnaisia erityistoimenpiteitä. Näitä toimenpiteitä rahoitettaessa olisi otettava huomioon yhteisvastuun periaate, ja julkisen rahoituksen lisäksi olisi harkittava innovatiivisia rahoitusmuotoja. Voitaisiin esimerkiksi ottaa käyttöön vesilaskujen kautta kohdennettavia tukivaroja.

1.8 ETSK suosittaa, että EU hyväksyy veden käyttöoikeussopimuksia koskevia sääntelykehyskiä ja vahvistaa niitä, jotta vettä voidaan hallinnoida kaupallisen hyödykkeen sijaan julkishyödykkeenä. Näiden sääntelykehysten olisi oltava seuraavanlaisia:

- a) Ne olisi sovittava yhteen ihmisoikeuksien kanssa.
- b) Niillä olisi edistettävä vesiekosysteemien kestävyyttä.
- c) Ne olisi luotava ja pantava täytäntöön avoimesti mahdollistaen yleisön osallistuminen.
- d) Niissä olisi täydennettävä käyttöoikeuksien kehystä julkisilla laitoksilla, jotta vedenkäyttöoikeudet voidaan saada takaisin oikeudenmukaista korvausta vastaan ja jakaa ne kuivuuskausien aikana uudelleen hädässä oleville käyttäjille.

1.9 ETSK toteaa, että julkisen ja yksityisen vesihuollon välillä on perustavanlaatuisen ero ja että molemmista on niin hyviä kuin huonojakin esimerkkejä. Yksityisellä vesihuollolla saattaa olla kuitenkin voiton tavoittelun vuoksi vaikeuksia täyttää palvelun yleisyyttä koskeva perusvaatimus eli se, että se palvelee koko väestöä. ETSK katsoo, että julkinen vesihuolto on paremmassa asemassa voidakseen taata veden ja viemärintäjäjestelmien yleisen saatavuuden kohtuulliseen hintaan ja asianmukaisten laatuvaatimusten mukaisesti sekä ekosysteemien ennallistamisen ja suojelun.

⁽⁴⁾ Täydennetään juomavesidirektiivissä (direktiivi (EU) 2020/2184) säädettyä seuranta.

⁽⁵⁾ EUVL L 435, 23.12.2020, s. 1. [– jäsenvaltioiden on] ”tunnistettava ihmiset, joilla ei ole mahdollisuutta saada tai joilla on rajallinen mahdollisuus saada ihmisten käyttöön tarkoitettua vettä, mukaan lukien heikoimmassa asemassa olevat ja syrjäytyneet ryhmät, sekä syyt tällaiseen saatavuuden puuttumiseen”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020L2184>

⁽⁶⁾ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi yhdyskuntajätevesien käsittelystä (COM(2022) 541 final, 2022/0345 (COD)).

⁽⁷⁾ Ks. myös <https://www.aquapublica.eu/article/news/access-water-and-sanitation-must-be-priority-commission-action-plan-implement-pillar>

1.10 ETSK katsoo, että EU:lla ja kaikilla jäsenvaltioilla olisi oltava ympäristövisio ja niiden olisi laadittava rahoitusohjelmia vedenjakelijoille, jotta voitaisiin vähentää vuotoja ja hävikkiä, jotka kuuluvat vesivarojen hallinnan suurimpiin vitsauksiin. ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita harkitsemaan ja tukemaan uusia ja innovatiivisia teknisiä ratkaisuja vedenpuutteen torjumiseksi. Tällaisia ovat esimerkiksi harmaan veden ja käsitellyn jäteveden käytön lisääminen ja hajautetut pienimuotoiset jätevedenkäsittelylaitokset.

1.11 ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita antamaan julkista rahoitusta infrastruktuurin kehittämiseen. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä vähävaraisiin kiinteistöjen omistajiin ja sosiaalisesti heikommassa asemassa oleviin kaupunki- ja maaseutualueisiin, joilla on pitkittyneitä infrastruktuurin kunnostustarpeita. Perusparannusaallon yhteydessä olisi harkittava vesi- ja sanitaatioinfrastruktuurin kehittämistä. Lisäksi aluesuunnittelussa olisi otettava huomioon ympäristön, talouden ja yhteiskunnan kannalta kestävien vesi- ja sanitaatiopalvelujen tarjoaminen.

1.12 ETSK toteaa, että Euroopassa on lukuisia useille jäsenvaltioille yhteisiä vesistöalueita, ja kehottaa hyväksymään poliittisen ja teknisen hallintokehyksen ja ottamaan kansalaisyhteiskunnan mukaan kaikilla EU:n olemassa olevilla vesistöalueilla (ks. kohdat 6.4 ja 6.5). ETSK ehdottaa, että komissio arvioisi vesienhoidon suorituskykyä ja ottaisi käyttöön poliittisia, teknisiä ja osallistavia mekanismeja sen parantamiseksi. Komission olisi perustettava kaikkia sidosryhmiä edustava vesistöaluenuevosto avustamaan vesistöalueesta vastaavaa viranomaista ja toimimaan välittäjänä valtioiden rajat ylittävissä konflikteissa.

1.13 ETSK suosittaa, että komissio

- sääntelee erittäin paljon vettä vaativia maatalous- ja teollisuushankkeita alajuoksun loppupään ympäristöongelmien ja sosiaalisten ongelmien osalta, kehittää joissakin tapauksissa keinoja luopua niistä asteittain kokonaan sekä pyrkii löytämään ratkaisuja kyseessä oleville yrityksille, työntekijöille ja alueille ja antamaan käyttöön tarvittavat varat tasapainon saavuttamiseksi valituissa ratkaisuissa.
- laatii lainsäädäntöä, jolla varmistetaan minimivirtaama mereen.
- varmistaa, että EU hyväksyy hätäsuunnitelmia, joissa asetetaan etusijalle ihmisten käyttöön tarkoitetun veden saatavuus vedenpuutteen aiheuttamissa kriiseissä.

1.14 ETSK ehdottaa, että EU laatii toimintalinjoja kuluttajien suojelemiseksi ja varmistaa, että kaikilla on mahdollisuus saada turvallista juomavettä kohtuulliseen hintaan ja käyttää asianmukaisia viemärijärjestelmiä. Näihin toimintalinjoihin olisi sisällytettävä eri sidosryhmien (kuluttajat, työntekijät ja yritykset) osallistuminen neuvoo-antaviin elimiin.

1.15 ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita toteuttamaan toimenpiteitä, jotta voidaan lisätä EU:n alueella asuvien tietoisuutta veden arvosta sekä sen merkityksestä, että vesi ja sanitaatio ovat kaikkien saatavilla. Viestinnän ja koulutuksen mahdollisuuksia lisätä tietoisuutta olisi hyödynnettävä, jotta voitaisiin edistää vesi- ja sanitaatiopalvelujen kestävämpää käyttöä⁽⁸⁾. Erityiseksi kohderyhmäksi olisi otettava lapset ja nuoret, sillä he ovat keskeisiä toimijoita vesi- ja sanitaatiopalvelujen tulevassa kestävässä käytössä. Valistuksen olisi kuitenkin katettava kaikki ikäryhmät. Vesiköyhyydestä kärsivien kotitalouksien tapauksessa valistus olisi sisällytettävä niihin muihin toimenpiteisiin, joilla parannetaan kotitalouksien mahdollisuuksia saada laadukkaita ja kohtuuhintaisia vesi- ja sanitaatiopalveluita.

1.16 ETSK korostaa, että EU:n ja jäsenvaltioiden vesipolitiikkojen yhteydessä olisi tehtävä järjestelmällisiä selvityksiä vesialan henkilöstötarpeista, muun muassa tarvittavasta pätevyydestä, työvoiman kehittämisestä sekä työterveyden ja -turvallisuuden hallinnasta. Ne olisi toteutettava yhdessä alan työmarkkinaosapuolten kanssa.

⁽⁸⁾ Kuten korostetaan muun muassa Budapestin vuoden 2016 vesikonferenssin viesteissä ja poliittisissa suosituksissa (https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Letoltheto_dokumentumok) ja Budapestin vuoden 2019 vesikonferenssin vetoumuksessa (https://www.budapestwatersummit.hu/en/Summit/Budapest_Appeal).

2. Johdanto ja lausunnon aiheen rajaaminen

2.1 Vesi on olennainen edellytys kaikilla elämäntiloilla. Se on myös keskeinen osa kestävästä kehityksestä ja välttämätön siviilisaatiomme rauhalle. Ilmastonmuutos on jo pahentanut vesiongelmia, ja näin tulee jatkumaan myös tulevaisuudessa ja vielä laajemmalla mittakaavalla. Makean veden riittämätön saatavuus aiheuttaa yhä enemmän paineita ihmisille, erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille.

2.2 YK:n yleiskokous tunnusti vuonna 2010⁽⁹⁾ erikseen ihmisten oikeuden veteen ja sanitaatioon, ja sitä vahvistettiin vuonna 2023 pidetyssä YK:n vesikonferenssissa⁽¹⁰⁾. YK toteaa myös, että puhdas juomavesi ja sanitaatio ovat olennaisen tärkeitä kaikkien ihmisoikeuksien toteutumiseksi. YK:n kansainvälisesti sovittuihin seitsemääntoista kestävästä kehityksestä tavoitteeseen kuuluu tavoite 6 – ”varmistaa veden saanti ja sanitaatio kaikille”. Näiden maailmanlaajuisen sitoumusten lisäksi Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin periaatteen 20 mukaan ”jokaisella on oikeus laadukkaisiin peruspalveluihin, kuten vesihuoltoon ja puhtaanapitoon”.

2.3 EU on luonut kattavan oikeudellisen ja hallinnollisen kehyksen varmistaa vesivarojensa kestävä hoidon ja on edistynyt sen täytäntöönpanossa⁽¹¹⁾⁽¹²⁾. ETSK on aiemmissa lausunnoissaan kehottanut liittämään vesialan haasteet köyhyydentorjunnan toimenpiteisiin ja köyhyyden poistamisen tavoitteeseen⁽¹³⁾, edistämään veden ja sanitaation saatavuutta elintärkeinä julkisina palveluina kaikille⁽¹⁴⁾ ja helpottamaan haavoittuvassa asemassa olevien sekä eristyksissä olevilla ja epäsuotuisilla tai syrjäisillä maaseutualueilla asuvien ihmisten mahdollisuutta saada juomavettä⁽¹⁵⁾.

2.4 Tässä omaaloitteisessa lausunnossa kiinnitetään huomiota nykyisiin haasteisiin, jotka liittyvät puhtaan veden saatavuuteen ja sanitaatioon. Siinä tarkastellaan myös unioni-, jäsenvaltio- ja paikallistasolla toteutettavia toimenpiteitä sekä järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan roolia vesiköyhyyden ja sen erityisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin ryhmiin kohdistuvien vaikutusten torjunnassa. Lisäksi siinä tarkastellaan keinoja lieventää vesiköyhyyden sosiaalisia, poliittisia ja taloudellisia seurauksia ja vaikutuksia ihmisten terveyteen.

2.5 Vesiköyhyyttä esiintyy EU:ssa, vaikka EU:n tilanne on maailmanlaajuisesti katsoen suhteellisen hyvä. Laadukkaan ja kohtuuhintaisen veden ja sanitaation puute, jota voidaan kutsua vesiköyhyydeksi, on arkipäivää miljoonille EU:n kansalaisille. Toisin sanoen miljoonilla eurooppalaisilla ei ole oikeutta kohtuuhintaiseen ja laadukkaaseen veteen ja sanitaatioon.

2.6 Vesiköyhyydellä on kuitenkin kauaskantoisia sosiaalisia, taloudellisia ja ekologisia seurauksia. Se aiheuttaa muun muassa terveysriskejä yksilö- ja yhteisötasolla, heikentää työllistävyyttä ja paikallista taloutta ja aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä, ympäristön pilaantumista, väestön liikkumista ja muuttoliikettä sekä poliittista epävakautta. Tällaiset seuraukset ovat varsin suhteettomia, kun otetaan huomioon kotitalouksien osuus vedenkäytöstä ja jäteveden tuottamisesta teollisuuteen ja maatalouteen verrattuna. Ensimmäinen onnistunut eurooppalainen kansalaisaloite koskikin veden ja sanitaatiopalvelujen saatavuutta, ja siinä vaadittiin vesi- ja sanitaatiopalvelujen takaamista kaikille EU:ssa, ihmisoikeuksien asettamista markkinoiden etujen edelle vesihuollossa ja EU:lta lisää toimia veden ja sanitaation yleisen saatavuuden varmistamiseksi⁽¹⁶⁾. Vesiköyhyyden torjuminen on välttämätöntä, jotta voidaan saavuttaa komission poliittiset tavoitteet varsinkin, kun otetaan huomioon vihreän kehityksen ohjelma ja sen lupaus siitä, ettei ketään jätetä jälkeen.

2.7 Juomavesidirektiivissä asetetaan jäsenvaltioille velvoite toteuttaa kaikki tarvittavat toimenpiteet, joilla varmistetaan juomaveden saatavuus haavoittuvassa asemassa oleville ja syrjäytyneille ryhmille. Siinä ei kuitenkaan tunnusteta kestävästä kehityksestä tavoitteisiin sisältyvää yleismaailmallista oikeutta turvalliseen juomaveteen ja sanitaatioon. ETSK kehottaa komissiota sisällyttämään tämän tunnustuksen juomavesidirektiiviin seuraavaan tarkistuksen yhteydessä.

⁽⁹⁾ Päätöslauselma 64/292: *Ihmisten oikeus veteen ja sanitaatioon* (2010), https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml

⁽¹⁰⁾ https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-03/Closing%20press%20release_waterconference_FINAL_24Mar.pdf

⁽¹¹⁾ Juomavesidirektiivin uudelleen laatiminen (2018).

⁽¹²⁾ Ehdotus yhdyskuntajätevesien käsittelystä annetun direktiivin tarkistamisesta (2022).

⁽¹³⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vesipoliittikan nivominen muihin EU:n politiikkoihin” (EU:n puheenjohtajavaltion Unkarin pyynnöstä laadittava valmisteleva lausunto) (EUVL C 248, 25.8.2011, s. 43).

⁽¹⁴⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Komission tiedonanto eurooppalaisesta kansalaisaloitteesta ”Vesi on perusoikeus! Vesi kuuluu kaikille, se ei ole kaupallinen hyödyke!” (COM(2014) 177 final) (omaaloitteinen lausunto) (EUVL C 12, 15.1.2015, s. 33).

⁽¹⁵⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadusta (uudelleenlaadittu)” (COM(2017) 753 final – 2017/0332 (COD)) (EUVL C 367, 10.10.2018, s. 107).

⁽¹⁶⁾ <https://right2water.eu/>

2.8 ETSK pitää valitettavana, että saatavilla olevat tiedot ovat rajallisia ja hajanaisia, minkä vuoksi on vaikea saada kattavaa yleiskuvaa ilmiön laajuudesta ja ominaispiirteistä.

3. Laadukkaan veden ja sanitaation saatavuus

3.1 EU:n väestöstä 2,2 prosentilla eli noin 9,8 miljoonalla ihmisellä ei ole asuinpaikassaan mahdollisuutta saada suojatusta vesilähteestä peräisin olevaa, turvallisesti hallinnoitua juomavettä⁽¹⁷⁾. Lisäksi 2 prosenttia eli noin 9,4 miljoonaa ihmistä voi saada perusjuomavesipalveluja vain asuinpaikkansa ulkopuolella⁽¹⁸⁾. Noin 450 000:lla EU:ssa asuvalla ihmisellä ei ole käytettävissään edes perusjuomavesipalveluja⁽¹⁹⁾. EU:ssa on 6,7 miljoonaa ihmistä eli 1,5 prosenttia väestöstä ilman saniteettitiloja, eli heidän kotitaloudessaan ei ole kylpyammetta, suihkua eikä sisä-WC:tä. 84,5 miljoonaa ihmistä eli 19 prosenttia väestöstä ei ole edes toissijaisen jäteveden käsittelyn piirissä⁽²⁰⁾.

3.2 Vesiköyhyys vaikuttaa erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin ja kotitalouksiin.

- Köyhissä kotitalouksissa on kolme kertaa todennäköisempää, ettei käytössä ole saniteettitiloja⁽²¹⁾.
- Sillä, että vesi-, sanitaatio- ja hygieniapalvelujen saaminen on mahdotonta, on monin erin tavoin suhteeton vaikutus naisiin esimerkiksi sen takia, että kodinhoitotyöt ovat useimmiten heidän vastuullaan ja heidän on pidettävä huolta kuukautishygieniastaan.
- Lapsiin kohdistuva vaikutus on suhteeton, sillä he ovat alttiimpia huonosta hygieniasta johtuville seurauksille.
- Myös ihmiset, joilla on jokin vamma tai erityistarpeita, ovat muita alttiimpia vesiköyhyyden seurauksille.
- Asunnottomat, erityisesti kadulla asuvat, kärsivät suuresti vesi-, sanitaatio- ja hygieniapalvelujen puutteesta äärimmäisen asuntoköyhyytensä takia.
- Turvallisen ja kohtuuhintaisen juomaveden ja sanitaation puute koettelee raskaasti Euroopan suurinta etnistä vähemmistöä eli romaneja. Joka kolmas romani asuu asunnossa, jossa ei ole juoksevaa vettä⁽²²⁾, ja vain hieman yli puolella on sisä-WC tai suihku⁽²³⁾. On esimerkkejä siitä, kuinka marginalisoiduilta yhteisöiltä, joissa romanit ovat yliedustettuina, on estetty mahdollisuus saada edes perustuvaa laatua olevia juomavesipalveluja, kun julkiset vesipisteet on suljettu⁽²⁴⁾, ja kuinka nämä yhteisöt joutuvat asumaan alueilla, joilla pohjavedet ovat saastuneet taloudellisen toiminnan takia⁽²⁵⁾.
- Maahanmuuttajat, erityisesti hätämajoituksessa ja epävirallisissa majoituksessa olevat paperittomat muuttajat, voivat olla erityisen alttiita veden, sanitaation ja hygieniapalvelujen heikolle saatavuudelle.
- Kohtuuhintaisen veden ja sanitaation puute voi vaikuttaa haavoittuvassa asemassa olevien kotitalouksien perheyhteyksiin ja aiheuttaa sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia.

⁽¹⁷⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.SMDW.ZS?locations=EU> (viitevuosi: 2020). Niiden ihmisten prosenttiosuus, joilla ei ole asuinpaikassaan mahdollisuutta saada aina tarvittaessa suojatusta vesilähteestä peräisin olevaa juomavettä, joka ei ole ulosteperäisesti ja kemiallisesti saastunutta. Suojattuihin vesilähteisiin kuuluvat muun muassa vesijohdot, porakaivot, suojatut kaivetut kaivot, suojellut lähteet sekä pullovesi ja toimitettu vesi.

⁽¹⁸⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.BASW.ZS?locations=EU> (viitevuosi: 2020). Tämä indikaattori kattaa sekä perusvesipalveluja käyttävät henkilöt että henkilöt, jotka käyttävät turvallisesti hallinnoituja vesipalveluja. Perusjuomavesipalveluilla tarkoitetaan suojatusta vesilähteestä peräisin olevaa juomavettä edellyttäen, että vedenhakuun ei kulu edestakaisella matkalla yli 30 minuuttia. Suojattuihin vesilähteisiin kuuluvat muun muassa vesijohdot, porakaivot, suojatut kaivetut kaivot, suojellut lähteet sekä pullovesi ja toimitettu vesi.

⁽¹⁹⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_06_10/default/table?lang=en, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en

⁽²⁰⁾ Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_06_20/default/table?lang=en, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdho05/default/table?lang=en

⁽²²⁾ <https://fra.europa.eu/en/content/fra-opinions-eu-midis-ii-roma>

⁽²³⁾ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20200918STO87401/roma-what-discrimination-do-they-face-and-what-does-eu-do>

⁽²⁴⁾ http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/thirsting-for-justice-march-2017.pdf

⁽²⁵⁾ <https://eeb.org/wp-content/uploads/2020/04/Pushed-to-the-Wastelands.pdf>

3.3 Alueelliset erot vesi- ja sanitaatioinfrastruktuurissa ovat tärkeä – joskaan ei ainoa – tekijä sosiaalisesti eriarvoisissa mahdollisuuksissa saada käyttöön näitä palveluja. Monilla aloilla infrastruktuuriongelmat ja sosiaaliset ongelmat risteävät. Marginalisoituneet maaseutuyhteisöt voivat olla erityisen heikossa asemassa. Lisäksi huonolaatuinen infrastruktuuri lisää vesiköyhyyttä ja ympäristöongelmia resurssiköyhillä asuinalueilla, missä kunnostustarpeet ovat pitkittyneet.

3.4 Samaan aikaan väestörakenteen muutokset vaikuttavat vesi- ja sanitaatiopalvelujen kysynnän alueelliseen jakautumiseen. Kaupungistuminen lisää vesi- ja sanitaatiopalveluihin kohdistuvaa painetta monilla tiheään asutuilla kaupunkialueilla. Muualla EU:ssa, erityisesti – mutta ei yksinomaan – maaseutualueilla, väestön väheneminen luo haasteita verkkojen toiminnalle.

3.5 Vaikka edellä mainitut, vesi- ja sanitaatiopalvelujen puutteelliseen saantiin liittyvät ongelmat koskevat ensisijaisesti tiettyjä yhteiskuntaryhmiä, vesistressi, toisin sanoen veden kysynnän ja tarjonnan välinen epäsuhde, vaikuttaa jossain muodossa paljon suurempaan osaan EU:n väestöstä – keskimäärin 30 prosenttiin⁽²⁶⁾. Etelä-Euroopassa vakavia vesistressiongelmia on läpi vuoden, muualla Euroopassa vesipulaa esiintyy ajoittain ja paikoittain. Yhteensä 8 miljoonaa ihmistä asuu Euroopassa alueilla, missä kuivuus tai vesistressi on yleistä⁽²⁷⁾. Ilmastonmuutoksen ennustetaan entisestään vähentävän kausittain veden saatavuutta useimmissa osissa Eurooppaa.

3.6 Lisäksi ilmastonmuutos on merkittävä vesistressiin vaikuttava tekijä muuttaessaan veden kiertokulkua ja sademäärien jakautumista ja nostaessaan lämpötiloja, ja sillä on monin eri tavoin suora vaikutus vesi-, sanitaatio- ja hygieniapalveluihin. Kuivuus, lämpötilan nousu ja jopa rankkasateet heikentävät veden saatavuutta ja laatua ja vahingoittavat infrastruktuuria, mikä vaikeuttaa hygieniasta ja sanitaatiosta huolehtimista. Merenpinnan nousu voi vähentää juomaveden saatavuutta tulvien ja meriveden tunkeutumisen takia. Näyttöä on heikosti, erityisesti Euroopasta. Globaalien trendien pohjalta voidaan kuitenkin kohtuudella olettaa, että ilmastonmuutos vaikuttaa suhteettomasti haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin, kotitalouksiin ja yhteisöihin⁽²⁸⁾.

3.7 Kotitalouksien käyttämän veden määrä vaihtelee huomattavasti jäsenvaltiosta riippuen, 77 litrasta 220 litraan päivässä henkeä kohden⁽²⁹⁾. Itä-Euroopan jäsenvaltioissa kulutus on yleensä vähäisempää kuin lännessä, ja Etelä-Euroopan jäsenvaltioista löytyvät suurimmat kuluttajat, vaikka poikkeuksiakin on⁽³⁰⁾.

3.8 Vaikka veden laatu on EU:ssa yleisesti ottaen hyvä, eräillä alueilla on edelleen laatuongelmia, mistä ovat osoituksena joitakin jäsenvaltioita vastaan juomavesidirektiivin noudattamatta jättämisen perusteella käynnistetyt oikeudelliset menettelyt. Lisäksi se, että saatavilla ei ole turvallisesti hallinnoitua juomavettä ja erityisesti perusvesipalveluja, aiheuttaa suuren vaaran juomakelvottoman veden käytöstä.

3.9 Tyytyväisyys juomaveden laatuun on yleensä korkea, vaikka arvio ei ole täysin yksimielinen. Tutkimustiedot 2010-luvun puolivälistä osoittavat, että 82 prosenttia EU:ssa asuvista piti juomaveden laatua asuinalueellaan hyvänä⁽³¹⁾, ja noin 7 prosenttia oli vastakkaista mieltä. Yleinen arvio juomavedestä EU:ssa oli paljon huonompi, sillä vain 27 prosenttia oli samaa mieltä siitä, että EU:ssa on yleisesti hyvin saatavilla terveellistä ja puhdasta vettä.

⁽²⁶⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/water-resources-across-europe-confronting>

⁽²⁷⁾ Ensimmäinen kuuleminen aiheesta "Aika sinisen kehityksen ohjelmalle", 27. helmikuuta 2023.

⁽²⁸⁾ <https://www.preventionweb.net/understanding-disaster-risk/risk-drivers/poverty-inequality>

⁽²⁹⁾ Eureau, *The governance of water services in Europe, 2020* <https://www.eureau.org/resources/publications/5268-the-governance-of-water-services-in-europe-2020-edition-2/file>

⁽³⁰⁾ <https://smartwatermagazine.com/news/locken/water-ranking-europe-2020>

⁽³¹⁾ <https://circabc.europa.eu/sd/a/0070b535-5a6c-4ee4-84ba-6f6eb1682556/Public%20Consultation%20Report.pdf>

3.10 Valtaosa EU:n asukkaista käyttää vesijohtovettä pesuvetenä, henkilökohtaiseen hygieniaan ja ruoanlaittoon, mutta sitä juomavetenä käyttävien osuus on hieman pienempi. 2010-luvun puolivälissä yli 90 prosenttia ilmoitti käyttävänsä vesijohtovettä ruoanlaittoon, mutta vain 55 prosenttia ilmoitti käyttävänsä sitä aina suoraan juomavetenä, ja 10 prosenttia ilmoitti juovansa vesijohtovettä suodattamisen jälkeen.

3.11 Vesi on viime vuosikymmeninä pikku hiljaa hyödykkeistetty, ja vesi- ja sanitaatiopalvelut ovat läpikäyneet yksityistämisen- ja finansialisaatioprosessin. Viime vuosina nämä prosessit on kyseenalaistettu, ja on jo esimerkkejä kunnista, jotka ovat ottaneet vesipalvelut takaisin haltuunsa. Vesi on elintärkeää elämälle, yhteishyödyke ja ihmisoikeus. ETSK katsookin, että vesi- ja sanitaatiopalveluja olisi yleishyödyllisinä palveluina säädeltävä selkeästi siten, että taataan palveluvelvoitteet, jotta voidaan varmistaa riittävän laadukas ja kohtuuhintainen yleinen vesi- ja jätevesihuolto. Komission olisi säilytettävä käyttöoikeussopimusdirektiivissä (2014/23/EU) ⁽³²⁾ vettä ja jätevettä koskevat poikkeukset, jotka perustuvat onnistuneeseen lopputulokseen johtaneeseen eurooppalaiseen kansalaisaloitteeseen ”Vesi on perusoikeus”. ETSK suosittelee, että komissio jättää vesipalvelut sisämarkkinasääntöjen soveltamisalan ulkopuolelle.

4. Kohtuuhintaisuus

4.1 Vesi- ja sanitaatiopalvelujen kohtuuhintaisuus on EU:ssa asuville yhä suurempi huolenaihe muun muassa energian hinnan viimeaikaisen nousun vuoksi, ja näihin palveluihin liittyvien menojen odotetaan kasvavan. Vaikka vesi- ja sanitaatiopalvelujen kustannukset eivät yleisesti ottaen muodosta kohtuutonta rasitetta kotitalouksille, rasite on usein suuri pienituloisille kotitalouksille. Niiden kotitalouksien määrä, jotka kärsivät tästä, on todennäköisesti kasvamassa. Kun kynnysarvoksi asetetaan 3 prosenttia käytettävissä olevista tuloista, 13 EU-maassa köyhimmällä 5 prosentilla on ongelmia selviytyä vesi- ja sanitaatiopalvelujen maksuista, ja joissakin maissa tämä koskee myös köyhintä 10:tä prosenttia ⁽³³⁾. Kohtuuhintaisuuteen liittyvien ongelmien mittaaminen tällä tavalla voi olla kuitenkin kyseenalaista, se saattaa olla vaikeaa, eikä se välttämättä paljasta ongelman koko laajuutta, sillä siinä ei oteta huomioon kotitalouksia, joiden kulutus on alhaisempaa, eikä myöskään veden hinnoittelueroja ⁽³⁴⁾ eikä kotitalouksien suhteellista tulotilannetta.

4.2 Vesi- ja sanitaatiopalvelujen hinnoissa on suuria alueellisia eroja maiden välillä ja niiden sisällä ⁽³⁵⁾, ja yksityiskohtaisten tilastotietojen puuttuessa kattavan yleiskuvan muodostaminen on mahdotonta. Maaseutualueiden jakeluverkoille on kuitenkin ominaista se, että ne ovat pidempiä ja niiden toimintakustannukset ovat korkeammat, mikä nostaa hintoja.

4.3 Haavoittuvassa asemassa olevat kotitaloudet voivat olla helpommin alttiina kohtuuhintaisuuteen liittyville ongelmille pienituloisuuden lisäksi myös huonon laadun ja tehottomampien laitteiden vuoksi sekä siksi, että kotona vietetään enemmän aikaa. Vaikutukset kohdistuvat suhteettomasti syrjäytyneisiin naisiin, lapsiin ja nuoriin sekä työttömiin.

4.4 Vaikka nykyiset kohtuuhintaisuusongelmat edellyttävät kohdennettuja ja tehokkaita sosiaalisia toimenpiteitä, tällä hetkellä ei ole mahdollista saada kattavaa kuvaa EU:n jäsenvaltioiden toimenpiteistä kohtuuhintaisuuteen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Tämä pätee myös haavoittuvassa asemassa olevia kuluttajia koskeviin toimenpiteisiin. Myöskään palvelun keskeytymisen mahdollisuudesta – tai sen puuttumisesta – ja vähimmäispalvelusta ei ole saatavilla kattavaa kuvaa. Joistakin maista on kuitenkin saatavilla osittaista tietoa ⁽³⁶⁾, joka osoittaa, että kohtuuhintaisuuteen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi on käytössä monenlaisia toimenpiteitä.

4.5 Vesipuidedirektiivissä on syvennetty saastuttaja maksaa -periaatteen käsitettä asettamalla tavoitteeksi, että kustannukset katetaan kokonaisuudessaan ekosysteemien terveyden varmistamiseksi. Tämän periaatteen noudattaminen on kuitenkin ristiriidassa sen periaatteen kanssa, jonka mukaan korkealaatuista juomavettä on oltava yleisesti saatavilla kohtuulliseen hintaan, ja sillä on käytännössä vakavia sosiaalisia seurauksia. Se lisää erityisesti eriarvoisuutta, sillä

⁽³²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/23/EU, annettu 26 päivänä helmikuuta 2014, käyttöoikeussopimusten tekemisestä (EUVL L 94, 28.3.2014, s. 1).

⁽³³⁾ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/blue_deal_fiasconaro.pdf

⁽³⁴⁾ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e1b8a4b6-en/index.html?itemId=/content/component/e1b8a4b6-en>

⁽³⁵⁾ <https://www.eureau.org/resources/publications/eureau-publications/5824-europe-s-water-in-figures-2021/file>

⁽³⁶⁾ <https://www.wareg.org/documents/affordability-in-european-water-systems/>, <https://www.oecd.org/env/resources/15425332.pdf>

köyhimmät väestöryhmät joutuvat joko maksamaan suhteellisesti korkeampia hintoja tai heidän kohdallaan ei noudateta edellä esitettyä periaatetta. ETSK katsoo, että laadukkaan ja kohtuuhintaisen juomaveden yleisen saatavuuden periaatteella olisi oltava keskeinen asema ja se olisi otettava huomioon saastuttaja maksaa -periaatteen ja kustannusten täysimääräisen kattamisen periaatteen taustalla olevien ympäristönäkökohtien rinnalla.

4.6 Jotta voidaan kunnioittaa ihmisten oikeutta veteen, suojella ekosysteemejä ja ottaa huomioon sosiaaliset seikat, veden hinnoittelurakenne on tärkeä tekijä kohtuuhintaisuuden, tehokkuuden, oikeudenmukaisuuden ja vesiensuojelun kannalta. Tätä tarkoitusta varten on erilaisia hinnoittelurakenteita, esimerkiksi rakenne ⁽³⁷⁾, jota turvallista juomavettä ja sanitaatiota koskevia ihmisoikeuksia käsittelevä erityisraporttija ehdotti YK:n 76. yleiskokouksessa ⁽³⁸⁾.

5. Kestävyys

5.1 Tässä lausunnossa ei käsitellä ympäristöongelmia, kuten meriveden tunkeutumista tai saastumista, jotka saattavat aiheuttaa viime kädessä sosiaalisia ongelmia. Painopisteenä on ihmisten toiminta, joka johtaa liikakäyttöön ja aiheuttaa ristiriitoja käytössä. Tunnetuin näistä ongelmista on se, että yhden käyttö estää toista käyttämästä vettä. EU:n ja jäsenvaltioiden lainsäädännössä tämä pyritään ratkaisemaan vesienhoidolla ⁽³⁹⁾, jonka täytäntöönpano ja saavutukset ovat olleet vaihtelevia eri puolilla Eurooppaa.

5.2 Liikakäyttö lisää vedenpuutetta ja heikentää veden ja palvelun laatua. Veden laadun heikkeneminen lisää kuitenkin myös sen puutetta. Se ei vähennä itsessään vesimäärää, mutta se vähentää kaikkiin tarkoituksiin soveltuvan veden määrää tai ainakin nostaa niiden varojen määrää, jotka tarvitaan, jotta veden laatu saadaan hyväksyttävälle tasolle. Liikakäytön ongelman ratkaisemiseksi olisi keskityttävä syihin eikä seurauksiin, joita käsiteltiin edellisessä kohdassa. Liikakäyttö aiheuttaa ympäristöongelmia, jotka puolestaan johtavat sosiaalisiin ongelmiin, sillä ihmisen toiminta on riippuvaista ekosysteemeistä, erityisesti terveistä ekosysteemeistä.

5.3 Erityisenä kehittymässä olevana ongelmana ovat erittäin paljon vettä vaativat maatalous- ja teollisuushankkeet vesipulasta kärsivillä alueilla: nämä hankkeet ovat mahdollisia vain, kun vettä siirretään vesistöalueelta toiselle ja pintavesiä liikakäytetään, mikä aiheuttaa ekologisia ja sosiaalisia ongelmia alajuoksulla. Esimerkiksi joen liiallinen hyväksikäyttö johtaa mereen päätyvien sedimenttien ja ravinteiden vähenemiseen, rannikkoalueiden huonontumiseen ja kalakantojen vähenemiseen. Kaiken kaikkiaan liikakäyttö köyhdyttää ekosysteemejä, mikä vaikuttaa eniten haavoittuvimmassa asemassa oleviin väestöryhmiin.

5.4 Kalastuksen väheneminen ja mahdollisesti myös merimatkailun väheneminen aiheuttavat sosiaalisia ongelmia. Vaikka rannikoiden tilan heikentymisen ongelmia voidaan lieventää suurilla investoinneilla, joilla tuetaan matkailutoimintaa, samaa ei voida sanoa kalakannoista. Toisaalta, jos EU antaa lainsäädäntöä ylihdyntävien hankkeiden lopettamiseksi, sillä on ongelmana näin työttömäksi jäävät työntekijät.

5.5 Vuodot ja hävikki ⁽⁴⁰⁾ eivät ole liikakäyttöä, mutta ne ovat tehotonta ja kestäväntöntä veden käyttöä. Tämä ongelma edellyttää kuitenkin yhtenäistä visiota. Ihmisten käyttöön tarkoitettun veden jakelijat näkevät vuodot ja hävikin pääasiassa taloudellisena kysymyksenä ⁽⁴¹⁾. Vuotoihin ja hävikkiin puututaan vasta, kun niistä aiheutuu enemmän kustannuksia kuin niiden korjaamisesta. Yleensä tämä piste saavutetaan, kun ne ovat 15 prosentin tasolla ⁽⁴²⁾. Toisenlainenkin visio on mahdollinen, ja nyt, kun vedestä on yhä enemmän puutetta, se on myös tarpeen, eli toimiin olisi ryhdyttävä jo ennen 15 prosentin kynnyksarvoa.

⁽³⁷⁾ Hän ehdotti porrastettua hinnoittelua: Ensimmäisessä kategoriassa hinnat olisivat kohtuulliset, tai tietyissä olosuhteissa palvelu olisi jopa ilmaista, jolloin voitaisiin kunnioittaa ihmisten oikeutta veteen. Toisessa kategoriassa hinnat olisivat tasolla, jolla voidaan kattaa kustannukset. Kolmannessa kategoriassa hinnat olisivat paljon korkeammat, jolloin luksuskäytöstä voitaisiin tukea peruskäyttöä ja välttää liikakäyttöä. ETSK katsoo, että kunkin jäsenvaltion tai jopa kunkin vesi- ja sanitaatiopalvelun tarjoajan olisi määriteltävä itse eri kategorioiden hinnastot.

⁽³⁸⁾ *Risks and impacts of the commodification and financialisation of water on the human rights to safe drinking water and sanitation*, turvallista juomavettä ja sanitaatiota koskevia ihmisoikeuksia käsittelevän erityisraporttijan Pedro Arrojo Agudon YK:n 76. yleiskokoukselle esittämä raportti A/76/159.

⁽³⁹⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY, annettu 23 lokakuuta 2000, yhteisön vesipolitiikan puiteista (vesipuitedirektiivi) (EYVL L 327, 22.12.2000, s. 1).

⁽⁴⁰⁾ Vuodot ja hävikki tarkoittavat yleisesti vettä, joka on hävinnyt fyysisesti ja jota ei ole laskutettu. On kuitenkin otettava huomioon, että osan vedestä saa jättää laskuttamatta. Lisätietoa löytyy vesitaseesta.

⁽⁴¹⁾ Tässä kohdassa hävikillä ei tarkoiteta sallittua laskuttamatonta käyttöä.

⁽⁴²⁾ Tämä on Portugalissa käytössä oleva tavanomainen tavoitetaso. Muissa EU-maissa on erilaisia tavoitetasoja, mutta luvulla itsessään ei ole merkitystä esitetyn ajatuksen kannalta.

6. Hallinto

6.1 ETSK toteaa, että vedenjakelu ja sanitaatio kuuluvat maailmanlaajuisesti kuntien toimivaltaan ja että erityyppiset jakelijat (yritykset tai kunnalliset palvelut) palvelevat yhtä tai useampaa kuntaa. Lisäksi Euroopan unionissa ja muualla maailmassa valtaosa ihmisistä on julkisten vesiyhtiöiden palvelujen piirissä. Vedenjakelijoiden erilaisten muotojen lisäksi on myös erotettava toisistaan julkinen ja yksityinen vesihuolto. Kussakin niissä on erilaisia tapoja hoitaa vesihuoltoa. Sekä julkisesta että yksityisesti vesihuollosta on niin hyviä kuin huonojakin esimerkkejä. Voiton tavoitteluun keskittyvällä yksityisellä vesihuollolla voi kuitenkin olla vaikeuksia täyttää yleispalvelua koskevat vaatimukset, kun taas julkinen vesihuolto on paremmassa asemassa voidakseen saavuttaa ne tehokkaasti, kohtuulliseen hintaan ja riittävän laadukasta palvelua tarjoten. ETSK toteaa, että tätä päätelmää tukevat esimerkit vesi- ja sanitaatiopalvelujen uudelleenorganisoinnista kahden viime vuosikymmenen aikana.

6.2 Palvelun laadun, kohtuuhintaisuuden ja yleispalvelun varmistamiseksi kaikkien sidosryhmien osallistuminen hallinto- ja sääntelyelimiin on paras tapa pitää vedenjakelu ja sanitaatio kestävä kehityksen tavoitteen 6 tasalla tilanteessa, jossa puute kasvaa ja hinnat nousevat. Vedenjakelun alalla onnistunut esimerkki osallistavasta hallinnosta löytyy Córdobasta, jossa sidosryhmät osallistuvat kunnallisen EMACSA-yhtiön hallitukseen⁽⁴³⁾. Sen sijaan, että sääntelyelimiä johtaa yksi henkilö, niillä olisi oltava sääntelyn tehostamiseksi hallintoneuvosto, johon sidosryhmät osallistuvat.

6.3 Kansainväliset joet ja vesistöt voivat aiheuttaa jännitteitä ja viime kädessä valtioiden välisiä konflikteja jopa EU:n sisällä. ETSK katsoo ja ehdottaa, että EU:n olisi osallistuttava useiden jäsenvaltioiden alueelle ulottuvien vesialueiden hoitoon, määriteltävä yleiset periaatteet ja konkreettiset tavoitteet ja huolehdittava pätevistä seurannasta, sillä näin voidaan parhaiten edistää vesienhoitoa tilanteessa, jossa vedestä on puutetta, mikä aiheuttaa erilaisia kriisejä.

6.4 Nykyinen vesihallintomalli (hajanaisuus ja hierarkkisten valvontaelinten puute sekä byrokraattinen läpinäkymättömyys) on tehoton. Vesiekosysteemeille, erityisesti niille, joissa on mukana useita jäsenvaltioita, on löydettävä pikaisesti uusi hallintomalli. Vesialalla on lukuisia viranomaisia, jotka ovat vastuussa veden kiertokulun eri vaiheista, joiden visiot ja tavoitteet ovat keskenään ristiriitaisia ja joiden vastuualueet ovat toisinaan päällekkäisiä. ETSK ehdottaa komissiolle, että luodaan vesistöalueiden hallintokehys, johon kuuluu vesistöalueen poliittisia ja teknisiä elimiä, jotta voidaan varmistaa mahdollisimman tehokkaasti yleinen poliittinen ohjaus ja tekninen hallinto sekä kaikkien sidosryhmien osallistuminen todellisten osallistumismekanismien avulla.

6.5 ETSK ehdottaa erityisesti demokraattista ja avointa hallintomallia, joka on sekä poliittinen että tekninen ja jonka tavoitteena on panna täytäntöön periaate siitä, että kaikilla on oltava mahdollisuus saada laadukasta ja kohtuuhintaista juomavettä. ETSK ehdottaa, että perustetaan hallintokomiteoita, joissa on jäseniä kaikista asianomaisista maista ja joiden tehtävänä on huolehtia poliittisesta hallinnosta ja ratkaista mahdolliset maiden väliset eturistiriidat. Näitä vesistöalueiden hallintokomiteoita olisi oltava avustamassa tekninen asiantuntijakomitea, ja niiden olisi huolehdittava vesistöalueiden teknisestä hallinnoinnista. Hallintokomitean olisi vahvistettava julkisesti ja tiukasti vastuuhierarkia sen ja vesistöalueeseen kuuluvissa maissa olevien eri tahojen välillä, jotta vastuualueet olisivat yhteensopivia eikä niiden välillä olisi sekaannusta. Vesistöalueen hallintokomitean rinnalla olisi oltava neuvoa-antava hallintoneuvosto. Neuvosto koostuisi kansalaisyhteiskunnan organisaatioista, erityisesti ympäristö-, ilmasto- ja kuluttajajärjestöistä sekä työmarkkinaosapuolista, ja sen tehtävänä olisi käydä jäseneltyä vuoropuhelua hallintokomitean kanssa ja auttaa ratkaisemaan mahdollisia eturistiriitoja.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

⁽⁴³⁾ Enrique Ortega de Miguel ja Andrés Sanz Mulas, "Water Management in Córdoba (Spain): A Participative, efficient and Effective Public Model", *Reclaiming Public Water*, TNI ed., 2005.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kohderyhmien osallistaminen ja kansalaispaneelien työn tulosten tehokas hyödyntäminen”**(omaaloitteinen lausunto)**

(2023/C 349/11)

Esittelijä: **Christophe QUAREZ**

Lausuntopyyntö	omaaloitteinen lausunto, 23.1.2023
Komitean täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta omaaloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	työllisyys, sosiaalasiat, kansalaisuus
Hyväksyminen jaostossa	21.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	780
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	163/4/8

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) muistuttaa, että osallistava demokratia voi vain täydentää edustuksellista demokratiaa, joka on edelleen poliittisen järjestelmämme peruspilari, ja katsoo, että politiikkaa kohtaan tunnetun luottamuksen lujittaminen edellyttää demokratian toiminnan jatkuvaa parantamista EU:ssa. On kehitettävä etenkin kansalaisille tarkoitettuja osallistavia ja keskusteluun perustuvia välineitä nykyisen unionitason välineistön pohjalta. Komitea tähdentää tässä yhteydessä, että tuhansia jäseniä edustavan järjestön esittämän näkemyksen tulee painaa vaakakupissa huomattavasti enemmän kuin yksittäisen kansalaisen mielipitteen.

1.2 Kaikissa jäsenvaltioissa on saatu digitaalisten välineiden kehityksen myötä kokemuksia osallistavasta demokratiasta kansalaispaneelissa. Aluksi kansalaispaneelissa käsiteltiin vain paikallisia tai alueellisia kysymyksiä, mutta vähitellen ne ovat alkaneet osallistua julkisiin keskusteluihin kaikilla politiikanaloilla. Esimerkkeinä voidaan mainita kansalaispaneelit Irlannissa (tasa-arvoinen avioliitto sekä abortti) ja Ranskassa (kansalaisten ilmastopimus) sekä Euroopan tulevaisuuskonferenssi.

1.3 ETSK:lla on järjestäytyneen ja edustavan kansalaisyhteiskunnan työssijana asiantuntemusta näistä kysymyksistä, ja se toimii ainutlaatuisena ja pysyvänä kansalaisvuoropuhelun foorumina, jossa muotoillaan ratkaisuehdotuksia eri sidosryhmien yhteisymmärryksen pohjalta. Näin ollen sillä olisi oltava keskeinen rooli osallistavien välineiden kehittämisessä.

1.4 ETSK:n tulee olla järjestäytyneen ja edustavan kansalaisyhteiskunnan vakiintuneena institutionaalisenä edustajana keskeisellä sijalla, kun osallistavaa demokratiaa pyritään vahvistamaan EU:n toimielimissä. ETSK ehdottaakin, että pohditaan kokeilujen pohjalta, mitä osallistavia välineitä, esimerkiksi kansalaispaneeleja tai muita vastaavia, se voi hyödyntää neuvoo-antavassa työssään. ETSK:n työjärjestystä on tarvittaessa muokattava tämän huomioon ottamiseksi.

1.5 ETSK voisi näiden pohdintojen yhteydessä tarkastella uutta rooliaan, joka liittyy asiantuntemuksen kehittämiseen kaikissa kansalaisten osallistumisesta ja osallistavaa demokratiaa koskevista asioissa. ETSK:n työvaliokunta voisi erityisesti tehdä päätöksiä esimerkiksi siitä, kuinka laajasti ja miten kansalaispaneelit osallistetaan komitean työskentelyyn ja mistä aiheista niitä kuullaan. ETSK:n mielestä on tarkoituksenmukaista harkita erityisen työryhmän perustamista tarvittavien menettelyjen laatimista varten komitean työvaliokunnan keskustelujen ja päätösten pohjalta, mikäli määrärahatilanne sallii⁽¹⁾. Työryhmä voisi käsitellä muun muassa seuraavia kysymyksiä:

— menettely kansalaispaneelien osallistamiseksi ETSK:n työskentelyyn

(1) Kuten todetaan ETSK:n tutkimuksessa ”ETSK osallistavan demokratian edistäjänä ja takaajana myös kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja kansalaispaneelien jäsennellyssä vuoropuhelussa” (2023), kaikille osallistavaan demokratiaan liittyville ETSK:n toiminnan uusille muodoille olisi annettava aikaa, resursseja ja huomiota, joita ne tarvitsevat ollakseen vaikuttavia.

- kansalaispaneelien kuulemisaiheita koskevien kriteerien määrittely; kriteereillä tulee varmistaa, että kuulemisissa käsitellään yhteiskunnallisesti laajemmin kiinnostavia horisontaalisia kysymyksiä
- tarvittavien määrärahojen ja henkilöresurssien järjestäminen
- arvontoja ja digitaalista alustaa koskevat periaatteet
- menettelytavat ja organisointimalli sen varmistamiseksi, että kansalaispaneelit ja ETSK:n jäsenet voivat käydä tuloksellisia keskusteluja
- sen määrittely, miten kuulemisten tulokset otetaan huomioon ETSK:n lausunnoissa
- kokeiluvaiheen toimintakehys ja aikataulu.

1.6 ETSK pitää erityisen tärkeänä, että sen työhön osallistuvissa kansalaispaneeleissa voidaan käydä keskusteluja. Näin ne täydentävät EU:n nykyisiä osallistavia välineitä.

2. Demokratiaa on uudistettava

2.1 Lähes kaikki eurooppalaiset yhteiskunnat ovat edustuksellisia demokraattisia järjestelmiä. Ne ovat edustuksellisia, sillä vallankäyttäjät parlamenttiin mutta myös presidentin tehtävään valitaan pääasiassa yleisillä välittömillä vaaleilla.

2.2 Vuosituhannen vaihteen jälkeistä aikaa on leimannut Euroopassa kasvava luottamuspuola poliittisia päättäjiä ja heidän toimintaansa kohtaan, ja sen syvyys vaihtelee maittain. Brexit, eurooppalaisten demokratioiden vaikeudet vastata covid-19-pandemiaan yhtenä rintamana, Indignados-mielenosoitukset ja keltaliivien protestiliike, jotka eivät piittaa virallisista demokraattisen ilmaisun kanavista, sekä autoritaaristen populististen liikkeiden nousu ovat osoitus niin vanhojen kuin uusienkin demokratioiden ilmeisestä heikkenemisestä. Lisäksi uuden teknologian vallankumous on kannustanut luopumaan välikäsistä ja säännellyistä poliittisista suhteista.

2.3 Demokratian uumoiltua taantumista voidaan mitata Euroopan demokraattisen legitiimiyden kriisin näkökulmasta seuraavilla kolmella objektiivisella indikaattorilla: nukkuvien puolueen kasvu, äänestyskäyttäytymisen epävakautuminen ja poliittisten puolueiden jäsenmäärän pieneneminen. Näiden objektiivisten indikaattorien lisäksi on olemassa subjektiivisia mittareita, kuten luottamuksen heikkeneminen julkisiin instituutioihin.

2.4 ETSK katsookin, että politiikkaa kohtaan tunnetun luottamuksen lujittaminen edellyttää demokraattisten mekanismien parantamista. Tämä tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että edustukselliseen demokratiaan, joka on poliittisen järjestelmämme peruspilari, on saatava uutta puhtia.

2.5 Lisäksi osallistavien tai keskusteluun perustuvien välineiden avulla voidaan vahvistaa yhteyttä edustajien ja edustettujen välillä ja huolehtia siitä, että molemmat osapuolet täyttävät velvollisuutensa.

2.6 ETSK muistuttaa, että edustuksellisessa demokratiassa jokaisella kansalaisella on vapaus osallistua liittymällä valitsemaansa poliittiseen puolueeseen, ammattiliittoon tai yhdistykseen. Tämä vapaus on demokraattisen järjestelmän tärkein tae.

3. Kansalaisten osallistumisen virallistamisen tarve

3.1 Osallistavien järjestelmien määrä on kasvanut Euroopassa räjähdysmäisesti. Kokeiluja on toteutettu tuhansia – ensin paikallis- tai aluetasolla osallistavien talousarvioiden yhteydessä ja sen jälkeen ympäristöön liittyvistä, yhteiskunnallisista tai institutionaalisisista aiheista alue- tai jäsenvaltiotasolla.

3.2 Monien maiden laeissa ja asetuksissa on vahvistettu paikallisten vuoropuhelurakenteiden lisäksi myös innovatiivisempia keinoja.

3.3 Esimerkiksi Belgiassa on juuri säädetty lailla arpomalla valituista kansalaisista koostuvien pysyvien neuvostojen perustamisesta Brysseliin. Irlannissa puolestaan järjestetään toisinaan kansalaiskokouksia kansanäänestysten yhteydessä ja on laillistettu niiden myötävaikutuksella tasa-arvoinen avioliitto sekä abortti. Ranskassa taas on järjestetty kansalaiskokouksia, joissa on käsitelty ilmastoon ja elämän loppuvaiheeseen liittyviä kysymyksiä.

3.4 Euroopan tasolla tähän mennessä suurin osallistavan ja keskusteleavan demokratian tapahtuma on ollut Euroopan tulevaisuuskonferenssi, jonka yhteydessä järjestettiin neljä eurooppalaista kansalaispaneelia, joissa kansalaiset pohtivat yhdessä, mitä he haluavat tulevaisuudessa Euroopan unionilta. ETSK osallistui virallisesti tähän aloitteeseen. Komitea pitää ilahduttavana, että kyseistä pilottihanketta arvioidaan perusteellisesti, jotta siitä voidaan ottaa oppia mahdollisten tulevien aloitteiden parantamiseksi.

3.5 ETSK pitää erityisen valitettavana, ettei konferenssi ollut jäsenvaltioissa tarpeeksi paljon esillä, että kiinnostus sitä kohtaan oli laimeaa ja että sen tavoitteista oli epäselvyyttä.

3.6 Euroopan tulevaisuuskonferenssin loppuraportissa ⁽²⁾ esitetyissä kansalaisille tiedottamista ja kansalaisten osallistumista koskevassa suosituksessa 36 ja EU:n päätöksentekoprosessia koskevassa suosituksessa 39 annetaan ETSK:lle selkeä tehtävä vahvistaa rakenteellisesti institutionaalista rooliaan osallistavan demokratian edistäjänä ja takaajana esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja kansalaispaneelien kanssa käytävässä jäsennellyssä vuoropuhelussa. Toimielin-näkökulmasta tarkasteltuna ETSK:lla on erinomaiset edellytykset osallistua osallistavan demokratian lujittamiseen johdonmukaisen ja kokonaisvaltaisen toiminnan avulla.

3.7 EU:ssa on jo käytössä joukko pitkälle kehittyneitä unionitason osallistumisvälineitä. Niihin kuuluvat muun muassa Euroopan parlamentin vaalit, kansalaiskeskustelut ja eurooppalainen kansalaisaloite, Euroopan parlamentille esitettävät vetoamukset ja mahdollisuus tehdä kantelu Euroopan oikeusasiamiehelle. Lisäksi komissio järjestää lainsäädäntöaloitteita valmistellessaan julkisia kuulemisia, joiden tarkoituksena on antaa sidosryhmille – myös kansalaisille – tilaisuus ilmaista mielipiteensä tietyistä aiheista. Julkiset kuulemiset perustuvat parempaa sääntelyä koskeviin komission suuntaviivoihin, ja ne järjestetään komission Kerro mielipiteesi -sivuston kautta.

3.8 Vuonna 2012 perustettu **eurooppalainen kansalaisaloite** on yksi osallistavan demokratian tärkeimmistä innovaatioista EU:n tasolla. Aloitteen avulla kansalaiset voivat saattaa haluamansa asian EU:n lainsäädäntöelinten asialistalle.

3.9 Niillä neljällä eurooppalaisella kansalaisaloitteella, jotka ovat onnistuneet keräämään Euroopan komission vastausta varten vaaditut miljoona allekirjoitusta, on kuitenkin ollut toistaiseksi suhteellisen vähän vaikutusta: lainsäädäntöehdotuksia on hyväksytty "Vesi on perusoikeus"- ja "Kielletään glyfosaatti" -aloitteiden johdosta, ja vuonna 2023 on määrä esittää ehdotus kaikkien eläinten häkkikasvatuskiiellosta. ETSK katsoo, että eurooppalainen kansalaisaloite ei täysin vastaa odotuksia, minkä vuoksi sitä olisi epäilemättä uudistettava. ETSK:n olisi voitava osallistua tähän.

3.10 Digitaaliset alustat ovat edistäneet kansalaisten osallistumista. Internet on mahdollistanut kansalaisyhteiskunnan laajan osallistumisen, ja sen myötävaikutuksella mukaan on saatu erityisesti nuoret ja muita sellaisia ihmisryhmiä, jotka eivät ole aikaisemmin juuri osallistuneet tällaiseen vaikuttamiseen.

3.11 Vaikka digitaalisuus helpottaa ja laajentaa osallistumista, sillä on myös rajoituksensa. Verkkokuulemisten kautta saadaan koottua näkemyksiä eri tahoilta, mutta ne eivät aina mahdollista aitoa keskustelua.

3.12 Kestävähajusten uusien kansalaispaneelien perustaminen edellyttää sitä, että merkittävä osa toiminnasta tapahtuu verkossa. Tämä on keskeinen tekijä kansainvälisissä keskusteluissa, joihin on tarkoitus saada mukaan mahdollisimman suuri joukko kansalaisia. Euroopan tulevaisuuskonferenssin monikielisestä foorumista saatujen kokemusten ja opetusten pohjalta ETSK ehdottaakin parannetun monikielisen verkkoalustan tai mobiilisovelluksen käyttöönottoa. Tällöin osallistujia voisi olla huomattavasti enemmän kuin kasvokkain järjestettävissä tapahtumissa, edellyttäen että verkkotyökalu on suunniteltu niin, että se on mahdollisimman monen kansalaisen käytettävissä. Kasvokkain järjestettävät tapahtumat ovat vatedeskin tärkeä verkkokuulemisia täydentävä väline, mutta niiden määrä olisi pidettävä kohtuullisena ja ne olisi kohdennettava tarkoin laajalti kiinnostaviin ajankohtaisaiheisiin. Esitetynlaisen huippuluokan digitaalisen alustan luomiseen olisi osoitettava riittävät resurssit ⁽³⁾.

3.13 ETSK pitää tarpeellisena pohtia kansalaisten julkiseen keskusteluun osallistumisen yhteydessä kysymystä edustavuudesta ja asiantuntemuksesta. Onko tuhansia jäseniä edustavan järjestön esittämä näkemys samanarvoinen kuin yksittäisen kansalaisen mielipide?

3.14 ETSK muistuttaa, että sen lausuntojen ja suositusten lisäarvo perustuu järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden välillä muodostettavaan yhteisymmärrykseen ja erilaisten yhteiskunnallisten organisaatioiden eriävien intressien yhteensovittamiseen.

⁽²⁾ Raportti Euroopan tulevaisuuskonferenssin lopullisista tuloksista.

⁽³⁾ Kuten todetaan ETSK:n tutkimuksessa "ETSK osallistavan demokratian edistäjänä ja takaajana myös kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja kansalaispaneelien jäsennellyssä vuoropuhelussa" (2023), digitalisaation tarve on ilmeinen, mutta siitä huolimatta resursseja olisi osoitettava myös fyysisistä osallistumista varten.

3.15 Kansalaisten kuulemisen tarkoitus on määriteltävä selkeästi. ETSK:n mielestä on olennaisen tärkeää selventää heti alussa, miten pyydyt kannanotot on tarkoitus ottaa huomioon päätöksentekoprosessissa.

3.16 Kaikki aidot kansalaisvuoropuhelut edellyttävät palautemekanismeja niiden legitimiuden varmistamiseksi. Onkin hyvin tärkeää, että Euroopan komissio luo välineen, jonka avulla kansalaisten esittämien suositusten vaikutusta voidaan seurata. Tätä tarkoitusta varten olisi laadittava politiikkasuositusten tulostaulu ja hyödynnettävä sitä ehdotusten jatkotoimista päätettäessä, kuten Euroopan talous- ja sosiaalikomitea pyysi Euroopan tulevaisuuskonferenssissa.

3.17 ETSK olisi nähtävä tärkeänä kanavana, jonka kautta voidaan kuroa umpeen EU:n demokratiavajetta ja etäisyyttä kansalaisista sekä edistää eurooppalaisen poliittisen identiteetin muodostumista kansalaisille.

4. Euroopan talous- ja sosiaalikomitean rooli kansalaisten kuulemisen järjestämisessä

4.1 Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 11 artiklan määräystä avoimen ja säännöllisen vuoropuhelun käymisestä etujärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa olisi noudatettava tinkimättä kaikilla EU-politiikan aloilla.

4.2 ETSK on vuosien mittaan vahvistanut kansalaisaloitteiden asemaa ja näkyvyyttä toimielinten päivittäisessä työssä. ETSK on järjestänyt kansalaisaloitteen käyttöönotosta lähtien vuosittain korkean tason konferenssin eurooppalaisen kansalaisaloitteen päivän yhteydessä. Komiteaan on perustettu kansalaisaloitetta käsittelevä väliaikainen ryhmä ohjaamaan kansalaisaloitteisiin liittyvää toimintaa ja seuraamaan alan kehitystä.

4.3 ETSK jakaa myös tietoa kansalaisten oikeuksista. Komitean suurilevikkisimmästä julkaisusta ”Eurooppalaisen demokratiapassi” on tullut suuren yleisön suosima tietolähde, ja sitä esitellään ja hyödynnetään erilaisissa EU:n toimielinten ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden järjestämissä tapahtumissa.

4.4 ETSK:n institutionaalista roolia olisi vahvistettava ja sen vaikutusmahdollisuuksia parannettava paitsi järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan vakiintuneena edustajana EU:n päätöksentekoa tukevassa neuvonannossa myös osallistavan demokratian, esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden kanssa käytävän jäsennellyn vuoropuhelun ja kansalaispaneelien, edistäjänä ja takaajana. Elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on ratkaisevan tärkeä Euroopan unionin demokraattiselle toiminnalle.

4.5 ETSK:lla on järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan työssijana asiantuntemusta näistä kysymyksistä, ja se toimii ainutlaatuisena ja pysyvänä kansalaisvuoropuhelun foorumina, jossa muotoillaan ratkaisuehdotuksia eri sidosryhmien yhteisymmärryksen pohjalta. Sen jäsenet ovat omien organisaatioidensa valtuuttamia.

4.6 Euroopan tulevaisuuskonferenssista saadut kokemukset ovat synnyttäneet odotuksia, ja komitea kehottaa EU:n toimielimiä huolehtimaan tämän kuulemishankkeen asianmukaisista jatkotoimista.

4.7 ETSK pitää erityisen tärkeänä, että sen työhön osallistuvissa kansalaispaneelissa voidaan käydä keskusteluja. Näin ne täydentävät Euroopan komission verkkokuulemisia, jotka ovat hyödyllinen väline mutta joiden yhteydessä ei tarjoudu tilaisuutta suoraan keskusteluun osallistuvien sidosryhmien välillä.

4.8 ETSK:n puheenjohtajan ohjelmajulistuksen mukaan kansalaispaneelit perustetaan ennen vuonna 2024 järjestettäviä Euroopan parlamentin vaaleja ja niiden tuloksia hyödynnetään komitean kaikkien jaostojen yhteisessä laaja-alaisessa päätöslauselmassa, jossa esitetään ETSK:n tärkeimmät vaatimukset uudelle Euroopan parlamentille ja uudelle Euroopan komissiolle.

4.9 Lisäksi ETSK:n yhteisryhmän vuoden 2023 vuoropuhelukierroksen yhteydessä perustetaan kansalaispaneelita käsittelevä työryhmä osana ETSK:n viestintästrategian 2022–2027 mukaista komitean jäsenten ja yhteisryhmään kuuluvien keskeisten kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden säännöllistä aihekohtaista vuoropuhelua. Vuoropuhelun tulosten pohjalta laaditaan pohdinta-asiakirja, josta voisi olla hyötyä kansalaisten osallistumisesta koskevilla ETSK:n aloitteilla.

4.10 ETSK voisi näiden pohdintojen yhteydessä tarkastella uutta rooliaan, joka liittyy sen asiantuntemuksen kehittämiseen kaikissa kansalaisten osallistumista ja osallistavaa demokratiaa koskeissa asioissa. ETSK:n työvaliokunta voisi erityisesti tehdä päätöksiä esimerkiksi siitä, kuinka laajasti ja miten kansalaispaneelit osallistetaan komitean työskentelyyn ja mistä aiheista niitä kuullaan.

4.11 Tätä ETSK:n uutta tehtävää varten on osoitettava nimenomainen rahoitus ja henkilöresurssit ja luotava digitaalinen väline.

4.12 Arpomalla valittujen suuren yleisön edustajien toimintaa ohjaavassa työjärjestyksessä olisi määriteltävä, miten työskentely, viestintä ja suhteet tiedotusvälineisiin järjestetään ja millainen on ETSK:n tai sen asianomaisen työskentelyelimen ja suuren yleisön edustajien välinen suhde.

4.13 ETSK:n mielestä on tarkoituksenmukaista harkita erityisen työryhmän perustamista tarvittavien menettelyjen laatimista varten komitean työvaliokunnan keskustelujen ja päätösten pohjalta, mikäli määrärahatilanne sallii (*). Työryhmä voisi käsitellä muun muassa seuraavia kysymyksiä:

- menettely kansalaispaneelien osallistamiseksi ETSK:n työskentelyyn
- kansalaispaneelien kuulemisaiheita koskevien kriteerien määrittely; kriteereillä tulee varmistaa, että kuulemisissa käsitellään yhteiskunnallisesti laajemmin kiinnostavia horisontaalisia kysymyksiä
- arvontoja ja digitaalista alustaa koskevat periaatteet
- tähän tarkoitukseen varattavien määrärahojen ja teknisten ja henkilöresurssien järjestäminen
- menettelytavat ja organisointimalli sen varmistamiseksi, että kansalaispaneelit ja ETSK:n jäsenet voivat käydä tuloksellisia keskusteluja
- sen määrittely, miten kuulemisten tulokset otetaan huomioon ETSK:n lausunnoissa
- sen toimijan valinta, joka järjestää osallistuvien henkilöiden arvannon mukaan haluavien joukosta
- kokeiluvaiheen toimintakehys ja aikataulu.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

(*) Kuten todetaan ETSK:n tutkimuksessa ”ETSK osallistavan demokratian edistäjänä ja takaajana myös kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja kansalaispaneelien jäsennellyssä vuoropuhelussa” (2023), kaikille osallistavaan demokratiaan liittyville ETSK:n toiminnan uusille muodoille olisi annettava aikaa, resursseja ja huomiota, joita ne tarvitsevat ollakseen vaikuttavia.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Runsaasti vettä vaativat teollisuudenalat ja vedenkäytön kannalta tehokkaat tekniikat”**(oma-aloitteinen lausunto)**

(2023/C 349/12)

Esittelijä: **Paul RÜBIG**Yhteisesittelijä: **John BRYAN**

Komitean täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava elin	neuvoo-antava valiokunta ”teollisuuden muutokset”
Hyväksyminen CCM:ssä	22.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	200/0/3

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 EU:n on osana unionin sinisen kehityksen ohjelmaa kehitettävä kiireellisesti uusi EU:n vesipolitiikka sekä teollisuuden kestävää vesihuoltoa koskeva kattava toimintapolitiikka, joka perustuu veden käytön vähentämiseen, uudelleenkäyttöön, kierrätykseen sekä veden pilaantumisen vähentämiseen ja jossa huomion kohteena ovat erityisesti vesi-intensiiviset teollisuudenalat ja vesitehokkaan teknologian asteittainen käyttöönotto ja hyödyntäminen. Energian, veden ja kriittisten raaka-aineiden välisen yhteyden vuoksi vesipolitiikasta olisi tultava yksi EU:n teollisuusstrategian pilareista.

1.2 EU tarvitsee siksi etenemissuunnitelman, jonka avulla teollisuutta tuetaan vedenkäytön asteittaisessa tehostamisessa välitavoitteiden ja alakohtaisten toimintamallien pohjalta ottamalla täysimääräisesti huomioon energian, veden ja kriittisten raaka-aineiden välinen yhteys. Tämä edellyttää EU:n teollisuusstrategian ja siihen liittyviä siirtymäpolkuja koskevien asiakirjojen tarkistamista kahden seuraavan vuoden aikana. Tässä alakohtaisessa toimintamallissa olisi otettava huomioon kunkin alan vedenkäytön tehokkuuteen ja haasteisiin liittyvät ominaispiirteet, ja sen olisi perustuttava ennakointiin, johon sisältyy vaihtoehtojen tarkastelu, vaikutusten ja riskien arviointi sekä linkaarikustannusanalyysi.

1.3 Vedenkäytön kannalta tehokas teknologia on nouseva ala, jolla EU:lla voisi olla keskeinen rooli. Alan kehittämiseksi kattavan EU:n vesipolitiikan on kuljettava käsi kädessä kunnianhimoisen EU:n rahoitussuunnitelman kanssa, jotta teollisuus pystyy tekemään välttämättömät investoinnit vesitehokkaaseen teknologiaan. Olisi otettava käyttöön myönteisiä rahoituskannustimia, kuten verohyvityksiä, korkeampia poistoasteita ja muita mekanismeja. Julkisen tuen täydentämiseksi voitaisiin harkita innovatiivisia rahoituskeinoja, kuten joukkorahoitusta.

1.4 EU:sta on tultava maailman johtava toimija vedenkäytön kannalta tehokkaan teknologian kehittämisessä, valmistuksessa ja käytössä ja vakiinnutettava maailmanlaajuisesti maine tuotantoalueena, jonka vesijalanjälki on pieni. Vesitehokkaat teknologiat ovat puhtaisiin teknologioihin kuuluva teollisuudenala. Vesitehokkaiden teknologioiden olisi näin ollen oltava myös energiatehokkaita. Koska puhdas teknologia on itsessään oma teollinen ekosysteeminsä, ETSK ehdottaa, että tätä ekosysteemiä varten luodaan seuraavien kahden vuoden aikana siirtymäpolku kunnianhimoisine mutta realistisine tavoitteineen, joihin lukeutuu mm. hallinnointi- ja osaamissuunnitelma.

1.5 Uusien teollisuuslaitosten hyväksymisprosesseissa on kiinnitettävä enemmän huomiota veden kulutukseen, kierrätykseen ja keruuseen, ja olemassa oleville laitoksille on suunnattava vedensäästöhankeiden kannustinjärjestelmiä. Eri teollisuudenaloilla on kuitenkin erilaisia vedenkäyttöön liittyviä tarpeita, ja niiden mahdollisuudet tehostaa vedenkäyttöä ovat erilaiset. On sovittava yhteen vahingon välttämisen periaate ja taloudelliseen toimintaan liittyvä oikeus käyttää vettä, yhdistettynä teollisuuden sitoumukseen asteittaisesta vedenkäytön tehostamisesta vesitehokkuutta koskevan etenemissuunnitelman avulla.

1.6 Teollisuudenalojen taloudellista kehitystä koskevissa EU:n strategioissa veden kysyntä, kulutus ja varastointi on asetettava paljon nykyistä tärkeämmälle sijalle. ETSK korostaa veden keskeistä roolia kiertotaloudessa.

1.7 Koska veden käyttö vaihtelee eri puolilla EU:ta ja eri aloilla, on tarpeen kerätä tietoa ja raportoida teollisuuden vedenkäytöstä kaikissa jäsenvaltioissa ja kartoittaa olemassa olevia teknologioita. Tietoa on kerättävä myös tehdaslaitosten tasolla, sillä se on ensimmäinen vaihe vedenkäytön kannalta tehokkaiden prosessien toteuttamisessa. Teollisoikeudet on sovittava yhteen sovellettavien tietojen avoimuutta koskevien vaatimusten kanssa.

1.8 EU:n olisi harkittava sinisen kehityksen ohjelmaan liittyvän foorumin perustamista teollisuuden ja maatalouden edustajia ja kansalaisia varten, jotta voidaan maksimoida uuden vesipolitiikan kehittämiseen liittyvä kuuleminen ja sitoutuminen. Tämän jatkuvan kuulemisen olisi erityisesti helpotettava lainsäädännöllisten esteiden poistamista vesitehokkaiden teknologioiden käyttöönoton tieltä teollisuus- ja maatalousprosesseissa ja kotitalouksissa sekä tuettava käyttöön otettavien toimintasuunnitelmien, kuten teollisuuden siirtymäpolkujen, säännöllistä päivittämistä.

2. Johdanto ja yleiset huomiot

2.1 Yleisesti ottaen asukaskohtaiset vesivarat ovat Euroopassa melko suuret, mutta Pohjois- ja Keski-Euroopan ja eteläisten alueiden välillä on olennaisia eroja, jotka johtuvat pääasiassa ilmastotekijöiden vaikutuksista vesivaroihin. Veden kiertoon liittyviä keskeisiä haasteita ovat muun muassa seuraavat: 1) pitkät kuivuusjaksot ja niitä seuraavat rankkasateet ja tulvat, jotka molemmat rajoittavat puhtaan ja käyttökelpoisen veden saatavuutta, 2) vedenkulutuksen lisääntyminen väestönkasvun, väestön yhä suuremman keskittymisen ja talouskehityksen seurauksena sekä veden kysynnän kasvu teollisuudessa, maataloudessa ja yksityiskäytössä ja 3) veden lähteiden saastumisen lisääntyminen, joka johtuu jätevesien riittämättömästä käsittelystä. Monet uudet epäpuhtaudet, kuten mikromuovit ja lääkeaineet, kulkeutuvat vesilähteisiin, ja ne tunnistetaan jossain määrin vasta sitten, kun niitä on kertynyt haitallisia määriä. Näihin kolmeen keskeiseen haasteeseen vastaaminen edellyttää toimenpiteiden määrittämistä, kehittämistä ja toteuttamista.

2.2 Vesistressi on suuri ja kasvava huolenaihe Euroopassa. Euroopan ympäristökeskuksen (EEA) mukaan noin 20 prosenttia Euroopan alueesta ja 30 prosenttia sen väestöstä kärsii vesistressistä tyypillisen vuoden aikana ⁽¹⁾. Veden kestävämmällä käytöllä tarkoitetaan veden poistamista luonnollisista vesivaroista nopeammassa tahdissa kuin luonto pystyy niitä täydentämään. Noin 60 prosentissa Euroopan suurista (yli 100 000 asukkaan) kaupungeista asuu yhteensä 140 miljoonaa ihmistä, jotka elävät alueilla tai niiden läheisyydessä, missä pohjavesiä hyödynnetään liiallisesti ⁽²⁾. Ilmastoon liittyvien rankkasateiden aiheuttamien tulvajaksojen kielteiset vaikutukset vesihuoltoon ovat olennainen tekijä (suuret kaupungit ovat hyvin usein riippuvaisia jokivesien täydentämistä pohjavesilähteistä).

2.3 Monilla Etelä-Euroopan alueilla on kuivuuskausina tehtävä valintoja teollisuuden, maatalouden ja kotitalouksien vedenkäytön välillä. Joillakin alueilla on vaarana, että teollisuus siirtyy pois vesistressialueilta, mikä johtaa työpaikkojen menetyksiin, talouksien horjumiseen ja teollisuuden muutoksiin.

2.4 EU:n vesipolitiikassa on yleensä keskitytty vesien suojelua ja vesihuoltoa koskevaan oikeudelliseen kehykseen ja etenkin saastumiseen ja ennaltaehkäisyyn. Tärkeimpiä teollisuuteen vaikuttavia EU:n vesipolitiikkoja ovat mm. vesipuitedirektiivi, yhdyskuntajätevesien käsittelystä annettu direktiivi, teollisuuden päästödirektiivi ja EU:n vihreän kehityksen ohjelmaan sisältyvä saasteettomuustoimintasuunnitelma. Vesitulottuvuutta ei kuitenkaan juurikaan mainita EU:n teollisuuden siirtymäpolkujen yhteydessä tai Euroopan komission strategisessa ennakoitiraportissa 2022.

2.5 EU:n visiossa teollisuuden ja sen ekosysteemien vihreästä ja digitaalisesta siirtymästä ei mainita vettä. Vihreän kehityksen teollisuussuunnitelmaa koskevassa Euroopan komission tiedonannossa ⁽³⁾ vesihuolto ja jätevesihuolto mainitaan vihreän siirtymän kannalta keskeisinä aloina alaviitteessä, mutta muita viittauksia veteen ei asiakirjaan sisälly. EU:n on käsiteltävä vesipolitiikkaa samalla määrätietoisuudella, jolla se on puuttunut ilmastokriisiin.

⁽¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/highlights/water-stress-is-a-major>

⁽²⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/92-9167-025-1/page003.html>

⁽³⁾ COM(2023) 62 final.

3. Veden sisällyttäminen EU:n teollisuuspolitiikkaan alakohtaisen toimintamallin mukaisesti

3.1 Vesipolitiikka ja vesihuolto toimivat monissa EU:n eri jäsenvaltioissa hyvin eri tavoin, mikä aiheuttaa merkittäviä vaikeuksia kansalaisille ja teollisuudelle. Koska 60 prosenttia EU:n pintavesistä ulottuu yli rajojen, on tarpeen harkita EU:n yhteistä vesipolitiikkaa.

3.2 Eurooppa-neuvosto hyväksyi maaliskuussa 2023 seuraavan päätelmän: "Eurooppa-neuvosto on tyytyväinen YK:n vuoden 2023 vesikonferenssiin ja sen vesitoimintaohjelmaan. Se toteaa, että vesialaa koskevia EU:n ja maailmanlaajuisia toimia on tehostettava, ja korostaa, että on tärkeää määritellä EU:n strateginen lähestymistapa vesiturvallisuuteen." ⁽⁴⁾

3.3 EU:n on tehtävä esitys teollisuuden kestävästä vesihuollosta koskevasta kattavasta toimintapolitiikasta, joka perustuu käytön vähentämiseen, veden talteenottoon, uudelleenkäyttöön ja kierrätykseen ja jossa tarkastellaan erityisesti vesi-intensiivisiä teollisuudenaloja ja vesitehokkaan teknologian käyttöä. Veden kaskadikäyttöön liittyvä hierarkia on asetettava etusijalle.

3.4 Kaikki teollisuudenalat ovat riippuvaisia vedestä. Teollisuuden osuus vedenotosta Euroopassa on noin 40 prosenttia ⁽⁵⁾. EU:n tärkeimpiä vesi-intensiivisiä teollisuudenaloja ovat kaivostoiminta ja louhinta, valmistusteollisuus, sähköntuotanto, rakentaminen, kemianteollisuus, maatalous, elintarvike- ja juomatuotanto, tekstiiliteollisuus, paperi- ja selluteollisuus, lääketeollisuus, tieto- ja viestintätekniikka datakeskukset mukaan luettuina, autoteollisuus, terästeollisuus, lannoiteteollisuus ja liikenne. Vedenottoa ja -käyttöä EU:ssa koskevat tiedot ovat kuitenkin vanhentuneita ja puutteellisia. EU:n teollisuuden vesistrategian pohjaksi on kerättävä tietoa EU:n tasolla Eurostatin avustuksella, jotta tilanteesta saadaan laaja ja kattava yleiskuva. Tietoa on kerättävä myös tehdaslaitosten tasolla, sillä se on ensimmäinen vaihe vedenkäytön kannalta tehokkaiden prosessien toteuttamisessa. Lisäksi Maailman ilmatieteellinen järjestö WMO valmistelee yhteentomivuusalustaa maailmanlaajuisia tietovarastoa varten.

3.5 Vesipolitiikan alalla on selkeä tarve yhdennetylle EU:n lähestymistavalle ja tarve parantaa useiden eri käyttötarkoitusten ja alojen, myös teollisuudenalojen, lainsäädännöllisten vaatimusten koordinoitua. Lisäksi tarvitaan nykyistä paljon kunnianhimoisempaa politiikkaa, jotta voidaan parantaa vedenkäytön tehokkuutta ja vähentää veden pilaantumista ja kulutusta Euroopan teollisuudessa erityisesti siirtymällä vähitellen vedenkäytön kannalta tehokkaaseen teknologiaan. Toimintamalli on kuitenkin valittava alakohtaisesti, koska mahdollisuus parantaa vedenkäytön tehokkuutta vaihtelee suuresti aloittain riippuen siitä, onko vedenkäytön kannalta tehokkaita soveltuvia teknologioita saatavilla.

3.6 Eri teollisuudenaloista on tehtävä Euroopan tasolla perusteellinen analyysi, jotta voidaan laatia vertailuarvoja, suuntaviivoja ja raportointijärjestelmiä veden kiertokulun tulevaa kestäväpohjaista kehittämistä varten. Todettakoon, että teollisuuden vesikiertoon suoraan tai välillisesti liittyvää tutkimustietoa on jo jonkin verran olemassa EU:n tasolla, kuten vuonna 2021 tehty tutkimus kiertotalousnäköymistä EU:n tekstiilialalla ⁽⁶⁾, mutta lisäselvityksiä tarvitaan asiaankuuluvien eri teollisuudenalojen kattamiseksi. ETSK kehottaa tarkistamaan teollisuuden siirtymäpolkuja seuraavien kahden vuoden kuluessa ja sisällyttämään niihin vedenkäytön tehokkuusnäkökohdat sekä kunnianhimoisen mutta realistisen etenemissuunnitelman vesitehokkuuden asteittaiseksi parantamiseksi.

3.7 Uusien teollisuuslaitosten hyväksymisprosesseissa on kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota vedenkulutukseen ja veden kierrätykseen, ja olemassa oleville laitoksille on suunnattava vedensäätöhankkeiden kannustinjärjestelmiä. Eri teollisuudenaloilla on kuitenkin erilaisia vedenkäyttöön liittyviä tarpeita, ja myös niiden mahdollisuudet tehostaa vedenkäyttöä ovat erilaiset. Vahingon välttämisen periaate on sovitettava yhteen taloudelliseen toimintaan liittyvän vedenkäyttöoikeuden kanssa. Tämä oikeus olisi tunnustettava, ja teollisuuslaitosten olisi sitouduttava parantamaan teollisuusalakohtaisen vertailuarvon avulla mitattavaa vesitehokkuuttaan asteittain asiaa koskevan etenemissuunnitelman avulla.

⁽⁴⁾ Eurooppa-neuvoston kokous (23. maaliskuuta 2023) – Päätelmät.

⁽⁵⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Water_use_in_industry&oldid=196132

⁽⁶⁾ JRC Publications Repository – Circular Economy Perspectives in the EU Textile sector (europa.eu).

3.8 Teollisuuden kohdistuu tulevaisuudessa yhä enemmän sen aiheuttamien ympäristövaikutusten vähentämispaineita sekä vesivarojen niin suoran kuin epäsuoran käytön tehostamispaineita. Monet teollisuudenalat joutuvat tekemään laajamittaisia investointeja – samaan tapaan kuin hiilestä irtautumisen ja energiankäytön tehostamisen yhteydessä – tehostaakseen tuotantoprosessiensa ja arvoketjuiensa vedenkäyttöä ja vähentääkseen niiden vaikutusta veden laatuun.

3.9 Siirryttäessä hiilineutraaliin ja energia- ja vesitehokkaaseen yhteiskuntaan on olennaisen tärkeää, että EU:ssa toimivat teollisuudenalat pysyvät kilpailukykyisinä eivätkä menetä jalansijaa sellaisiin muihin maailman alueisiin nähden, joilla toteutetaan vähemmän vastuullista ja rajoittavaa politiikkaa, sillä siitä aiheutuisi tuotannon, tulosten ja työllisyyden heikkenemistä EU:ssa ilman että vesialalla tapahtuisi maailmanlaajuisesti edistymistä. EU:ssa tulevaisuudessa vettä säästämien tuotettavien tuotteita ja palveluja on suojeltava vedenkäytön kannalta vähemmän tehokkaalta tuonnilta.

4. Vesitehokkaat teknologiat kestävän vesihuollon mahdollistajina

4.1 Vesitehokkaiden teknologioiden menestyksellä käyttöönotto teollisuudessa ja muilla aloilla on olennaisen tärkeää kestävän EU:n vesipolitiikan onnistumisen kannalta. Tällaisilla teknologioilla voidaan vähentää merkittävästi vedenkäyttöä ja edistää uudelleenkäyttöä ja kierrätystä sekä parantaa veden laatua ja minimoida jätevesipäästöjä. Vaihteluille alttiin vesihuollon toimitusvarmuutta olisi parannettava huolellisesti suunnitelluilla vedensitomisjärjestelmillä (sade ja tulvat).

4.2 Useita vedenkäytön kannalta tehokkaita teknologioita on jo olemassa. Tärkeimpiin teollisuudessa jo käytössä oleviin teknologioihin kuuluvat mm. seuraavat: veden kierrätys ja uudelleenkäyttö – jäteveden käsittely ja uudelleenkäyttö teollisessa toiminnassa, mikä vähentää makean veden kysyntää; teollisten prosessien arviointi ja optimointi vedenkäytön vähentämiseksi ja jätteiden syntymisen minimoimiseksi; käänteis-osmoosivaiheen soveltaminen ioninvaihtovaiheen sijaan kattilan syöttövedessä suolakuormituksen vähentämiseksi talteenotetun jäteveden loppukäsittelyssä; kalvosuodatus – epäpuhtauksien poistaminen vedestä, jotta sitä voidaan käyttää uudelleen teollisiin tarkoituksiin; jäteveden hyödyntäminen (sewage and wastewater mining); vähäisen virtaaman laitteet – vedenkäytön vähentäminen rakennuksissa asentamalla vettä säästäviä hanoja, suihkupäitä ja WC-laitteistoja; tippukastelu ja täsmäviljely – vedenkäytön minimointi maataloudessa ja sadon optimointi; anaerobinen jäteveden puhdistus (biologinen kaasun tuotanto ilman happea energiantuotantoa varten – mikro-organismien käyttö jätevedessä olevien epäpuhtauksien hajottamiseksi, mistä syntyyvää jätevettä voidaan käyttää uudelleen); sadeveden keruu ja varastointi kastelukäyttöön, puhdistamiseen ja muihin käyttötarkoituksiin, joihin ei tarvita juomavettä; suljetun kierron järjestelmät – vedenkäytön ja jätteen syntymisen minimointi teollisessa prosessissa kierrättämällä prosessivettä; materiaalien korvaaminen – sellaisten vaihtoehtoisten materiaalien käyttö, joiden tuotannossa tarvitaan vähemmän vettä ja joiden vesijalanjälki on pienempi.

4.3 Monet teollisuudenalat käyttävät jo vesitehokasta teknologiaa. Hyvä esimerkki on mm. maitoala Irlannissa, missä maitotuotteiden viennin arvo on 6,8 miljardia euroa ja jalostetun maidon määrä 11 miljardia litraa vuodessa. Irlannin suurimman viljelijäomisteisen meijeriosuuskunnan Tirlanin suurin jalostuslaitos Ballyraggetissa, Kilkennyn kreivikunnassa, ottaa paikallisesta joesta ja porakaivoista päivässä noin 11 000 m³ vettä. Jalostusprosessien ja vedenkäsittelytekniikoiden ansiosta laitos kuitenkin palauttaa päivittäin noin 14 500 m³ puhdasta vettä paikalliseen Nore-jokeen, joka on erityisten suojelutoimien alue. Tämä tarkoittaa, että meijerilaitoksesta palautuu paikalliseen jokeen noin 30 prosenttia luonnosta otettua määrää enemmän puhdasta vettä. Palautettu vesi on niin hyvälaatuisia, että se on ajan mittaan auttanut parantamaan jokiveden laatua ja säilyttämään joen aseman erityisten suojelutoimien alueena ja erityisenä suojelualueena. Jätevedenpuhdistamoon ja asianmukaiseen teknologiaan on tehty merkittäviä investointeja.

4.4 Vaikka aasialaisella tuotannolla on hallitseva asema tekstiiliteollisuudessa, ala työllistää EU:ssa yli 1,6 miljoonaa ihmistä. Alan vaikutus vesivaroihin on suuri. Tekstiilit sisältävät monia mahdollisia epäpuhtauksia, jotka siirtyvät veden kiertoon tekstiilien käyttövaiheessa, minkä vuoksi niihin on puututtava vahvan sääntelykehysten avulla. Tällaisia epäpuhtauksia ovat mm. kuitujen mikro-osat, kyllästysaineet ja -kemikaalit sekä tekstiilivärit. Lisäksi voidaan olettaa, että veden niukkuus tuotantomaissa vaikuttaa tulevaisuudessa yhä enemmän kustannuksiin ja rajoittaa kapasiteettia. On tärkeää ymmärtää Euroopan ja koko maailman arvoketjuja ja materiaalivirtoja. Myös kulutuksesta poistuneiden tekstiilien (nk. *post-consumer*-tekstiilien) keruuseen ja käsittelyyn liittyviä haasteita ja velvoitteita.

4.5 Veden kannalta merkityksellisten kiertotalouden näkökohtien sääntelykehystä olisi kehitettävä yksityiskohtaisemmin jo varhaisessa vaiheessa kestäviä tekstiilejä koskevan EU:n strategian pohjalta. Strategiassa todetaan kiertotalouden kehittämistarve, mutta siinä ei käsitellä nimenomaisesti vesivarojen tarvetta. Kiertotalouden periaatteiden soveltaminen tekstiiliteollisuudessa edellyttää kuitenkin epäilemättä suuria vesimääriä. Vesikiertoon liittyvien tutkimus- ja kehitys- sekä koulutustarpeiden tunnistaminen ja niihin liittyvä julkinen rahoitus on ratkaisevan tärkeää. Makean veden kysynnälle, joka olisi minimoitava prosessien optimoinnin avulla (kierrätys), on määriteltävä tavoitteet ja rajat. Lisäksi EU:n olisi harkittava

etenemissuunnitelman laatimista, jotta voitaisiin siirtyä asteittain kohti päästöttömyyttä. Suunnitelmassa olisi vähintäänkin puututtava mahdollisiin epäpuhtauspitoisuuksiin.

4.6 Toinen esimerkki on paperiteollisuus, jonka mahdollisuudet toteuttaa toimenpiteitä vesilähteisiin kohdistuvien kielteisten vaikutusten minimoimiseksi tai jopa välttämiseksi ovat osoittautuneet huomattavan suuriksi. Euroopan paperiteollisuuden vedenkäytön taso on jo verrattain hyvä⁽⁷⁾, mutta parantamisen varaa on vielä. Tämä voidaan saavuttaa tehostamalla veden uudelleenkäyttöprosessien käyttöönottoa, ottamalla käyttöön uusia käsittelytekniikoita ja asettamalla mahdollinen tavoite lähes päästöttömään tuotantoon pääsemisestä kunnianhimoisessa mutta realistisessa aikataulussa. Euroopan paperiteollisuudessa tehtävään kehittämiseen ja innovointiin suunnattava valtion tuki sekä toimet vedenkäytön optimoimiseksi voivat tuottaa taloudellista etua. Esimerkiksi paperiteollisuuden vedenkäytön optimointiin liittyvä taitotieto on jo taloudellinen tekijä Euroopan konetuotannossa, ja sovellettuja ratkaisuja on otettu käyttöön muilla aloilla. Muualla maailmassa suuria paperitehtaita on jouduttu sulkemaan, koska niillä on ollut erittäin kielteisiä vaikutuksia ympäröivän alueen vesivaroihin.

4.7 Vesiteollisuusalojen (vesilaitokset ja jätevedenpuhdistamot) olisi oltava ilmasto- ja energianeutraaleja (tai jopa ilmasto- ja energiapositiivisia), ja niitä olisi käsiteltävä kyberturvallisuuden kannalta kriittisenä infrastruktuurina. Hyviä esimerkkejä on olemassa Euroopassa ja muualla maailmassa. Toisaalta alueilla, joiden vesivarat ovat hyvin niukat, on paljon parantamisen varaa (hallinnointi, suolanpoisto, veden kierrätyskäyttö, tehokkuus).

4.8 Useimmissa EU-maissa on ryhdytty toimiin ilmasto- ja energiahaasteeseen vastaamiseksi ottamalla käyttöön rakennusten eristämistä ja jälkiasennuksia koskevia vaatimuksia. Tätä vastaavasti olisi otettava käyttöön kaikkiin uusiin rakennuksiin sovellettava veden keruuta ja uudelleenkäyttöä koskeva toimintaperiaate. Teollisuutta varten on kehitettävä toimintaperiaate harmaan veden hyödyntämisestä muuhun kuin juomavesikäyttöön. Esimerkiksi Yhteinen tutkimuskeskus (YTK) on laatinut tekniset ohjeet veden uudelleenkäyttöjärjestelmiin liittyvien terveys- ja ympäristöriskien arviointia ja hallintaa koskevien keskeisten riskinhallintaperiaatteiden soveltamisesta⁽⁸⁾. Nykyisiä ja uusia teknologioita on kuitenkin tarve soveltaa entistä järjestelmällisemmin, ja niiden täyttämisen tulisi ottaa huomioon koko veden kierto.

4.9 EU:sta on tultava maailman johtava toimija vedenkäytön kannalta tehokkaan teknologian kehittämisessä, valmistuksessa ja käytössä, ja sen on vakiinnutettava maailmanlaajuisesti maine tuotantoalueena, jonka vesijalanjälki on pieni. Investoinnit tutkimus- ja kehitystoimintaan sekä vesialan hallinnointiin ja osaamiseen ovat olennaisen tärkeitä. Uusia vesialaan erikoistuneita ammattikuntia ja koulutettuja työntekijöitä tarvitaan tukemaan uusiin vedenkäyttötieteisiin, myös tekoälyn käyttöön, liittyvää taitotietoa ja kyseisten teknologioiden käyttöönottoa. EU voi ottaa johtoaseman "sinisessä" tuotannossa ja teollisuuden jätevesien käsittelyn markkinoilla panostamalla uusien, korkeaa ammattitaitoa vaativien työpaikkojen luomiseen Euroopassa. Vedensäätöprosesseihin liittyvä taitotieto kuuluu tulevaisuudessa ydinosaamiseen ja teollisuuden keskeisiin tulosindikaattoreihin. Vesitehokkaat teknologiat ovat puhtaisiin teknologioihin kuuluva teollisuudenala. Koska puhdas teknologia on itsessään oma ekosysteeminsä, ETSK ehdottaa, että tätä ekosysteemiä varten luodaan seuraavien kahden vuoden aikana siirtymäpolku kunnianhimoisine mutta realistisine tavoitteineen, joihin lukeutuu mm. osaamissuunnitelma.

4.10 Teollisuuden edustajien ja johtavien toimijoiden kuuleminen ja osallistuminen on keskeistä EU:n kestävästä vesipolitiikan laatimisen kannalta. Myös EU:n kansalaisten sitoutuminen vesipolitiikkaan on olennaisen tärkeää. Monilla aloilla kansallinen lainsäädäntö ei salli veden uudelleenkäyttöä, mikä estää kiertotalousprosessin. Tilanteen korjaamiseksi EU:n on otettava käyttöön veden laatua ja seurantaa koskevat vähimmäisvaatimukset. Tätä varten voitaisiin perustaa EU:n teollisuuden ja maatalouden edustajille ja kansalaisille suunnattu sinisen kehityksen ohjelmaan liittyvä foorumi, jolla voitaisiin vaihtaa veden jakamista, käyttöä ja hankeinnovointia koskevia ideoita ja kysymyksiä. Foorumiin voisi kuulua paikallisen, alueellisen, kansallisen ja EU:n tason rakenteita. EU:n sinisen ohjelman foorumin tavoitteena olisi auttaa EU:ta ja jäsenvaltioita tekemään tarvittavat vesipolitiikkaa koskevat poliittiset päätökset mahdollisimman ripeästi. On myös tärkeää tehostaa vesivuoropuhelua paikallisten ja kansallisten instituutioiden kanssa, jotta voidaan tukea toimintapainotteista jäsentynyttä tietoisuutta, tiedotusta ja koulutusta veden strategisesta merkityksestä niukkana luonnonvarana. Tämä jatkuva kuuleminen voisi myös helpottaa lainsäädännöllisten esteiden poistamista vesitehokkaiden teknologioiden käyttöönoton tieltä teollisuus- ja maatalousprosesseissa ja kotitalouksissa.

⁽⁷⁾ <https://www.africapulpaper.com/en/articles/water-usage-in-paper-mills>

⁽⁸⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129596>

4.11 Kattava EU:n vesipolitiikka edellyttää myös yhtä kunnianhimoista EU:n rahoitussuunnitelmaa, jotta teollisuus ja paikallisviranomaiset pystyvät tekemään välttämättömät investoinnit vesitehokkaaseen teknologiaan. Olisi otettava käyttöön myönteisiä rahoituskannustimia, kuten verohyvityksiä, korkeampia poistoasteita ja muita mekanismeja. Vihreän rahoituksen välineitä ja mekanismeja (esim. ESG-kriteerit ja luokitusjärjestelmä) on täydennettävä useammilla ja syvemmillä vedenkäytön ulottuvuuksilla.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kestävä vesihuolto ja ilmastohätätila: kiertotalouteen perustuvia ja muita ratkaisuja EU:n maatalouselintarvikejärjestelmää varten tulevassa sinisen kehityksen ohjelmassa”

(oma-aloitteinen lausunto)

(2023/C 349/13)

Esittelijä: **Josep PUXEU ROCAMORA**

Yhteisesittelijä: **John COMER**

Komitean täysistunnon päätös	23.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	maatalous, maaseudun kehittäminen, ympäristö
Hyväksyminen jaostossa	28.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	181/0/0

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Ilmastonmuutos muuttaa sademäärien jakautumista Euroopan unionissa, mikä vaikuttaa maatalouden käytettävissä olevan veden määrään. Tämä johtaa paitsi kasvintuotannon vähenemiseen myös kilpailun lisääntymiseen eri käyttökohteiden (väestö, teollisuus ja maatalous) välillä. Lisäksi ihmisen toiminta vaikuttaa veden laatuun ja lisää ravinteiden ja epäpuhtauksien määrää.

1.2 Yhteisessä maatalouspolitiikassa, Pelloilta pöytään -strategiassa ja biodiversiteettistrategiassa on asetettu tavoitteita kestäväen elintarviketuotannon saavuttamiseksi ja ekosysteemien suojelemiseksi. Näiden tavoitteiden saavuttaminen maatalouselintarvikealalla edellyttää maaseutualueiden ja tuotantorakenteiden säilyttämistä, paikallisten tuottajien tukemista, maa-alueiden ja vesivarojen kestävä hoitoa ja avoimen strategisen riippumattomuuden takaamista. Vesi on elintarviketuotannon perusresurssi, minkä vuoksi riittävän laadukkaan veden saatavuuden ja kestäväen vesihuollon varmistaminen on olennaisen tärkeää riittävän ja kestäväen elintarviketuotannon takaamiseksi Euroopan unionissa. Kaikissa YMP:n järjestelmissä olisi edistettävä kestävää ja tehokasta vesihuoltoa ottamalla käyttöön indikaattoreita kussakin jäsenvaltiossa, jotta voidaan seurata vesienhoidon edistymistä.

1.3 Kestävässä vesihuollossa on keskityttävä vesivarojen hallintaan ja toteutettava toimenpiteitä, joilla varmistetaan veden saatavuus kaikille käyttäjille. Vesivarojen hallintaan on ehdottomasti kuuluttava tehokkuuden optimointi, hävikin vähentäminen, käytön priorisointi, laittoman käytön estäminen, toimenpiteiden toteuttaminen koko järjestelmän kestävyuden varmistamiseksi sekä sellaisten toimintatapojen omaksuminen, jotka vastaavat strategioita riittävän elintarviketuotannon varmistamiseksi EU:ssa.

1.4 ETSK kehottaa asettamaan talouden eri aloille, kuten maatalouteen ja teollisuuteen, nimenomaiset vedenkäyttöä koskevat vaatimukset. Tätä varten tulee perustaa hallintoelin, jonka tehtävänä on laatia alakohtaiset vedenkäytön suuntaviivat ja jossa ETSK:n tulisi olla edustettuna

1.5 Teknologioilla on ratkaiseva rooli vedensaannin varmistamisessa maataloustuotantoa varten. Genomiikan tutkimukseen ja tietämyksen soveltamiseen on osoitettava asianmukaiset ja riittävät määrärahat, jotta voidaan kehittää vastustuskykyisempiä ja ilmasto-olosuhteisiin sopeutuneita viljelykasveja. Resursseja tarvitaan myös edistämään uusia veden muuntamistekniikoita, kuten uudelleenkäyttöä ja suolanpoistoa. ETSK ehdottaakin, että edistetään tarvittavia toimenpiteitä uusien teknologioiden kehittämiseksi siten, että kunnioitetaan ekosysteemejä, joissa niitä käytetään, ja asetetaan ympäristönäkökohdat etusijalle.

1.6 Energiahinnot asettavat ehtoja uusien teknologioiden käyttöönotolle, sillä tällaisten teknologioiden hyödyntäminen liittyy läheisesti fossiilisten polttoaineiden käyttöön. ETSK peräänkuuluttaa maatalouden hiilestä irtautumista, maataloushintojen mukauttamista alkutuotannossa ja uusiutuvien energialähteiden intensiivistä käyttöä energian, veden ja elintarvikkeiden välisen yhteyden vahvistamiseksi.

1.7 Ilmastonmuutos merkitsee korkeampia lämpötiloja, lisääntyneitä kokonaishaihduntaa ja äärimmäisten sääilmiöiden huomattavaa lisääntymistä, mikä aiheuttaa kuivuutta, tulvia, myrskyjä ja tulipaloja. Nämä ongelmat ovat erittäin tuhoisia viljelykasvien ja kotieläinten tuotannon kannalta. Tarvitaan strateginen suunnitelma, jossa hyödynnetään tieteellistä ja teknologista asiantuntemusta turvallisen veden saatavuuden varmistamiseksi maataloudessa kaikkialla EU:ssa. On laadittava erityissuunnitelmia niitä alueita varten, jotka kärsivät jatkuvasta kuivuudesta tai jatkuvista tulvista. Tarvitaan kohdennettu erillinen talousarvio ja määrärahoja kohdennetuille toimille sekä EU:n asetus, jolla ohjataan resursseja riittävän vedenjakelun turvaavien keskus-, alue- ja paikallistason suunnitelmien mahdollistamiseksi ja helpottamiseksi. Tällaisilla suunnitelmilla on varmistettava tarkoituksenmukaisen vesi-infrastruktuurin rakentaminen ja ylläpito kaikkialla EU:ssa.

2. Euroopan maatalouden konteksti

2.1 Käsillä olevan oma-aloitteisen lausunnon tavoitteena on analysoida veden ja maatalouden vuorovaikutusta EU:n tasolla ilmastohätätilaa sekä elintarviketurvaan ja kestävyyyteen tulevaisuudessa kohdistuvia vaikutuksia ajatellen. Lausunnon pohditaan äärimmäisten sääilmiöiden sekä EU:n eri politiikkojen ja sääntöjen vaikutuksia. Siinä kuvataan kestävästä vesihuollon kiireellisyyttä sekä veteen liittyviä erityisongelmia EU:n maataloudessa ja esitetään ehdotuksia EU:n elintarvikeomavaraisuuden sekä sen vesivarojen laadun ja määrän parantamiseksi tämän tavoitteen saavuttamista ajatellen.

2.2 Maatalous on Euroopan unionissa strateginen ala sosioekonomisen merkityksensä lisäksi. Arvioiden mukaan 30:tä prosenttia EU:n tuottavasta maatalousmaasta kastellaan, vaikkakin tämä osuus on eteläisissä jäsenvaltioissa niiden erityisten ilmasto-olosuhteiden vuoksi korkeampi ja yltää joillakin niiden alueilla jopa 70 prosenttiin ⁽¹⁾.

3. Veden niukkuus ja EU:n maatalouselintarvikejärjestelmän suurimmat haasteet

3.1 Maataloustuotanto riippuu veden saatavuudesta. Maatalous puolestaan vaikuttaa sekä veden määrään että laatuun joko lannoitteiden ja torjunta-aineiden käytön aiheuttaman hajakuormituksen kautta tai aiheuttamalla suolaisen veden työntymistä ylikäytettyihin rannikon pohjavesiesiintymiin. Arvioiden mukaan 20 prosenttia Euroopan maa-alasta ja 30 prosenttia sen väestöstä kärsii vuosittain veden niukkuudesta ⁽²⁾, ja vesistressin odotetaan kasvavan merkittävästi EU:n tasolla seuraavien kymmenen vuoden aikana ⁽³⁾.

3.2 Euroopan ympäristökeskuksen tietojen mukaan uusiutuvat vesivarat vähenivät EU:n tasolla 3 219 km³:stä vuonna 2010 2 883 km³:iin vuonna 2020 ⁽⁴⁾. Tähän tilanteeseen vaikuttavat kielteisesti odotettavissa oleva lämpötilojen nousu ja suurempi kokonaishaihdunta, jotka lisäävät maatalouden vedentarvetta ja eri käyttötarkoitusten välistä kilpailua.

3.3 Viimeisten 55 vuoden aikana koko EU:n uusiutuvat vesivarat ovat vähentyneet 17 prosenttia henkeä kohti ⁽⁵⁾. Vaikka tämä selittyy osittain väestönkasvulla, on myös totta, että taloudellisen toiminnan – myös maatalouden – ja ilmastonmuutoksen aiheuttamat paineet pahentavat kausittaista ja vuosittaista veden niukkuutta monilla EU:n alueilla.

⁽¹⁾ Eurostat, Economic accounts for agriculture by NUTS 2 regions, ja Eurostat, Agriculture, forestry and fishery statistics.

⁽²⁾ Euroopan ympäristökeskus, Water stress is a major and growing concern in Europe.

⁽³⁾ Euroopan tilintarkastustuomioistuin, Erityiskertomus 20/2021: Vedenkäytön kestävyys maataloudessa.

⁽⁴⁾ Euroopan ympäristökeskus, Waterbase – Water Quantity.

⁽⁵⁾ Maailmanpankki, Renewable internal freshwater resources per capita (cubic meters) – European Union.

3.4 Vuosina 2010–2016 pintaveden osuus EU:n maataloudessa käytetystä vedestä oli 54 prosenttia, kun taas pohjaveden osuus oli 39 prosenttia. Kierrätetyn veden osuus oli 4 prosenttia ja suolanpoiston avulla tuotetun veden osuus 3 prosenttia ⁽⁶⁾. Nämä prosenttiosuudet voivat vaihdella huomattavasti jäsenvaltiosta toiseen niiden ilmasto-olosuhteiden mukaisesti. Sitoutuminen puhdistetun jäteveden uudelleenkäyttöön on osa kiertotaloutta, varsinkin kun EU:ssa käytetään vuosittain uudelleen vain 1 100 hm³ jätevettä (noin 0,4 prosenttia kaikesta EU:ssa talteen otetusta makeasta vedestä) ⁽⁷⁾.

3.5 Maatalous on sekä veden niukkuuden merkittävä syy että sen uhri. YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön (FAO) mukaan maatalous vastaa lähes 70 prosentista kaikesta vedenotosta, ja joissakin kehitysmaissa tämä luku voi olla jopa 95 prosenttia ⁽⁸⁾. Monissa maissa kastelun tehokkuus on kuitenkin heikkoa.

3.6 Vaikka EU:n maataloustuotannon vesijalanjälki on pienenevässä, se on edelleen merkittävä alueilla, joilla maatalous tehostuu ja joilla vesivaroihin kohdistuu suurempia paineita. Tämä voi myös hidastaa sisävesien vesiviljelyn ja levänviljelyn kaltaisten monipuolistamistoimien syntymistä; tällaiset toimet voisivat tarjota lisätulolähteitä tietyillä EU:n maaseutualueilla, mutta niiden edellytyksenä on, että saatavilla on ainakin vähimmäismäärä vettä.

3.7 Veden niukkuus muuttaa veden käsitettä resurssina sekä olemassa olevia vesivarojen hallintamalleja. Vesi on ymmärrettävä elämän perusvoimavaraksi, ja siksi sitä olisi hoidettava niukkana ja arvokkaana taloudellisena hyödykkeenä. Kysyntään perustuvia hallintamalleja on tällä hetkellä vaikea soveltaa, ja malleja on kehitettävä kohti tarjonnan hallintaa turvallisuus- ja kestävyyskriteerien mukaisesti.

3.8 Resurssien hallintaan liittyvät ongelmat eivät johdu pelkästään suunnittelu- tai hallintavälineiden puutteesta tai eri toimijoiden välisistä eturistiriidoista, vaan ne johtuvat usein kasteluinfrastruktuurin ja ojitusjärjestelmien huonosta kunnosta, mikä johtaa vesihävikkiin ja vedenkäytön tehottomuuteen.

3.9 EU:n eteläisten jäsenvaltioiden maataloudella on edessään useita haasteita, jotka liittyvät suoraan veden niukkuuteen ja erityisesti pitkittyneeseen kuivuuteen, joka on voimakkaampaa Välimeren alueella, veden epätasaiseen saatavuuteen ja jakeluun sekä kilpailuun vedestä etenkin kaupunkien ja intensiivisen matkailun tarpeisiin. EU:n pohjoisissa jäsenvaltioissa yleisin ongelma on voimaperäisen maatalouden sekä ravinteiden ja torjunta-aineiden käytön aiheuttama vesien pilaantuminen. Lisäksi vesiväylät ja kuljetusreitit, jotka edellyttävät vähimmäisvirtoja tehokkuutensa säilyttämiseksi, lisäävät kilpailua yhä niukemman resurssin mahdollisten vaihtoehtojen välillä.

3.10 Maatalouselintarvikealan avoin strateginen riippumattomuus sellaisena kuin ETSK on sen määritellyt ⁽⁹⁾ on erittäin tärkeä näkökohta. EU:n elintarvikeomavaraisuuden kvantifiointiin voidaan käyttää erilaisia indikaattoreita. On kuitenkin todettava, että vaikka EU:n elintarvikeomavaraisuusaste on korkea, se on määritely liian yleisluonteisesti, sillä se vaihtelee suuresti elintarviketyypistä ja alueesta riippuen, ja viljan, soijapapujen ja kasviöljyjen tuotannossa on huomattavia vajeita.

3.11 Euroopan komissio toteaa vuoden 2021 strategisessa ennakointiraportissaan, että kestävien ja häiriönsietokykyisten elintarvikejärjestelmien varmistaminen on yksi keskeisistä strategisista aloista EU:n maailmanlaajuisen johtoaseman vahvistamiseksi ja että häiriönsietokykyisten ja kestävien elintarvikejärjestelmien turvaamiseksi on investoitava innovointiin.

3.12 Olisi varmistettava ”vihreän” veden eli sadeveden maahan suodattuvan ja imeytyvän osuuden tehokas käyttö. Maaperän keskeistä roolia veden suodatuksessa ja imeytymisessä on vahvistettava tukemalla maaperän uudistamista koskevia politiikkoja.

⁽⁶⁾ Eurostat, Annual freshwater abstraction by source and sector ja Euroopan ympäristökeskus, European waters – Assessment of status and pressures 2018.

⁽⁷⁾ Bio by Deloitte, Optimising water reuse in the EU, osa I.

⁽⁸⁾ FAO, Water Scarcity – One of the greatest challenges of our time.

⁽⁹⁾ Euroopan talous- ja sosiaaliskomitean lausunto aiheesta ”Strateginen riippumattomuus, elintarviketurva ja elintarvikkeiden kestävyys” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 105, 4.3.2022, s. 56).

3.13 Kiertotalouden soveltaminen vedenkäytössä (mustan veden tai yhdyskuntajäteveden kierrätys kastelua varten) ja teknologisempien järjestelmien (suolanpoisto) hyödyntäminen on joissakin Etelä-Euroopan tuottajajäsenvaltioissa ensisijainen vedenkäyttömalli. Molemmat ratkaisut ovat kuitenkin erittäin intensiivisiä sähkönkulutuksen kannalta, ja ne voivat olla haitallisia maaperälle ja viljelykasveille. Kierrätetty vesi on käsiteltävä asianmukaisesti, ja ensisijaisena tavoitteena olisi oltava turvallisen veden varmistaminen maataloudelle. Lisäksi tarvittava energia on peräisin eri järjestelmistä, jotka eivät aina käytä uusiutuvia energialähteitä. ETSK peräänkuuluttaa kiertotalouteen perustuvan vesihuollon hiilestä irtautumista ja vaihtoehtoisten energialähteiden käytön yleistämistä energian, veden ja elintarvikkeiden välisen yhteyden vahvistamiseksi.

3.14 EU:ta rankaistiin energiariippuvuudesta vuonna 2022 energian hintojen nousulla, mikä on vaikuttanut ratkaisevasti tuotantokustannuksiin erityisesti Välimeren rannikkoalueilla, joilla teknisten ratkaisujen käyttö on rakenteellisen vesivajeen vuoksi välttämätöntä.

3.15 Rajat ylittävien pintavesien hoito ei vaikuta ainoastaan luonnonvarojen määrään alajuoksulla vaan myös niiden laatuun. Riippumatta vesipolitiikan puitedirektiivin⁽¹⁰⁾ säännöksistä ja voimassa olevasta velvoitteesta, jonka mukaan vesistöalueiden tasolla on huolehdittava yhdennetystä suunnittelusta, on selvää, että tämän vesityypin hallintamekanismeja on vielä varaa parantaa joko aiheeseen erikoistuneiden uusien elinten avulla tai kehittämällä sääntelyä koskevaa lainsäädäntöä edelleen.

3.16 Tiettyjen teollisten toimintojen aiheuttamat valvomattomat päästöt vesistöihin vaikuttavat kielteisesti terveyteen ja elintarviketurvallisuuteen ja aiheuttavat kustannuksia koko yhteiskunnalle. ETSK ajaa edelleen sellaisten ilmastoneutraalien teollisuudenalojen kehittämistä, joiden päästöt ovat hallinnassa ja jotka vastaavat tuotantonsa ympäristökustannuksista.

4. Nykyiset EU:n ja kansalliset politiikat

4.1 EU:n keskeinen sääntelykehys veden ja maatalouden määrällisille ja laadullisille näkökohdille koostuu vesipolitiikan puitedirektiivistä ja yhteisestä maatalouspolitiikasta (YMP)⁽¹¹⁾. Uudessa YMP:ssä ehdotettuihin erityistavoitteisiin kuuluu kestävä kehityksen edistäminen ja luonnonvarojen, kuten maaperän, ilman ja tietenkin veden, tehokkaan hoidon edistäminen. Lisäksi vettä koskee Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen tavoite nro 6, joka kohdistuu vedenkäytön tehokkuuteen ja yhdennettyyn vesihuoltoon.

4.2 Vesipuitedirektiivin mukaan vesi on luonnonvara, jota on suojeltava, säilytettävä ja hoidettava kestävällä tavalla. Tätä varten luodaan joko suoraan tai käyttöoikeussopimuksen nojalla hallintakehyks, joka riippuu alueen olosuhteista. Tämän hallintakehyksen tavoitteena on varmistaa yhdennetty ja kestävä vesihuolto EU:n tasolla.

4.3 Vuosien 2021–2027 monivuotisessa rahoituskehyksessä osoitetaan YMP:lle yhteensä 386,6 miljardin euron määrärahat, jotka jaetaan eri jäsenvaltioiden kesken ja joita osoitetaan ensimmäisen ja toisen pilarin eri toimintapolitiikkoihin. ETSK kehottaa luomaan vesialaa varten erityiset määrärahat ja varat lausunnossa ”EU:n sinisen kehityksen ohjelmaan liittyvät talousnäkökohdat”⁽¹²⁾ esitetyn mukaisesti.

4.4 Useimpiin YMP:n suoriin tukiin sekä joihinkin toisen pilarin tukiin sovelletaan lakisäätöiset hoitovaatimukset kattavia, täydentäviä ehdoista annettuja sääntöjä sekä hyvää maatalous- ja ympäristökuntoa koskevia toimenpidevaatimuksia, joissa määrätään kestäviä maatalouskäytännöistä, kuten yhdennetyistä vesihuoltomenettelyistä kastelua varten. Useimpien tukien on kuitenkin todettu olevan kastelun osalta neutraaleja⁽¹³⁾. Kaikissa YMP:n järjestelmissä olisi edistettävä kestävä ja tehokasta vesihuoltoa ottamalla käyttöön indikaattoreita kussakin jäsenvaltiossa, jotta voidaan seurata vesienhoidon edistymistä.

4.5 Jotkin jäsenvaltiot käyttävät EU:n rahoitusta vesi-intensiivisen viljelyn tukemiseen vesistressialueilla ottamalla käyttöön suojatoimenpiteitä. Ne hyödyntävät vapaaehtoista tuotantositonnoista tukea ylläpitääkseen tai lisätäkseen vesi-intensiivisten viljelykasvien tuotantoa, joka on keskittynyt eteläisiin jäsenvaltioihin. ETSK katsoo, että on noudatettava kestävä vesihuollon periaatetta ja tehtävä kustannus-hyötyanalyysi, jotta varmistetaan vesivarojen kestävyys lisäksi myös niiden käytön tehokkuus.

⁽¹⁰⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY, annettu 23 lokakuuta 2000, yhteisön vesipolitiikan puitteista (EYVL L 327, 22.12.2000, s. 1).

⁽¹¹⁾ Yhteinen maatalouspolitiikka 2023–2027.

⁽¹²⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”EU:n sinisen kehityksen ohjelmaan liittyvät talousnäkökohdat – vesialan investointitarpeet EU:ssa” (oma-aloitteinen lausunto) (ks. tämän virallisen lehden sivu 50).

⁽¹³⁾ Euroopan tilintarkastustuomioistuin, Erityiskertomus 20/2021: Vedenkäytön kestävyys maataloudessa.

4.6 Kaikkien jäsenvaltioiden olisi pidettävä rekisteriä otetuista pinta- ja pohjavesistä sekä pintaveden varastoinnista. Samoin vedenkäyttäjät olisi velvoitettava hakemaan lupaa ennen veden ottamista tai varastointia. Kaikkien jäsenvaltioiden olisi vahvistettava ja tiukennettava käytössä olevia seurantarjestelmiä laittoman vedenkäytön havaitsemiseksi ja siitä rankaisemiseksi.

4.7 EU:n tilintarkastustuomioistuin katsoo, että maatalouden vesipalveluista aiheutuvia kustannuksia ei ole täysin katettu, mikä johtuu pääasiassa siitä, että ympäristö- ja luonnonvarakustannukset eivät näy riittävästi veden hinnoissa. Komission mukaan tämä merkitsee piilokustannuksia yhteiskunnalle ja rajoittaa mahdollisia tuloja, joilla voitaisiin rahoittaa vesipolitiikan puitteiden tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseen tähtääviä toimia.

4.8 Euroopan markkinoiden yhtenäisyyden periaate ei täyty veden kohdalla. Käyttäjät maksavat samanlaisista palveluista hyvin erilaisia hintoja, jotka riippuvat jäsenvaltiosta ja jopa toiminnan erityisestä sijainnista jäsenvaltiossa. Tämän vuoksi olisi hyödyllistä edistää EU:n menetelmää veden hinnoittelujärjestelmien järjeistämiseksi ja standardoimiseksi ⁽¹⁴⁾.

4.9 ETSK kehottaa erityisesti asettamaan talouden eri aloille, kuten maatalouteen ja teollisuuteen, nimenomaiset vedenkäyttöä koskevat vaatimukset. Tätä varten tulee perustaa hallintoelin, jonka tehtävänä on laatia alakohtaiset vedenkäytön suuntaviivat ja jossa ETSK:n tulisi olla edustettuna ⁽¹⁵⁾.

4.10 Elintarvikkeiden ja tuotantopanosten hintojen keskimääräinen nousu johtuu monista seikoista ⁽¹⁶⁾. Nykyinen inflaatiotilanne merkitsee kuitenkin sitä, että YMP:n tuet ovat reaalisesti vähentyneet hyvin merkittävästi. Tilanteen korjaamiseksi ja EU:n tavoitteiden taloudellisten puitteiden palauttamiseksi olisi toteutettava asianmukaisia talous-arviotoimia.

5. Pitkän aikavälin ehdotukset, ratkaisut ja vastaukset

5.1 Veden niukkuus ja ilmastohätätila ovat tällä hetkellä EU:n maatalouselintarvikejärjestelmän kaksi suurinta haastetta. Näihin haasteisiin vastaamiseksi ja elintarviketuotannon pitkän aikavälin kestävyuden varmistamiseksi Euroopassa tarvitaan kiertotalouteen perustuvia ja muita innovatiivisia ratkaisuja. Sinisen kehityksen ohjelman konseptia on ehdotettu kehykseksi näihin haasteisiin vastaamiseksi EU:n vihreän kehityksen ohjelman kokemusten ja periaatteiden pohjalta.

5.2 Ensijaisena tavoitteena olisi oltava maatalouselintarvikealan avoimen strategisen riippumattomuuden varmistaminen EU:n tasolla. Sen vuoksi on tarpeen keskittyä EU:n maataloustuotannon säilyttämiseen, kehittää politiikkoja niiden viljelykasvityyppien edistämiseksi, joiden kohdalla esiintyy vajeita, ja tasapainottaa ylijäämätuotantoa.

5.3 Tämä maataloustuotannon takaaminen edellyttää välttämättä veden määrän ja laadun varmistamista luopumatta vesijalanjäljen pienentämistä edistävistä toimista. Vedensäätöä tuotannossa edistävillä politiikoilla mahdollistetaan käytettävissä olevien resurssien lisääminen ilman, että tämä vaikuttaa hydrologisen kierron kestävyuteen.

5.4 EU:n maatalouden vesijalanjäljen pienentäminen edellyttää teknologioiden, kestävien viljelykäytäntöjen, kestävä ja tehokkaan vesihuollon sekä maatalouselintarvikealan kestävyttä edistävien tehokkaiden julkisten politiikkojen yhdistelmää.

5.5 Tässä yhteydessä katsotaan tarpeelliseksi edistää edelleen politiikkoja, joilla kannustetaan kastelun ja vedenkäytön tehokkuuteen yleensä sekä YMP:n että muiden EU:n rahastojen puitteissa. Olisi edistettävä kestävien viljelykäytäntöjen täytäntöönpanossa, veden tehokkaamman käytön mahdollistavien teknologioiden käytössä sekä kuivuutta ja tulvia paremmin kestävien viljelykasvien kehittämisessä. Ilman tarvittavia budjettivaroja Eurooppaan ei ole mahdollista rakentaa selviytymiskykyisiä ja kestäviä maatalouselintarvikejärjestelmiä.

⁽¹⁴⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Veden saatavuus: vesiköyhyyden torjunta ja sen vaikutukset sosiaalipolitiikkaan” (oma-aloitteinen lausunto) (ks. tämän virallisen lehden, sivu 60) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”EU:n sinisen kehityksen ohjelmaan liittyvät talousnäkökohdat – vesialan investointitarpeet EU:ssa” (oma-aloitteinen lausunto) (ks. tämän virallisen lehden sivu 50).

⁽¹⁵⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Runsaasti vettä vaativat teollisuudenalat ja vedenkäytön kannalta tehokkaat tekniikat” (oma-aloitteinen lausunto) (ks. tämän virallisen lehden sivu 74) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”EU:n sinisen kehityksen ohjelmaan liittyvät talousnäkökohdat – vesialan investointitarpeet EU:ssa” (oma-aloitteinen lausunto) (ks. tämän virallisen lehden sivu 50).

⁽¹⁶⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Elintarvikkeiden hintakriisi: keinottelun rooli ja konkreettisia toimintaehdotuksia Ukrainan sodan puhkeamisen jälkeen” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 100, 16.3.2023, s. 51).

5.6 Vesivarojen kestävä hoito maaseutualueilla kosteikkojen ennallistamisen, puskurivyöhykkeiden luomisen ja jokien ja järvien veden laadun parantamisen kaltaisia toimenpiteitä toteuttamalla voisi auttaa pienentämään maatalouden vesijalanjälkeä EU:ssa. Näitä kysymyksiä olisi käsiteltävä eri vesistöalueita koskevissa vesienhoitosuunnitelmissa, ja ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita varmistamaan näiden velvoitteiden noudattamisen.

5.7 Innovointiin ja tutkimukseen, joissa keskitytään vedenkäytön kannalta tehokkaampien ja kestävämpien teknologioiden ja viljelykäytäntöjen kehittämiseen, olisi varattava riittävästi määrärahoja. On myös tärkeää osoittaa varoja täsmäviljelyä edistävien politiikkojen ja käytäntöjen kehittämiseen, kestäväen maaperän hoidon edistämiseen, maaperän vedensitomiskyvyn vahvistamiseen sekä kasvien ja siementen genomeja koskevan tiedon päivittämiseen.

5.8 Elintarvikejätteen vähentämisellä voidaan pienentää elintarvikkeiden tuottamiseen tarvittavan veden määrää. Tämä voidaan saavuttaa toteuttamalla kuluttajille suunnattuja valistuskampanjoita, parantamalla toimitusketjun hallintaa ja edistämällä innovatiivisia elintarvikkeiden säilytystekniikoita.

5.9 Jäsenvaltioiden olisi toteutettava avointa veden hinnoittelupolitiikkaa, jolla kannustetaan tehokkuuteen ja säästöihin ja varmistetaan, että kaikki vedenkäyttäjryhmät osallistuvat asianmukaisesti kustannusten kattamiseen vesipolitiikan puitedirektiivin periaatteiden mukaisesti.

5.10 On selvää, että tarkoituksenmukaisella tasolla tapahtuva tilavuushinnoittelu voi kannustaa siirtymään vesitehokkaisiin kasteluteknikoihin ja käytäntöihin tai vähemmän vettä tarvitseviin viljelykasveihin. Jäsenvaltioiden, joissa kasteluveden laskutuskäytäntö perustuu edelleen kasteltuun pinta-alaan, olisi sen vuoksi luovuttava tästä asteittain.

5.11 EU:n tilintarkastustuomioistuin on todennut, että maatalouden vesipalveluista aiheutuvat kustannukset eivät tule kokonaan katetuiksi. Yksi syy tähän on se, että ympäristö- ja luonnonvarakustannukset eivät näy (vielä) veden hinnoittelussa. Tämä tarkoittaa sitä, että kasteluveden hintoihin sovelletaan lukuisia erityispoikkeuksia, mikä tekee maataloudessa käytettävästä vedestä halvempaa kuin muihin käyttötarkoituksiin käytettävä vesi. Vaikka tästä lähestymistavasta ei välttämättä tarvitse luopua, on selvää, että näitä yleisiä toimintalinjoja olisi arvioitava uudelleen ja muunnettava vapautukset vedensäästön kannustimiksi ja palkkioiksi.

5.12 Vesipolitiikan puitedirektiivi on 23 vuotta vanha, ja se laadittiin taloudellisessa, sosiaalisessa ja ilmastollisessa ympäristössä, joka oli hyvin erilainen kuin nykytilanne. Olisi harkittava direktiivin sisällön osittaista uudelleentarkastelua, jotta vesipolitiikan puitedirektiivistä voisi tulla tehokas väline elintarviketurvan tukemiseksi.

5.13 Kun otetaan huomioon, että jäsenvaltioilla on toissijaisuusperiaatteen mukaisesti vapaus panna yksilöllisin perustein (valtiollisella tai alueellisella tasolla) täytäntöön vedenottoluvan hakemista koskeva velvoite ja valvoa luvan noudattamista, on todettava, että tämä heterogeenisuus johtaa siihen, että tiettyjen pohjavesimuodostumien käyttöä ei valvota. Tästä syystä sekä komission että jäsenvaltioiden olisi sovittava valikoivammasta kriteeristä ja sovellettava tiukkoja sääntely- ja ehdollisuusvaatimuksia sekä pinta- että pohjavedenottoon.

5.14 Kastelujärjestelmien nykyaikaistamista on tehostettava ja edistettävä erityisesti, jotta voidaan vähentää vuotoja verkostoissa ja haihtumista avoimissa kanavissa ja altaissa. YMP:llä ja muilla EU:n rahastoilla olisi edistettävä uusien kastelurakenteiden kehittämistä välttämällä tukitilanteita, jotka ovat ristiriidassa vesipolitiikan puitedirektiivin tavoitteiden kanssa.

5.15 Kohtaan 3.4 viitaten todettakoon, että veden uudelleenkäytön vähimmäisvaatimuksia koskeva asetus hyväksyttiin toukokuussa 2020⁽¹⁷⁾. Tässä uudessa jäteveden uudelleenkäyttöä maatalouden keinokastelussa koskevassa asetuksessa vahvistetaan veden laatua ja seuranta, riskinhallintaa ja avoimuutta koskevat vähimmäisvaatimukset, ja sitä sovelletaan vuodesta 2023 alkaen. Tehdyn analyysin mukaan EU:n jätevedenpuhdistamoista teoreettisesti kastelukäyttöön saatavasta kokonaisvesimäärästä yli 50 prosenttia voidaan käyttää uudelleen, jolloin vältetään yli viisi prosenttia vesimuodostumiin ja pohjaveteen kohdistuvasta suorasta vedenotosta. Tämä vähentää kokonaisvesistressiä yli viisi prosenttia. Sen vuoksi tällaisten uudelleenkäyttölaitosten rahoitusta olisi edistettävä samoin kuin varotoimenpiteitä maaperän pilaantumisen välttämiseksi ja turvallisen veden varmistamiseksi maataloudelle.

⁽¹⁷⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2020/741, annettu 25 päivänä toukokuuta 2020, veden uudelleenkäytön vähimmäisvaatimuksista (EUVL L 177, 5.6.2020, s. 32).

5.16 Kaupunkien ja niiden lähialueiden maatalouden edistäminen voi vähentää tarvetta kuljettaa elintarvikkeita maaseudulta, mikä pienentäisi hiilijalanjälkeä (maatalouden hiilestä irtautuminen) ja vedenkulutusta maataloudessa. Lisäksi kaupunkien kastelujärjestelmissä voidaan hyödyntää sadevettä ja kastelukierrätysjärjestelmistä saatavaa vettä.

5.17 Uusiutuvan energian, kuten aurinko- ja tuulienergian, käyttö voi tarjota kestävän energialähteen veden uudelleenkäyttöjärjestelmille, suolanpoistojärjestelmille sekä kastelu- ja muille maatalouslaitteistoille ja pienentää siten hiilijalanjälkeä (maatalouden hiilestä irtautuminen) ja vedenkulutusta.

5.18 Näillä kiertotalous- ja muilla ratkaisuilla voidaan edistää EU:n tulevaa sinisen kehityksen ohjelmaa, jolla puututaan veden niukkuuteen ja ilmastohätätilaan EU:n maatalouselintarvikejärjestelmässä. On tärkeää jatkaa uusien teknologioiden ja innovatiivisten käytäntöjen tutkimista, jotta voidaan parantaa vedenkäytön tehokkuutta ja varmistaa elintarviketuotannon pitkän aikavälin kestävyys ja häiriönsietokyky Euroopassa.

5.19 On olennaisen tärkeää varmistaa infrastruktuuri, joka mahdollistaa veden varastoinnin, jakelun ja puhdistuksen, sekä ehkäistä äärimmäisten sääilmiöiden seurauksia. Edellä mainitun infrastruktuurin hallintamallin olisi perustuttava lahjomattomuuden ja kestävyuden periaatteisiin, ja sillä olisi varmistettava infrastruktuurin ympäristökestävyys. Kun otetaan huomioon julkishallintojen mahdolliset budjettivaikeudet, voidaan myös tarkastella vaihtoehtoisia rahoitus- ja yhteistyömalleja.

5.20 Vesipolitiikan puitedirektiivi velvoittaa jäsenvaltiot laatimaan ja uudistamaan vesienhoitosuunnitelmia. ETSK on pannut merkille, että tällaisten suunnitelmien täytäntöönpano, laajuus ja noudattaminen on ollut epätasaista. Komitea katsookin, että jäsenvaltioiden olisi tehostettava strategiaa suunnitelmia, joilla pyritään takaamaan vesiturvallisuus ja EU:n elintarvikejärjestelmien häiriönsietokyvyn varmistavat maatalouden puitteet. Strategisille suunnitelmille olisi osoitettava EU:n talousarviossa riittävät varat kohdassa 4.3 esitetyn mukaisesti. Olisi myös vahvistettava konkreettiset aikataulut ja asetettava yhteisymmärryksessä tavoitteet ja painopisteet tässä lausunnossa esitettyjen näkökohtien ja ehdotusten mukaisesti.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Kestävät ja häiriönsietokykyiset vesi-infrastruktuurit ja vedenjakeluverkot”**(oma-aloitteinen lausunto)**

(2023/C 349/14)

Esittelijä: **Thomas KATTNIG**

Komitean täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	”liikenne, energia, perusrakenteet, tietoyhteiskunta”
Hyväksyminen jaostossa	26.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	199/10/17

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) on vakuuttunut siitä, että ilmastokriisin ja siitä johtuvan vesivarojen niukkenemisen vuoksi on ryhdyttävä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin vesihävikin vähentämiseksi, vesivarojen oikeudenmukaisen jakautumisen varmistamiseksi ja kestäväen vesihuollon mahdollistamiseksi. Puhtaan ja kohtuuhintaisen juomaveden kuluttajakäytön on oltava etenkin vesipulan vallitessa aina etusijalla veden jakelussa ja käytössä ja mentävä teollisuuden, matkailun ja maatalouden vedenkäytön edelle. ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita soveltamaan kaikilla veteen liittyvillä politiikanaloilla oikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ja puuttumaan vesiköyhyyteen, mikä on myös Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin mukaista. ETSK ehdottaa, että EU:n tasolla edistettäisiin yhteisen käsityksen muodostamista vesiköyhyydestä ja laadittaisiin kattava vesiköyhyyden määritelmä, jota noudattaen kukin jäsenvaltio voi määrittellä asian oman tilanteensa mukaisesti.

1.2 ETSK katsoo, että vesihuolto on julkinen hyödyke, koska siinä tavoitteena on nimenomaan tuottaa asianmukaisia, korkealaatuisia ja kohtuuhintaisia palveluja. Ilmastokriisin aiheuttamista haasteista ja vesi-infrastruktuuriin tarvittavista investoinneista aiheutuu merkittäviä kustannuksia. ETSK toteaa, että julkisella ja yksityisellä vesihuollolla on eroa, sillä molemmista on niin hyviä kuin huonojakin esimerkkejä. Yksityisellä vesihuollolla saattaa olla voiton tavoittelun vuoksi vaikeuksia täyttää perusluonteinen yleispalveluvaatimus eli palvella koko väestöä. ETSK katsoo, että julkisella vesihuollolla on tiukoista rahoitusrajoituksista ja hallinnollisista rajoitteista huolimatta paremmat edellytykset taata veden ja viemärintiijärjestelmien yleinen saatavuus kohtuulliseen hintaan ja asianmukaisten laatuvaatimusten mukaisesti sekä ekosysteemien ennallistaminen ja suojeleminen ja infrastruktuuriin tarvittavat investoinnit. ETSK suosittaa jälleen kerran⁽¹⁾, että julkiseen infrastruktuuriin tehtäviin investointeihin sovelletaan nk. kultaista sääntöä tuottavuuden sekä tulevien sukupolvien hyvinvoinnin sosiaalisen ja ekologisen perustan turvaamiseksi.

⁽¹⁾ Ks. esimerkiksi Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – REPowerEU-suunnitelma” (COM(2022) 230 final) ja ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi asetuksen (EU) 2021/241 muuttamisesta elpymis- ja palautumissuunnitelmien REPowerEU-lukujen osalta sekä asetuksen (EU) 2021/1060, asetuksen (EU) 2021/2115, direktiivin 2003/87/EY ja päätöksen (EU) 2015/1814 muuttamisesta” (COM(2022) 231 final – 2022/0164(COD)) (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 185), Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Julkiset investoinnit energiainfrastruktuuriin ilmasto-ongelmien osaratkaisuna” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 67) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Strateginen visio energiakäänneestä EU:n strategisen riippumattomuuden mahdollistamiseksi” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 75, 28.2.2023, s. 102).

1.3 Vesi on elintärkeää elämälle, yhteishyödyke ja ihmisoikeus niin kuin todetaan ensimmäisessä läpimenneessä eurooppalaisessa kansalaisaloitteessa ”Vesi on perusoikeus”, joka johti EU:n vuonna 2020 hyväksymän juomavesidirektiivin tarkistukseen ja erilliseen artiklaan veden saatavuudesta. ETSK suosittaakin, että EU hyväksyy veden käyttöoikeussopimuksia koskevia sääntelykehyksiä ja vahvistaa niitä, jotta voidaan taata veden ja viemäröintijärjestelmien saatavuus kohtuulliseen hintaan ja asianmukaisten laatuvaatimusten mukaisesti sekä ekosysteemien ennallistaminen ja suojeleminen ja infrastruktuuriin tarvittavat investoinnit. Direktiivissä 2014/23/EU⁽²⁾ säädetyt vesi- ja jätevesihuoltoon koskevat poikkeukset, jotka myönnettiin läpimenneen eurooppalaisen kansalaisaloitteen ”Vesi on perusoikeus” ansiosta, on säilytettävä myös tulevaisuudessa. ETSK vastustaa lisäksi etenkin ilmastokriisin vuoksi kaikenlaisia velvoitteita avata vesihuolto- ja jätevesihuoltoala kilpailulle.

1.4 ETSK huomauttaa, että vesivarojen jakotilanteen heiketessä talous ja etenkin runsaasti vettä vaativat maatalous- ja muut elinkeinot olisi järjestettävä siten, että veden kulutusta vähennetään ja sen uudelleenkäyttöä kehitetään. Tämä edellyttää myös kansallisia ja EU:n laajuisia vaatimuksia ja suosituksia, joilla parannetaan vedenkulutuksen sääntelyä ja mahdollistetaan vesi-infrastruktuurien tehokkaampi taloudellinen tukeminen. ETSK kehottaa unionin toimielimiä pitämään vesikysymyksiä vastedes ensisijaisina ja laatimaan EU:lle sinisen kehityksen ohjelman.

1.5 ETSK kannattaa saastuttaja maksaa -periaatteen lujittamista ja epäpuhtauksien torjumista niiden lähteellä sen sijasta, että niitä poistetaan jätevesistä prosessin loppupään ratkaisujen avulla. Saastepäästöjä vesistöihin ja pohjaveteen on vähennettävä pysyvästi, jotta varmistetaan, että juomavesihuolto sekä jätevesien käsittely ja puhdistaminen pysyvät kohtuuhintaisina. Jätevesien puhdistuksen kohdennettu parantaminen ja kytkeminen tiiviisti tuottajavastuujärjestelmään, kuten komissio ehdottaa uudelleenlaaditussa jätevesidirektiivissä, on tärkeä ja kannatettava askel. On kuitenkin pidettävä huoli siitä, että tuottajayhteisöt ovat julkisen valvonnan piirissä ja että kaikki investoinnit jätevedenpuhdistamoihin tehdään riippumattomasti ja ilman tuottajatahojen vaikutusta.

1.6 ETSK kiinnittää huomiota kuntien suuriin haasteisiin vesivarojen kehittämisessä ja ylläpidossa. Jotta haasteisiin pystytään vastaamaan, kuntien välistä yhteistyötä olisi kehitettävä edelleen ja helpotettava merkittävästi. ETSK kehottaa komissiota laajentamaan oikeudellista liikkumavaraa erityisesti julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön alalla.

1.7 Kestävän, kilpailukykyisen ja oikeudenmukaisen ”sinisen siirtymän” toteuttamiseksi tarvittavat vesihuolto- ja jätevesihuoltoalan investoinnit on kohdennettava niin, että niiden kustannus-hyötysuhde on ympäristön ja talouden kannalta paras mahdollinen, ja erityistä huomiota on kiinnitettävä heikossa asemassa oleviin väestöryhmiin. Tutkimus ja innovointi sekä teollisuudelle, maataloudelle ja kotitalouksille suunnatut tiedotuskampanjat ovat niin ikään olennaisen tärkeitä vedensäästön edistämiseksi taloudellisessa ja muussa toiminnassa.

1.8 ETSK korostaa ilmastokriisin aiheuttamaa biologisen monimuotoisuuden köyhtymistä, jota pahentavat entisestään esimerkiksi liian lämpimän veden laskeminen takaisin jokiin. Nämä epäkohdat on otettava huomioon vesi-infrastruktuurien tulevassa suunnittelussa, jotta varmistetaan, että kyseisiin ongelmiin puututaan mahdollisimman pitkälti eikä niitä aiheuteta lisää. Samanaikaisesti on toteutettava laaja-alaisia toimenpiteitä 1,5 celsiusasteen tavoitteen saavuttamiseksi vuoteen 2050 mennessä.

1.9 ETSK ehdottaa komissiolle, että käynnistetään Euroopan laajuinen julkinen kuulemismenettely, jotta saadaan arvioitua Euroopan vesitarpeet, ja luodaan näin perusta EU:n sinisen kehityksen ohjelman tuleville toimenpiteille.

⁽²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/23/EU, annettu 26 päivänä helmikuuta 2014, käyttöoikeussopimusten tekemisestä ETA:n kannalta merkityksellinen teksti (EUVL L 94, 28.3.2014, s. 1).

2. Taustaa

2.1 Vesi on elintärkeä luonnonvara ja välttämätöntä ihmiselle, luonnolle sekä talouden ja yhteiskunnan toiminnalle. Suurin osa vedestä (70 prosenttia) käytetään maataloudessa, ja teollisuuden osuus on 22 prosenttia ja kotitalouksien 8 prosenttia. Samaan aikaan vesihuolto- ja jätevesihuoltomenot ovat EU:ssa keskimäärin 100 miljardia euroa vuodessa ja nousevat jätevesien käsittelyä ja juomavesihuoltoa koskevien EU:n sääntöjen noudattamisen myötä noin 250 miljardiin euroon vuodessa ⁽³⁾.

2.2 Jotta tulevaisuudessakin olisi käytettävissä riittävästi vettä, on parannettava vesi-infrastruktuureja ja lisättävä varastointikapasiteettia. Tämä edellyttää monenlaisia toimenpiteitä: tulee esimerkiksi kerätä sadevettä säiliöihin, rakentaa vedelle pidätysaltaita ja suljetun kierron putkistoja sekä vähentää maaperän sulkemista rakentamisella, jotta parannetaan sen varastointikykyä. Erityyppisten vesistöjen tulviessa liika vesi on pyrittävä ohjaamaan ja varastoimaan valvottuihin pidätysaltaisiin. Vesistöjen varrella olisi siellä täällä oltava puskurikapasiteettia, jotta tulvavesi pääsee vähitellen purkautumaan ja tulvahuippuja saadaan lievennettyä. Näihin tilanteisiin on varauduttava etukäteen investoimalla asianmukaiseen infrastruktuuriin.

2.3 YK:n yleiskokous vahvisti vuonna 2010 nimenomaisesti, että oikeus veteen ja sanitaatioon on yksi ihmis-oikeuksista ⁽⁴⁾. Direktiivissä (EU) 2020/2184 ⁽⁵⁾ sekä direktiivin 91/271/ETY ⁽⁶⁾ uudelleenlaadintaa koskevassa komission ehdotuksessa otetut ensimmäiset askeleet tämän oikeuden täytäntöönpanemiseksi ovat ehdottoman tarpeellisia. Jäsenvaltiot sitoutuvat tätä kautta parantamaan puhtaan ja kohtuuhintaisen juomaveden ja sanitaatiopalvelujen saatavuutta kaikille EU:ssa vuoteen 2030 mennessä. Komission mukaan ⁽⁷⁾ noin 10 miljoonalla ihmisellä ei ole EU:ssa tällä hetkellä mahdollisuutta käyttää sanitaatiopalveluja. Jäsenvaltioiden on otettava tämä riittäväällä tavalla huomioon täytäntöönpanoprosessissa. Näitä toimia pyritään tehostamaan entisestään sinisen kehityksen ohjelmaa koskevalla aloitteella.

2.4 Ilmastokriisi vaikuttaa jo merkittävästi maailman vesivarojen hallintaan. Yksi vaikutuksista on merenpinnan nousu, jonka johdosta vesi valtaa yhä enemmän tilaa rannikkoalueilla. Kriisin johdosta myös jokien ja pohjavesien pinnat laskevat monilla alueilla. Tämä pahentaa elintarvikepulaa, sillä monia elintarvikkeita ei voida tuottaa käyttämättä makeaa vettä ⁽⁸⁾.

2.5 Ilmastokriisi niukentaa saatavilla olevia vesivaroja ja johtaa kuivuuteen, veden haihtumiseen ⁽⁹⁾, merten lämpenemiseen ja elinympäristöjen tuhoutumiseen, millä on seurauksia koko ekosysteemille.

2.6 Vesihuolto on elintärkeää kansalaisille ja on osa kriittistä infrastruktuuria. Juomaveden jakeluun kansalaisille tarvitaan yleensä energiaa, jolla pidetään vesipumput käynnissä. Juomaveden toimittajat turvautuvat jo nyt rinnakkaisjärjestelmiin ja omiin energiakiertoihinsa pystyäkseen jatkamaan juomaveden kuluttajakakelua sähkökatkosten aikana.

2.7 Vesihuolto- ja jätevesihuoltopalveluja on viime vuosina siirretty monissa EU-maissa takaisin kuntien hoidettaviksi. Etenkin huonot kokemukset palvelujen yksityistämisestä ovat ajaneet kaupunkeja ja kuntia palauttamaan peruspalvelujen tarjonnan julkisille toimijoille. Usein havaittuja haittavaikutuksia ovat olleet infrastruktuuri-investointien väheneminen,

⁽³⁾ https://www.aquapublica.eu/sites/default/files/article/file/20230310_Joint%20statement_EPR%20scheme.pdf

⁽⁴⁾ <https://www.un.org/Depts/german/gv-64/band3/ar64292.pdf>

⁽⁵⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2020/2184, annettu 16 päivänä joulukuuta 2020, ihmisten käyttöön tarkoitetun veden laadusta (uudelleenlaadittu) (OJ L 435, 23.12.2020, p. 1).

⁽⁶⁾ Neuvoston direktiivi 91/271/ETY, annettu 21 päivänä toukokuuta 1991, yhdyskuntajätevesien käsittelystä (EYVL L 135, 30.5.1991 s. 40).

⁽⁷⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fin/qanda_22_6281

⁽⁸⁾ <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/wat.21633>

⁽⁹⁾ Europe's next crisis: Water – POLITICO.

työolojen ja -ehtojen huonontuminen, kuluttajakustannusten nousu, valvonnan heikentyminen ja asiantuntemuksen menettäminen⁽¹⁰⁾. Uudelleenkuunnallistamalla kaupungit ja kunnat voivat jälleen lisätä poliittista toimintakykyään sekä demokraattista valvontaa ja vaikutusvaltaansa vesihuollossa⁽¹¹⁾.

2.8 Vesikysymykset ovat luonteeltaan erittäin poliittisia ja yhteiskunnallisia, ja niitä on käsiteltävä pitkäjänteisesti, mikä ei sovi yhteen vaalisykliin kanssa. Ala vaatii julkisilta päättäjiltä mittavia panostuksia investointeihin ja käyttö- ja kunnossapitokustannuksiin. Jotta kansalaiset voivat osallistua täysipainoisesti demokraattiseen valvontaan, on varmistettava, että he tuntevat veden kiertokulun ja ovat tietoisia veden hinnasta.

3. Yleistä

Veden yhteiskunnallinen ulottuvuus

3.1 Vesi on elintärkeä mutta ilmastokriisin takia jatkuvasti niukkeneva luonnonvara. ETSK perääkin EU:n sinisen kehityksen ohjelmaa, jolla lisättäisiin tietoisuutta tästä elintärkeästä luonnonvarasta. ETSK kehottaa kartoittamaan vesi-infrastruktuurin tilanteen ja veden saatavuuden kussakin jäsenvaltiossa, jotta voidaan saada ajantasaista tietoa nykyisen vesi-infrastruktuurin tilasta ja määrittää kiireelliset investointitarpeet.

3.2 ETSK korostaa, että vesi ei ole tavallinen hyödyke vaan pikemminkin perintö, jota on suojeltava ja puolustettava⁽¹²⁾. ETSK katsoo, että juomaveden yleistä saatavuutta ja laadukasta ja kohtuuhintaista sanitaatiota olisi pidettävä pelkän hyödykkeen sijaan julkishyödykkeenä noudattaen tinkimättömästi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 14 artiklaa sekä Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen (SEU) ja SEUT-sopimukseen liitettyä pöytäkirjaa N:o 26. ETSK suosittaa, että EU hyväksyy veden käyttöoikeussopimuksia koskevia sääntelykehityksiä ja vahvistaa niitä, jotta voidaan taata veden ja viemäröintijärjestelmien yleinen saatavuus kohtuulliseen hintaan ja asianmukaisten laatuvaatimusten mukaisesti sekä ekosysteemien ennallistaminen ja suojelu ja infrastruktuuriin tarvittavat investoinnit. Käyttöoikeussopimusten tekemisestä annetussa direktiivissä 2014/23/EU säädetyt vesi- ja jätevesihuoltoa koskevat poikkeukset, jotka myönnettiin läpimenneen eurooppalaisen kansalaisaloitteen ”Vesi on perusoikeus”⁽¹³⁾ ansiosta, on säilytettävä myös tulevaisuudessa noudattaen tinkimättömästi SEUT-sopimuksen 14 artiklaa sekä SEU- ja SEUT-sopimukseen liitettyä pöytäkirjaa N:o 26. ETSK vastustaa ilmastokriisin vuoksi etenkin kaikenlaisia velvoitteita avata arkaluonteinen vesihuolto- ja jätevesihuoltoala kilpailulle ja kehottaa sen sijaan vahvistamaan yleishyödyllisiä julkisia palveluja vesihuoltoalalla ja myös sen ulkopuolella.

3.3 ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita soveltamaan kaikilla veteen liittyvillä politiikanaloilla oikeuksiin perustuvaa lähestymistapaa ja puuttumaan vesiköyhyyteen, mikä on myös Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin mukaista. ETSK ehdottaa, että EU:n tasolla edistettäisiin yhteisen käsityksen muodostamista vesiköyhyydestä ja laadittaisiin kattava vesiköyhyyden määritelmä, jota noudattaen kukin jäsenvaltio voi määrittellä asian oman tilanteensa mukaisesti. Infrastruktuurin kehittämiseen olisi osoitettava julkisia varoja erityisesti sellaisten vähävaraisten kiinteistönomistajien ja sosiaalisesti heikommassa asemassa olevien kaupunki- ja maaseutualueiden auttamiseksi, jotka tarvitsevat infrastruktuurikunnostuksia.

3.4 ETSK korostaa, että oikeudenmukaisessa siirtymässä ei ole kyse pelkästään siirtymän rahoituksesta. Siihen kuuluu myös tavoite luoda ihmisarvoista työtä, laadukkaita työpaikkoja ja sosiaaliturvaa sekä säilyttää EU:n yritysten kilpailukyky, ja se edellyttää erityisiä toimenpiteitä kaikilla tasoilla, etenkin aluetasolla.

3.5 Yhä useammat EU:n alueet kärsivät veden puutteesta⁽¹⁴⁾. Tämän johdosta on yhä välttämättömämpää kehittää häiriönsietokykyisiä vesi-infrastruktuureja ja erityisesti varastointikapasiteettia. Mahdollisen vesipulan vallitessa veden kuluttajakelu perustarpeiden tyydyttämiseksi on varmistettava ja asetettava etusijalle teollisuuden, matkailun ja

⁽¹⁰⁾ Getzner, Köhler, Krisch, Plank (2018) – Loppuraportti (pitkä versio): ”Vergleich europäischer Systeme der Wasserversorgung und Abwasserentsorgung” (Eurooppalaisten vesihuolto- ja jätevesihuoltopalvelujen vertailu), julkaisusarjassa Informationen zur Umweltpolitik, 197.

<https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15177626>

⁽¹¹⁾ <https://www.epsu.org/search?f%5B0%5D=policies%3A56>

⁽¹²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY, annettu 23 lokakuuta 2000, yhteisön vesipolitiikan puiteista (EYVL L 327, 22.12.2000, s. 1), johdanto-osan 1 kappale.

⁽¹³⁾ <https://right2water.eu/>

⁽¹⁴⁾ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC133025>

maatalouden vedenkäyttöön nähden. Jäsenvaltioiden on taattava tämä. Näin voidaan ehkäistä vedestä käytäviä riitoja, joita esiintyy jo muualla maailmassa. EU:lle olisikin laadittava viipymättä sinisen kehityksen ohjelma, jonka yhteydessä tulee myös kiinnittää enemmän huomiota veden saatavuuteen ja jakeluun tulevaisuudessa sekä vahvistaa tutkimusta ja innovointia.

Veden laatu ja puhdistus

3.6 ETSK kehottaa parantamaan ennalta varautumisen periaatteen ja saastuttaja maksaa -periaatteen täytäntöönpanoa, jotta veden laatu kohenisi ja kustannuksista huolehtisivat kuluttajien sijasta saastuttajat. Pohjaveden olisi oltava juomavesilaatuista, jotta ei tarvita kallista ja paljon energiaa vaativaa juomaveden käsittelyä.

3.7 Etenkin maatalous- ja elintarvikealan ja teollisuuden päästöt aiheuttavat nitraattien ja torjunta-aineiden hajakuormitusta, eikä pohjaveden kemiallinen tila sen vuoksi ole useinkaan hyvä. Maatalousalan säädökset (esim. YMP) ja teollisuutta ja kemianalaa koskeva lainsäädäntö (esim. torjunta-aineasetus) olisikin muotoiltava siten, ettei vesiekosysteemeille aiheuteta haittaa.

Veden käyttö ja tuhlaaminen

3.8 ETSK kiinnittää huomiota kuntien suuriin haasteisiin vesivarojen kehittämisessä ja ylläpidossa. Jotta haasteisiin pystytään vastaamaan ja jotta voidaan parantaa vesihuolto- ja jätevesihuoltopalvelujen laatua ja vesivarojen kehittämistä ja ylläpitämistä sekä varmistaa näiden peruspalvelujen pitkän aikavälin taloudellinen kannattavuus maaseutualueilla, kuntien välistä yhteistyötä olisi kehitettävä edelleen ja helpotettava merkittävästi. ETSK kehottaakin komissiota laajentamaan oikeudellista liikkumavaraa erityisesti julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön alalla.

3.9 Komissio arvioi uudelleenlaaditun jätevesidirektiivin aiheuttavan vuosittain kaikkiaan yli 3,8 miljardin euron kustannukset. Kotitalouksien on määrä vastata valtaosasta näitä kustannuksia ⁽¹⁵⁾. Jätevesihuollosta on siis tulossa entistä kalliimpaa, mikä kuormittaa erityisen paljon taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevia väestöryhmiä. ETSK kehottaakin jakamaan kustannukset ja hyödyt siten, ettei kotitalouksille aiheudu kohtuutonta taakkaa.

3.10 ETSK pitää välttämättömänä vähentää merkittävästi vesijohtoverkkojen vuodoista johtuvaa vesihävikkiä, joka nousee eräissä EU-maissa yli 20 prosenttiin ⁽¹⁶⁾, sekä veden tuhlausta maataloudessa, teollisuudessa, rakennus- ja matkailualalla. Nämä alat voivat olla osa ongelman ratkaisua, jos vedenkäytön kannalta tehokkaiden käytäntöjen tutkimusta ja innovointia tehostetaan ja olemassa olevaa tietämystä (esim. tippukastelu, vain vähän vettä tarvitsevien viljelykasvien viljely, kiertotalouden lisääminen, elintarviketuotannon mukauttaminen paikallisiin olosuhteisiin) hyödynnetään yhä tehokkaammin.

3.11 Valistuneet kansalaiset käyttävät kodeissaan vettä säästeliäämmin. ETSK onkin tyytyväinen EU:n lainsäädännössä juomaveden toimittajille ja jäteveden käsittelijöille asetettaviin laajennettuihin vaatimuksiin kotitalouksille tiedottamisesta.

Vesiväylät

3.12 Ilmastokriisi vaikuttaa merkittävästi maailman vesiväyliin. Etenkin jokien matalat vedenkorkeudet, sateiden muutokset, äärimmäisten sääilmiöiden yleistyminen ja merenpinnan nousu vaikuttavat tavara- ja matkustajaliikenteeseen.

3.13 Väylät mataloituvat, ja satama- ja sulkuinfrastruktuureja joudutaan mukauttamaan uusiin olosuhteisiin. Tämä merkitsee suurempia kustannuksia ja pidempiä odotusaikoja aluksille ja hidastaa tavaraliikennettä.

⁽¹⁵⁾ Kustannusten jakautuminen vaikutustenarvioinnin mukaan: kotitaloudet 51 prosenttia, julkinen sektori 22 prosenttia ja teollisuus 27 prosenttia.

⁽¹⁶⁾ <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/ppnresolver?id=AC15249737>

3.14 On toteutettava toimenpiteitä satamien ja sulkujen infrastruktuurin mukauttamiseksi ja laivaväylien ja -reittien suunnittelun parantamiseksi, jotta vesiliikennettä voidaan harjoittaa tulevaisuudessa turvallisesti ja tehokkaasti.

3.15 ETSK pitää EU:n vesiväylien kehittämistä ja parempaa yhteenliittämistä keskeisen tärkeänä. Kuten lausunnossa TEN/764⁽¹⁷⁾ mainitaan, tässä yhteydessä olisi otettava huomioon myös intermodaalisuus.

Energia

3.16 Energiamarkkinoilla elokuussa 2022 vallinnut tilanne osoitti, että ilmastokriisin vuoksi ei ole olemassa energialähdettä, joka olisi aina sataprosenttisen luotettava. On esimerkiksi havaittavissa, että kuivuus vaikuttaa vesi- ja ydinvoiman tuotantoon.

3.17 ETSK suhtautuu myönteisesti pyrkimyksiin hyödyntää vesivoimaa uusiutuvan sähkön tuotannossa ja varastoinnissa mutta toteaa, että ilmastokriisistä johtuva veden niukkuus vaikuttaa pitkällä aikavälillä kielteisesti sähkön tuotantoon ja varastointiin. Tämä vähentää tuotantoa, mikä voi myös aiheuttaa häiriöitä sähköverkkoon. Uusiutuvien energialähteiden yhä laajempaa hyödyntämistä tulee edistää jatkossakin ripeästi varsinkin aurinko- ja tuulivoima-alalla vesivoimaloiden mahdollisten vajeiden kompensoimiseksi.

3.18 ETSK toteaa, että myös liikenteen sähköistäminen voi lisätä vedenkäyttöä, sillä akkutuotannossa käytettävät elektrolyytit vaativat huomattavan määrän vettä. Akkutehtaiden sijoittaminen edellyttääkin huolellista suunnittelua.

3.19 ETSK toteaa, että uusiutuvat energialähteet vaativat yleensä vähemmän vettä kuin tavanomaisten fossiilisten polttoaineiden tuotanto ja jalostus. Yhden uusiutuvan energialähteen, nimittäin biopolttoaineiden, yhteydessä vedenkulutus on kuitenkin huomattavaa. Biopolttoaineiden tuotantoa varten kasvatettavien viljelykasvien kasteluun ja käsittelyyn tarvitaan runsaasti vettä, ja sen toimittaminen edellyttää vesi-infrastruktuuria ja vedenjakeluverkkoja.

3.20 ETSK huomauttaa, että ydinvoiman tuotannossa tarvitaan suuria määriä jäähdytysvettä. Ilmastokriisi nostaa lämpötiloja ja madaltaa samanaikaisesti jokien vedenpintaa. Lämpötilojen noustessa ydinvoimaloiden on pienennettävä tuotantotehoaan veden niukkuuden vuoksi. Lisäksi liian lämpimän jäähdytysveden laskeminen jokiin nostaa jokien happipitoisuutta, millä on kielteinen vaikutus vesiekologiaan ja biologiseen monimuotoisuuteen⁽¹⁸⁾.

4. Erityistä

4.1 ETSK arvostelee EU:n vesipolitiikan ja muiden politiikkojen keskinäistä epäohjonmukaisuutta ja kehottaa komissiota kohentamaan tilannetta, jotta vältetään toimintalinjausten ja tavoitteiden ristiriidat.

4.2 ETSK on tyytyväinen uudelleenlaaditussa juomavesidirektiivissä komission aloitteesta vahvistettuun pyrkimykseen minimoida vesijohtojen vuodot⁽¹⁹⁾. ETSK kiinnittää huomiota siihen, että vesi-infrastruktuurien parantamiseksi on ryhdyttävä kiireellisesti toimiin ja tehtävä julkisia ja yksityisiä investointeja, jotta ehkäistään vesihävikkiä ja varmistetaan keskeisten vesi-infrastruktuurien pitkän aikavälin häiriönsietokyky ja kestävyys. Kun vesivuotoja ilmenee, niihin on puututtava välittömästi. Tällaisissa tapauksissa on keskeisen tärkeää, että käytettävissä on asiantuntevia työntekijöitä ja tarvittavat laitteet, jotta vuodot saadaan tukittua nopeasti.

4.3 Tiukat finanssipoliittiset säännöt ovat kerta toisensa jälkeen osoittautuneet julkisen sektorin suurimmaksi esteeksi infrastruktuurihankkeiden rahoituksessa. Tämän vuoksi EU:n vihreän kehityksen ohjelmaan, energiaomavaraisuuteen ja digitaalialaan liittyvät hankkeet on pyrittävä vapauttamaan kaikista säännöksistä, jotka haittaavat tällaisia julkisia investointeja. ETSK suosittaakin aiempien lausuntojensa⁽²⁰⁾ mukaisesti, että julkisiin investointeihin sovelletaan nk. kultaista sääntöä.

⁽¹⁷⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Muutettu ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi unionin suuntaviivoista Euroopan laajuisen liikenneverkon kehittämiseksi, asetuksen (EU) 2021/1153 ja asetuksen (EU) N:o 913/2010 muuttamisesta sekä asetuksen (EU) N:o 1315/2013 kumoamisesta" (COM(2022) 384 final/2 – 2021/0420 (COD)) (EUVL C 75, 28.2.2023, s. 190).

⁽¹⁸⁾ <https://www.dw.com/de/wie-k%C3%BChlen-hei%C3%9Fe-l%C3%A4nder-ihre-kernkraftwerke/a-49758541>

⁽¹⁹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32020L2184>

⁽²⁰⁾ Ks. alaviite 1.

4.4 ETSK kannattaa ehdotettua direktiivin 2006/118/EY⁽²¹⁾ ja direktiivin 2008/105/EY⁽²²⁾ tarkistamista sekä raja-arvojen käyttöönottoa PFC-yhdisteille ja mikromuoville. Euroopan tilintarkastustuomioistuimen erityiskertomuksessa⁽²³⁾ korostetaan, että saastuttaja maksaa -periaatetta sovelletaan vesihuollon alalla huomattavista toiminta- ja investointikustannuksista huolimatta epäjohtonmukaisesti.

4.5 ETSK huomauttaa, että kestävien ja häiriönsietokykyisten vesi-infrastruktuurien ja vedenjakeluverkkojen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi tarvitaan ammattitaitoista ja ennen kaikkea asiantuntevaa työvoimaa sekä asianmukaista osaamisen hallintaa eli strategisia ja operatiivisia toimia tietämyksen käytön optimoimiseksi. ETSK kehottaa luomaan tarvittavat rakenteet ja takaamaan riittävän hyvät työolot ja -ehdot, jotta alalle ei synny pullonkauloja ja jotta tarvittavien toimenpiteiden toteuttamiseksi on käytettävissä riittävästi asiantuntijahenkilöstöä.

4.6 ETSK toteaa, että meneillään oleva vesihuoltoalan digitalisaatio lisää myös tietoturva- ja tietosuojariskejä. Onkin varmistettava, että kerättyjen tietojen käsittelyssä noudatetaan mahdollisimman korkeatasoisia tietosuojajärjestelyjä. Lisäksi myös vesi-infrastruktuurien ja vedenjakeluverkkojen kyberturvallisuutta on pidettävä keskeisen tärkeänä, sillä kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvat kyberhyökkäykset ovat yhä suurempi uhka.

4.7 Juomaveden tuotantoon ja jakeluun sekä jätevesihuoltoon ja vedenpuhdistukseen osallistuvien yritysten integroituneisuus on monissa jäsenvaltioissa heikkoa tai olematonta. ETSK katsoo, että johdon ja hallinnoinnin keskittäminen yhdelle ainoalle julkiselle organisaatiolle auttaisi säästämään kustannuksia ja tehostaisi toimintaa.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

⁽²¹⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/118/EY, annettu 12 päivänä joulukuuta 2006, pohjaveden suojelusta pilaantumislta ja huononemiselta (EUVL L 372, 27.12.2006, s. 19).

⁽²²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/105/EY, annettu 16 päivänä joulukuuta 2008, ympäristönlautunormeista vesipolitiikan alalla, neuvoston direktiivien 82/176/ETY, 83/513/ETY, 84/156/ETY, 84/491/ETY ja 86/280/ETY muuttamisesta ja myöhemmästä kumoamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2000/60/EY muuttamisesta (EUVL L 348, 24.12.2008, s. 84).

⁽²³⁾ https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_12/SR_polluter_pays_principle_FI.pdf

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vaikuttajien kautta tapahtuva mainonta ja sen vaikutus kuluttajiin”

(puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto)

(2023/C 349/15)

Esittelijä: **Bernardo HERNÁNDEZ BATALLER**

Yhteisesittelijä: **Stefano PALMIERI**

Lausuntopyyntö	Euroopan unionin neuvoston puheenjohtajavaltio Espanja, 7.2.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
Vastaava jaosto	sisämarkkinat, tuotanto ja kulutus
Hyväksyminen jaostossa	29.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	179/0/3

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Yksi tyypillisimmistä audiovisuaalisen ja sähköisen viestinnän alalla tapahtuneeseen muutokseen liittyvistä ilmiöistä on niin kutsuttujen vaikuttajien määrän lisääntyminen. Kyse on sisältöä tuottavista käyttäjistä, jotka levittävät viestejään järjestelmällisesti ja eri muodoissa (videoina, kommentteina, valokuvina) ja nousevat siten viestiensä kohdeyleisön keskuudessa merkitykselliseen asemaan.

1.2 Vaikka EU:n tasolla ei ole olemassa erityistä sisällöntuottajien/vaikuttajien toimintaa koskevaa lainsäädäntöä, nykyinen lainsäädäntö tarjoaa tasoltaan riittävän suojan sisällöntuottajien/vaikuttajien sisämarkkinoilla harjoittamaa kahtalaista toimintaa ajatellen: toiminta pääasiassa **mainostajina (ja elinkeinonharjoittajina)** ja toiminta **myyjinä/tuottajina**.

1.3 Eri jäsenvaltiot ovat tämän lainsäädännön pohjalta kehittäneet omaa lainsäädäntöään vastauksena tämän ilmiön muodostamaan haasteeseen, minkä ansiosta kansalliset sääntelyviranomaiset voivat käyttää seurantaan, valvontaan ja tarvittaessa seuraamuksiin liittyvää toimivaltaansa.

1.4 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) katsoo joka tapauksessa, että kun otetaan huomioon alan jatkuva kehitys, tarvitaan toimia, joilla voidaan varmistaa erityisesti sisällöntuottajille/vaikuttajille ominaisen laittoman toiminnan yhdenmukainen kohtelu EU:ssa, ja että tässä yhteydessä on säädettävä tietyistä, yhtäältä vaikuttajien käyttämien **alustojen ja sosiaalisten verkostojen hallinnoijia** ja toisaalta (EU:ssa ja EU:n ulkopuolella asuvia) **sisällöntuottajia ja/tai vaikuttajia** koskevista velvoitteista.

1.5 ETSK katsoo, että alustojen ja sosiaalisten verkostojen hallinnoijien olisi

- oltava yhteisvastuussa sisällöntuottajien/vaikuttajien julkaisemasta laittomasta sisällöstä
- kaikissa tapauksissa, joissa ilmoitetaan sisällöntuottajan/vaikuttajan laittomasta toiminnasta, oltava velvollisia ryhtymään tarvittaviin toimiin laittoman verkkosisällön poistamiseksi ja ilmoittamaan sisällöntuottajan/vaikuttajan laittomasta toiminnasta toimivaltaiselle viranomaiselle
- vaadittava kaikkia EU:n ulkopuolella toimivia sisällöntuottajia/vaikuttajia ottamaan selkeä oikeudellinen vastuu EU:n alueella sekä hankkimaan ammatillinen vastuuvakuutus laittoman toiminnan aiheuttamien vahinkojen varalta.

1.6 ETSK katsoo, että vaikuttajien yhdenmukaistetussa kohtelussa EU:n tasolla olisi otettava huomioon ainakin seuraavat kriteerit:

- Vaikuttajien tarkoitukseltaan kaupallisten viestien mainonnallinen luonne on tuotava esiin selkeiden indikaattoreiden ja varoitusten avulla ja välttämällä piilomainontaa.

- Näihin viesteihin tulee soveltaa alakohtaista lainsäädäntöä, jotta voidaan varmistaa kuluttajien ja käyttäjien, erityisesti alaikäisten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien, terveyden ja turvallisuuden suojelu.
- Jos vaikuttaja ei noudata lainsäädäntöä, tätä on pidettävä rikkomuksena, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mainostajien ja sosiaalisten alustojen ja verkostojen yhteisvastuuta.

1.7 Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä myös harhauttavaan suunnitteluun, tuotemerkkien väärinkäyttöön tai mustamaalaamiseen, luvattomiin rahoitustuotteisiin, identiteettivarkauksiin ja valevaikuttajiin, jotka hyödyntävät tunnettujen ihmisten kuvia näiden tietämättä ja joita esiintyy yhä yleisemmin etenkin rahoitusinvestointien ja kryptovaluuttojen alalla. Kyse on laittomasta toiminnasta, josta voi tekoälyn käytön vuoksi tulla yhä taidokkaampaa ja yleisempää ja jota on torjuttava tehokkaasti.

1.8 ETSK kehottaa selkeyttämään ja täsmentämään tätä sääntelyn yhdenmukaistamista, sanotun kuitenkaan rajoittamatta täydentävien yhteissääntelykehysten luomista. Tähän yhteissääntelyyn on osallistuttava vaikuttajia, heidän edustajiaan ja heitä edustavia järjestöjä, toimialan ja mainostajien edustajia, mainonnan itsesääntelyä harjoittavia järjestöjä, kuluttaja- ja käyttäjäjärjestöjä, työmarkkinaosapuolten ja muiden kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden edustajia sekä sääntelyviranomaisia.

1.9 ETSK katsoo, että sisällöntuottajien/vaikuttajien toimintaan liittyy joukko kysymyksiä, joita olisi analysoitava huolellisesti EU:n tasolla, kuten heidän asemansa työlainsäädännössä, tuloveroon ja arvonlisäveroon liittyvät kysymykset sekä erityinen lapsivaikuttajien harjoittama toiminta.

2. Yleistä

2.1 Yksi tyypillisimmistä digitaalisen muutoksen ilmiöistä audiovisuaalisen ja sähköisen viestinnän alalla viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana on tietynlaisten sisällöntuottajien määrän runsas lisääntyminen. Kyse on sisällöntuottajista, jotka – nähtävästi yksityishenkilöinä – levittävät viestejään järjestelmällisesti ja eri muodoissa (videoina, kommentteina, valokuvina) internetalustojen, sosiaalisten verkostojen ja sähköisten viestipalvelujen välityksellä. Kun tällaisella sisällöntuottajalla on suuria määriä uskollisia seuraajia, heistä tulee vaikuttajia, jotka voidaan mainonnan alalla määrittellä sisällön luojiksi, joilla on kaupallinen pyrkimys ja jotka luovat luottamukseen ja aitouteen perustuvia suhteita yleisönsä (pääasiassa sosiaalisten verkostojen alustoilla) ja tekevät verkossa erilaisten liiketoimintamallien kautta yhteistyötä kaupallisten toimijoiden kanssa ansaitsemistarkoituksessa ⁽¹⁾.

2.2 Vaikuttajien ja seuraajien välinen suhde – jolle on ominaista mielikuva läheisyydestä, aitoudesta ja luottamuksesta – vaikuttaa suoraan ja välillisesti näiden asenteisiin tuotemerkkejä kohtaan ja siihen, miten seuraajat kuluttajina tekevät ostopäätöksiä. Tämä koskee erityisesti lapsia, nuoria sekä kuluttajia, joilla on alhainen koulutustaso ja/tai tulotaso ja alhainen media- ja informaatiolukutaito.

2.3 Erityisesti kaupallisen viestinnän alalla vaikuttajien käyttö tuotteiden ja tuotemerkkien puolestapuhujina antaa mainostaville yrityksille mahdollisuuden hyödyntää heidän vaikutusvaltaansa ja mainettaan niin sanotussa vaikuttajamarkkinoinnissa, etenkin, kun on kyse nuorista, joita on vaikeampi tavoittaa perinteisempien joukkotiedotusvälineiden kautta. Se myös antaa näille yrityksille enemmän vapautta sellaisten myyntiargumenttien esittämiseen, joita ne eivät käyttäisi perinteisessä mainonnassaan ja jotka ovat toisinaan laillisuuden rajoilla. Toisaalta mainostajat itse korostavat, että vaikuttajilla on omalaatuisuutensa vuoksi kaupallisen viestin muotoilussa huomattavan itsenäinen asema, jota mainostaja ei aina pysty kontrolloimaan.

2.4 Vaikka EU:n tasolla ei siis ole olemassa erityistä vaikuttajien toimintaa koskevaa lainsäädäntöä, unionin nykyinen lainsäädäntö tarjoaa tällä haavaa riittävän suojan vaikuttajien sisämarkkinoilla harjoittamaa kahtalaista toimintaa ajatellen: toiminta pääasiassa **mainostajina (ja elinkeinonharjoittajina)** ja toiminta **myyjinä/tuottajina**.

⁽¹⁾ *The impact of influencers on advertising and consumer protection in the Single Market*, Euroopan parlamentti, 2022, s 9.

2.4.1 Jos ajatellaan vaikuttajien toimintaa pääasiassa **mainostajina (ja elinkeinonharjoittajina)**, voidaan mainita muun muassa seuraavat EU:n tason säädökset ja asiakirjat:

- **sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskeva direktiivi** ⁽²⁾, joka tarjoaa oikeudellisen kehyksen vaikuttajien levittämään harhaanjohtavaan mainontaan ja vaikuttajien kaupallisiin menettelyihin puuttumiseksi; **sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskevan direktiivin tulkintaa ja soveltamista koskeva eurooppalainen opas** ⁽³⁾, jossa selvennetään direktiivin soveltamista silloin, kun vaikuttaja toimii elinkeinonharjoittajana tai vaihtoehtoisesti elinkeinonharjoittajan nimissä tai puolesta toimivana henkilönä; komissiolla on tältä osin meneillään digitaalista oikeudenmukaisuutta koskeva toimivuustarkastus, jossa on määrä käsitellä myös vaikuttajia ⁽⁴⁾
- **sähköistä kaupankäyntiä koskeva direktiivi** ⁽⁵⁾, joka tarjoaa kuluttajille lisäsuojaa, kun vaikuttajat harjoittavat kaupallista viestintää internetissä sosiaalisen median tiliensä ja blogiensa välityksellä
- **audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi** ⁽⁶⁾, jolla otetaan käyttöön uusia erityissääntöjä videonjakoalustapalveluille ja joka koskee vaikuttajia tilanteissa, joissa on kyse käyttäjien tuottamista videoista, joita levitetään kyseisten alustojen kautta ja jotka voivat sisältää kaupallista viestintää.

2.4.2 Vaikuttajien toimintaa **myyjinä tai tuottajina** koskevat EU:n tasolla seuraavat säädökset:

- **kuluttajanoikeusdirektiivi** ⁽⁷⁾
- **digitaalista sisältöä ja digitaalisia palveluja koskeva direktiivi** ⁽⁸⁾
- **direktiivi tavarakauppaa koskevista sopimuksista** ⁽⁹⁾.

2.4.3 Näiden EU:n lainsäädännön kahden toiminta-alan lisäksi kyseeseen tulee digitaalisia palveluja koskeva paketti, joka kattaa seuraavat asetukset:

- **digipalvelusäädös** ⁽¹⁰⁾, jolla lisätään digitaalisten palvelujen sisältöön liittyvää avoimuutta ja vastuuvollisuutta ja parannetaan kuluttajansuojaa
- **digimarkkinasäädös** ⁽¹¹⁾, jolla säännellään niin sanottuja portinvartijoita eli alustoja, joilla on kuukausittain vähintään 45 miljoonaa aktiivista käyttäjää.

⁽²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/29/EY, annettu 11 päivänä toukokuuta 2005, sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä sisämarkkinoilla ja neuvoston direktiivin 84/450/ETY, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien 97/7/EY, 98/27/EY ja 2002/65/EY sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta (sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskeva direktiivi) (EUVL L 149, 11.6.2005, s. 22).

⁽³⁾ Komission tiedonanto – Ohjeet sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä sisämarkkinoilla annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/29/EY tulkintaa ja soveltamista varten (EUVL C 526, 29.12.2021, s. 1), kohta 4.2.6.

⁽⁴⁾ Ks. EU:n kuluttajalainsäädännön uudelleentarkastelu (europa.eu).

⁽⁵⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY, annettu 8 päivänä kesäkuuta 2000, tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista ("Direktiivi sähköisestä kaupankäynnistä") (EYVL L 178, 17.7.2000, s. 1).

⁽⁶⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/1808, annettu 14 päivänä marraskuuta 2018, audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista koskevien jäsenvaltioiden tiettyjen lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun direktiivin 2010/13/EU (audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi) muuttamisesta vaihtuvien markkinarealiteettien vuoksi (EUVL L 303, 28.11.2018, s. 69).

⁽⁷⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/83/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2011, kuluttajan oikeuksista, neuvoston direktiivin 93/13/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 1999/44/EY muuttamisesta sekä neuvoston direktiivin 85/577/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 97/7/EY kumoamisesta (EUVL L 304, 22.11.2011, s. 64).

⁽⁸⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/770, annettu 20 päivänä toukokuuta 2019, tietyistä digitaalisen sisällön ja digitaalisten palvelujen toimittamista koskeviin sopimuksiin liittyvistä seikoista (EUVL L 136, 22.5.2019, s. 1).

⁽⁹⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/771, annettu 20 päivänä toukokuuta 2019, tietyistä tavarakauppaa koskeviin sopimuksiin liittyvistä seikoista, asetuksen (EU) 2017/2394 ja direktiivin 2009/22/EY muuttamisesta sekä direktiivin 1999/44/EY kumoamisesta (EUVL L 136, 22.5.2019, s. 28).

⁽¹⁰⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2022/2065, annettu 19 päivänä lokakuuta 2022, digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta (digipalvelusäädös) (EUVL L 277, 27.10.2022, s. 1).

⁽¹¹⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2022/1925, annettu 14 päivänä syyskuuta 2022, kilpailullisista ja oikeudenmukaisista markkinoista digitaalialalla ja direktiivien (EU) 2019/1937 ja (EU) 2020/1828 muuttamisesta (digimarkkinasäädös) (EUVL L 265, 12.10.2022, s. 1).

2.4.3.1 Digipalvelusäädöksen mukaan laittomalla sisällöllä tarkoitetaan mitä tahansa tietoa tai toimintaa, mukaan lukien tuotteiden myynti tai palvelujen tarjoaminen, joka ei ole unionin tai minkään jäsenvaltion lainsäädännön mukaista, riippumatta kyseisen lainsäädännön täsmällisestä kohteesta tai luonteesta. Tämän uuden määritelmän nojalla näiden säännösten noudattamatta jättäminen voi merkitä sitä, että sisältö katsotaan EU:ssa laittomaksi.

2.5 Huolimatta siitä, että on olemassa joitakin EU:n sääntöjä, joiden puitteissa eri jäsenvaltiot voivat säännellä vaikuttajien lainvastaista toimintaa (mainostajina tai myyjinä/tuottajina), on tarpeen toteuttaa erilaisia toimia:

- Olisi annettava vaikuttajia koskevaa erityislainsäädäntöä.
- Voimassa oleva kuluttajansuojalainsäädäntö on pantava täytäntöön.
- Olisi julkaistava oppaita ja käytännesääntöjä hyvien käytäntöjen määrittämiseksi.
- Olisi otettava käyttöön digitaalisia valvonta- ja täytäntöönpanovälineitä.
- Vaikuttajille olisi järjestettävä koulutusta ja sertifiointimahdollisuus.
- Olisi lisättävä kuluttajien tietoisuutta ja tarjottava heille tukea.
- Sääntöjen noudattamista alustoilla olisi helpotettava standardoitujen tiedonjakovälineiden avulla.

2.6 Kun otetaan huomioon sisällöntuottajien/vaikuttajien jatkuvasti muuttuva erityislaatuinen toimintaympäristö, ETSK katsoo, että voimassa olevista EU:n säädöksistä huolimatta tarvitaan toimia, joilla voidaan varmistaa sellaisen alakohtaisen lainsäädännön yhdenmukainen soveltaminen, jonka tarkoituksena on torjua erityisesti vaikuttajille ominaista laitonta toimintaa EU:ssa. Se, että komissio arvioi parhaillaan, onko alakohtaista lainsäädäntöä syytä antaa, osoittaa tämän ETSK:n kannan perustelluksi.

2.7 Samaa pohdintaa ovat käyneet useiden vuosien ajan hallitukset, eurooppalaiset ja kansalliset sääntelyviranomaiset sekä kuluttaja- ja käyttäjäjärjestöt ja kansalaisyhteiskunnan toimijat⁽¹²⁾. Tämä on eri maissa johtanut erilaisiin oikeudellisiin aloitteisiin⁽¹³⁾, kuten Ranskan, Belgian (Flanderin) ja Espanjan aloitteet. Aloitteita on käynnistetty myös itse- ja yhteissääntelyn alalla EU:n⁽¹⁴⁾ ja jäsenvaltioiden tasolla. Tämä selittää myös Espanjan hallituksen osoittamaa kiinnostusta pyytää maan Euroopan unionin puheenjohtajakauden puitteissa ETSK:ta laatimaan käsillä oleva valmisteleva lausunto vaikuttajien kautta tapahtuvasta mainonnasta ja sen vaikutuksesta kuluttajiin.

2.8 Espanjan kuluttaja-asiain ministeriö viittaa lausuntopyynnössään vaikuttajien ja kuluttajien väliselle suhteelle luonteenomaiseen mielikuvaan läheisyydestä, aitoudesta ja luottamuksesta, joka ei useinkaan välity yhtä voimakkaasti muiden sosiaalisen viestinnän mallien kautta, ja esittää kaksi pääasiallista huolenaihetta:

- Huolta aiheuttaa ensinnäkin sosiaalisten verkostojen jatkuva ja pitkäkestoinen käyttö alaikäisten keskuudessa; alaikäisille on ominaista kulutukseen liittyvä haavoittuvuus, ja sosiaalisia verkostoja käyttäessään he altistuvat kaupalliselle viestinnälle, johon voi sisältyä heidän fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja emotionaalista kehitystään haittaavaa materiaalia.
- Toiseksi ongelmana on tällaisen kaupallisen viestinnän avoimuuden ja tunnistettavuuden puute, joka usein leimaa vaikuttajien toimintaa kätkien kuluttajilta vilpillisesti toiminnan mainoksenomaisen luonteen.

3. Ehdotukset

3.1 Nykyiset ongelmat huomioon ottaen ETSK katsoo, että edellytykset erityisesti vaikuttajiin liittyvää laitonta toimintaa koskevan EU:n lainsäädännön parantamiseen, täytäntöönpanon varmistamiseen ja yhdenmukaistamiseen EU:n tasolla ovat olemassa. Tässä yhteydessä on säädettävä erityisistä velvoitteista yhtäältä vaikuttajien käyttämien alustojen hallinnoijia varten ja toisaalta (EU:ssa ja EU:n ulkopuolella asuvia) sisällöntuottajia ja/tai vaikuttajia varten.

⁽¹²⁾ Ks. alaviite 1.

⁽¹³⁾ *Mapping report on the rules applicable to video-sharing platforms*, Euroopan audiovisuaalinen seurantakeskus, 2022.

⁽¹⁴⁾ *EASA Best Practice Recommendation on Influencer Marketing 2023*, Euroopan mainosstandardiliitto (EASA), 2023.

3.2 Videonjakoalustat ja sosiaaliset verkostot

3.2.1 Vaikka EU:n lainsäädännössä (audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi ja digitaalisia palveluja koskeva paketti) edellytetään, että sisällöntuottajien ja vaikuttajien käyttämien videonjakoalustojen ja sosiaalisten verkostojen hallinnoijat noudattavat kaupallista viestintää ja alaikäisten suojelua koskevia säännöksiä, ETSK toteaa seuraavaa:

- Alustojen hallinnoijilla ei ole minkäänlaista toimituksellista vastuuta käyttäjien luomasta ”laittomasta” sisällöstä.
- Sisällöntuottajien/vaikuttajien ja alustojen hallinnoijien ei myöskään edellytetä tekevän yhteistyötä EU:n lainsäädännön tosiasiallisen noudattamisen varmistamiseksi.

3.2.2 ETSK katsookin, että alustojen ja sosiaalisten verkostojen hallinnoijien olisi

- oltava yhteisvastuussa sisällöntuottajien/vaikuttajien julkaisemasta laittomasta sisällöstä
- kaikissa tapauksissa, joissa ilmoitetaan sisällöntuottajan/vaikuttajan laittomasta toiminnasta, oltava velvollisia toteuttamaan tarvittavat toimet laittoman verkkosisällön poistamiseksi ja ilmoittamaan sisällöntuottajan/vaikuttajan laittomasta toiminnasta toimivaltaiselle viranomaiselle
- vaadittava kaikkia EU:n ulkopuolella toimivia sisällöntuottajia/vaikuttajia ottamaan selkeä oikeudellinen vastuu EU:n alueella sekä hankkimaan ammatillinen vastuuvakuutus laittoman toiminnan aiheuttamien vahinkojen varalta.

3.3 Sisällöntuottajat/vaikuttajat

3.3.1 Esitettäessä ehdotuksia, jotka koskevat käyttäjien videonjakoalustoilla ja sosiaalisissa verkostoissa saataville asettaman sisällön tehokasta sääntelyä ja erityisesti vaikuttajien harjoittamaa mainontaa, voi olla hyödyllistä ottaa huomioon audiovisuaalisten mediapalvelujen eurooppalaisten sääntelyviranomaisten ryhmän (ERGA) vuosina 2021 ja 2022 julkaisemat raportit ⁽¹⁵⁾, joissa annetaan suosituksia videoblogien tekijöitä eli ”vloggaajia” koskevasta sääntelystä.

3.3.2 ERGA täsmentää, että vaikuttajien toimintaa voidaan periaatteessa pitää audiovisuaalisia mediapalveluja koskevassa direktiivissä tarkoitettuna audiovisuaalisena mediapalveluna, jos seuraavat vaatimukset täyttyvät samanaikaisesti:

- On oltava kyse SEUT-sopimuksen 56 ja 57 artiklassa esitetyn määritelmän mukaisesta taloudellisesta palvelusta.
- Palveluntarjoajalla on oltava toimituksellinen vastuu tarjoamastaan sisällöstä.
- On oltava kyse suurelle yleisölle suunnatusta palvelusta, jossa käyttäjän valitsemaa sisältöä tarjotaan katsottavaksi käyttäjän omasta pyynnöstä ja jossa tarkoituksena on aikaansaada selkeä vaikutus merkittävään osaan kyseistä yleisöä.
- Levitettävän sisällön (videoiden/ohjelmien) ensisijaisena tehtävänä on oltava tiedottaminen, viihdyttäminen tai valistaminen.
- Sisältöjen on oltava audiovisuaalisia, ja ne on tarjottava käyttöön sähköisten viestintäverkkojen kautta.

3.3.3 Olisikin aiheellista harkita Euroopan tasolla yhdenmukaistamistoimia, joissa tarkasteltaisiin nimenomaisesti sääntelyä, joka koskee sisällöntuottajia/vaikuttajia ja heidän vastuutaan kaupallisten viestien tuottamisen ja/tai levittämisen yhteydessä, jotta varmistetaan suurempi avoimuus ja vastuuvollisuus heidän toiminnassaan.

3.3.3.1 Sisällöntuottajien/vaikuttajien toimintaan osallistuu lukuisia toimijoita, kuten tuotemerkin edustajia, multimediatyriyksiä ja itsenäisiä ammatinharjoittajia, hallinnointiin tai kykyjenetsintään erikoistuneita toimistoja ja edustajia, sosiaalisten verkostojen analyysialustoja, monikanavaisia verkostoja sekä PR-/mainostoimistoja. Niiden sopimuksissa tulee sopia kunkin sidosryhmän erityisistä vastuista, mukaan lukien yhteisvastuu sisällöntuottajan tai vaikuttajan laittomasta toiminnasta.

⁽¹⁵⁾ *Analysis and recommendations concerning the regulation of vloggers*, ERGA, 2021 ja *ERGA Vloggers Report 2*, ERGA, 2022.

3.4 ETSK kehottaa sekä alustojen ja sosiaalisten verkostojen hallinnoijia että sisällöntuottajia/vaikuttajia huolehtimaan seuraavista seikoista:

- On oltava teknisesti mahdollista sulkea alaikäiset käyttäjät alustan ja/tai sosiaalisen verkoston käyttäjäyleisön ulkopuolelle, kun kyse on kaikenlaisesta arkaluonteisesta sisällöstä (alkoholi ja energiajuomat, rahapelit ja vedonlyönti, pornografia, tupakka ja tupakkatuotteet, sähkösavukkeet mukaan luettuina, esteettinen kirurgia jne.), johon on joka tapauksessa liitettävä merkintä ”kielletty alle 18-vuotiailta”, ja lisäksi on edellytettävä iän tarkistamista sekä mahdollistettava lasten vanhemmille tarkoitettujen valvontaohjelmien käyttö.
- Viestiin on sisällytettävä maininta ”mainos”, ”kaupallinen viesti” tai ”[x:n] sponsoroima”, kun on kyse tällaisesta viestistä.
- Käsitelyihin tai muokattuihin kuviin on liitettävä maininta ”käsitely kuva”.
- Tekoälyn avulla luoduissa tuotoksissa on oltava maininta ”virtuaalinen kuva”, ja virtuaalisten vaikuttajien käytöstä on ilmoitettava.

3.5 Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä myös harhauttavaan suunnitteluun, tuotemerkkien väärinkäyttöön tai mustamaalaamiseen, luvattomien rahoitustuotteiden mainontaan, identiteettivarkauksiin ja valevaikuttajiin, jotka hyödyntävät tunnettujen ihmisten kuvia näiden tietämättä ja joita esiintyy yhä yleisemmin etenkin rahoitusinvestointien ja kryptovaluuttojen alalla. Tämä on laitonta toimintaa, joka on tekoälyn käytön vuoksi yhä taidokkaampaa ja yleisempää ja jota on torjuttava tehokkaasti.

3.6 ETSK:n ehdottamaa sääntelyn yhdenmukaistamista voidaan täydentää yhteissääntelykehyksillä, joihin osallistuu vaikuttajia, heidän edustajiaan ja heitä edustavia järjestöjä, toimialan ja mainostajien edustajia, mainonnan itsesääntelyä harjoittavia järjestöjä, kuluttaja- ja käyttäjäjärjestöjä, työmarkkinaosapuolten ja muiden kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden edustajia sekä sääntelyviranomaisia.

3.7 ETSK katsoo, että sisällöntuottajien/vaikuttajien toimintaan liittyy vielä joukko kysymyksiä, joita olisi analysoitava huolellisesti EU:n tasolla, kuten heidän asemansa työlainsäädännössä, tuloveroon ja arvonnäköalaveroon liittyvät kysymykset sekä erityinen lapsivaikuttajien harjoittama toiminta.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Mielenterveyttä parantavat toimet”**(puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmistelevala lausunto)**

(2023/C 349/16)

Esittelijä: **Milena ANGELOVA**Yhteisesittelijä: **Ivan KOKALOV**Neuvoston puheenjohtajavaltion Espanjan 8.12.2022 päivätty kirje
lausuntopyyntöOikeusperusta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
valmistelevala lausunto

Vastaava jaosto ”työllisyys, sosiaalasiat, kansalaisuus”

Hyväksyminen jaostossa 21.6.2023

Hyväksyminen täysistunnossa 13.7.2023

Täysistunnon numero 580

Äänestystulos

(puolesta / vastaan / pidätty äänestämästä) 205/0/2

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Mielenterveys on monisäikeinen kokonaisuus. Siihen vaikuttavat hyvin monet tekijät: biologiset, psykologiset, koulutukseen liittyvät, sosiaaliset, taloudelliset, ammatilliset, kulttuuriset ja ympäristötekijät. Mielenterveyden parantaminen ja edistäminen ⁽¹⁾ ja mielenterveysongelmien ehkäisy edellyttävät onnistuakseen monitahoisia, monialaisia ja elämänmittaisia toimia, joita tulee toteuttaa niin, että niillä on vankka asema yhtenä kattavana pääprioriteettina EU:n ja kansallisen (alueellisen ja alakohtaisen) tason päätöksenteossa, jotta saavutettaisiin seuraavat tavoitteet:

1.1.1 Kaikkialla EU:ssa tulee kannustaa uudistamaan terveydenhuoltojärjestelmiä niin, että ne tarjoavat integroitua ja suunnitelmallista, monitieteisten tiimien toteuttamaa pitkäjänteistä hoitoa paitsi sairauksien hoitamiseksi myös niiden ehkäisemiseksi sen sijasta, että hoitotoimenpiteitä toteutetaan satunnaispohjalta. Perimmäisenä tavoitteena tulee olla mielenterveyshuollon järjestelmän valtalinnan kääntäminen kohti kokonaisvaltaisia biopsykososiaalisia ja ihmisoikeuksiin perustuvia käytäntöjä, mielenterveyshäiriöiden ennaltaehkäisyn, varhaisen havaitsemisen ja seulonnan varmistamista sekä tehokasta yhteisössä tapahtuvaa ohjaamista palvelujen piiriin ja yksilökeskeistä auttamista.

1.1.2 Kaikissa EU:n, kansallisissa, alueellisissa ja alakohtaisissa toimintapolitiikoissa tulee pyrkiä jatkuvasti edistämään mielenterveyttä, ehkäisemään psyykkisiä sairauksia ja parantamaan selviytymiskykyä. ETSK on tyytyväinen Euroopan komission tiedonantoon kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta mielenterveyteen ⁽²⁾, tukee voimakkaasti siinä esitettyä julkisen politiikan keskeistä tavoitetta varmistaa, ”ettei ketään jätetä jälkeen, että kansalaisilla on tasapuolinen mahdollisuus päästä ennaltaehkäisevien palvelujen ja mielenterveyspalvelujen piiriin koko EU:ssa ja että mielen sairauksien hoitamiseen liittyviä kollektiivisia toimia ohjaavat sosiaalinen kuntoutus ja sosiaalinen osallisuus”, ja kehottaa laatimaan tiedonannon pohjalta viipymättä sellaisen EU:n mielenterveysstrategian, jolla on aikataulu ja riittävä rahoitus ja jossa määritellään vastualueet sekä indikaattorit edistymisen seuraamiseksi EU:ssa ja jäsenvaltioissa – myös talouspolitiikan eurooppalaisen ohjausjakson puitteissa. Ohjausjaksossa olisi huomioitava nykyistä paremmin sosioekonomisten ja ympäristötekijöiden vaikutus mielenterveyteen, muun muassa kohtuuhintaisten ja laadukkaiden yleishyödyllisten palvelujen (asuminen, energia, jäte- ja vesihuolto jne.) saatavuuden parantamisesta saatava merkittävä hyöty. Ihannetapauksessa näin ohjattaisiin kansallisen tason työtä esimerkiksi edellyttämällä jäsenvaltioilta, että ne laativat ja panevat täytäntöön toimintasuunni-

⁽¹⁾ C. Winslow (1923) määritteli terveyden edistämisen yhteiskunnan järjestelmälliseksi pyrkimykseksi valistaa yksilöitä henkilökohtaisista terveystieteistä ja kehittää sosiaalinen järjestelmä, joka tarjoaa jokaiselle yksilölle riittävän elintason oman terveytensä ylläpitämiseksi ja parantamiseksi.

⁽²⁾ COM(2023) 298 final.

telmia, joita komissio voisi määrääjoin tarkastella, ja edistettäisiin maiden välistä näkemysten ja virikkeiden vaihtoa, jotta toimien tavoitetaso nousisi korkeaksi. Tärkeimpiä ympäristöön liittyviä ja sosiaalisia riskitekijöitä olisi seurattava jatkuvasti, ja näiden riskien minimoimiseksi ja poistamiseksi tarvittavia strategioita ja toimenpiteitä olisi otettava nopeasti käyttöön.

1.1.3 Henkilöille, joilla on mielenterveysongelmia tai psyykinen vamma, tulee tarjota mahdollisuuksia varhaiseen diagnosointiin, asianmukaiseen hoitoon, psykoterapiaan sekä kuntoutukseen ja sosiaalisen osallisuuden edistämiseen ihmisarvon, ihmisoikeuksien, vapauden ja tasa-arvon kunnioittamisen hengessä.

1.1.4 Mielenterveys tulee tunnustaa kaikissa jäsenvaltioissa vakavaksi kysymykseksi, johon on kiinnitettävä riittävästi huomiota ja vastattava kokonaisvaltaisesti, koordinoitusti, jäsennellysti ja ihmiskeskeisesti. Mielenterveyden häiriöihin liittyvästä pakottamisesta, leimautumisesta, eristämisestä ja syrjinnästä on päästävä eroon. Mielenterveyspalvelujen kunnollinen rahoitus on olennaisen tärkeää, jotta nämä palvelut olisivat yleisesti saatavilla ja kohtuuhintaisia. Tämä tarkoittaa myös, että on investoitava asianmukaisesti koulutettuun ja tarpeeksi suureen terveydenhuoltohenkilöstöön. Asianmukainen palkkataso, jatkuva ammattitaidon kehittäminen ja riittävä henkilöstömäärä takaisivat sen, että potilaita mutta myös sellaisia henkilöitä, jotka tuntevat tarvitsevansa lääketieteellisiä neuvoja, lausuntoja tai hoitoa, ehditään kuunnella ja pystytään auttamaan. Terveydenhuollon fyysisten ja sosiaalisten infrastruktuurien rahoitukseen liittyviä kysymyksiä olisi käsiteltävä laajemmin kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa, sillä terveysalan hankkeet saavat niissä nykyisin hyvin vähän huomiota ja tilaa. Monissa kansallisissa elpymis- ja palautumissuunnitelmissa ei käsitellä riittävästi viime aikojen moninaisia kriisejä, jotka lisäävät kasautuvien mielenterveysongelmien riskiä, ja suunnitelmia olisikin päivitettävä viipymättä.

1.1.5 Tukipalvelujen, hoidon, psykoterapian, lääkinnällisen ja sosiaalisen kuntoutuksen, erityis- ja yleissairaanhoidon sekä psykososiaalisen tuen saatavuutta tulee parantaa. Tämä olisi tehtävä kehittämällä ja toteuttamalla innovatiivista, yksilöllistä ja näyttöön perustuvaa hoitoa, edistämällä lääkkeiden yhtäläistä ja sosiaalisesti hyväksyttävää saatavuutta ja varmistamalla tällainen saatavuus, tukemalla mielenterveysongelmaisten henkilöiden perheitä, parantamalla yleis- ja erikoissairaanhoidon tarjoajien valmiuksia ja pätevyyttä sekä luomalla järjestelmä, jossa monitieteiset tiimit antavat integroitua ja yhteisöllistä hoitoa.

1.1.6 Tulee kehittää ja panna täytäntöön täydentäviä toimintamalleja asianmukaisen tuen antamiseksi kriisi- ja hätätilanteissa. On tarpeen koostaa hoitopyramidi, joka perustuu sosiaalisten ja kulttuuristen näkökohtien huomioon ottamiseen keskeisissä sairauksien hoitoon liittyvissä toimissa, yhteisöllisten siteiden ja perhetuen vahvistamiseen kohdennetun yleisluonteisen tuen avulla sekä terveydenhuollon eri ammattilaisten toteuttamien erityispalvelujen ja -tuen tarjoamiseen vaikeammin sairaille. Terveystalouden opetussuunnitelmissa olisi keskityttävä kaikilla opintotasoilla asianmukaisten toimintamallien kehittämiseen ja perusterveydenhuollon varmistamiseen sekä mielenterveysriskeihin ja siihen, miten niitä voidaan välttää tai miten niiden vaikutuksia voidaan lievittää, kiinnittäen erityistä huomiota pandemioiden tai luonnonkatastrofien kaltaisiin erityistapauksiin.

1.1.7 Tulee mahdollistaa sellaisten oikeuksiin perustuvien, yksilökeskeisten, toipumiseen tähtäävien ja yhteisöllisten mielenterveyspalvelujen tarjoaminen, joissa etusijalla on henkilön voimaannuttaminen ja aktiivinen myötävaikuttaminen omaan toipumiseensa ja joiden perimmäisenä tavoitteena on parantaa mielenterveysongelmaisten henkilöiden elämänlaatua. Tulee edistää toimia, joiden avulla mielenterveyshuollon tarjoamasta hoidosta ja tuesta tehdään osallistavaa, jotta voidaan kiinnittää erityistä huomiota esimerkiksi sellaisten haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien kuin lasten, ikäihmisten, pakolaisten ja maahanmuuttajien, hlbtqi+-henkilöiden sekä sosioekonomisesti heikossa tilanteessa olevien henkilöiden tarpeisiin.

1.1.8 Mielenterveyden alalla tulee tehdä maailmanlaajuisia sekä valtioiden ja alojen välistä yhteistyötä, kehittää monisidosryhmäisiä valmiuksia ja taata eri tahoille mahdollisuus osallistua aloitteiden täytäntöönpanoon. Tähän liittyen olisi edistettävä koordinoitua tietojen, kokemusten ja hyvien käytäntöjen vaihtoa sekä tieteellistä tutkimusta ja innovointia, pyrittävä kohti myönteistä terveys- ja sosiaalialan kehitystä ja prosessien digitalisointia sekä edistettävä työmarkkinaosapuolten, tutkijoiden, terveydenhuollon ammattilaisten, sosiaalityöntekijöiden, potilasjärjestöjen ja sosiaalipalvelujen yhteistyötä verkostoissa ja eri foorumeilla.

1.1.9 Työpaikkoja pidetään mielenterveyden edistämisen ja tukemisen kannalta keskeisinä paikkoina. Olisikin edistettävä – myös myöntämällä riittävästi rahoitusta – työmarkkinaosapuolten yhteisiä aloitteita ja yhteisiä toimia, joiden tavoitteena on parantaa työoloja jatkuvasti. Työpaikalla on arvioitava psykososiaaliset riskit ja poistettava ne ja tehtävä kaikki tarvittava väkivallan ja työpaikkakiusaamisen ehkäisemiseksi⁽³⁾.

(³) Epävarmaan työhön ja mielenterveyteen liittyviä erityiskysymyksiä käsitellään tarkemmin Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunnossa aiheesta "Epävarma työ ja mielenterveys" (puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto) (EUVL C 228, 29.6.2023, s. 28).

1.2 Mielenterveyden kasvavan merkityksen vuoksi ETSK pyytää komissiota julistamaan vuoden 2024 eurooppalaiseksi mielenterveyden teemavuodeksi, jotta voidaan välittää vahva viesti siitä, että mielenterveyden parantamiseksi ja edistämiseksi on muodostettava vahva liittouma.

1.3 Ihmisoikeusloukkausten ja heikon mielenterveyden välillä on suora yhteys, sillä henkilöt, joilla on henkinen tai älyllinen vamma taikka päihdeongelmia, saavat usein huonoa kohtelua ja joutuvat tuon tuosta ihmisoikeusloukkauksien ja syrjinnän kohteeksi terveydenhuollossa. Monissa maissa hoito on sekä sairaaloissa että avohoitolaitoksissa laadultaan heikkoa tai aiheuttaa jopa vahinkoa ja voi aktiivisesti haitata toipumista⁽⁴⁾. Tarjottavia sosiaali- ja mielenterveyspalveluja tulee tarkastella vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen normien valossa. On kehitettävä oikeuksiin perustuvia käytäntöjä ja investoitava palveluihin ja tukeen, joissa kunnioitetaan henkilön vapaaehtoista tietoon perustuvaa suostumusta ja joihin ei liity pakottamista ja pakkohoitoa. On tarpeen hyväksyä suuntaviivoja ja käytäntöjä sekä tarjota terveys- ja sosiaalialan työntekijöille koulutusta oikeuksiin perustuvista toimintatavoista.

2. Taustaa

2.1 Mielenterveys on kasvava huolenaihe kaikkialla EU:ssa, sillä sen lisäksi, että se on hyvinvoinnin ja eurooppalaisen elämäntavan kulmakivi, siihen liittyvät menot ovat suuruusluokaltaan 4 prosenttia EU:n vuotuisesta BKT:stä. ETSK on siksi päättänyt antaa aiheesta oma-aloitteisen lausunnon. Euroopan komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen ilmoitti syyskuussa 2022 EU:n tilasta pitämässään puheessa, että komissio aikoo esittää vuonna 2023 uuden kokonaisvaltaisen lähestymistavan mielenterveyteen (tämä sisältyy komission vuoden 2023 työohjelmaan). Mielenterveyden kasvava merkitystä korostettiin myös Euroopan tulevaisuuskonferenssin päätelmissä, joissa nuorten nimenomaisesta pyynnöstä kehoitettiin tekemään aloitteita, joiden avulla parannetaan tietämystä mielenterveysongelmista ja joiden yhteydessä pohditaan ratkaisuja näihin ongelmiin. Joulukuussa 2022 julkaistussa tarkistetussa CultureForHealth-hankkeen raportissa⁽⁵⁾ kehoitetaan niin ikään Euroopan komissiota määrittelemään mielenterveys strategiseksi painopisteeksi.

2.2 EU:n kansalaisten pyynnöstä myös Euroopan parlamentti⁽⁶⁾ ja neuvosto ovat kehottaneet ryhtymään toimiin tällä alalla. Tuleva puheenjohtajavaltio Espanja pyysi äskettäin ETSK:lta valmistelevaa lausuntoa, joka on yhdistetty alkuperäiseen oma-aloitteista lausuntoa koskevaan ehdotukseen.

3. Mielenterveyteen vaikuttavat tekijät

3.1 Tärkeimpiä mielenterveyteen vaikuttavia tekijöitä ovat mikro- ja makroympäristö, yksilölliset sosiopsykologiset tekijät ja kulttuuriset ja ympäristötekijät, kuten perheasema, sukupuoli, tukisuhteiden puute, matala koulutustaso, matala tulotaso ja/tai heikko sosioekonominen asema, ammatilliset ongelmat, heikot tai epävarmat työolot, työttömyys, taloudelliset vaikeudet, leimautumisen ja syrjäytymisen kokemus, heikko somaattinen terveys, yksinäisyys, huono itsetunto, huonot elinolot, ikääntyminen ja elämän vastoinkäymiset. Haavoittuvuudet ja epävarmuus tulevaisuudesta yhdistettyinä muutoksiin arvojärjestelmissä ja uusien sukupolvien sitoutumisessa tällaisiin järjestelmiin lisäävät niin ikään mielen-terveysongelmien riskiä. Työelämässä on ensiarvoisen tärkeää arvioida yksilökohtaiset psykososiaaliset riskit etenkin silloin, kun tehtävät ovat hyvin vastuullisia, työ on epävarmaa ja vakiintumatonta, työympäristö on vaarallinen tai työ on epätyyppillistä. Myös yksilölliset ominaisuudet – mm. stressinsietokyky ja krooniset sairaudet – on otettava huomioon.

3.2 Väestötasolla riskitekijät liittyvät muun muassa huonoihin lapsuuden kokemuksiin, köyhyyteen, huonoon hallintoon, syrjintään, ihmisoikeusloukkauksiin, heikkoon koulutukseen, työttömyyteen, kehnoon terveydenhuoltoon, asunnon ja tarvittavien sosiaali- ja terveyspalvelujen puutteeseen, sosiaalista suojelua koskevien politiikkojen laatuun ja mahdollisuuksien puutteeseen. Köyhyys ja mielenterveysongelmat vaikuttavat toisiinsa, ja noidankehiä syntyy: psykkinet sairaudet johtavat köyhyyteen, ja köyhyys on heikon mielenterveyden riskitekijä.

3.3 Myös ympäristötekijät vaikuttavat mielenterveyteen. Niiden vaikutus on aina monisyinen ja riippuu mielen-terveysongelmien yleisestä kontekstista tai taustasta. Monet niistä liittyvät ilmastoon, luonnonilmiöihin ja katastrofeihin, kuten hirmumyrskyihin tai maanjäristyksiin, ja toiset taas juomaveden saatavuuteen ja laatuun, viemäröinnin saatavuuteen, kaupungistumisasteeseen jne.

⁽⁴⁾ WHO QualityRights Tool Kit, joka tarjoaa välineitä palvelujen laadun ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen arviointiin ja parantamiseen mielenterveys- ja sosiaalipalveluja tarjoavissa laitoksissa. Geneve, Maailman terveysjärjestö, 2012.

⁽⁵⁾ <https://www.cultureforhealth.eu/knowledge/>

⁽⁶⁾ Euroopan parlamentin päätöslauselma 10. heinäkuuta 2020 EU:n kansanterveysstrategiasta covid-19-pandemian jälkeen (2020/2691(RSP)) (EUVL C 371, 15.9.2021, s. 102), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0205_FI.html

3.4 Mielenterveyteen vaikuttavilla tekijöillä on eri ihmisryhmiin erivahvuinen vaikutus. Se on yleensä sitä vahvempi, mitä haavoittuvammasta ryhmästä on kyse. Muita heikommassa asemassa olevia ryhmiä ovat nuoret ja yksin elävät ikääntyneet, yksinäisiksi olonsa tuntevat ihmiset, henkilöt, joilla on jo muita sairauksia taikka älyllinen vamma tai liikuntarajoitteita, sekä maahanmuuttajat.

3.5 Kaikki riippuvuudet – olipa kyse toiminnallisesta tai päihderiippuvuudesta – voivat heikentää mielenterveyttä. Alkoholin, tupakan ja huumeiden lisäksi jotkut lääkkeetkin – myös psyykkisten sairauksien hoidossa käytettävät lääkkeet – voivat aiheuttaa riippuvuutta. Siksi on tärkeää, että kaikki apua tarvitsevat pääsevät nopeasti puhumaan ammattitaitoisten psykiatrien ja psykoterapeuttien kanssa, jotka voivat auttaa ratkaisemaan nämä ongelmat juurta jaksuen. Lääkkeet voivat olla tilapäinen ratkaisu ammattiavun ohella. Erityistä huomiota on kiinnitettävä toiminnallisiin riippuvuuksiin, erityisesti niihin, jotka johtuvat liiallisesta digitaalisten laitteiden käytöstä (nk. nomofobia⁽⁷⁾), sillä niistä kärsivät etenkin lapset ja nuoret. Sosiaalisen median sisällön räätälöinnissä käytettävät algoritmit voivat niin ikään aiheuttaa psyykkisten ongelmien pahenemisriskejä, kun ne ehdottavat käyttäjille jatkuvasti sellaista sisältöä, joka aiheuttaa mielenterveysongelmia – useimmiten ahdistuneisuutta ja masennusta. Psykedeeliterapioista, jotka ovat nousemassa uudeksi urauurtavaksi hoitomuodoksi vakavan masennuksen, traumaperäisen stressihäiriön ja alkoholismien kaltaisissa sairauksissa, tarvitaan lisää tutkimusta, joka toteutetaan hallitussa hoitoympäristössä. ETSK tunnustaa näiden hoitomuotojen potentiaalin ja kehottaa osoittamaan rahoitusta niiden tutkimuksen, kehittämisen ja mahdollisen kaupallistamisen edistämiseen.

3.6 Headway-mielenterveysindeksissä⁽⁸⁾ kuvaillaan muun muassa lisääntyneen kuolleisuuden, impulsiivisen ja aggressiivisen käyttäytymisen sekä itsemurhien lisääntymisen kaltaisia vaikutuksia. Lisäksi sellaisten aiemmin vähälle huomiolle jääneiden tekijöiden kuin yhden asteen nousu kuukauden keskilämpötilassa on indeksin mukaan havaittu lisäävään mielenterveyteen liittyviä ensiapukäyntejä 0,48 prosentilla ja itsemurhia 0,35 prosentilla.

3.6.1 Indeksien mukaan noin 22,1 prosenttia konfliktioiloissa elävistä ihmisistä kärsii mielenterveyden häiriöistä (13 prosenttia kärsii lievästä masennuksesta, ahdistuksesta ja traumaperäisestä stressihäiriöstä, 4 prosenttia vakavammista ongelmista ja 5,1 prosenttia vakavasta masennuksesta ja ahdistuneisuudesta, skitsofreniasta tai kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä). Noin joka viidennellä mielenterveyshäiriöt jatkuvat konfliktin jälkeenkin.

3.6.2 Maailmassa on meneillään 27 konfliktia⁽⁹⁾, ja 68,6 miljoonaa ihmistä on joutunut siirtymään kotiseudultaan⁽¹⁰⁾. Konfliktien uhreiksi ja muuttamaan joutuneiden ihmisten mielenterveystarpeisiin on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota, ja tämä edellyttää tehostettua terveyden seurantaa, joka jatkuu ainakin kolmen vuoden ajan tapahtuman jälkeen.

3.6.3 Indeksissä esitetään lisäksi, millä keskeisillä tavoilla terveydenhuoltojärjestelmissä voidaan parantaa mielenterveyteen liittyviä tuloksia tai ylläpitää niitä tulevaisuudessa. Tietojen mukaan mielenterveyttä koskeissa strategioissa, menettelytavoissa ja lainsäädännössä on huomattavia eroja ja terveydenhuoltomenot vaihtelevat suuresti jäsenvaltiosta toiseen (esim. Ranskassa niiden osuus on 14,5 prosenttia ja Luxemburgissa 1 prosentti)⁽¹¹⁾. Myönteistä on, että mielenterveyden avohoitopaikkojen määrä on harpannut 3,9:stä 9,1:een miljoonaa henkeä kohti.

4. Viime aikojen moninaisten kriisien vaikutus mielenterveyteen

4.1 Saatavilla olevien tietojen mukaan EU:ssa yli 84 miljoonaa ihmistä (eli joka kuudes) kärsi ennen covid-19-pandemiaa mielenterveysongelmista, ja määrä on sittemmin varmasti kasvanut⁽¹²⁾. Noin 5 prosentilla työikäisestä väestöstä oli suuri hoidon tarve mielenterveysongelman vuoksi, ja 15 prosentilla oli kohtalaisia mielenterveyteen liittyviä tarpeita, jotka heikensivät heidän työllisyysnäkömiään, tuottavuuttaan ja ansiotasoaan. Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt aiheuttavat vuosittain noin 4 prosenttia kuolemantapauksista Euroopassa, ja ne ovat nuorten toiseksi yleisin kuolinsyy.

⁽⁷⁾ Matkapuhelimen tai muun laitteen käyttömahdollisuuden puuttumisen pelko, joka liittyy myös some- ja internetiriippuvuuteen.

⁽⁸⁾ https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf

⁽⁹⁾ https://eventi.ambrosetti.eu/headway/wp-content/uploads/sites/225/2022/09/220927_Headway_Mental-Health-Index-2.0_Report-1.pdf, s. 60.

⁽¹⁰⁾ YK:n julkaisema tieto.

⁽¹¹⁾ <https://www.angelinipharma.com/media/press-releases/new-headway-report-highlights-environmental-determinants-of-mental-health/>

⁽¹²⁾ https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-12/2022_healthatglance_rep_en_0.pdf

4.2 Mielen terveys on heikentynyt covid-19-pandemian puhkeamisen jälkeen yleisesti, mutta vaikutukset tuntuvat erityisesti nuorten, vanhusten sekä covid-19-pandemian vuoksi läheisensä menettäneiden keskuudessa ja muissa haavoittuvassa asemassa olevissa väestöryhmissä. Sosiaalinen eristyneisyys ja yhteiskunnan stressitilanne vaikuttavat kielteisesti ihmisten mielen terveyteen ja hyvinvointiin. Sellaisten ihmisten fyysinen ja psyykinen terveys, joilla on ennestään terveysongelmia, on vaarassa heiketä edelleen. Siinä missä mielen terveyspalvelujen kysyntä kasvoi, mahdollisuudet saada terveydenhuollon palveluja heikkenivät ainakin pandemian alkuvaiheessa merkittävästi. Mielen terveyspalvelujen kysynnän kasvu korostaa terveydenhuollon etäpalvelujen ja digitaalisten ratkaisujen kasvavaa merkitystä mielen terveysongelmien ehkäisemisessä, diagnosoinnissa, hoidossa ja seurannassa.

4.3 Covid-19-pandemiaan liittyen stressiä aiheuttavat muun muassa tartunnan saamisen ja viruksen muihin ihmisiin tarttumisen riski, pelko pandemian pitkän aikavälin seurauksista (myös taloudellisista seurauksista), muiden (erityisesti hengityselin)sairauksien oireiden tulkitseminen virheellisesti covid-19-taudin oireiksi, koulujen ja päiväkotien sulkeminen, vanhempien ja hoitajien stressiä lisäävä koulujen ja päiväkotien sulkeminen, vihan tunteet ja tyytymättömyys valtaapitäviä ja lääkintähenkilöstöä kohtaan sekä epäluottamus valtiotavallan ja muiden virallisten tahojen antamia tietoja kohtaan.

4.4 Lisäksi etulinjassa olevilla terveydenhuollon työntekijöillä (sairaanhoitajat, lääkärit, ambulanssinkuljettajat, laboratorioteknikot, ensihoitajat jne.) on pandemian aikana muita stressitekijöitä, kuten riskipotilaiden kanssa työskentelyn aiheuttama leimautuminen, riittämättömät henkilökohtaiset suojavarusteet ja heikossa kunnossa olevien potilaiden hoitoon tarvittavien laitteiden puute, tarve olla jatkuvasti valppaana, työaikojen venyminen, potilaiden määrän lisääntyminen, jatkuvan täydennys- ja muun koulutuksen tarve, covid-19-potilaiden diagnosointi- ja hoitokäytäntöjen muuttuminen, sosiaalisen tuen väheneminen, puutteelliset mahdollisuudet pitää huolta itsestään, riittämättömät lääketieteelliset tiedot infektion pitkäaikaisvaikutuksista sekä pelko perheenjäsenten ja läheisten tartuttamisesta.

4.5 Viime aikoina Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja hyökkäyksen seuraukset toimeentulon kannalta sekä epävarmuus tulevasta ovat aiheuttaneet uusia sokkeja, joilla on pitkäaikaisia vaikutuksia mielen terveyteen. EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisilla, kuten Ukrainasta pakenevilla, voi olla erityisiä mielen terveysongelmia, jotka johtuvat traumaattisista kokemuksista kotimaassa tai EU:n alueelle pakenemisen yhteydessä. Sota aiheuttaa lisäksi heijastusvaikutuksia ja rasittaa EU:n väestöä sosioekonomisesti, mistä seuraa lisää pitkän aikavälin mielen terveysriskejä EU:n laajuisesti.

5. Haavoittuvassa asemassa olevat väestöryhmät

5.1 **Lapset ja nuoret.** Varhaislapsuudessa toteutettavien mielen terveyden edistämiseen liittyvien toimien olisi oltava kiinteä osa lasten ja heidän vanhempiensa ja hoitajiensa yleistä terveydenhuoltoa alkaen raskausajasta ja jatkuen vastuullisen vanhemmuuden tukemiseen ja neuvolatoimintaan. Koulutusjärjestelmissä olisi keskityttävä tiedon jakamiseen ja tietämyksen lisäämiseen, niin fyysisen kuin verkossa tapahtuvan väkivallan ja alkoholin, tupakan tai huumeiden väärinkäytön ehkäisemiseen ja tätä edistävään seurantaan jne. Jos sosiaalisen median käyttö on liiallista, se on uhka mielen terveydelle, mutta nämä viestintävälineet tarjoavat myös mahdollisuuksia mielen terveysongelmien hoitoon. Koulustressin ja koulumenestyspaineiden vaikutus voi niin ikään kuormittaa mielen terveyttä.

5.1.1 Kouluissa olisi käynnistettävä henkistä hyvinvointia edistäviä ohjelmia, ja mielen terveysosaamista olisi kohennettava. Terveydenhuoltoalalle olisi kehitettävä tehokkaita keinoja lasten auttamiseksi tunnistamaan pienestä pitäen omat tunteensa ja muiden ihmisten tunteet ja käsittelemään vaikeita tunteita ja tilanteita valitsemalla tehokkaita selviytymisstrategioita. Mielen terveyden edistämistä tukevat oppilaitosten verkkoalustat ja interaktiiviset eri-ikäisille nuorille sovitettut verkkosivustot ovat ehdottoman tarpeellisia.

5.1.2 Lasten mielen terveyden suojelemiseksi tarvitaan paitsi lääketieteellisiä toimenpiteitä, joilla poistetaan kliiniset oireet, myös kohdennettuja toimia, joilla taataan hyvä elämänlaatu ja täysi sopeutuminen yhteiskuntaan. Kouluihin tarvitaan (kasvatus-, terveydenhuolto- ja sosiaalialojen) yhteistyöhön perustuva toimintamalli, jonka puitteissa voidaan edistää mielen terveyttä, käsitellä traumoja sekä ehkäistä mielen terveysongelmia, päihteiden käyttöä ja väärinkäyttöä, itsemurhia, nuorisoväkivaltaa ja kiusaamisen eri muotoja ja puuttua näihin ongelmiin.

5.2 **Ikäihmiset.** Keskimääräinen elinajanodote pitenee jäsenvaltioissa jatkuvasti, mikä korostaa vanhuusikäen liittyviä ongelmia. Ikääntyminen tuo usein mukanaan elämänmuutoksia (myös psykosensorisia muutoksia), ja mielen terveysongelmiin liittyviä tarpeita syntyy. Psykomotorisen ja aistijärjestelmän häiriöt ja aistihavaintojen tarkkuuden asteittainen

heikkeneminen sekä vaikeudet sopeutua muuttuvaan ympäristöön ahdistavat ja masentavat. Vaikutuksia aiheuttavat myös aivokuoreen liittyvät neurologiset häiriöt ja aivojen ikääntymismuutokset yhdistettyinä geneettisiin sekä ympäristö- ja elämäntapatekijöihin. Taitoja on päivitettävä yhä useammin, jotta pystyy käyttämään jatkuvasti monimutkaistuvia kodin laitteita, mutta korkean iän myötä kyky oppia ja hankkia uusia taitoja heikkenee, mikä voi aiheuttaa stressiä arkielämässä. Ikääntyneiden mielenterveyteen kohdistuvia paineita lisäävät myös tiettyjen elämänmuutosten kokeminen, vaikeudet, menetykset ja eristyisyys. Jotta kaikista näistä haasteista selvitään, tulee kehittää järjestelmällisen hoidon mallikäytäntöjä, jotka eivät jää laitostasolle ja jotka vastaavat ikääntyneiden henkilökohtaisia tarpeita. On ratkaisevan tärkeää kehittää yksilökeskeisiä yhteisössä toteutettavia hoito-ohjelmia, jotta palvelut eivät rajoittuisi ainoastaan vanhainkoteihin tai hoivakoteihin. Tukea tarvitsevien ihmisten pariin jalkautuvaa työtä on tehostettava erityisesti kriisitilanteissa tai traumaattisen tapahtuman jälkeen.

5.3 Tasa-arvonäkökulmat. Ongelmana on myös sukupuolten välinen epätasapaino mielenterveyteen liittyvissä yhteyksissä. Euroopan tasa-arvoinstituutti (EIGE) totesi vuoden 2022 tasa-arvoindeksissään⁽¹³⁾, että naiset arvioivat kaikkien kolmen pandemia-aallon aikana henkisen hyvinvointinsa heikommaksi kuin miehet. Myös perheväkivalta on lisääntynyt merkittävästi pandemian aikana, mitä kutsutaan varjopandemiaksi. Lisäksi naiset sairastuvat miehiä kaksi kertaa todennäköisemmin pitkäkestoiseen covid-19-tautiin, johon liittyy neurologisia oireita ja syvempää masennusta ja ahdistuneisuutta⁽¹⁴⁾. Myös eurooppalaisessa hoito- ja hoivastrategiassa⁽¹⁵⁾ käsitellään työ- ja yksityiselämän tasapainoon liittyviä tarpeita erityisesti naisten osalta⁽¹⁶⁾.

5.3.1 EU:n ja jäsenvaltiotason kaikkien mielenterveyspolitiikkojen sukupuolivaikutukset olisi arvioitava, jotta sukupuolinäkökulma tulisi otetuksi niissä kaikissa huomioon. Biologisia eroja on, mutta myös psykologisilla ja sosiaalisilla tekijöillä on suuri merkitys. Vaikka sairastavuuseroista tiedetään jo varsin paljon, usein on vain vähän tietoa siitä, miten erot voivat vaikuttaa ennaltaehkäisyyn, riskeihin, diagnosointiin ja hoitoihin. Tarvitaan siis lisää tutkimusta. Tärkeä esimerkki on teini-ikäisten tyttöjen mielenterveyden heikkenemissuuntaus, joka on ollut huomattavasti jyrkempi kuin pojilla. Lisäksi tyttöihin kohdistuvat paineet ovat kolminkertaistuneet 20 vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna.

5.3.2 Tarvitaan kiireellisesti sukupuolittain räätälöityä mielenterveystukea ja -hoitoa. Naisen elinkaaren sisälty monia vaiheita, joissa voi aiheutua mielenterveysongelmia. Esimerkkeinä voidaan mainita kuukautisia edeltävä dysforinen häiriö (PMDD), menopaussin ja ehkäisytablettien henkiset, fyysiset, psyykkiset ja farmakokineettiset vaikutukset, raskaana oleville ja imettäville naisille soveltuvan lääkehoidon puute sekä perhe- ja/tai seksuaaliväkivallan uhreja, varhaisen avioliiton kokeneita ja (väkivaltaiselle) pornografialle (varhain) altistuneita henkilöitä tai ihmiskaupan uhreja varten räätälöidyn mielenterveys- ja terveydenhuollon ja hoidon puuttuminen. Kaikki tämä voi heikentää mielenterveyttä ja hyvinvointia.

5.4 Päihderiippuvaiset henkilöt. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä mielenterveysongelmiin, jotka liittyvät riippuvuuteen alkoholista ja/tai laittomista huumausaineista. Alkoholien käyttöön liittyvät riskit ovat erityisen tärkeitä, koska käyttö on laajaa. Kohtuuton ja haitallinen juominen, joka alkaa sillä verukkeella, että sen avulla lievitetään stressiä, johtaa usein riippuvuuteen ja lopulta alkoholismiin. EU:n ESPAD-tutkimus osoittaa, että tällaista vaarallista alkoholinkäyttöä esiintyy valitettavasti myös nuoremmassa sukupolvessa. Myös muiden laittomien huumausaineiden käytöstä on tullut viime vuosikymmeninä vakava kansanterveysongelma, joka on luonteeltaan erityisen sukupuolittunut.

5.5 Henkilöt, joilla on älyllinen tai psykososiaalinen vamma. Henkilöt, joilla on suuria mielenterveyspalvelutarpeita, tarvitsevat laadukasta ja helposti heidän ulottuvillaan olevaa palveluketjua, joka koostuu yksilökeskeisistä ja oikeuksiin perustuvista yhteisössä toteutettavista mielenterveyspalveluista. Laitoksissa asuvia vammaisia henkilöitä eristettiin covid-19-pandemian aikana muusta yhteiskunnasta, ja raporttien mukaan laitoksissa asuvia yllääkittiin, rauhoitettiin lääkkeillä tai lukittiin huoneisiinsa ja myös itsetuhoisuutta ilmeni⁽¹⁷⁾. Covid-19-pandemian aikana kuolleisuus oli älyllisesti

⁽¹³⁾ Raportti on saatavilla osoitteessa https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/gender_equality_index_2022_corr.pdf; ks. myös <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2021-report/women-report-poorer-mental-well-being-men>

⁽¹⁴⁾ <https://timesofindia.indiatimes.com/life-style/health-fitness/health-news/females-twice-more-likely-to-suffer-from-long-covid-who-releases-alarms-data-on-sufferers-and-symptoms/photostory/94194227.cms?picid=94194317>

⁽¹⁵⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/ip_22_5169

⁽¹⁶⁾ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes&newsId=10382#navItem-relatedDocuments>

⁽¹⁷⁾ Brennan, C. S., *Disability rights during the pandemic: A global report on findings of the COVID-19 Disability Rights Monitor*, 2020, COVID-19 Disability Rights Monitor.

vammaisten henkilöiden keskuudessa suurempaa kuin muissa väestöryhmissä, ja he saavat myös muita epätodennäköisemmin tehohoitoa palveluja⁽¹⁸⁾. Räättälöidyn yksilökeskeisen hoidon ja tuen tarjoaminen kriisitilanteissa on huomattavasti haastavampaa suurissa laitoksissa, minkä vuoksi henkilöt, joilla on älyllinen tai psykososiaalinen vamma, ovat suuressa vaarassa joutua eriarvoiseen asemaan hoidon ja hoivan saannissa⁽¹⁹⁾. Eristämiskäytännöt olisivat lopetettava, ja laitoshoidosta luopumisen on oltava sosiaalipolitiikkojen keskeisiä tavoitteita, jotta vammaiset henkilöt voivat käyttää oikeuttaan elää yhdessä muiden kanssa.

5.6 Altistuminen liialliselle stressille – esim. pandemia, luonnonkatastrofit, konfliktit

5.6.1 Covid-19-pandemia ja sitä seurannut pitkittynyt covid-oireyhtymä ovat vahvistaneet monia ihmisten tilannetta huonontavia riskitekijöitä, johtaneet mielenterveyden heikentymiseen ja rapauttaneet monia suojamekanismeja, minkä johdosta ahdistuneisuutta ja masennusta esiintyy ennennäkemättömän paljon. Joissakin jäsenvaltioissa niiden esiintyvyys on kaksinkertaistunut⁽²⁰⁾. Mielenterveys oli heikoimmillaan pandemiahuippujen tienoilla, ja masennusoireita esiintyi yleensä eniten tiukkojen eristämistoimenpiteiden aikana.

5.6.2 Covid-19-pandemia toi esiin, millaista myönteistä vuorovaikutusta turvallisten ja terveellisten työolojen ja kansanterveyden välillä voi olla⁽²¹⁾. Se osoitti myös, että osassa ammateista altistutaan psykososiaalisille tekijöille, jotka voivat lisätä stressialtistusta⁽²²⁾ ja johtaa kielteisiin seurauksiin. Esimerkiksi Euroopan terveydenhuoltohenkilöstön määrä uhkaa pienentyä pysyvästi henkilöstön työuupumuksen ja väestörakenteen muutosten takia⁽²³⁾. Joissakin ammateissa koetaan toisia enemmän epävarmuutta⁽²⁴⁾ ja fyysistä häirintää. Tämä koskee esimerkiksi seuraavien alojen työntekijöitä: terveydenhuolto- ja kasvatustalot (14,6 prosenttia), liikenne ja viestintä (9,8 prosenttia), majoitus- ja ravitsemistalot (9,3 prosenttia) ja vähittäiskauppa (9,2 prosenttia). Näillä aloilla raportoidaan myös tapahtuvan seksuaalista häirintää. Majoitus- ja ravitsemistalolla sitä koki 3,9 prosenttia työntekijöistä, terveydenhuolto- ja kasvatustalolla 2,7 prosenttia ja liikenteen ja viestintän alalla 2,6 prosenttia⁽²⁵⁾. Tällaiset stressitilanteet voivat aiheuttaa psyykkisiä ongelmia ja sairauksia, ja ne on estettävä.

5.6.3 **Ihmiset, jotka ovat joutuneet kokemaan hallitsemattomien luonnonkatastrofien**, kuten maanjäristysten, hirmumyrskyjen, tulipalojen ja tulvien, **aiheuttamia vaaroja** sekä ihmiskaupan uhrit ja kansainvälistä suojelua hakevat henkilöt. Mahdollisen traumaattisen tapahtuman jälkeisiä reaktioita⁽²⁶⁾ on monenlaisia:

- stressi: menee ohi melkein heti
- akuutti stressi: tarkkaavaisuus heikkenee, tietoisuus hämärtyy, esiintyy hetkellistä muistinmenetystä, neuvottomuutta, vapinaa, aggressiivisuutta ja ahdistuneisuutta, jotka voivat kestää tunteista neljään viikkoon
- traumaperäinen stressihäiriö: samoja oireita vielä kuukausi tapahtuman (esim. maanjäristyksen) jälkeen.

6. Esimerkkejä hyvistä käytännöistä

6.1 Pandemian aikana monet jäsenvaltiot toteuttivat toimia mielenterveystuen lisäämiseksi. Useimmat niistä laativat uusia mielenterveyttä koskevia tietolähteitä ja/tai avasivat auttavia puhelimia, joista sai vinkkejä covid-19-kriisin aikaisista toimenpiteistä selviytymiseen. Monet maat ovat myös lisänneet ennaltaehkäisy- ja valistustoimia, parantaneet mielenterveyspalvelujen saatavuutta ja ohjanneet näihin palveluihin enemmän rahoitusta⁽²⁷⁾. Esimerkkejä:

- Kyproksessa lisättiin epidemiologisten komiteoiden toimivaltuuksiin fyysiseen terveyteen kohdistuviin riskeihin puuttumisen lisäksi myös mielenterveyskysymysten käsittely erikoistuneissa alakomiteoissa⁽²⁸⁾.

⁽¹⁸⁾ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>

⁽¹⁹⁾ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/333964/WHO-EURO-2020-40745-54930-eng.pdf>

⁽²⁰⁾ *Health at a Glance: Europe 2022*, © OECD ja Euroopan unioni, 2022.

⁽²¹⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0323>

⁽²²⁾ <https://osha.europa.eu/fi/themes/health-and-social-care-sector-osh>

⁽²³⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Terveydenhuoltoalan työvoimaa, hoitoa ja hoivaa koskeva strategia Euroopan tulevaisuutta varten” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 37).

⁽²⁴⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Epävarma työ ja mielenterveys” (puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmistelevala lausunto) (EUVL C 228, 29.6.2023, s. 28).

⁽²⁵⁾ <https://osha.europa.eu/fi/themes/health-and-social-care-sector-osh>

⁽²⁶⁾ Flore Gil Bernal, Universidad Iberoamericana, Meksiko, www.fearof.net

⁽²⁷⁾ Yhdistyneen kuningaskunnan tilastotoimisto (2021), *Coronavirus and depression in adults*, Great Britain: July to August 2021.

⁽²⁸⁾ Pitkittynyt covid-oireyhtymä – <https://www.oeb.org.cy/egcheiria-long-covid-cyprus>

- Suomessa, joka on pitkien etäisyyksien maa ja jossa digitaalitekniikka on omaksuttu laajasti käyttöön, voidaan parantaa mielenterveyspalvelujen (ennaltaehkäisy, diagnosointi, hoito, seuranta) saatavuutta digitaalisia välineitä hyödyntämällä. Esimerkiksi Mielenterveystalo.fi on verkossa toimiva palvelu, joka tarjoaa Suomessa mielenterveystietoa ja -palveluja kansalaisille sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Digitaaliset ratkaisut voivat lisätä mielenterveyspalvelujen käyttöä ja ehkäistä mielenterveysongelmia etenkin sellaisilla alueilla, joilla mielenterveyspalveluja ei ole tarjolla paikan päällä, sekä haavoittuvassa asemassa olevan väestön keskuudessa. Esimerkkejä tällaisista väestöryhmistä ovat nuoret, jotka käyttävät aktiivisesti digitaalisia välineitä ja laitteita, tai henkilöt, joilla on fyysinen vamma.
- Portugalissa avattiin maksuton ympärivuorokautinen puhelinlinja, josta sai psykologista tukea.
- Ranskassa alettiin tarjota opiskelijoille mahdollisuus maksuttomaan psykologin tai psykiatrin vastaanotolla käyntiin.
- Irlanti myönsi vuonna 2021 kriisin johdosta uusien mielenterveyspalvelujen luomiseen 50 miljoonan euron lisärahoituksen sekä lisätukea jo ilmenneiden mielenterveystarpeiden täyttämiseen.
- Latviassa lisättiin mielenterveyshuollon ammattilaisille ja mielenterveystukea tarjoaville perhelääkäreille suunnattua rahoitusta.
- Liettuassa avattiin kansallinen mielenterveysfoorumi, josta saa tietoa mielenterveyden ylläpitämisestä ja tukiresursseista.
- Tšekissä useimmat pakollisia sairausvakuutuksia tarjoavat kassat ovat alkaneet maksaa osittaisia korvauksia psykoterapiasta kaikille vakuutetuille.

6.2 Myös muissa jäsenvaltioissa on laadittu kansallisia strategioita mielenterveyteen liittyviin haasteisiin vastaamiseksi. Esimerkiksi Espanja on omistanut kokonaisen luvun vuosien 2022–2026 kansallisesta strategiastaan covid-19-pandemian aiheuttamille mielenterveyshaasteille ja antanut ohjeita niihin vastaamisesta kriisin aikana ja sen jälkeen. Liettuassa laadittiin vuonna 2020 covid-19-pandemian johdosta toimintasuunnitelma mielenterveyspalvelujen tarjonnan lisäämiseksi ja pandemian mahdollisten kielteisten seurausten lievittämiseksi ⁽²⁹⁾. Liettuan toimintasuunnitelma sisältää myös joukon toimenpiteitä, jotka liittyvät olemassa olevien palvelujen laajentamiseen ja mukauttamiseen, uusien palvelujen, kuten yhteisöissä toimivien psykologisten kriisiryhmien, käyttöönottoon, matalan kynnyksen psykologisen neuvonnan tarjontaan kuntatasolla ja mielenterveyspalvelujen saavutettavuuden parantamiseen.

6.3 Psykoterapia, psykologinen neuvonta ja erilaiset keskustelu- ja ryhmähoidot ovat näyttöön perustuvia hoitoja, joita on laajennettava vallitsevien perinteisten hoitomenetelmien vastapainoksi, jotta ne olisivat kohtuuhintaisia ja hoitoa tarvitsevien olisi helppo päästä niiden piiriin.

6.4 Pandemian keskipitkän ja pitkän aikavälin vaikutukset mielenterveyspalvelujen tarpeeseen selviävät vasta myöhemmin. Mielenterveys- ja hyvinvointitilanne vaikuttaa joidenkin tietojen mukaan kohentuneen vuoden 2022 alkukuukausina, mutta mielenterveyden ongelmista on edelleen nähtävissä paljon merkkejä. Saatavilla olevien vähäisten maakohtaisten tietojen perusteella aikuisilla on enemmän masennus- ja ahdistuneisuusoireita kuin ennen pandemiaa ⁽³⁰⁾.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

⁽²⁹⁾ Wijker, Sillitti ja Hewlett (2022), *The provision of community-based mental health care in Lithuania*, <https://doi.org/10.1787/18de24d5-en>

⁽³⁰⁾ Belgian kansanterveyslaitos Sciensano, 2022; Ranskan kansanterveyslaitos Santé publique France, 2022.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Toimet lasten lihavuuden vähentämiseksi”**(puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmistelevala lausunto)**

(2023/C 349/17)

Esittelijä: **Josep PUXEU ROCAMORA**Yhteisesittelijä: **Isabel CAÑO AGUILAR**

Lausuntopyyntö	kirje neuvoston puheenjohtajavaltiolta Espanjalta, 8.12.2022
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
Vastaava jaosto	”maatalous, maaseudun kehittäminen, ympäristö”
Hyväksyminen jaostossa	1.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	197/0/0

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Terveys on ihmisoikeus. Lapsen oikeuksia koskevassa YK:n yleissopimuksessa on lisäksi vahvistettu lasten oikeus kasvaa onnellisina ja terveisinä ja saavuttaa täysi potentiaalinsa.

1.2 Lasten ylipaino ja lihavuus ovat nykyisin yksi suurimmista kansanterveyshaasteista EU-maissa. Ilmiö johtuu monista tekijöistä, jotka ovat niin ympäristöön liittyviä, sosiaalisia kuin taloudellisiakin. Lasten lihavuus on yhteydessä fyysisiin ja psyykkisiin terveysongelmiin ja sosiaalisiin ongelmiin sekä lapsuudessa että aikuisiässä.

1.3 ETSK korostaa tarvetta vähentää lapsuudessa koettua sosioekonomista epätasa-arvoa, sillä tällä on suora yhteys lasten ylipainoon. Lihavien lasten ja nuorten prosenttiosuus on joissakin tapauksissa kaksinkertainen pienituloisissa kotitalouksissa.

1.4 ETSK toteaa, että eri jäsenvaltioissa käytetään erilaisia kriteerejä lasten lihavuuden käsittelemiseen (liittyen esimerkiksi tiedotukseen, ravintoarvomerkintöihin, liikunnan ja kestäväpohjaisen ruokavalion edistämiseen tai uudempien aiheiden huomioon ottamiseen, kuten näyttörüutujen terveeseen käyttöön ja psykoemotionaalisen terveyden edistämiseen), ja kehottaa Euroopan komissiota ja Euroopan parlamenttia ottamaan aktiivisemmän roolin ja edistämään normien kehittämistä ja tehokkaampia puitteita tällä alalla.

1.5 ETSK toteaa huolestuneena, että suurin osa lapsille suunnattuun elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien mainontaan ja myynninedistämiseen sovellettavista kansallisista rajoituksista ei ole tarpeeksi tiukkoja ja että käytössä olevat vapaaehtoisuuteen perustuvat lähestymistavat eivät ole riittäviä suojelemaan lapsia ja nuoria. Komitea katsoo, että WHO:n ravintosisältöprofiilia voitaisiin käyttää perustana rajattaessa paljon sokeria, rasvaa tai suolaa sisältävien tuotteiden mainontaa, ja pitää tärkeänä, että otetaan opiksi niiden maiden hyvistä käytännöistä ja toimenpiteistä, joiden toimintapolitiikat ja säännöt ovat onnistuneet tehokkaasti rajoittamaan lasten altistumista runsaasti suolaa, sokeria, rasvaa, tyydyttyneitä rasvahappoja tai transrasvahappoja sisältäviä elintarvikkeita ja juomia koskevalle audiovisuaaliselle kaupalliselle viestinnälle, ottaen aina huomioon lähetyksien lapsiyleisön näkökulmasta ja varmistaen, että kaikessa mainonnassa noudatetaan mainonnan todenperäisyyden vaatimusta. On hyvä muistaa, että WHO kannattaa kaikenlaisten lapsille suunnatun elintarvikemainonnan muotojen rajoittamista.

1.6 ETSK kehottaa uudistamaan lasten lihavuutta koskevan EU:n toimintasuunnitelman 2014–2020 tässä lausunnossa esitettyjen ehdotusten valossa.

1.7 ETSK pitää välttämättömänä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi, että toimielimet edistävät terveelliseen ja kestäväpohjaiseen ruokavalioon olennaisesti kuuluvien elintarvikkeiden (tuoreet, paikallisesti tuotetut kauden hedelmät ja vihannekset, palkokasvit, täysjyväviljat ja sellaiset eläinvalkuaiset kuin kala) kulutusta esimerkiksi tehostamalla EU:n maataloustuotteiden myynninedistämispolitiikkaa, kehittämällä julkisia tarjouskilpailuja, joilla edistetään terveellistä ja kestäväpohjaista ruokavaliota, ja tukemalla tällaisten elintarvikkeiden ostamista ja kuluttamista muun muassa verokannustimin (kuten alv-alennuksin). Inflaation ja hintojen nousun tilanteessa tällaiset toimenpiteet voisivat edistää sitä, että yhä useammat perheet ja etenkin heikoimmassa asemassa olevat perheet pystyisivät helpommin hankkimaan ravitsevaa ja laadukasta ruokaa. ETSK kannustaa myös jatkamaan Euroopan markkinoilla tarjottavien elintarvikkeiden ja juomien koostumuksen uusimista ja parantamista.

1.8 ETSK kehottaa tarjoamaan perheille yksinkertaisia välineitä, joiden avulla ne saavat tarvittavaa tietoa ymmärtääkseen lasten lihavuuden moninaisia syitä ja terveydellisiä seurauksia lapsuudessa ja aikuisiässä. ETSK pitää välttämättömänä myös, että yhteiskunta kaikinensa kannustaa käyttämään tieto- ja viestintäteknologiaa ja sosiaalista mediaa terveellä tavalla ja noudattamaan asiasta jo annettuja suosituksia. Liiallinen ruutu-aika aiheuttaa liikkumattomuutta, suurempaa altistumista runsaasti sokeria, rasvaa ja suolaa sisältävien elintarvikkeiden ja juomien mainonnalle sekä lasten ja nuorten mielenterveysriskejä.

1.9 ETSK katsoo, että kouluympäristön tulisi olla keskeinen liikuntaan, terveelliseen ruokavalioon ja psykoemotionaaliseen terveyteen kannustava taho. Oppilaitokset ovat ihanteellinen paikka terveellisten elintapojen edistämiseen ja lasten lihavuuden käsittelemiseen myönteisesti, aiheuttamatta sosiaalista leimautumista tai tiettyjen ruumiinrakennestereotyyppien hyljeksimistä. Sitä varten olisi muokattava nykyisiä opetussuunnitelmia niin, että niihin lisätään liikuntaan varattua aikaa ja niissä panostetaan ravitsemus- ja ruokakasvatukseen. Kouluruokat ovat keskeinen tekijä lasten ja nuorten terveellisten ravitsemustottumusten edistämiseksi, ja siksi on erittäin tärkeää pyrkiä huolehtimaan, että ruokalapalveluita on tarjolla kaikissa koulutusvaiheissa ja että niiden ruokatarjonta on terveellistä, tasapainoista ja laadukasta. Komitea huomauttaa myös, että hedelmien, vihannesten ja maidon tarjoamista kouluissa tukevan Euroopan unionin jakelujärjestelmän täytäntöönpanoa voitaisiin tehostaa ja että eriarvoisessa tilanteessa oleville lapsille voitaisiin jakaa lounasavustuksia.

1.10 ETSK kehottaa jäsenvaltioita laajentamaan ja parantamaan julkisia tiloja ja infrastruktuuria aktiivisen liikkumisen edistämiseksi ja helpottamiseksi erityisesti koulujen läheisyydessä ja oppilaitoksiin johtavilla reiteillä. Komitea katsoo myös, että kaupunkialueille on rakennettava urheilukenttiä, leikkikenttiä ja viheralueita, joihin pääsee esteettömästi ja jotka ovat turvallisia ja lapsille ja nuorille soveltuvia.

1.11 ETSK ehdottaa digitaalisen ympäristön hyödyntämistä terveellisten elämäntapojen, ihmissuhteiden ja käyttäytymisen edistämiseen. ETSK toistaa tässä yhteydessä kehoituksensa toteuttaa terveellisempiä elintarvikkeita ja ruokavaliota, aktiivista elämää ja näyttöruutujen tervettä käyttöä edistäviä visuaalisia mainoskampanjoita, joissa otetaan mallia lapsille suunnatuista myönteisistä sosiaalisista mainoskampanjoista.

1.12 ETSK muistuttaa EU:n koulujakelujärjestelmän arvioinnissa⁽¹⁾ antamistaan suosituksista sekä terveellisestä ja kestäväpohjaisesta ruokavaliosta ja Pelloilta pöytäan -strategiasta antamistaan lausunnoista ja kehottaa komissiota sisällyttämään seuraavaan kestävien elintarvikejärjestelmien lainsäädäntökehikseen esimerkiksi merkintöihin ja julkisiin hankintoihin liittyviä toimenpiteitä lasten lihavuuden torjumiseksi.

1.13 Kuten muissa lausunnoissa on todettu, ETSK on myös vakuuttunut siitä, että demokraattiset innovaatiot, kuten elintarvikepoliittiset neuvostot ja osallistavien toimintatapojen edistäminen auttavat parantamaan elintarvikepolitiikan muotoilun laatua ja oikeutusta. Komitea kehottaa perustamaan Euroopan tasolle Euroopan elintarvikepoliittisen neuvoston kaltaisen välineen.

1.14 ETSK kehottaa käsittelemään lihavuutta laaja-alaisesti eli ottaen huomioon terveellisiin elämäntapoihin siirtymisen mutta myös kaikki tähän liittyvät sosiaaliset rajoitteet ja suosittaa, että edistetään sellaisia julkisia strategioita, joilla taataan kaikille edellytykset terveelliseen ruokavalioon, liikuntaan ja urheiluun, laadukkaaseen lepoon ja psykoemotionaaliseen hyvinvointiin ketään syrjimättä.

⁽¹⁾ ETSK:n arviointikertomus: EU:n koulujakelujärjestelmän arviointi.

2. Terveys kaikkien toimintapolitiikkojen punaisena lankana

2.1 Terveys on perusoikeus⁽²⁾ ja ennakkoodellytys yhteiskunnan ja talouden toiminnalle. Lapsen oikeuksia koskevassa YK:n yleissopimuksessa on lisäksi tunnustettu lasten erityinen oikeus kasvaa onnellisina ja terveinä ja saavuttaa täysi potentiaalinsa⁽³⁾. ETSK kannattaa Euroopan komission ajamaa kokonaisvaltaista yhteinen terveys -ajattelua, jossa pyritään ihmisten terveyden kannalta kestäväpohjaiseen tasapainoon ja optimointiin.

2.2 Lasten lihavuuteen puuttuminen on olennaisen tärkeää, jotta voidaan saavuttaa kestävä kehityksen tavoitteet ja erityisesti tavoite 3 eli terveellisen elämän ja hyvinvoinnin takaaminen kaiken ikäisille ja jotta voidaan parantaa kaikkien eurooppalaisten terveydentilaa tulevaisuudessa. Tieteelliset tutkimukset osoittavat, että lihavuuden ehkäiseminen tärkeissä elämänvaiheissa, kuten ensimmäisinä elinvuosina ja nuoruudessa, tuottaa todennäköisesti suurimmat terveyshyödyt, vähentää siitä aiheutuvia kustannuksia ja on lupaavin keino katkaista sukupolvelta toiselle jatkuva lihavuuskierre ja ruokavalioon liittyvä eriarvoisuus.

2.3 ETSK suhtautuukin myönteisesti tulevan puheenjohtajavaltion Espanjan pyyntöön laatia valmisteleva lausunto mahdollisista keinoista vähentää lasten lihavuutta. Se on jatkoa EU:n toimielinten ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden hallitusten pyrkimyksille laatia ja kehittää strategioita, joilla pyritään hillitsemään ja ehkäisemään lasten lihavuutta ja ylipainoa:

- i) Lasten oikeuksia koskevassa EU:n strategiassa⁽⁴⁾ todetaan, että terveellinen ruokavalio ja fyysinen aktiviteetti ovat elintärkeitä lasten fyysisen ja henkisen kehityksen kannalta.
- ii) Lasten lihavuus mainitaan yhtenä kansallisiin toimintasuunnitelmiin sisällytettävänä näkökohtana eurooppalaisessa lapsitakuualoitteessa, jonka tarkoituksena on nostaa lasten ja nuorten oikeudet keskeiselle sijalle EU:n toimintapolitiikkojen laadinnassa.
- iii) Tämä lausunto on jatkoa myös ravitsemukseen, ylipainoon ja lihavuuteen liittyviä terveyskysymyksiä koskevalle eurooppalaiselle strategialle (2007), vuonna 2017 annetulle lihavuutta käsittelevälle valkoiselle kirjalle ja lasten lihavuutta koskevalle EU:n toimintasuunnitelmalle 2014–2020⁽⁵⁾. Näiden kaikkien aloitteiden tavoitteena on tämän lausunnon tapaan pyrkiä hillitsemään lasten ja nuorten (0–18-vuotiaiden) ylipainoa ja lihavuutta. ETSK kehottaakin uudistamaan lasten lihavuutta koskevan EU:n toimintasuunnitelman 2014–2020.

3. Lasten lihavuus Euroopassa: tilannekatsaus

3.1 Maailman terveysjärjestön (WHO) mukaan⁽⁶⁾ lihavuus on monitekijäinen ja kompleksinen tarttumaton tauti, joka ilmenee liiallisena rasvakudoksen määränä ja joka voi olla terveydelle haitallinen. Lihavuus on myös riskitekijä muiden ei-tarttuvien tautien eli muun muassa sydän- ja verisuonitautien, aineenvaihduntasairauksien, luusto- ja nivelsairauksien tai syövän⁽⁷⁾, mielenterveyshäiriöiden ja elämänlaadun heikkenemisen kannalta, ja se vähentää näin elinajanodotetta ja lisää ennenaikaisen kuoleman riskiä. Nämä seuraukset heijastuvat viime kädessä siihen, että valtioiden terveydenhuoltomenot sekä muut yksilölliset, sosiaaliset ja taloudelliset menot kasvavat huomattavasti.

⁽²⁾ Oikeus terveyteen vahvistettiin ensimmäisen kerran Maailman terveysjärjestön (WHO) perussäännössä (1946), jossa todetaan, että "mahdollisimman hyvän terveydentilan omaaminen on jokaisen ihmisen perusoikeus". Perussäännön mukaan terveys on "täydellisen ruumiillisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila eikä ainoastaan taudin tai raihnaisuuden puuttuminen". Vuonna 1948 annetussa ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa mainitaan terveys osana oikeutta riittävään elintasoon (25 artikla). Se tunnustettiin uudelleen ihmisoikeudeksi vuonna 1966 annetun taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 12 artiklassa.

⁽³⁾ Yleissopimus lapsen oikeuksista, Yhdistyneet kansakunnat, 1989.

⁽⁴⁾ Euroopan komissio (2021), Lasten oikeuksia koskeva EU:n strategia. COM(2021) 142 final: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52021DC0142)

⁽⁵⁾ https://health.ec.europa.eu/system/files/2016-11/childhoodobesity_actionplan_2014_2020_en_0.pdf

⁽⁶⁾ *Draft recommendations for the prevention and management of obesity over the life course, including potential targets*, WHO Discussion Paper, 2021. Saatavilla osoitteessa: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/obesity/who-discussion-paper-on-obesity—final190821.pdf?sfvrsn=4cd6710a_24&download=true

⁽⁷⁾ Weihrauch-Blüher, S., Wiegand, S., *Risk Factors and Implications of Childhood Obesity*, *Curr Obes Rep*, 2018 Dec;7(4):254–259.

3.2 Lasten ylipaino ja lihavuus ovat nykyisin yksi suurimmista kansanterveysaasteista EU-maissa. WHO:n COSI-tutkimuksen viidennellä kierroksella (joka toteutettiin vuosina 2018–2020)⁽⁸⁾ todettiin, että 29 prosenttia 7–9-vuotiaista lapsista oli ylipainoisia⁽⁹⁾ ja 12 prosenttia lihavia. Sukupuolittain jaoteltuna poikien osuus (31 % ylipainoisia ja 14 % lihavia) oli hieman suurempi kuin tyttöjen (28 % ylipainoisia ja 10 % lihavia).

3.3 ETSK toteaa, että covid-19-pandemia on saattanut pahentaa lasten lihavuusongelmaa. On yhä enemmän merkkejä siitä, että covid-19-pandemia on saattanut lisätä erityisesti kaikkein haavoittuvimmassa tilanteessa olevien lasten lihavuutta⁽¹⁰⁾.

3.4 ETSK toteaa, että eri jäsenvaltioissa käytetään erilaisia kriteerejä lasten lihavuuden käsittelemiseen (liittyen esimerkiksi tiedotukseen, ravintoarvomerkitöihin, liikunnan ja kestäväpohjaisen ruokavalion edistämiseen tai uudempien aiheiden huomioon ottamiseen, kuten näyttöruutujen terveeseen käyttöön ja psykoemotionaalisen terveyden edistämiseen), ja kehottaa Euroopan komissiota ja Euroopan parlamenttia ottamaan aktiivisemmän roolin ja edistämään normien kehittämistä ja tehokkaampia puitteita tällä alalla.

4. Lasten lihavuutta määrittävät tekijät

Lihavuuden ei voida katsoa johtuvan mistään yksittäisestä syystä, vaan se on useiden eri tekijöiden monimutkaisen vuorovaikutuksen tulos⁽¹¹⁾. Sen ilmaantumiseen vaikuttavat niin yksilölliset tekijät (biologiset ja geneettiset, fysiologiset tekijät ja elintavat) kuin ympäristötekijät (niiden erilaisten ympäristöjen vaikutus, joissa yksilö kehittyy: perhe, koulu, yhteisö), psykososiaaliset tekijät (koulutustaso ja sosiaalinen viiteryhmä) ja taloudelliset tekijät (perheen tulotaso)⁽¹²⁾.

4.1 Psykososiaaliset tekijät ja taloudelliset resurssit noudattelevat yhteiskunnallisia kaavoja. Pienituloiset perheet voivat niiden vuoksi olla alttiimpia haitallisille ympäristövaikutuksille kaikissa elämänvaiheissa, ja ne yleensä kumuloituvat elämän mittaan.

4.2 On olemassa riittävästi näyttöä siitä, että altistuminen epäterveellisille ravitsemuksellisille ja kehon painoon liittyville tekijöille jo ennen raskautta ja raskauden aikana vaikuttaa merkittäväällä tavalla kehon koostumuksen muotoutumiseen varhaisina elinvuosina sekä lihavuusalttiuteen.

4.3 Myös lapsuusajan **sosioekonominen eriarvoisuus**, jota pandemia, kiihtyvä inflaatio ja talouskriisi ovat pahentaneet, on suoraan yhteydessä lasten ylipainoon. Joissakin tapauksissa lihaviin lasten prosenttiosuus pienituloisissa kotitalouksissa on kaksinkertainen, koska näiden kotitalouksien elintavat ovat erilaiset kuin korkeamman tulotason kotitalouksissa.

4.4 **Liikunta** on terveyden tukipilari koko elämän ajan. Liikunta vaikuttaa lisäksi ratkaisevalla tavalla lasten lihavuuden ja varhaisten aineenvaihdunnan riskitekijöiden ehkäisemiseen ja hoitoon⁽¹³⁾, ja se on olennaisen tärkeä osatekijä kognitiivisten, motoristen ja sosiaalisten perustaitojen kehittymisen kannalta. Silti 81 prosenttia 11–17-vuotiaista ei liiku riittävästi⁽¹⁴⁾. Ennen pandemiaa vain yksi seitsemästä 15-vuotiaasta nuoresta (14 %) WHO:n Euroopan alueella ilmoitti harrastaneensa joka päivä vähintään tunnin kohtuullista tai intensiivistä liikuntaa⁽¹⁵⁾. Vastaavasti vain 25 prosenttia 15-vuotiaista pojista ja 15 prosenttia samanikäisistä tytöistä harrasti liikuntaa suositusten mukaisen määrän vuonna 2014⁽¹⁶⁾.

⁽⁸⁾ Report on the fifth round of data collection, 2018–2020: WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI), WHO:n Euroopan-alueoimisto, Kööpenhamina, 2022.

⁽⁹⁾ Ylipainolla tarkoitetaan normaalipainon ylittävää painoa ja lihavuutta.

⁽¹⁰⁾ WHO European Regional Obesity Report 2022 ja <https://www.who.int/europe/news/item/11-05-2021-high-rates-of-childhood-obesity-alarming-given-anticipated-impact-of-covid-19-pandemic>

⁽¹¹⁾ Maailman terveysjärjestö (2012), *Population-Based Approaches to Childhood Obesity Prevention*, WHO, Geneve.

⁽¹²⁾ Kansra, A.R., Lakkunarajah, S., Jay, M.S., *Childhood and Adolescent Obesity: A Review*, 2021;8:581461.

⁽¹³⁾ Whiting, S., et al., *Physical Activity, Screen Time, and Sleep Duration of Children Aged 6–9 Years in 25 Countries: An Analysis within the WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI) 2015–2017*, *Obes Facts*, 2021;14(1):32–44.

⁽¹⁴⁾ Guthold R., Stevens G.A., Riley L.M., Bull F.C., *Global trends in insufficient physical activity among adolescents: a pooled analysis of 298 population-based surveys with 1,6 million participants*, *Lancet Child Adolesc Heal*, 2020;4(1):23–35.

⁽¹⁵⁾ OECD ja Euroopan unioni (2022), *Health at a Glance: Europe 2022: State of Health in the EU Cycle*, OECD Publishing, Pariisi.

⁽¹⁶⁾ *Adolescent obesity and related behaviours: trends and inequalities in the WHO European Region, 2002–2014*, WHO:n Euroopan-alueoimisto, Kööpenhamina, 2017.

4.5 **Epätasapainoinen ruokavalio**, jossa kulutetaan rasvaa, sokeria ja suolaa sisältäviä elintarvikkeita runsaita määriä, on yhteydessä rasvakudoksen suurempaan määrään sekä heikompaan yleiseen terveydentilaan. Sen sijaan ruokailutottumukset, jotka muistuttavat esimerkiksi Välimeren, Atlantin tai Pohjoismaiden ruokavaliota tai yksinkertaisesti ruokavaliota, joka koostuu valtaosin tuoreista ja kasvipohjaisista elintarvikkeista, ovat yhteydessä parempaan terveydentilaan⁽¹⁷⁾ ⁽¹⁸⁾. COSI-tutkimuksen viimeisimmän kierroksen mukaan⁽¹⁹⁾ alle puolet (43 %) 6–9-vuotiaista lapsista Euroopan alueella syö tuoreita hedelmiä joka päivä. Lisäksi 7 prosenttia heistä ei syö hedelmiä koskaan tai syö niitä harvemmin kuin kerran viikossa. Vain kolmannes (34 %) 6–9-vuotiaista lapsista syö vihanneksia päivittäin.

4.6 ETSK toteaa taloudellisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta myös, että **elintarvikkeiden raaka-aineiden hintojen nousu** maailmanlaajuisesti vaikuttaa kuluttajahintoihin EU:ssa ja sitä kautta eurooppalaisten perheiden sekä lasten ja nuorten, erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien, osto- ja ruokailutottumuksiin.

4.7 **Emotionaalinen hyvinvointi** ja lihavuus ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa. Tämä liittyy toisaalta siihen, että emotionaalinen hyvinvointi on avainasemassa lapsuusiän lihavuuden ehkäisemisessä, ja toisaalta siihen, että lasten lihavuus lisää syrjinnän, leimautumisen ja kiusaamisen mahdollisuutta koulussa ja vaikuttaa siten lasten emotionaaliseen hyvinvointiin.

4.8 **Liiallisen ruutuajan** on havaittu vaikuttavan ratkaisevasti ylipainon ja lihavuuden esiintymiseen ja olevan yhteydessä siihen⁽²⁰⁾ ⁽²¹⁾. Vaikka kansainvälisten elinten ja julkisten virastojen suosituksena on enintään 120 minuuttia ruutu-aikaa päivässä, eurooppalaiset lapset ja nuoret eivät näytä noudattavan tätä vaatimusta⁽²²⁾.

5. Toimintasuosituksia

5.1 Lasten lihavuuteen puuttuminen edellyttää elinkaarinäkökulmaa ja samalla sen moninaisten syiden käsittelemistä. ETSK ehdottaa kokonaisvaltaista ja osallistavaa toimintatapaa. Euroopan lasten ja nuorten lihavuuden ja ylipainon vähentäminen onnistuneesti edellyttää kaikkien yhteistyötä ja sitoutumista⁽²³⁾: julkishallinnon, yksityisen sektorin ja elinkeinoelämän, tiedotusvälineiden, oppi- ja terveydenhuoltolaitosten ja perheiden. Lisäksi tämän kokonaisvaltaisen toiminnan on perustuttava myönteiseen näkökulmaan, jossa ketään ei leimata.

5.2 ETSK kehottaa uudistamaan lasten lihavuutta koskevan EU:n toimintasuunnitelman 2014–2020. Sen tavoitteiksi olisi asetettava oikeanlaisen ravitsemuksen, liikunnan sekä terveellisten kasvatuksellisten ja sosiaalisten ympäristöjen edistäminen, terveydenhuollon saatavuuden takaaminen, heikoimmassa asemassa olevien ryhmien suojeleminen, terveyteen liittyvän yritysten ja mainosalan yhteiskunnallisen vastuun painottaminen ja edistäminen sekä eri julkishallintojen välisen synergian edistäminen. Komitea suosittaa, että ryhdytään toteuttamaan toimenpiteitä, joilla edistetään kokonaisvaltaisesti ja monialaisesti lasten ja nuorten elin- ja kasvuympäristöjen muuttamista terveellisemmiksi.

5.3 ETSK muistuttaa EU:n koulujakelujärjestelmän arvioinnissa⁽²⁴⁾ antamistaan suosituksista sekä terveellisestä ja kestäväpohjaisesta ruokavaliosta ja Pellolta pöytäkirjastrategiasta antamistaan lausunnoista ja kehottaa komissiota sisällyttämään seuraavaan kestävien elintarvikkejärjestelmien lainsäädäntökehäyksen esimerkiksi merkintöihin ja julkisiin hankintoihin liittyviä toimenpiteitä lasten lihavuuden torjumiseksi.

⁽¹⁷⁾ Willett, W. et al., *Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems*, 2019, the Lancet, vol. 393, s. 447–492.

⁽¹⁸⁾ Afshin, Ashkan et al., *Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017*, the Lancet, Volume 393, Issue 10184, 1958–1972.

⁽¹⁹⁾ *Report on the fifth round of data collection, 2018–2020: WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI)*, WHO:n Euroopan-alueoimisto, Kööpenhamina, 2022.

⁽²⁰⁾ Fang, K., Mu, M., Liu, K., He, Y., *Screen time and childhood overweight/obesity: A systematic review and meta-analysis*, Child Care Health Dev, 2019 Sep;45(5):744–753.

⁽²¹⁾ Haghjoo, P., Siri, G., Soleimani, E., Farhangi, M.A., Alesaeidi, S., *Screen time increases overweight and obesity risk among adolescents: a systematic review and dose-response meta-analysis*, BMC Primary Care, 2022;23(1):161.

⁽²²⁾ *Report on the fifth round of data collection, 2018–2020: WHO European Childhood Obesity Surveillance Initiative (COSI)*, WHO:n Euroopan-alueoimisto, Kööpenhamina, 2022.

⁽²³⁾ Dobbs, R., Sawers, C., Thompson, F., Manyika, J., Woetzel, J.R., Child, P. et al., *Overcoming obesity: An initial economic analysis*, McKinsey Global Institute, 2014.

⁽²⁴⁾ ETSK:n arvointikertomus: EU:n koulujakelujärjestelmän arviointi.

5.4 ETSK toistaa myös, että on tärkeää vahvistaa elintarvikedemokratiaa, ja on vakuuttunut siitä – kuten muissa lausunnoissa on todettu –, että demokraattiset innovaatiot, kuten elintarvikepoliittiset neuvostot ja osallistavien toimintatapojen edistäminen, auttavat edistämään elintarvikepoliittisen päätöksenteon laatua ja oikeutusta. Komitea kehottaa perustamaan Euroopan tasolle Euroopan elintarvikepoliittisen neuvoston kaltaisen välineen.

5.5 Makrososiaalinen ympäristö

5.5.1 ETSK kehottaa yhdenmukaistamaan tällaisessa toimintaympäristössä kaikkien eri tahojen toimia sellaisen sosiaalisen ekosysteemin luomiseksi, joka edistää kulttuurin muutosta kohti eriarvoisuuden vähentymistä ja terveellisempien elämäntapojen vahvistumista.

5.5.2 ETSK toistaa kehoituksensa kehittää toimenpiteitä, joilla lisätään julkisten järjestelmien valmiuksia ehkäistä ja käsitellä sellaisia erityisen haavoittuvia tilanteita, jotka vaikeuttavat terveellisten elämäntapojen omaksumista.

5.5.3 ETSK korostaa tarvetta toteuttaa sosiaalisia toimenpiteitä, jotka helpottavat työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista ja yhteisen vastuun kantamista perheestä ja antavat perheille mahdollisuuden osallistua terveellisiin aktiviteetteihin ja käyttää niihin enemmän aikaa.

5.5.4 ETSK suosittaa, että edistetään julkisia strategioita, joilla taataan pääsy urheilutiloihin ilman minkäänlaista syrjintää ja helpotetaan liikunnan riittävää harrastamista. ETSK suosittaa, että sukupuolten välinen ja sosiaalinen kuilu liikunnan ja urheilun harjoittamisessa kurotaan umpeen tarjoamalla osallistavia tiloja ja edistämällä tarjonnan monimuotoisuutta.

5.5.5 ETSK katsoo, että julkishallinnon olisi tuotava paremmin esiin lihavuuden torjuntatavoite sääntelyn ja toimintapolitiikkojen laatimisessa, täytäntöönpanossa ja seurannassa kaikilla toiminta-aloilla ottaen huomioon ylipainon ja lihavuuden taustalla olevat tekijät.

5.5.6 ETSK toteaa huolestuneena, että suurin osa lapsille suunnattuun elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien mainontaan ja myyninedistämiseen sovellettavista kansallisista rajoituksista ei ole tarpeeksi tiukkoja ja että käytössä olevat vapaaehtoisuuteen perustuvat lähestymistavat eivät ole riittäviä suojelemaan lapsia ja nuoria. Komitea katsoo, että WHO:n ravintosisältöprofiilia voitaisiin käyttää perustana rajattaessa paljon sokeria, rasvaa tai suolaa sisältävien tuotteiden mainontaa, ja pitää tärkeänä, että otetaan opiksi niiden maiden hyvistä käytännöistä ja toimenpiteistä, joiden toimintapolitiikat ja säännöt ovat onnistuneet tehokkaasti rajoittamaan lasten altistumista runsaasti suolaa, sokeria, rasvaa, tyydyttyneitä rasvahappoja tai transrasvahappoja sisältäviä elintarvikkeita ja juomia koskevalle audiovisuaaliselle kaupalliselle viestinnälle, ottaen aina huomioon lähetyksien lapsiyleisön näkökulmasta ja varmistaen, että kaikessa mainonnassa noudatetaan mainonnan todenperäisyyden vaatimusta. On hyvä muistaa, että WHO kannattaa kaikenlaisten lapsille suunnatun elintarvikemainonnan muotojen rajoittamista.

5.5.7 ETSK pitää välttämättömänä, että toimielimet edistävät terveelliseen ja kestäväpohjaiseen ruokavalioon olennaisesti kuuluvien elintarvikkeiden (tuoreet, paikallisesti tuotetut kauden hedelmät ja vihannekset, palkokasvit, täysjyväviljat ja sellaiset eläinvalkuaiset kuin kala) kulutusta esimerkiksi tehostamalla EU:n maataloustuotteiden myyninedistämispolitiikkaa, kehittämällä julkisia tarjouskilpailuja, joilla edistetään terveellistä ja kestäväpohjaista ruokavaliota, ja tukemalla tällaisten elintarvikkeiden ostamista ja kuluttamista muun muassa verokannustimin (kuten alv-alennuksin).

5.5.8 ETSK kehottaa niin ikään jäsenvaltioita ja elintarvikealan yrityksiä edistämään tuotteiden koostumuksen parantamista keinona edistää terveellisempiä ruokavaloita. Jos joidenkin kriittisten ravintoaineiden vähentäminen ei onnistu vapaaehtoisesti, hallitusten olisi harkittava kannustimia ja lisätoimenpiteitä, kuten asteittaisia verotoimenpiteitä asianomaisen ravintoaineen pitoisuuden mukaan.

5.5.9 ETSK katsoo, että julkishallinnon on toimivaltansa puitteissa varmistettava, että juomavettä on saatavilla maksutta, asettamalla käyttöön asianmukaisesti merkittyjä juomavesilähteitä julkisiin tiloihin, oppilaitoksiin, vapaa-ajanviettopaikkoihin sekä urheilu- ja harrastusalueille.

5.5.10 ETSK katsoo, että ylipainon ja lihavuuden taustatekijöitä koskevaa tutkimusta sekä tällaisen tutkimustiedon tuottamista ja levittämistä olisi edistettävä terveysalan koordinoitun toiminnan strategisena osa-alueena.

5.5.11 Kysyntäpuolella ETSK korostaa jälleen sitä, että kuluttajien valmiuksia valita terveellisempiä ruokavalioita on parannettava julkisen politiikan keinoin eli valistuksen ja tiedotuksen avulla, toteuttamalla yksinkertaisia ja suoraviivaisia tiedotuskampanjoita tai levittämällä opettavia ruokavalio-ohjeita.

5.5.12 ETSK peräänkuuluttaa koko yhteiskunnan kattavaa toimintatapaa ja kannattaa näin ollen Euroopan elintarvikepoliittisen neuvoston kaltaisen välineen perustamista, kuten useissa ETSK:n lausunnoissa on todettu, ja sitä, että kyseinen elin pyrkii puuttumaan lasten lihavuuteen.

5.6 Perheympäristö

5.6.1 ETSK on tietoinen siitä, että tietämys ja tottumukset sekä ensimmäiset käyttäytymismallit opitaan perheeltä ja että perhe antaa ensimmäisen mallin siitä, mitä jokapäiväinen todellisuus on⁽²⁵⁾. Komitea kehottaa jakamaan kansalaisille todenperäistä ja hyödyllistä tietoa siitä, miten tärkeää on vähentää digielämästä johtuvaa liikkumattomuutta, lisätä liikuntaa ja omaksua terveelliset unitottumukset, sekä kunkin ikäryhmän ravitsemuksellisista tarpeista.

5.6.2 ETSK katsoo erityisesti, että olisi otettava käyttöön ohjelmia ja toimia, joilla parannetaan tietoja ja taitoja alaikäisten ylipainon hallinnan alalla ja joilla vältetään leimautumista ja ehkäistään kielteisten kehonkuvien muodostumista. Komitea pitää niin ikään välttämättömänä opettaa perheitä käyttämään tieto- ja viestintätekniikkaa sekä sosiaalista mediaa terveellä tavalla erityisesti käyttöajan ja sisällön näkökulmasta.

5.6.3 Yhtä tärkeää on tukea sellaisia toimenpiteitä kuin imetyksen edistämistä, suuntaviivojen laatimista imeväisten täydentävää ruokintaa varten, vanhemmuustaitojen parantamista sekä terveellisen ja helpon ruoanlaiton kurssien järjestämistä ja tarjoamista erityisesti vähävaraisille perheille.

5.7 Kouluympäristö

5.7.1 Lapset viettävät suuren osan ajastaan kouluympäristössä, eivät vain oppimassa vaan myös viettämässä vapaa-aikaa tai harrastamassa.

5.7.2 Siksi on ehdottoman tärkeää, että lasten lihavuuteen suhtaudutaan kouluympäristössä myönteisesti ilman sosiaalista leimautumista ja tiettyjen ruumiinrakennestereotyyppien hyljeksimistä. ETSK:n mielestä on ratkaisevan tärkeää edistää myönteistä kehonkuvaa ja kiinnittää erityistä huomiota kaikenlaiseen syrjivään käyttäytymiseen sekä käyttäytymiseen, joka osoittaa ensimmäisiä merkkejä syömishäiriöstä.

5.7.3 ETSK katsookin, että kouluympäristön tulisi olla keskeinen liikuntaan ja terveelliseen ruokavalioon kannustava taho. Sitä varten olisi olennaisen tärkeää muokata nykyisiä opetussuunnitelmia niin, että niihin lisätään liikuntaan varattua aikaa ja että niissä tuetaan erilaisia urheilulajeja monipuolisesti sekä panostetaan ravitsemus-, elintarvike- ja ruokakasvatukseen.

5.7.4 ETSK katsoo, että kouluruokat ovat keskeinen tekijä lasten ja nuorten terveellisten ravitsemustottumusten edistämässä ja että siksi on erittäin tärkeää pyrkiä huolehtimaan, että ruokalapalveluja on tarjolla kaikissa koulutusvaiheissa ja että niiden ruokatarjonta on terveellistä, tasapainoista ja laadukasta.

5.8 Vapaa-ajanviettopaikat: terveellisten kaupunkiympäristöjen suunnittelu

5.8.1 ETSK katsoo, että fyysinen ympäristö (koulu, liikennejärjestelmät, asuinalueet ja urheilukeskukset mukaan luettuina) olisi suunniteltava ja sitä olisi käytettävä niin, että se tarjoaa riittävästi mahdollisuuksia turvallisiin virkistystoimintoihin ja liikunnallisiin peleihin sekä urheiluun⁽²⁶⁾.

⁽²⁵⁾ Hebestreit, A., Intemann, T., Siani, A., et al., *Dietary Patterns of European Children and Their Parents in Association with Family Food Environment: Results from the I.Family Study*, *Nutrients*, 2017;9(2):126.

⁽²⁶⁾ *Tackling obesity by creating healthy residential environments*, WHO, 2007.

5.8.2 Edellä esitetyn perusteella ETSK kehottaa jäsenvaltioita laajentamaan ja parantamaan julkisia tiloja ja infrastruktuuria siten, että edistetään ja helpotetaan aktiivista liikkumista, lisäämällä jalankulkualueita ja helpottamalla pyöräilyä erityisesti koulujen ympäristössä ja oppilaitoksiin johtavilla reiteillä. Komitea katsoo myös, että kaupunkialueille on rakennettava urheilukenttiä, leikkikenttiä ja viheralueita, joihin pääsee esteettömästi ja jotka ovat turvallisia ja lapsille ja nuorille soveltuvia.

5.8.3 ETSK katsoo, että on olennaisen tärkeää laajentaa viheralueita, puistoja ja virkistysalueita liikuntaa varten ja edistää portaiden käyttöä hissien tai liukuportaiden vaihtoehtona vapaa-ajan tiloissa sekä lisätä juomaveden maksutonta saatavuutta.

5.9 Digitaalinen ja audiovisuaalinen ympäristö

5.9.1 ETSK muistuttaa, että on tärkeää saattaa EU:n audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi asianmukaisesti osaksi kansallista lainsäädäntöä, ja ehdottaa, että hyödynnetään digitaalista ympäristöä radio- ja televisiolähetysistä aina sosiaalisen median, Instagramin ja TikTokin kaltaisiin uusiin tiedotusvälineisiin terveellisten elämäntapojen, ihmissuhteiden ja käyttäytymisen edistämiseen. ETSK toistaa tässä yhteydessä aiemminkin esittämänsä kehotuksen⁽²⁷⁾ toteuttaa visuaalisia ja inspiroivia mainoskampanjoita terveellisistä elintarvikkeista ja ruokavaliosta, aktiivisesta elämästä ja näyttöruutujen terveestä käytöstä.

5.10 Terveellinen ympäristö

5.10.1 ETSK pitää olennaisen tärkeänä, että terveysviranomaiset antavat ajantasaisia tieteelliseen näyttöön perustuvia suosituksia toimista ja ratkaisuista, jotka ovat osoittautuneet tehokkaiksi ylipainon ja lihavuuden ehkäisemisessä, hoidossa ja seurannassa.

5.10.2 Ylipainosta tai lihavuudesta kärsivillä henkilöillä tai ylipaino- tai lihavuusriskille alttiilla henkilöillä on oltava osana yleistä sairausvakuutusturvaa yhtäläinen pääsy kattavien terveyspalvelujen sekä terveydenhuoltohenkilöstön antaman jäsennellyn ja yksilöllisen neuvonnan ja opastuksen piiriin liikunnan ja tasapainoisen ravitsemuksen edistämiseksi. Tässä yhteydessä on tärkeää seurata lasten terveydentilaa aina syntymästä nuoruuteen ja tarkkailla samalla myös ylipainoa ja lihavuutta, antaa terveystieteellistä ja lisätä lasten ja nuorten ja heidän perheidensä tietoisuutta terveellisistä elintavoista.

5.10.3 Sosioekonomisesti haavoittuvassa asemassa oleville perheille on tarjottava terveydenhuollon ammattilaisten erityistukea, joka on kulttuurisesti tarkoituksenmukaista, käytännöllistä ja voimaannuttavaa ja jolla edistetään myönteistä kasvatusta lihavuuden ja ylipainon sekä niihin liittyvien elämäntapojen osalta.

5.10.4 Lisäksi ETSK katsoo olemassa olevan tieteellisen näytön pohjalta, että on tarpeen työskennellä ennakoivasti raskaana olevien naisten ja lasta odottavien pariskuntien kanssa ja tarjota oikea-aikaista ja kulttuuriset näkökohdat huomioon ottavaa tukea terveellisten elintapojen edistämiseksi raskauden ja imetyksen aikana sekä välittää julkisia viestejä, joilla edistetään parempaa ravitsemusta ja liikuntaa ennen raskautta ja tuetaan imettämistä myös tarjoamalla imetykseen soveltuvia tiloja.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

⁽²⁷⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Terveellisten ja kestäväpohjaisten ruokavalioiden edistäminen EU:ssa” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 190, 5.6.2019, s. 9).

III

(Valmistavat säädökset)

EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEA

EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEAN 580. TÄYSISTUNTO, 12.7.2023–13.7.2023

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi toimenpiteistä gigabittitason sähköisten viestintäverkkojen käyttöönoton kustannusten vähentämiseksi ja direktiivin 2014/61/EU kumoamisesta (gigabitti-infrastruktuurisäädös)”

(COM(2023) 94 final – 2023/0046 (COD))

(2023/C 349/18)

Esittelijä: **Maurizio MENSI**

Lausuntopyyntö	Euroopan unionin neuvosto, 3.4.2023 Euroopan parlamentti, 29.3.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 114 ja 304 artikla
Vastaava jaosto	liikenne, energia, perusrakenteet, tietoyhteiskunta
Hyväksyminen jaostossa	26.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	173/1/1

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) suhtautuu myönteisesti komission ehdotukseen asetukseksi (gigabitti-infrastruktuurisäädös) ja tukee sen tavoitteita ja sisältöä.

1.2 Gigabitti-infrastruktuurisäädöksessä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi ETSK pitää tärkeinä nopeita, tehokkaita ja yksinkertaistettuja menettelyjä sekä asianmukaisia ehtoja, edellytyksiä ja hintoja, joita voidaan soveltaa johdonmukaisesti kaikkialla EU:ssa. Komission konkreettiset suuntaviivat olisivat tältä osin erityisen hyödyllisiä.

1.3 ETSK tunnustaa, että olemassa olevan infrastruktuurin jakaminen on ratkaisevan tärkeää EU:n Digitaalinen vuosikymmen 2030 -ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi, ja korostaa, että on niin ikään tärkeää huolehtia verkkojen turvallisuudesta ja toimintavarmuudesta sekä niiden suojelusta. EU:n liitettävyystavoitteiden saavuttaminen edellyttää kattavaa strategiaa, jossa uusimmat teknologiat yhdistyvät häiriönsietokykyisiin, riippumattomiin ja turvallisiin toimitusketjuihin. Tätä varten gigabitti-infrastruktuurisäädöksessä olisi kannustettava verkkojen tarjoajia valitsemaan teknologia-komponentteja, jotka takaavat korkean digiturvallisuustason, alentavat verkon toimintakatkosten riskiä ja puuttuvat asianmukaisesti tällaisiin tapahtumiin.

1.4 ETSK pitää tähdellisenä, että jäsenvaltioilla on mahdollisuus säilyttää tai ottaa käyttöön unionin lainsäädännön mukaisia toimenpiteitä, jotka menevät gigabitti-infrastruktuurisäädöksessä asetettuja vähimmäisvaatimuksia pidemmälle, niin kuin säädöksen johdanto-osan 11 kappaleessa todetaan.

1.5 ETSK:n mielestä erittäin suuren kapasiteetin verkkojen ja gigabittiyhteyden käyttöönotto on ratkaisevan tärkeää kehityksen ja sosioekonomisen yhteenkuuluvuuden kannalta, sillä se vaikuttaa keskeisesti pk-yritysten ja asiantuntija-palvelujen, virtuaalisten työtilojen ja syrjäisillä alueilla tarjottavien sähköisten palvelujen yhtäläiseen taloudelliseen kehitykseen.

1.6 ETSK toteaa, että keskitetyt tietopisteet, joiden kautta julkisen infrastruktuurin omistajien on asetettava vaaditut vähimmäistiedot fyysisestä infrastruktuurista saataville, olisi päällekkäisyyksien välttämiseksi ja kustannusten alentamiseksi yhdenmäästävä ja liitettävä yhteen kansallisella tasolla jo olemassa olevien muiden tietokantojen kanssa.

1.7 ETSK:n mielestä lupamenettelyn virtaviivaistaminen ja digitalisointi ovat tärkeitä tekijöitä sähköisten viestintäverkkojen käyttöönotossa. Velvoite hiljaisen hyväksynnän antamisesta asennusoikeuksille ei kuitenkaan välttämättä ole suhteellisuusperiaatteen mukainen ja voi loukata Euroopan unionin perusoikeuskirjan 17 ja 47 artiklassa vahvistettua omistusoikeutta.

1.8 ETSK katsoo, että infrastruktuurin nopea rakentaminen, rakennusteknisten töiden koordinointi, synergioiden luominen verkon ylläpitäjien välillä ja olemassa olevan fyysisen infrastruktuurin yhteiskäyttö auttavat säästämään investoinneissa, sillä ne vähentävät ympäristökuormitusta, kun voidaan välttää rakennusteknisiä lisätoimia. Näin ne myös edistävät ympäristötavoitteiden saavuttamista.

1.9 ETSK:n mielestä ehdotuksessa olisi määriteltävä todennettavissa olevat toimenpiteet ja toimet, joilla varmistetaan tasapainoinen kehitys ja erittäin suuren kapasiteetin verkkojen yhtäläinen saatavuus. Näin vältettäisiin kuilun kasvaminen sellaisten maiden ja alueiden välillä, joiden kehitysnopeudet ja valmiudet ovat erilaiset. Tämä olisi digitaalisia oikeuksia ja periaatteita koskevan julistuksen mukaista. Lisäksi kaikille EU:ssa, myös pienituloisille, olisi taattava sellaisten laadukkaiden tietoliikenneyhteyksien saatavuus, joihin sisältyvät internetyhteydet.

2. Taustaa

2.1 Erittäin suuren kapasiteetin verkkojen, myös kuitu- ja 5G-verkkojen, käyttöönotto on EU:n strateginen painopiste ja yksi toimista, joilla pyritään saavuttamaan EU:n strategiset tavoitteet ja digitavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Erittäin suuren kapasiteetin verkkojen saatavuus on olennaisen tärkeää monenlaisille innovatiivisille sovelluksille, jotka voivat muuttaa monia EU:n talouden aloja, kuten kauppaa, autoteollisuutta, valmistusteollisuutta, terveydenhuoltoa, liikennettä, maataloutta ja yleishyödyllisiä palveluja, ja auttaa tekemään niistä tulevaisuuden vaatimukset täyttäviä.

2.2 Euroopan komissio antoi vuonna 2014 direktiivin laajakaistakustannusten vähentämisestä ⁽¹⁾ verkkojen käyttöönoton helpottamiseksi ja siihen kannustamiseksi alentamalla käyttöönottokustannuksia yhdenmukaistetuilla toimenpiteillä EU:n tasolla. Tämä oli yksi esteiden poistamiseksi ja erittäin suuren kapasiteetin verkkojen käyttöönoton edistämiseksi käynnistettyjä aloitteita. Kahdeksan vuotta voimaantulonsa jälkeen laajakaistakustannusten vähentämisestä annettu direktiivi on kuitenkin edelleen kaukana tavoitteistaan. Tarve tarkastella uudelleen laajakaistakustannusten vähentämisestä annettua direktiiviä heijastuu hyvin komission vuoden 2018 kertomuksessa kyseisen direktiivin täytäntöönpanosta sekä keskeisten sidosryhmien vastauksissa direktiiviä koskevaan julkiseen kuulemiseen, jonka komissio käynnisti joulukuussa 2020. Kuulemisessa kävi ilmi, että vain 20 prosenttia vastaajista katsoi, että direktiivi helpotti tehokkaasti nopeiden sähköisten viestintäverkkojen käyttöönottoa alhaisimmilla kustannuksilla, ja vain 11 prosenttia katsoi, että direktiivi lyhensi lupien myöntämiseen kuluvaa aikaa ja sen kustannuksia.

2.3 Laajakaistakustannusten vähentämisestä annettu direktiivi on saavuttanut vain osittain tavoitteensa lisätä laajakaistakattavuutta. Vaikka sellaisten kotitalouksien osuus, joilla on 30 Mb/s-internetyhteys, on vuosina 2013–2022 noussut digitaalitalouden ja -yhteiskunnan indeksin (DESI-indeksi) mukaan 58,1 prosentista 90 prosenttiin, direktiivi on itse asiassa pantu täytäntöön epätasaisesti eri jäsenvaltioissa, ja toisinaan sitä on tulkittu eri tavoin.

⁽¹⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/61/EU, annettu 15 päivänä toukokuuta 2014, toimenpiteistä nopeiden sähköisten viestintäverkkojen käyttöönoton kustannusten vähentämiseksi (EUVL L 155, 23.5.2014, s. 1).

2.4 Koska komissio on tietoinen tarpeesta parantaa laajakaistakustannusten vähentämisestä annetun direktiivin tehokkuutta, se käynnisti tarkistusprosessin ja ehdotti asetusta (gigabitti-infrastruktuurisäädös). Gigabitti-infrastruktuurisäädöksellä pyritään korjaamaan direktiivin puutteet ja edistämään erittäin suuren kapasiteetin verkkojen kustannustehokasta ja oikea-aikaista käyttöönottoa, jota tarvitaan sen varmistamiseksi, että EU saavuttaa tavoitteensa ja digitavoitteensa vuoteen 2030 mennessä.

2.5 Ehdotus perustuu syyskuussa 2020 annettuun liitettävyyvälinettä koskevaan suositukseen, jolla vastataan covid-19-pandemian aiheuttamiin kasvaviin liitettävyystarpeisiin tavoitteena vähentää gigabittiverkkojen käyttöönottokustannuksia ja varmistaa 5G-radiotaajuuksien nopea käyttöönotto. Tätä varten jäsenvaltiot määrittivät maaliskuussa 2021 39 parasta käytäntöä (joista 22 koski käyttöönottokustannusten vähentämistä) sisällytettäväksi liitettävyyvälilineeseen.

2.6 Euroopan komission mukaan gigabitti-infrastruktuurisäädöksen tarkoituksena on parantaa yhteyksiä EU:ssa ja kannustaa innovointiin ja investointeihin. Säädös auttaa nopeuttamaan gigabittiverkkoja varten käytettävän fyysisen infrastruktuurin käyttöönottoa vahvistamalla rakennusteknisten töiden koordinoitua verkkojen ylläpitäjien välillä; näiden töiden osuus on jopa 70 prosenttia verkkojen käyttöönottokustannuksista. Säädöksellä pyritään myös virtaviivaistamaan uusien verkkojen käyttöönottoa koskevia hallinnollisia menettelyjä parantamalla fyysisen infrastruktuurin saatavuutta ja suunniteltuja rakennusteknisiä töitä koskevaa avoimuutta, varmistamalla selkeämmät edellytykset fyysisen infrastruktuurin (myös rakennusten sisäisen infrastruktuurin) saatavuudelle sekä nopeuttamalla ja digitalisoimalla lupien myöntämismenettelyjä. Lupahakemuksiin on tarkoitus vastata 15 päivän kuluessa, ja niiden katsotaan olevan hiljaisesti hyväksytyjä neljän kuukauden kuluessa niiden vastaanottamisesta.

3. Yleistä

3.1 ETSK suhtautuu myönteisesti komission tavoitteeseen mukauttaa laajakaistakustannusten vähentämisestä annettua direktiiviä teknologian, markkinoiden ja sääntelyn viimeaikaisen ja ajankohtaisen kehityksen mukaisesti ja edistää kestävämpien verkkojen tehokkaampaa ja nopeampaa käyttöönottoa niin, että varmistetaan yhdenmukaisuus eurooppalaisen sähköisen viestinnän säännöstön⁽²⁾ kanssa ja edesautetaan tieto- ja viestintätekniikan alan viherryttämistä osana Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaa.

3.2 ETSK arvostaa päätöstä käyttää oikeudellisenä välineenä asetusta direktiivin sijaan, koska jälkimmäisen osalta on vaarana, että sen saattamisessa osaksi kansallista lainsäädäntöä esiintyy viivästyksiä ja epäjohtonmukaisuuksia. Asetuksella taataan kansallisten lakien yhdenmukaisuus ja vähennetään niiden hajanaisuutta, mikä on ratkaisevan tärkeää komission kunnianhimoisten liitettävyytavoitteiden saavuttamiseksi vuoteen 2030 mennessä. Direktiiviä voitaisiin todennäköisesti soveltaa vasta määräajan jälkeen, jolloin sillä ei saavutettaisi komission tavoitetta luoda nopeasti suotuisa oikeudellinen kehys. Käyttöönottolupamenettelyn yksinkertaistamisen viivästyminen voisi myös vaarantaa digitaalisten sisämarkkinoiden kehityksen. Digitaalialan viimeaikaiset tapahtumat voivat viedä sisämarkkinoiden yhdyntymisen uudelle tasolle, kun alalle tulee yli rajojen toimivia toimijoita, mikä edistää investointeja.

3.3 Laajakaistakustannusten vähentämisestä annetun direktiivin vähäinen ja epäjohtonmukainen käyttö sekä sen ohjeistuksen puute ovat johtaneet hajanaisiin kansallisiin lakeihin ja sääntelyn epävarmuuteen. Tämä puolestaan on luonut esteitä yli rajojen tapahtuvalle toiminnalle ja investoimiselle sekä yrityksille, jotka pyrkivät saavuttamaan mittakaavaetuja EU:n tasolla ja siten hyödyntämään EU:n sisämarkkinoita. Näin ollen yhdenmukaistamista on lisättävä, jotta voidaan edistää rajat ylittävän toiminnan kehitystä tällä alalla ja välttää kahden nopeuden Eurooppa.

3.4 Ehdotuksen toimenpiteillä pyritään pääasiassa parantamaan alojen välistä koordinoitua sekä yksinkertaistamaan ja nopeuttamaan lupamenettelyjä, luomaan menettely olemassa olevaa infrastruktuuria ja suunniteltuja rakennusteknisiä töitä koskevien tietojen saamiseksi sekä lupahakemusten esittämiseksi täysin digitaalisesti ja tekemään julkisen infrastruktuurin uudelleenkäytöstä ja verkkoinfrastruktuurin käyttöönotosta operaattoreiden kannalta yksinkertaisempaa. Lisäksi toimenpiteillä pyritään valmistautumaan innovointeihin siten, että kaikki uudet rakennukset ja rakennukset, joihin tehdään laajamittaisia korjauksia, varustetaan kuitu- ja kuituyhteyksiä tukevalla infrastruktuurilla, ja parantamaan kestävyyttä vähentämällä sähköisten viestintäverkkojen ympäristövaikutuksia siten, että edistetään infrastruktuurin yhteiskäyttöä, tehokkaampien teknologioiden käyttöönottoa, olemassa olevan infrastruktuurin uudelleenkäyttöä ja rakennusteknisten töiden parempaa koordinoitua.

3.5 Operaattorit voivat tehdä lupahakemuksia ja saada kaikki tarvittavat tiedot olemassa olevasta infrastruktuurista ja suunnitelluista rakennusteknisistä töistä digitaalisesti. EU uskoo, että näin operaattorit voivat ottaa verkkoja käyttöön alhaisemmilla kustannuksilla. Vaikutustentarvion mukaan tämä merkitsee 4,5 miljardin euron säästöjä ja julkisten tukien vähenemistä 2,4 miljardilla eurolla.

⁽²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/1972, annettu 11 päivänä joulukuuta 2018, eurooppalaisesta sähköisen viestinnän säännöstöstä (EUVL L 321, 17.12.2018, s. 36).

3.6 Lisäksi ehdotuksen määritelmiä on laajennettu laajakaistakustannusten vähentämisestä annettuun direktiiviin verrattuna. Ehdotus koskee käyttöoikeuksia myöntäviä verkon ylläpitäjiä, joiksi siinä luetaan myös liitännäislaitteistojen, kuten kaapelikanavien, mastojen ja pylväiden, tarjoajat, sekä fyysistä infrastruktuuria, joksi luetaan myös julkisten laitosten, kuten paikallisviranomaisten, omistama infrastruktuuri sekä rakennukset ja rakennusten sisäänkäynnit ja muu omaisuus, kuten katukalusteet (valaisinpylväät, katukyltit, liikennevalot, mainostaulut, linja-auto- ja raitiovaununupysäkit, metroasemat jne.).

3.7 Ehdotuksessa otetaan käyttöön uusia toimenpiteitä olemassa olevan fyysisen infrastruktuurin avoimuuden lisäämiseksi. Siinä edellytetään esimerkiksi, että julkisen infrastruktuurin omistajat saattavat fyysistä infrastruktuuria koskevat vähimmäistiedot saataville niin sanottujen keskitettyjen tietopisteiden kautta. Lisäksi siinä vahvistetaan tiukemmat suunniteltujen rakennusteknisten töiden koordinoitua säännöt, joista säädetään jo laajakaistakustannusten vähentämisestä annetussa direktiivissä mutta joita laajennetaan ehdotuksessa huomattavasti kattavuuden ja soveltamisen osalta. Verkon tarjoajan on esimerkiksi saatettava ehdotuksessa edellytetyt rakennusteknisiä tietoja koskevat tiedot saataville digitaalisessa muodossa keskitetyn tietopisteen kautta vähintään kolme kuukautta ennen ensimmäistä lupahakemusta. Koska monissa EU-maissa on jo käytettävissä nämä tiedot sisältäviä tietokantoja, keskitetty tietopiste olisi ETSK:n mielestä yhdenmätävä ja liitettävä yhteen muiden tietokantojen kanssa päällekkäisyyksien välttämiseksi ja kustannusten alentamiseksi.

3.8 Ehdotukseen sisältyy myös lupamenettelyjä koskevia toimenpiteitä. Lupamenettelyt on standardoitava kansallisella tasolla ja saatettava täysimääräisesti saataville ottamalla käyttöön hiljainen hyväksyntä, jonka katsotaan tapahtuneen neljän kuukauden kuluttua hakemuksen toimittamisesta. Lisäksi säädetään "kuituyhteyksiä tukeva" -merkinnästä, jolla todennetaan, täyttääkö rakennus erittäin suuren kapasiteetin verkon, kuten kuituverkon, helppoa asennusta koskevat vaatimukset, mikä on edellytyksenä uusien rakennusten rakennuslupien myöntämiselle. ETSK korostaa kuitenkin, että näihin rakennuksiin olisi tärkeää tuoda erittäin suuren kapasiteetin verkko, jotta voidaan hyödyntää sen koko potentiaalia ja saada tehdyistä investoinneista paras mahdollinen hyöty.

3.9 ETSK pitää tärkeänä, että jäsenvaltioilla on mahdollisuus säilyttää tai ottaa käyttöön unionin lainsäädännön mukaisia toimenpiteitä, jotka menevät gigabitti-infrastruktuurisäädöksessä asetettuja vähimmäisvaatimuksia pidemmälle, niin kuin todetaan säädöksen johdanto-osan 11 kappaleessa, jonka mukaan asetuksessa ei estetä unionin oikeuden mukaisia kansallisia toimenpiteitä, joilla edistetään olemassa olevan fyysisen infrastruktuurin yhteiskäyttöä tai mahdollistetaan uuden fyysisen infrastruktuurin tehokkaampi käyttöönotto täydentämällä gigabitti-infrastruktuurisäädöksen mukaisia oikeuksia ja velvollisuuksia.

4. Erityistä

4.1 Ehdotus on joulukuussa 2020 voimaan tullut, EU:n sähköisen viestinnän sääntelykehysten ajan tasalle saattaneen eurooppalaisen sähköisen viestinnän säännösten mukainen. Ehdotuksella edistetään sitä, että säännösten tavoitteet, jotka koskevat kehittyneisiin yhteysverkkoihin investoimiseen kannustamista, saavutetaan. Säännöstö keskittyy pääasiassa kilpailun parantamiseen, sisältää vaatimuksia yrityksille, joilla on huomattavaa markkinavoimaa, ja koskee fyysisen infrastruktuurin lisäksi myös sähköisiä viestintäverkkoja, kuten kuitukaapeleita. Gigabitti-infrastruktuurisäädöksen päätarkoituksena on puolestaan poistaa verkkojen käyttöönoton esteet ottaen huomioon teknologian, markkinoiden ja sääntelyn nykyinen kehitys.

4.2 Gigabitti-infrastruktuurisäädöksessä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi ETSK on tyytyväinen säädöstekstin mukauttamiseen säännösten määritelmien mukaiseksi ja pitää erittäin tärkeinä nopeita, tehokkaita ja yksinkertaistettuja menettelyjä sekä asianmukaisia ehtoja, edellytyksiä ja hintoja, joita voidaan soveltaa johdonmukaisesti kaikkialla EU:ssa. ETSK katsoo, että komission suuntaviivat olisivat tältä osin erityisen hyödyllisiä.

4.3 Toisin kuin laajakaistakustannusten vähentämisestä annettu direktiivi, asetusehdotus edistää erittäin suuren kapasiteetin verkkojen käyttöönottoa ja sisältää käyttöoikeusvelvoitteita fyysisen infrastruktuurin omistajille niiden markkina-asetusta riippumatta. Tämä vastaa EU:n Digitaalinen vuosikymmen 2030 -ohjelmassa asetettua tavoitetta, jonka mukaan kaikkien eurooppalaisten kotitalouksien olisi kuuluttava gigabittiverkkojen ja nopeiden mobiiliverkkojen piiriin vuoteen 2030 mennessä. ETSK kannattaa soveltamisalan laajentamista, jotta kaikki infrastruktuurin tarjoajat voivat hyötyä gigabitti-infrastruktuurisäädöksen perustuvista nopeista lupamenettelyistä. Komitean mielestä on kuitenkin tärkeää varmistaa, että sääntelykehys on riittävän laaja, jotta voidaan vastata kaikkien niiden sidosryhmien erilaisiin tarpeisiin, jotka osallistuvat erittäin suuren kapasiteetin verkkojen käyttöönottoon eri puolilla EU:ta.

4.4 ETSK tunnustaa, että olemassa olevan infrastruktuurin jakaminen on ratkaisevan tärkeää EU:n Digitaalinen vuosikymmen 2030 -ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi, ja korostaa myös, että on tärkeää varmistaa verkkojen turvallisuus ja toimintavarmuus sekä niiden suojeleminen. EU:n liitettävyyttä tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kattavaa strategiaa, jossa uusimmat teknologiat yhdistyvät häiriönsietokykyisiin, riippumattomiin ja turvallisiin toimitusketjuihin. Näin estetään häiriöistä tai kyberhyökkäyksistä johtuvat palvelukatkot. Tätä varten gigabitti-infrastruktuurisäädöksessä olisi kannustettava verkkojen tarjoajia valitsemaan teknologiakomponentteja, jotka takaavat korkean digiturvallisuustason, alentavat verkon toimintakatkosten riskiä ja puuttuvat asianmukaisesti tällaisiin tapahtumiin. Verkon varmatoimisuus,

häiriönsietokyky ja kyberturvallisuus ovat ratkaisevan tärkeitä gigabitti-infrastruktuurisäädöksen tavoitteiden vaikuttavuuden kannalta. Tavoitteet ovat linjassa EU:n nykyisen sääntelykehityksen ja asiaan liittyvien näkökohtien kanssa, myös ottaen huomioon asiaa koskevat EU:n tulevat toimet, jotka on määrä sisällyttää vuonna 2024 alkavaan komission uuteen toimikauteen.

4.5 ETSK korostaa, että nopeiden, tehokkaiden ja yksinkertaistettujen menettelyjen ohella asianmukaiset ehdot, edellytykset ja hinnat ovat tärkeitä infrastruktuurin saatavuuden osatekijöitä. Koska järjestelmän tehokkuus on varmistettava esimerkiksi välttämällä liian korkeita hintoja, jotka estäisivät erittäin suuren kapasiteetin verkkojen käyttöönottoa, komission olisi ETSK:n mielestä annettava konkreettisia suuntaviivoja.

4.6 ETSK:n mielestä lupamenettelyn virtaviivaistaminen ja digitalisointi ovat tärkeitä tekijöitä sähköisten viestintäverkkojen käyttöönotossa. Velvoite hiljaisen hyväksynnän antamisesta asennusoikeuksille ei kuitenkaan välttämättä ole suhteellisuusperiaatteen mukainen ja voi loukata Euroopan unionin perusoikeuskirjan 17 ja 47 artiklassa vahvistettua omistusoikeutta.

4.7 ETSK katsoo, että infrastruktuurin nopea rakentaminen, rakennusteknisten töiden koordinointi, synergioiden luominen verkon ylläpitäjien välille ja olemassa olevan fyysisen infrastruktuurin yhteiskäyttö auttavat säästämään investoinneissa, sillä ne vähentävät ympäristökuormitusta, kun voidaan välttää rakennusteknisiä lisätöitä. Näin ne myös edistävät ympäristötavoitteiden saavuttamista.

4.8 ETSK:n mielestä nopeiden verkkojen käyttöönotto on ratkaisevan tärkeää kehityksen ja sosioekonomisen yhteenkuuluvuuden kannalta. Tässä yhteydessä ETSK katsoo, että ehdotuksessa olisi määriteltävä todennettavissa olevat toimenpiteet ja toimet, joilla varmistetaan tasapainoinen kehitys ja erittäin suuren kapasiteetin verkkojen yhtäläinen saatavuus. Näin vältettäisiin kuilun kasvaminen sellaisten maiden ja alueiden välillä, joiden kehitysnopeudet ja valmiudet ovat erilaiset. Tämä olisi digitaalisia oikeuksia ja periaatteita koskevan julistuksen⁽³⁾ mukaista. Julistuksen mukaan kaikkien digitalisaatiosta hyötyvien markkinatoimijoiden olisi kannettava sosiaalinen vastuunsa ja osallistuttava oikeudenmukaisesti ja oikeasuhteisesti julkisten hyödykkeiden, palvelujen ja infrastruktuurin kustannuksiin ja kaikille EU:ssa, myös pienituloisille, olisi varmistettava sellaisten laadukkaiden tietoliikenneyhteyksien saatavuus, joihin sisältyvät internet-yhteydet⁽⁴⁾.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

⁽³⁾ Eurooppalainen julistus digitaalisen vuosikymmenen digitaalisista oikeuksista ja periaatteista (2023/C 23/01) (EUVL C 23, 23.1.2023, s.1).

⁽⁴⁾ Eurooppalainen julistus digitaalisen vuosikymmenen digitaalisista oikeuksista ja periaatteista, II luvun 3 kohta ”Verkkoyhteydet”.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi pesuaineista ja pinta-aktiivisista aineista, asetuksen (EU) 2019/1020 muuttamisesta ja asetuksen (EY) N:o 648/2004 kumoamisesta”

(COM(2023) 217 final – 2023/0124 (COD))

(2023/C 349/19)

Esittelijä: **Violeta JELIĆ**

Lausuntopyyntö	Euroopan parlamentti, 1.6.2023 neuvosto, 7.6.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 114 artikla
Vastaava jaosto	sisämarkkinat, tuotanto ja kulutus
Hyväksyminen jaostossa	29.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	193/1/2

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) suhtautuu myönteisesti pesuaineista annetun asetuksen (EY) N:o 648/2004⁽¹⁾ päivittämiseen ja yksinkertaistamiseen, tarpeettomien tai vanhentuneiden osien poistamiseen ja toimivien osien säilyttämiseen. ETSK katsoo kuitenkin, että ehdotuksen muiden näkökohtien aiheuttama hallinnollisen taakan lisääntyminen heikentää järjeistämistoimien tuloksia tai saa jopa aikaan päinvastaisen vaikutuksen.

1.2 ETSK korostaa, että on tärkeää varmistaa johdonmukaisuus ja yhtenäisyys pesuaineasetuksen tarkistamisen ja esimerkiksi merkintöjä ja pakkaamista koskevaan asetukseen (CLP-asetus, (EY) N:o 1272/2008⁽²⁾) ja tuotteiden ekologista suunnittelua koskevaan asetukseen liittyvän muun lainsäädännöllisen ja teknisen kehityksen välillä.

1.3 ETSK on täysin sitoutunut kuluttajien ja ammattikäyttäjien turvallisuuden varmistamiseen mutta katsoo, että mikro-organismeja sisältäviä pesuaineita koskevat uudet vaatimukset ovat tarpeettoman tiukkoja ja joustamattomia ja että niissä on ristiriitaisuuksia. ETSK kehottaa mukauttamaan näitä sääntöjä, jotta niiden johdonmukaisuutta saataisiin lisättyä sekä tekstin sisällä että muihin toimintapolitiikkoihin nähden ja jotta ei estettäisi vaan voitaisiin tukea innovointia tässä kehittyvässä tuoteryhmässä.

1.4 ETSK suhtautuu myönteisesti EU:ssa valmistettujen ja maahantuotujen pesuaineiden ja pinta-aktiivisten aineiden markkinavalvontaa koskevien tasapuolisten toimintaedellytysten luomiseen. Komitea katsoo kuitenkin, että velvollisuus luoda ja rekisteröidä tuotepassi jokaista pesuaineen tai pinta-aktiivisen aineen erää varten on liian raskas, ja kehottaa luomaan tuotepassin päivittämistä varten tarkoituksenmukaisemman mekanismin.

1.5 ETSK pyytää selventämään tarkemmin tuotepassin ja CE-merkinnän lisäarvoa markkinavalvonnan näkökulmasta, sillä tällaista tietoa ei sisälly komission vaikutustenarviointiin. Komitea toteaa, että vilpilliset CE-merkinnät voivat vaarantaa kuluttajien ja käyttäjien turvallisuuden ja heikentää sääntöjä noudattavien talouden toimijoiden tasapuolisia toimintaedellytyksiä.

⁽¹⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EY) N:o 648/2004, annettu 31 päivänä maaliskuuta 2004, pesuaineista (EUVL L 104, 8.4.2004, s. 1).

⁽²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EY) N:o 1272/2008, annettu 16 päivänä joulukuuta 2008, aineiden ja seosten luokituksista, merkinnöistä ja pakkaamisesta sekä direktiivien 67/548/ETY ja 1999/45/EY muuttamisesta ja kumoamisesta ja asetuksen (EY) N:o 1907/2006 muuttamisesta (EUVL L 353, 31.12.2008, s. 1).

1.6 ETSK korostaa, että erityiset ja tekniset vaatimukset on laadittava hyvissä ajoin, jotta ne on mahdollista panna täytäntöön, ja suosittelee sen vuoksi, että siirtymäkaudet alkavat vasta asiaa koskevien lisäsäädösten hyväksymisen jälkeen.

1.7 ETSK kannattaa tuotemerkintöjen selkeyden ja luettavuuden parantamista poistamalla säädösten päällekkäisyyksiä, yksinkertaistamalla merkintöjen sisältöä ja hyödyntämällä tehokkaasti digitaalisia tuoteselosteita. ETSK suosittelee, että valmiiksi pakattuihin tuotteisiin sovelletaan samoja merkintöjen digitalisointimahdollisuuksia kuin täyttömyyntiin ja että pesuaineiden merkintöjä selkiytetään korvaamalla teksti kuvamerkeillä tai symboleilla.

2. Lausunnon taustaa

2.1 Ehdotuksella päivitetään pesuaineita koskevia nykyisiä sääntöjä Euroopan vihreän kehityksen ohjelman, kestävyyttä edistävän kemikaalistrategian ja EU:n pitkän aikavälin kilpailukyvyistä äskettäin annetun komission tiedonannon tavoitteiden mukaisesti. Ehdotuksella pyritään yksinkertaistamaan markkinasääntöjä poistamalla tarpeettomiksi tai ylimääräisiksi katsotut vaatimukset, ottamalla käyttöön vapaaehtoinen digitaalinen tuoteseloste niin, että tehdään ero valmiiksi pakattujen tuotteiden ja täyttömuodossa myytävien tuotteiden välillä, helpottamalla innovatiivisten turvallisten tuotteiden myyntiä, kun käyttöön otetaan mikro-organismien turvallisuusvaatimukset, sekä vahvistamalla täytäntöönpanoa tuotepassin käyttöönotolla.

2.2 Ehdotuksen yleisissä säännöksissä annetaan määritelmät pesuaineille, pinta-aktiivisille aineille ja muille käsitteille, joihin ehdotetun asetuksen tekstissä viitataan. Osaa määritelmistä on päivitetty ja selkeytetty.

2.3 Ehdotuksessa vahvistetaan pesuaineita ja pinta-aktiivisia aineita koskevat tuotevaatimukset, jotka liittyvät vapaaseen liikkuvuuteen, biohajoavuuteen, mikro-organismien käyttöön pesuaineissa sekä fosfaattien ja muiden fosforiyhdisteiden pitoisuuksien rajoittamiseen. Näistä kolmea viimeistä käsitellään tarkemmin asetusehdotuksen liitteissä.

2.4 Liitteessä I esitetään lopullista biohajoavuutta koskevat kriteerit ja testausmenetelmät pinta-aineille sellaisinaan ja pesuaineisiin sisältyvinä. Ne eivät ole olennaisilta osin muuttuneet asetuksen (EY) N:o 648/2004 säännöksiin verrattuna, koska kyseiset kriteerit ja testausmenetelmät ovat edelleen tarkoituksenmukaisia ja vastaavat viimeisintä kehitystä. Vanhentuneet primäärinen biohajoavuuden kriteerit on poistettu, samoin kuin sellaisten pinta-aktiivisten aineiden poikkeusmenettely, jotka eivät täytä lopullisen biohajoavuuden kriteerejä: poikkeusta käytettiin vain kerran, ja kyse oli yhdestä merkinnästä aikaisemmassa liitteessä V, jonka voimassaolo päättyi vuonna 2019, joten poikkeusmenettelyä ei enää pidetä tarpeellisenä.

2.5 Ehdotuksen liitteessä II otetaan käyttöön mikro-organismeja sisältäviä pesuaineita koskevat vaatimukset tarkoituksena vahvistaa tällaisten tuotteiden turvallisuutta koskevat yhdenmukaistetut säännöt sekä asianmukaiset testausmenetelmät, joilla osoitetaan kyseisten sääntöjen noudattaminen. Liitteessä säädetään vaatimuksista, jotka virallisen tunnistamisen perusteella käytettäväksi sallittujen mikro-organismien (mikro-organismikantojen) tulee täyttää. Lisäksi edellytetään, että tällaiset mikro-organismit kuuluvat sekä direktiivissä 2000/54/EY⁽³⁾ määritelyyn riskiryhmään I (altistuminen biologisille tekijöille työssä) että Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaisen (EFSA) julkaisemaan tunnustetun turvallisuusolehtaman (QPS) luetteloon. Liitteessä kielletään myös tiettyjen patogeenisten organismien tai muuntoogeenisten mikro-organismien käyttö, väitteet mikrobeja tuhoavasta tai desinfiiovasta vaikutuksesta, ellei pesuaine ole biosidivalmisteasetuksen (EU) N:o 528/2012⁽⁴⁾ mukainen, ja mikro-organismeja sisältävien pesuaineiden saattaminen markkinoille täyttöpakkaukseen myytävänä. Liitteessä vahvistetaan niin ikään mikro-organismeja sisältäviä pesuaineita koskevat pakolliset testausvaatimukset, joihin kuuluvat muun muassa vaatimus kolmannen osapuolen tekemästä testauksesta mikro-organismien vaikutusta koskevien väitteiden tueksi sekä välitöntä hengitysmyrkyllisyyttä koskeva *in vivo*-testi (asetuksessa (EY) N:o 440/2008⁽⁵⁾) esitetyllä testimenetelmällä B.2 eli OECD TG 403).

2.6 Asetuksessa (EY) N:o 648/2004 säädetyt fosfaattien ja muiden fosforiyhdisteiden pitoisuutta koskevat yksityiskohtaiset rajoitukset on sisällytetty ehdotukseen sellaisinaan.

⁽³⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/54/EY, annettu 18 päivänä syyskuuta 2000, työntekijöiden suojelemisesta vaaroilta, jotka liittyvät biologisille tekijöille altistumiseen työssä (seitsemäs direktiivin 89/391/ETY 16 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu erityisdirektiivi) (EYVL L 262, 17.10.2000, s. 21).

⁽⁴⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) N:o 528/2012, annettu 22 päivänä toukokuuta 2012, biosidivalmisteiden asettamisesta saataville markkinoilla ja niiden käytöstä (EUVL L 167, 27.6.2012, s. 1).

⁽⁵⁾ Komission asetusta (EY) N:o 440/2008, annettu 30 päivänä toukokuuta 2008, testimenetelmien vahvistamisesta kemikaalien rekisteröinnistä, arvioinnista, lupamenettelyistä ja rajoituksista (REACH) annetun asetuksen (EY) N:o 1907/2006 nojalla (EUVL L 142, 31.5.2008, s. 1).

2.7 Ehdotuksessa kuvataan talouden toimijoiden eli valmistajien, maahantuojien, jakelijoiden ja valtuutettujen edustajien velvoitteet; valtuutetun edustajan tehtävä on juuri otettu käyttöön. Ehdotuksessa poistetaan aiempi vaatimus, jonka mukaan valmistajien on oltava sijoittautuneita EU:hun, mutta unionin ulkopuoliset valmistajat veloitetaan nimeämään kirjallisella toimeksiannolla valtuutettu edustaja suorittamaan tietyt tehtävät (unioniin sijoittautuneille valmistajille tämä on vapaaehtoista).

2.8 Ehdotuksessa otetaan käyttöön uusi vaatimustenmukaisuuden arviointimenettely, joka pesuaineiden tai pinta-aktiivisten aineiden valmistajien tulee suorittaa ja joka perustuu päätöksessä N:o 768/2008/EY olevaan moduuliin A (sisäinen tuotannonvalvonta). Menettelyyn kuuluu valmistajan oma ilmoitus vaatimustenmukaisuudesta. Lisäksi edellytetään, että valmistaja laatii tekniset asiakirjat, jotka sisältävät kuvauksen pesuaineesta ja sen käyttötarkoituksesta, selosteet vaatimustenmukaisuuden osoittamiseksi tehdyistä testeistä sekä ainesosaluettelon.

2.9 Ehdotuksessa vahvistetaan CE-merkintää ja pesuaineiden ja pinta-aktiivisten aineiden tuoteselosteita koskevat vaatimukset sekä säännöt, joita sovelletaan digitaaliseen tuoteselosteeseen, jos talouden toimija päättää käyttää sitä. Merkintävaatimukset kuvataan tarkemmin liitteessä V, jossa ne eritellään seuraavasti: sisältöä koskevat tiedot; annosteluohjeet; tiedot, jotka voidaan jättää pois fyysisestä tuoteselosteesta, jos ne esitetään digitaalisessa tuoteselosteessa; sekä kuluttajille tarkoitettujen pyykinpesuaineiden yksinkertaistettu annosteluohjetaulukko. Ehdotuksessa otetaan käyttöön myös tietovälineen käsite: tietovälineen kautta pääsee käsiksi digitaaliseen tuoteselosteeseen, ja sen on oltava liitettynä pesuaineeseen tai pinta-aktiiviseen aineeseen, niiden pakkaukseen tai niiden mukana seuraaviin asiakirjoihin.

2.10 Ehdotuksessa vahvistetaan käyttöön otettavaa tuotepassia ja sen sisältöä koskevat vaatimukset. Tuotepassin tarkoituksena on helpottaa markkinoille saatettaviin pesuaineisiin ja pinta-aktiivisiin aineisiin sovellettavaa, vaatimustenmukaisuusvakuutusta koskevaa menettelyä (hyödyntämällä keskusrekisteriä) sekä kyseisiä aineita koskevaa markkinovalvontaa. Tuotepassin tulee olla saatavilla edellä mainitun, tuotteeseen liitetyn tietovälineen kautta, ja sen on tarkoitus olla yhteentoimiva kaikkien sellaisten tuotepassien kanssa, jotka on otettu käyttöön esimerkiksi kestävyysperiaatteiden mukaisten tuotteiden ekologista suunnittelua koskevan lainsäädännön nojalla. Komission on määrä hyväksyä täytäntöönpanosäädös, jossa säädetään tuotepassia ja tietovälinettä koskevista teknisistä vaatimuksista.

2.11 Komissiolle siirretään valta antaa delegoituja säädöksiä edellisissä kohdissa kuvattujen vaatimusten mukauttamiseksi tekniseen, tieteelliseen ja markkinoiden kehitykseen.

2.12 Siirtymä- ja loppusäännösten 32 artikla sisältää uudelleentarkastelulausekkeen, joka koskee mikro-organismeja sisältäviin pesuaineisiin liittyviä vaatimuksia ja jossa komission edellytetään arvioivan kyseisten sääntöjen merkityksellisyttä ja tehokkuutta viimeistään kolmen vuoden kuluttua asetuksen voimaantulosta.

3. Yleis- ja erityishuomiot

3.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea katsoo, että pesuaineista annetun asetuksen (EY) N:o 648/2004, jäljempänä ”pesuaineasetus”, tavoitteet ovat merkityksellisiä, asetus toimii hyvin ja sen tavoitteet on saavutettu suurelta osin.

3.2 ETSK kannattaa komission pyrkimystä saattaa pesuaineasetus ajan tasalle, jotta voidaan ottaa huomioon vuoden 2004 asetuksen antamisen jälkeen tapahtunut tekninen, kaupallinen ja poliittinen kehitys. Komitea tukee komission tavoitetta yksinkertaistaa talouden toimijoita – erityisesti pk-yrityksiä – koskevia vaatimuksia sekä poistaa päällekkäisyydet ja toistot muihin EU:n säädöksiin nähden. ETSK suhtautuu myönteisesti ehdotuksessa esitettyihin yksinkertaistuksiin mutta katsoo, että hallinnollisen taakan keventäminen jää komission tarkoittamaa vaatimattommaksi ja että käytännössä taakka kasvaa merkittävästi muilla aloilla ⁽⁶⁾.

3.3 Pesuaineasetuksen tarkistuksen ohella myös useita muita pesuaineisiin vaikuttavia ehdotuksia tarkistetuiksi tai uusiksi säädöksiksi käsitellään parhaillaan. Näihin kuuluvat muun muassa luokitusta, merkintöjä ja pakkaamista koskeva asetus (CLP-asetus, (EY) N:o 1272/2008) ja tuotteiden ekologista suunnittelua koskeva uusi asetus. ETSK korostaa, että on tärkeää varmistaa näiden eri säädösten täydellinen johdonmukaisuus ja yhtenäisyys sekä välttää eroavuuksia ja päällekkäisyyksiä niiden säännöksissä.

⁽⁶⁾ Lisätietoja pesuaineiteollisuuden hallinnollisesta taakasta esitetään tiedotteessa Factsheet on the Cumulative Cost Assessment, jonka on koostanut alalla toimiva järjestö AISE (International Association for Soaps, Detergents and Maintenance Products).

3.4 ETSK kannattaa komission ehdotukseen sisältyvää pesuaineen yksinkertaistettua määritelmää, joka on sekä talouden toimijoiden että viranomaisten helpommin ymmärrettävissä ja sovellettavissa. Kun viittaus tiettyihin ainesosaluokkiin (saippuat ja/tai pinta-aktiiviset aineet) poistetaan pesuaineen määritelmästä, siitä tulee aiempaa kattavampi ja tulevan innovoinnin soveltamisala kyseisessä tuoteryhmässä selkeytyy.

3.5 ETSK suhtautuu myönteisesti pinta-aktiivisten aineiden biohajoavuusvaatimusten säilyttämiseen ja kannattaa poikkeusmenettelyn poistamista, koska se ei ole enää käytössä. Tämä auttaa yksinkertaistamaan ja selkeyttämään säännöksiä talouden toimijoiden ja viranomaisten kannalta.

3.6 ETSK katsoo, että ehdotetut mikro-organismeja sisältäviä pesuaineita koskevat vaatimukset ovat kohtuuttoman määrääviä eivätkä ne sovellu hyvin pesuaineille. Liitteessä II määriteltyjä testausvaatimuksia pidetään liian raskaina erityisesti pk-yrityksille. Suihkemuotoisten pesuaineiden sisältämien mikro-organismien on läpäistävä välitöntä hengitysmyrkyllisyyttä koskeva selkärankaisilla eläimillä tehtävä testi, mikä tarkoittaisi yleensä noin 30 eläimen hengen uhraamista testiä kohden. Tämä heikentää tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta annettuun direktiiviin 2010/63/EU⁽⁷⁾ sisältyvää sitoumusta. Tällainen testaus ei myöskään ole tarpeen, koska turvallisuuden määrittämiseksi on olemassa vaihtoehtoisia menetelmiä (esim. interpolointi aiempien tietojen perusteella, *in vitro* -testit ihmisen solulinjoilla tai todistusnäyttö, erityisesti kun otetaan huomioon vaatimus mikro-organismien kuulumisesta riskiryhmään I ja QPS-luetteloon).

3.7 ETSK:n mielestä ei ole asianmukaista edellyttää, että pesuaineissa käytettävät mikro-organismit kuuluvat EFSA:n julkaisemaan QPS-luetteloon. Se ei ole edellytyksenä edes mikro-organismien käytölle elintarvike- ja rehuteollisuudessa, vaan on pikemminkin vain EFSA:n jatkoarvioinnin lähtökohta. Vaikka mikro-organismit eivät sisältyisi QPS-luetteloon, niiden turvallisuutta on silti mahdollista arvioida ja niitä voidaan käyttää elintarvikkeissa ja rehuissa, mutta pesuaineiden osalta tämä olisi mahdollista vasta myöhemmin komission suoritettua vaatimusten virallisen uudelleentarkastelun tai tarkistuksen. Ei vaikuta oikeasuhtaiselta, että pesuaineille asetetaan tiukemmat säännöt kuin suoraan nautittaville elintarvikkeille. Jos toisaalta QPS-luetteloa koskeva vaatimus olisi pakollinen, olisi ETSK:n mielestä perusteetonta vaatia, että mikro-organismeja sisältäviin pesuaineisiin merkitään varoitus siitä, ettei tuotetta saa käyttää pinnoilla, jotka joutuvat kosketuksiin elintarvikkeiden kanssa.

3.8 Sellaisten mikro-organismien rajoittaminen, joita voidaan käyttää uudessa liitteessä II kuvatulla tavalla, voi haitata innovointia tai estää sen. Rajoituksia asetettaessa ei oteta huomioon, että mikro-organismeja sisältävät pesuaineet kuuluvat jo pesuaineasetuksen ja muun lainsäädännön, kuten yleisen tuoteturvallisuusdirektiivin, soveltamisalaan, eikä myöskään teollisuuden kehittämiä puitteita, joiden avulla mikrobien ainesosiin liittyviä riskejä voidaan hallita asianmukaisesti. Ehdotuksen mukaan tutkimus- ja kehitystarkoituksia varten markkinoille saatetut pesuaineet vapautetaan liitteessä II olevassa 1 kohdassa vahvistetuista vaatimuksista, mutta uusien mikro-organismien (tai niiden kantojen) kaupallinen käyttö on kuitenkin mahdollista ainoastaan 32 artiklaan sisältyvän uudelleentarkastelulausekkeeseen ja/tai delegoitujen säädösten pohjalta. ETSK kehottaa ottamaan käyttöön vähemmän rajoittavan prosessin, jotta voidaan edistää ja tukea innovointia tällä kasvavalla tuotesegmentillä.

3.9 ETSK tukee komission esitystä fosfaattien ja muiden fosforiyhdisteiden pitoisuuksia koskevien voimassa olevien rajoitusten säilyttämisestä, sillä niillä on pystytty menestyksekkäästi vähentämään fosforin käyttöä vuodesta 2014 lähtien ja rajaamaan se vain tarkoituksiin, joissa sillä on ratkaisevan tärkeä merkitys tai joissa sen rajoittaminen aiheuttaisi vielä suurempia kielteisiä vaikutuksia ympäristöön, turvallisuuteen ja/tai puhdistustehoon⁽⁸⁾.

3.10 ETSK katsoo, että ehdotuksessa yksilöityjen talouden toimijoiden, erityisesti 8 artiklassa kuvatun valtuutetun edustajan, rooleja ja velvoitteita on selkeytettävä. Tapauksissa, joissa unionin ulkopuolelle sijoittautunut valmistaja velvoitetaan nimeämään tällainen valtuutettu edustaja, jää epäselväksi, tuleeko toimeksiantoon, jonka valmistaja kyseiselle edustajalle antaa, sisältyä esimerkiksi velvollisuus toimittaa jäsenvaltioiden nimetyille elimille ainesosaluettelo 7 artiklan 6 kohdan mukaisesti. Tasapuolisten toimintaedellytysten varmistamiseksi on tärkeää, että valmistajiin sovelletaan samoja velvoitteita sekä unionissa että sen ulkopuolella ja että on kiistatonta, miten nämä velvoitteet on täytettävä.

(7) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/63/EU, annettu 22 päivänä syyskuuta 2010, tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta (EUVL L 276, 20.10.2010, s. 33).

(8) Ammattimaisen pyykinpesun ja astianpesun merkitys fosfaatin ja muiden fosforiyhdisteiden jätevesiin päätyksen kannalta, Umweltbundesamt 98/2021.

3.11 ETSK pyytää selventämään tarkemmin tuotepassin ja CE-merkinnän lisäarvoa keinoina osoittaa ja/tai todentaa pesuaineasetuksen soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden vaatimustenmukaisuus. Komission vaikutustenarviointiraportissa ei yksilöidä näiden vaatimusten käyttöönoton perusteeksi mitään erityistä vaatimusten noudattamiseen liittyvää ongelmaa tai kuluttajille aiheutuvia turvallisuusriskejä, eikä tuotepassia ja CE-merkintää koskevia vaatimuksia mainita käsitellyissä toimintavaihtoehtoissa, joten tiedot niiden vaikutusten arvioinnista puuttuvat. ETSK kannattaa kuitenkin velvollisuutta soveltaa tuotepassia tasapuolisesti kaikkiin pesuaineiden tai pinta-aktiivisten aineiden valmistajiin riippumatta siitä, ovatko ne sijoittautuneet unioniin vai sen ulkopuolelle, jotta tuonti ei vaaranna eurooppalaisten tuotteiden kilpailukykyä.

3.12 CE-merkinnän kiinnittäminen ei sinänsä ole osoitus siitä, että vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyt on suoritettu asetuksen mukaisesti, vaan valvontaviranomaisten on edelleen todennettava asia, kuten nykyistään asetusta sovellettaessa. Samanlaisen lainsäädännön piiriin kuuluvissa muissa tuoteryhmissä tiedetään esiintyvän vilpillisiä CE-merkintöjä, joiden vuoksi kuluttajat saattavat joutua alttiiksi terveys- ja turvallisuusriskeille.

3.13 ETSK edellyttää, että mahdollinen pesuaineasetuksen nojalla käyttöön otettava tuotepassi integroidaan täysin muun lainsäädännön, kuten tuotteiden ekologista suunnittelua koskevan asetuksen, nojalla käyttöönotettuihin passeihin. Talouden toimijoiden, erityisesti pk-yritysten, ja viranomaisten hallinnollisen taakan minimoimiseksi on tärkeää turvata johdonmukaisuus ja välttää päällekkäisiä tai toisistaan poikkeavia vaatimuksia.

3.14 ETSK katsoo, että nyt ehdotetut tuotepassia koskevat tietovaatimukset ovat ristiriidassa hallinnollisen taakan vähentämisen kanssa. Tuotepassin laatiminen, ilmoittaminen rekisteriin ja uuden tietovälineen tulostaminen/liittäminen jokaista yksittäistä tuote-erää varten ei ole toimiva eikä oikeasuhtainen ratkaisu, ja vaatimus näiden toimien toteuttamisesta ennen markkinoille saattamista aiheuttaa todennäköisesti häiriöitä ja viivästyksiä toimitusketjuissa. ETSK suosittelee, että komissio muuttaa nämä vaatimukset toimivammiksi siltä osin kuin on kyse vaadittavien toimien toistuvuudesta tai niiden tarpeen laukaisevasta perusteesta.

3.15 ETSK toteaa, että tuotepassiin liittyviä erityisiä ja teknisiä vaatimuksia on määrä täsmentää myöhemmin täytäntöönpanosäädöksessä. Nämä ovat kriittisiä tekijöitä ehdotetun asetuksen täytäntöönpanossa. ETSK korostaakin, että oikeudellisen epävarmuuden välttämiseksi nämä vaatimukset on tärkeää hyväksyä hyvissä ajoin ennen asetuksen voimaantuloa. Jotta talouden toimijoilla on riittävästi aikaa panna säännökset täytäntöön, ETSK suosittelee, että tarkistetun pesuaineasetuksen täytäntöönpanoa koskevat siirtymäkaudet alkavat vasta sen jälkeen, kun komissio on täyttänyt lainsäädäntövelvoitteensa.

3.16 ETSK kannattaa luopumista CLP-asetuksen mukaisesti vaaralliseksi luokiteltujen pesuaineiden ainesosaluettelosta, koska näin poistetaan tarpeeton päällekkäisyys kyseisen asetuksen säännösten kanssa. Vaarattomien pesuaineiden osalta ETSK ehdottaa, että ainesosaluettelo olisi toimitettava jäsenvaltioiden nimeämien elinten perustellusta pyynnöstä, jonka syynä ovat havaitut kuluttajansuojan liittyvät tarpeet tai huolenaiheet. Näin sanamuoto olisi yhdenmukaisempi ehdotetun asetuksen 8 artiklan 3 kohdan c alakohdan ja CLP-asetuksen liitteen VIII kanssa.

3.17 ETSK suhtautuu myönteisesti ehdotettuihin merkintävaatimuksia koskeviin muutoksiin, joilla poistetaan CLP-asetuksen ja pesuaineasetuksen päällekkäisyys ainesosien tunnistamisen osalta, joskin muutokset ovat melko rajallisia. Muutokset auttavat selkeyttämään merkintöjä ja parantamaan niiden merkityksellisyttä kuluttajien/loppukäyttäjien kannalta, sillä riippumattoman tutkimuksen mukaan nämä pitävät parempina merkintöjä, joissa on vähemmän mutta selkeämpää tietoa⁽⁹⁾. ETSK ehdottaakin, että pesuaineiden tuoteselosteita yksinkertaistetaan korvaamalla teksti kuvamerkki- tai symbolijärjestelmällä.

3.18 ETSK kannattaa ehdotuksen säännöksiä, joissa säädetään mahdollisuudesta käyttää digitaalista tuoteselostetta. Se auttaa parantamaan fyysisten merkintöjen helppolukuisuutta ja lisäämään tiedonsaannin ja kielen valinnan helppoutta sekä selkeyttä kuluttajan/loppukäyttäjän kannalta. ETSK kannattaa myös pääsyä sekä digitaalisiin merkintöihin että tuotepassitietoihin yhden tietovälineen kautta, jotta voidaan minimoida sekaannukset ja merkintöjen epäselvyys.

⁽⁹⁾ Geuens M., Byrne D., Boeije G., Peeters V., Vandecasteele B., Investigating the effectiveness of simplified labels for safe use communication: the case of household detergents, *International Journal of Consumer Studies*, 2021; 45(6): 1410–24, <https://doi.org/10.1111/ijcs.12662>.

3.19 ETSK suhtautuu myönteisesti ehdotukseen, jonka mukaan täyttömyyntiin tarkoitetuissa tuotteissa suurin osa vaadituista merkinnöistä voidaan toimittaa digitaalisesti, mutta pohtii, eikö myös valmiiksi pakattuihin tuotteisiin voitaisi soveltaa samoja sääntöjä kuin täyttömyyntiin. Näin voitaisiin paremmin varmistaa markkinoille saatettavia pesuaineita koskevat tasapuoliset edellytykset.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle EU:n toimintasuunnitelma: suojellaan ja ennallistetaan meriekosysteemejä kestävä ja selviytymiskykyistä kalataloutta varten”

(COM(2023) 102 final)

(2023/C 349/20)

Esittelijä: **Javier GARAT PÉREZ**

Lausuntopyyntö	Euroopan komissio, 27.3.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
Vastaava jaosto	maatalous, maaseudun kehittäminen, ympäristö
Hyväksyminen jaostossa	28.6.2023
Äänestystulos (puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	41/0/4
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos (puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	149/0/1

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Valtameret kattavat 70 prosenttia maapallon pinta-alasta. Ne ovat ruoan ja luonnon monimuotoisuuden lähde, auttavat säätelemään ilmastoa, tarjoavat elinkeinon monille rannikkoyhteisöille ja tuovat näin merkittäviä hyötyjä terveydelle, yhteiskunnalle ja taloudelle. Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) katsookin, että terveet meriekosysteemit ovat elintärkeitä koko planeetalle ja niistä riippuvalle väestölle.

1.2 Eurooppalaiset kalastajat tarjoavat korkealaatuisia kalastustuotteita, joiden hiilijalanjälki on suhteellisen pieni. ETSK on tyytyväinen siihen, että kalakannat ovat elpyneet Euroopan unionissa tuntuvasti vuosien hyvän kalastuksen hoidon ja pyyntipaineen vähentymisen ansiosta. Euroopan komission tietojen mukaan EU:lla oli vuonna 2009 vain viisi kestävästi pyydettyä kalakantaa, kun vuonna 2022 niitä oli yli 60, ja parannuksia tehdään edelleen ⁽¹⁾. Kalakannat ovat kasvaneet merkittävästi etenkin Koillis-Atlantilla ja ovat vain kymmenessä vuodessa saavuttaneet 50 prosenttia korkeamman tason kuin vuonna 2010 ⁽²⁾. Lisäksi 99 prosenttia EU:n hallinnoimista Koillis-Atlantilla puretuista saaliista ⁽³⁾ ja maailmanlaajuisesti 82,5 prosenttia puretuista saaliista ⁽⁴⁾ on peräisin kestävästi hoidetusta kalastuksesta.

1.3 Elpymisellä on kuitenkin ollut kovat sosioekonomiset kustannukset. Kiintiöiden leikkauksilla ja sen lisäksi kalastajia jatkuvasti koettelemilla kriiseillä on tuhoisa vaikutus, ja aluksia romutetaan kaikkialla Euroopassa. FAO:n mukaan EU:n kalastuslaivaston alusten määrä on nykyisin 28 prosenttia pienempi kuin vuonna 2000. ETSK pitääkin olennaisen tärkeänä mahdollistaa se, että yritykset ja työntekijät pystyvät ennakoimaan tulojaan ja että voidaan turvata talouden vakaus.

1.4 Vaikka Euroopassa on tehty kalastusalalla paljon työtä ja edistytty meriekosysteemien kestävyudessa ja suojelussa, valtameret ovat edelleen alttiina ilmastomuutokselle, happamoitumiselle ja muun muassa muovin ja muiden roskien sekä maalla harjoitettavasta toiminnasta syntyvän jätteen aiheuttamalle pilaantumiselle, mikä muodostaa vakavan uhkan meriekosysteemeille ja niistä riippuvaisille yhteisöille. Ratkaistakseen nämä ongelmat ja noudattaakseen vuoden 2020

⁽¹⁾ COM(2023) 103.

⁽²⁾ STECF Adhoc 20-01.

⁽³⁾ COM(2020) 248.

⁽⁴⁾ *The State of World Fisheries and Aquaculture 2022* (FAO).

jälkeisen uuden maailmanlaajuisen biodiversiteettikehyksen ja vuoteen 2030 ulottuvan EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteita EU:n on saatettava 30 prosenttia merialueistaan oikeudellisen suojelun piiriin. ETSK kehottaa jäsenvaltioita täyttämään tämän tavoitteen asetetussa määräajassa ja etsimään ratkaisuja, jotka mahdollistavat rinnakkaiselon kalastuksen kanssa silloin, kun se on tieteellisesti suositeltavaa.

1.5 ETSK toteaa, että parannuksista huolimatta kalastuksella on edelleen vaikutuksia meriympäristöön. Onkin selvää, että pyydysten vaikutuksia on vähennettävä edelleen, verkoista on tehtävä entistä valikoivampia ja haavoittuvia merilajeja ja -ekosysteemejä on suojeltava. ETSK peräänkuuluttaa hiilestä irtautumisen ja ympäristönsuojelun strategiaa, jossa panostetaan enimmäkseen innovointiin kuin kalastustoiminnan lopettamiseen, annetaan kestävyuden kaikille kolmelle osa-alueelle – ympäristön kestävyys, sosiaalinen kestävyys ja talouden kestävyys – yhtäläinen painoarvo ja autetaan säilyttämään ammattitaitoa vaativat työpaikat Euroopassa. ETSK kehottaa erityisesti pyrkimään tasapainoon kalastuskieltojen lisäämistä perinteisillä kalastusalueilla koskevan ehdotuksen ja kalastustoiminnan säilyttämisen välillä, kun otetaan huomioon, että kannat paranevat jatkuvasti ja kalastuslaivaston supistamisen riski kasvaa.

1.6 Vaikka toimintasuunnitelma ei ole oikeudellisesti sitova, ETSK toteaa, että siitä aiheutuu merkittäviä sosioekonomisia kustannuksia jäsenvaltioille ja niiden laivastoille. Komitea pitääkin valitettavana, ettei toimintasuunnitelman yhteydessä ole tehty sosioekonomista tutkimusta eikä siinä ehdoteta mitään lisärahoitustoimenpiteitä Euroopan komission ehdottaman vihreän siirtymän ja energiasiirtymän toteuttamiseksi. Tästä syystä komitea kehottaa tekemään ehdotettujen toimenpiteiden sosioekonomisten vaikutusten arvioinnin, jossa keskitytään erityisesti pohjakalastuksen kieltämiseen merisuojealueilla, ja ottamaan käyttöön kaikki tarvittavat keinot, myös kannustimet ja hyvitysmekanismit, oikeudenmukaisen ja tasapainoisen siirtymän mahdollistamiseksi.

1.7 ETSK:n mielestä on olennaisen tärkeää, että pohjakalastusta koskevat rajoitukset otetaan automaattisesti huomioon myös kolmansista maista tuoduissa tuotteissa, etenkin kun Euroopan unioni tuo muualta 70 prosenttia kuluttamastaan kalasta ja kun tuhansia tonneja kalaa tulee Venäjän ja Kiinan kaltaisista maista jopa tullietuuxsin (autonominen tariffikiintiö). ETSK kehottaa tästä syystä komissiota sisällyttämään toimintasuunnitelmaan markkinatoimenpiteitä, joilla varmistetaan sisäisten ja ulkoisten toimintalinjojen johdonmukaisuus ja yhtenäisyys sekä tasapuoliset toimintaedellytykset EU:n ja sen ulkopuolisten toimijoiden välillä. Euroopassa koko saaliista 25 prosenttia pyydetään pohjaa koskevilla liikkuvilla pyydyksillä⁽⁵⁾. ETSK peräänkuuluttaa toimintasuunnitelmaa, joka ei syventäisi ruokaturva- ja ruokasuverenteettivajetta (kalojen ja äyriäisten osalta) ja joka antaisi kalastajille mahdollisuuden hyödyntää näille lain mukaan myönnetty kalastuskiintiöt kokonaisuudessaan.

1.8 Ankeriaan osalta ETSK kehottaa toteuttamaan jatkuvasti ja pikaisesti toimia ankeriaan elinympäristöjen ennallistamiseksi, jokien yhteyksien parantamiseksi ja esteiden poistamiseksi vaellukselta. Komitea kehottaa myös parantamaan yhteistyötä rajojen yli ja välttämään haitallisia kalastuskäytäntöjä. Komitea muistuttaa samoin, että EU:n äskettäin hyväksymillä kaupallisen kalastuksen ja virkistyskalastuksen kielloilla on kielteinen vaikutus rannikkokalastukseen kaikkialla Euroopassa, ja kehottaa siksi ennen uusien kalastusrajoitusten harkitsemista analysoimaan lajin elpymisen edistymistä.

1.9 ETSK korostaa tieteen keskeistä roolia meriekosysteemeihin kohdistuvien uhkien tunnistamisessa, hallinnassa ja lieventämisessä. ETSK toteaa, että tieteellisiä suosituksia on vahvistettava ja parannettava, meriluonnonvaroja on hoidettava ekosysteemilähtöisesti ja kalastuksen jalanjälkeä ja hiilinieluja on kartoitettava tarkemmin.

1.10 Sota-aikoina erityisesti Itämereen upotettuihin ammuksiin ja muihin ympäristöä pilaaviin aineisiin liittyen ETSK kehottaa Euroopan komissiota ja jäsenvaltioita ryhtymään konkreettisiin toimiin merenpohjan puhdistamiseksi ja toteuttamaan lainsäädännöllisiä toimenpiteitä vesistöjen suojaamiseksi näiltä vaaroilta.

2. Taustaa

2.1 Euroopan komission mukaan toimintasuunnitelma on osa komission pyrkimyksiä toteuttaa johdonmukaisemmin EU:n ympäristöpolitiikkaa ja yhteistä kalastuspolitiikkaa, jonka perustan muodostavat kolme kestävyuden osa-alue: ympäristön ja talouden kestävyys sekä sosiaalinen kestävyys. Tarkoituksena on nopeuttaa kalatalousalan siirtymistä kestävämpiin kalastuskäytäntöihin seuraavin toimin:

— Käytetään kaupallisessa kalastuksessa valikoivampia pyydyksiä ja käytäntöjä, jotta voidaan vähentää nuorten kalojen jäämistä pyydyksiin ja siten parantaa kalakantojen lisääntymismahdollisuuksia ja niiden pysymistä luonnonvaraisina.

⁽⁵⁾ STECF 21-08.

- Hyödynnetään teknologisia ja käytännön innovaatioita, joilla pyritään välttämään herkkien lajien tahattomia saaliita.
- Luovutaan pohjakalastuksesta asteittain kaikilla merisuojealueilla vuoteen 2030 mennessä, kun otetaan huomioon näiden alueiden keskeinen rooli meriluonnon monimuotoisuuden palauttamisessa ja merenpohjan elinympäristöjen merkitys meriekosysteemien terveydelle ja ilmastomuutoksen hillitsemiselle.

2.2 Euroopan komission mukaan tätä siirtymää on tuettava helposti saatavilla olevalla rahoituksella, tieteellisellä työllä innovatiivisten kalastustekniikoiden kehittämiseksi sekä hallinnollisilla puitteilla, jotka mahdollistavat vuoropuhelun kalastus- ja ympäristöyhteisöjen välillä.

3. Yleistä

Oikeudelliset näkökohdat

3.1 ETSK huomauttaa, että toimintasuunnitelma ei ole sitova ja siinä pääasiassa annetaan jäsenvaltioille suosituksia, jotka perustuvat EU:n biodiversiteettistrategiaan⁽⁶⁾, EU:n strategiaan ilmastomuutokseen sopeutumiseksi⁽⁷⁾ ja Pellolta pöytään -strategiaan⁽⁸⁾. Ehdotetusta toimintaohjelmasta aiheutuu kuitenkin huomattavia sosioekonomisia kustannuksia jäsenvaltioille ja niiden kalastuslaivastoille. ETSK katsoo, että tässä suhteessa toimintasuunnitelma tarjoaa ainutlaatuisen tilaisuuden vuoropuhelun avaamiseen EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla ja kannattaa näin ollen sitä, että perustetaan jäsenvaltioille yhteinen erityisyöryhmä, jossa sidosryhmillä (alusten omistajat, työntekijät ja ympäristöaktivistit) on tarkkailijan asema ja joka varmistaa koordinoitua ja osallistavaa päätöksentekoprosessia johdonmukaisten hallintatoimenpiteiden hyväksymiseksi ja toteuttamiseksi.

3.2 ETSK muistuttaa, että EU:n kalastus- ja ympäristölainsäädännössä edellytetään jo nyt merenpohjan suojelua ja ennallistamista. Esimerkiksi liikkuva pohjakalastus on kielletty Välimerellä yli 1 000 metrin syvyydessä. Atlantin valtamerellä pohjatroulaus on kielletty yli 800 metrin syvyydessä ja hiljattain myös 16 419 neliökilometrin alueella, jolla esiintyy haavoittuvia meriekosysteemejä.

3.3 EU:n on kuitenkin saatettava 30 prosenttia merialueistaan oikeudellisen suojelun piiriin vuoteen 2030 mennessä uuden maailmanlaajuisen biodiversiteettikehyksen ja EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteiden mukaisesti. ETSK kehottaa jäsenvaltioita täyttämään tämän tavoitteen laatimalla kansallisia strategioita, joilla edistetään ekosysteemiäilyä ja jotka mahdollistavat rinnakkaisen kalastuksen kanssa tieteellisten suositusten pohjalta.

3.4 Komitea tähdentää, että pohjakalastuksen yleinen kieltä merisuojealueilla ei sisälly mihinkään kansainvälisiin välineisiin (BBNJ⁽⁹⁾, biodiversiteettisopimus⁽¹⁰⁾ tai alueelliset kalastuksenhoitojärjestöt) eikä edes EU:n säännöstöön. ETSK katsoo, että on aiheellista noudattaa Euroopan komission tilintarkastustuomioistuimen kertomukseen antamassaan vastauksessa⁽¹¹⁾ esittämää tulkintaa, jonka mukaan "[s]uojeltujen merialueiden nimeämisen ei tarvitse johtaa ihmisen toimintojen rajoittamiseen kokonaisuudessaan. Riittää, että otetaan käyttöön tehokkaita hoitotoimenpiteitä, jotka ovat alueiden suojelutavoitteiden mukaisia ja perustuvat parhaisiin käytettävissä oleviin tieteellisiin lausuntoihin. Tämä voi johtaa kalastuksen rajoittamiseen vain silloin, kun se on tarpeen suojelun kohteena olevien luonnollisten ominaisuuksien ekologisten vaatimusten täyttämiseksi." Samaa logiikkaa noudatetaan luontodirektiivissä⁽¹²⁾, kun siinä todetaan, että "[t]ämän direktiivin mukaisesti toteutetuilla toimenpiteillä otetaan huomioon taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset vaatimukset sekä alueelliset ja paikalliset erityispiirteet", ja edellytetään kussakin tapauksessa vaikutusten arviointia ja toimenpiteisiin ryhtymistä, jos se on perusteltua (6 artiklan 3 kohta).

3.5 Sen varmistamiseksi, että kalastustuotteet tuotetaan parhaita sosiaali- ja ympäristönormeja noudattaen ja EU:n eri maiden toimijoiden kilpailukykyä heikentämättä, toimintasuunnitelmassa olisi esitettävä strategia, jolla luodaan tasapuoliset toimintaedellytykset, myös kolmansien maiden normien osalta. Lisäksi vuoropuheluissa ja kuulemisissa, jotka koskevat sitä, miten kukin jäsenvaltio aikoo panna toimintasuunnitelman täytäntöön, olisi koordinoitava toimia ja varmistettava, että

⁽⁶⁾ COM(2020) 380.

⁽⁷⁾ COM(2021) 82.

⁽⁸⁾ COM(2020) 381.

⁽⁹⁾ Sopimus merten biologisesta monimuotoisuudesta kansallisen lainkäyttövallan ulkopuolisilla alueilla.

⁽¹⁰⁾ Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus.

⁽¹¹⁾ Euroopan tilintarkastustuomioistuimen erityiskertomus 26/2020.

⁽¹²⁾ Neuvoston direktiivi 92/43/ETY, annettu 21 päivänä toukokuuta 1992, luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta (EYVL L 206, 22.7.1992, s. 7).

toisen jäsenvaltion vesillä kalastavat Euroopan lipun alla olevat laivastot voivat olla edustettuina merisuojelualueiden perustamisen kansallisissa prosesseissa. Muutoin saatetaan päätyä eriarvoiseen kohteluun, mikä johtaa epäjohtonmukaisuuteen Euroopan vesillä.

3.6 Komitea kiinnittää huomiota Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 39 artiklaan, jonka mukaan on varmistettava kohtuullinen elintaso maatalousväestölle (ja kalastusyhteisöille), tuotteiden saatavuus ja kohtuulliset kuluttajahinnat. Tästä syystä ja suhteellisuusperiaate (Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 5 artikla) huomioon ottaen jäsenvaltioiden olisi ehdotettava vaihtoehtoa, joka vaikuttaa mahdollisimman vähän laivastoon ja jolla turvataan tehokas luonnonsuojelu.

3.7 ETSK muistuttaa, että Pariisin sopimuksen⁽¹³⁾ 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa korostetaan tarvetta parantaa kykyä sopeutua ilmastonmuutoksen haittavaikutuksiin ja sietää ilmastonmuutosta sekä edistää kehitystä kohti alhaisia kasvihuonekaasujen päästöjä tavalla, joka ei uhkaa ruoantuotantoa.

Soveltamisala

3.8 Komissio kehottaa jäsenvaltioita toteuttamaan omia toimenpiteitään ja esittämään tarvittaessa komissiolle yhteisiä suosituksia, jotta liikkuva pohjakalastus voidaan lopettaa asteittain kaikilla merisuojelualueilla vuoteen 2030 mennessä.

3.9 ETSK huomauttaa, että merisuojelualueet voivat johtaa kalastustoiminnan rajoittamiseen silloin, kun se on tarpeen suojelun kohteena olevien luonnominaisuuksien ekologisten vaatimusten täyttämiseksi. Merialueilla voidaan toteuttaa myös monia muita suojelutoimenpiteitä, jotka eivät liity pohjakalastukseen. Voidaan esimerkiksi suojella merilintuja, valaita tai kilpikonnia. Tästä syystä komitea pyytää, että ehdottaessaan pohjakalastuksessa käytettäviä pyydyksiä koskevia toimenpiteitä komissio keskittyisi toimissaan niihin merisuojelualueisiin, joiden tehtävänä on suojella haavoittuvaa merenpohjaa, eikä muuntuyppisiin merisuojelualueisiin.

3.10 ETSK muistuttaa, että uuden biodiversiteettisopimuksen tavoitteella 3 pyritään varmistamaan ja mahdollistamaan se, että vuoteen 2030 mennessä vähintään 30 prosenttia rannikko- ja merialueista on suojelun piirissä ja niitä hoidetaan merisuojelualueina ja muiden tehokkaiden alueperusteisten suojelutoimenpiteiden (OECM) avulla. Samalla on varmistettava, että kaikki mahdollinen kestävä käyttö kyseisillä alueilla on täysin suojelun tulosten mukaista ja että paikallisyhteisöjen oikeudet tunnustetaan ja niitä kunnioitetaan.

3.11 ETSK pitää valitettavana, ettei komissio ole sisällyttänyt toimintasuunnitelmaan osallistavia ja tehokkaita ympäristönsuojeluvälineitä, kuten muita tehokkaita alueperusteisia suojelutoimenpiteitä. ETSK kehottaa käyttämään FAO:n vuonna 2022 julkaisemaa käsikirjaa muiden tehokkaiden alueperusteisten suojelutoimenpiteiden yksilöimisestä, arvioimisesta ja niistä raportoisesta merikalastusalalla⁽¹⁴⁾.

3.12 ETSK kehottaa myös sisällyttämään OECM-alueet 30 prosentin oikeudellisen suojeluasteen laskentaan, jotta tämä tavoite voidaan saavuttaa oikeasuhtaisesti. ETSK kehottaa ottamaan huomioon kalastuslainsäädännössä vahvistetut muut pohjakalastuskiellot, kuten ne 87 aluetta, joilla pohjakalastus kiellettiin äskettäin Atlantilla, tai monivuotisesta hoitosuunnitelmasta johtuvat kalastuskiellot läntisellä Välimerellä.

Kalastuksen jalanjälki

3.13 Toimintasuunnitelmassa viitataan Kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) 24. kesäkuuta 2021 antamaan lausuntoon ja todetaan, että liikkuvaa pohjakalastusta harjoitetaan Koillis-Atlantilla 80–90 prosentilla kalastusalueista. ETSK huomauttaa, että näin suuret luvut johtuvat pääasiassa siitä, että kalastuksen jalanjäljestä tehdyt kartat eivät ole kovin tarkkoja. ICES käyttää pohjakalastuksen vaikutusten arvioinnissa asteverkkoa, joka on noin 17 neliökilometriä (pohjoinen leveyspiiri) ja 27 neliökilometriä (eteläinen leveyspiiri). Toisin sanoen, jos alus liikkuu pisteestä toiseen kyseisellä alueella, sen katsotaan kalastavan koko alueella. Tämä kasvattaa hyödynnettyä aluetta keinotekoisesti ja johtaa siihen, että poliittisia päätöksiä tehdään ilman tarkkaa kartoitusta. ETSK kehottaaakin komissiota sisällyttämään toimintasuunnitelmaan tarpeen tarkentaa pohjakalastuksen kartoitusta. Kertomuksessa meristrategiapuitedirektiivin⁽¹⁵⁾ täytäntöönpanosta komissio toteaa,

⁽¹³⁾ Pariisin sopimus 2015 (YK).

⁽¹⁴⁾ *Handbook for identifying, evaluating and reporting other effective area-based conservation measures in marine fisheries* (FAO).

⁽¹⁵⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/56/EY, annettu 17 päivänä kesäkuuta 2008, yhteisön meriympäristöpolitiikan puitteista (meristrategiadirektiivi) (EUVL L 164, 25.6.2008, s. 19).

että merkittävimpiä bentaalisia elinympäristöjä⁽¹⁶⁾ hävittäviä toimia ovat ”merialueen täyttö ja tulvantorjunta, satamien rakentaminen, kiinteän jätteen hävittäminen, uusiutuvan energian tuotanto ja kestävämmät vesiviljelykäytännöt”⁽¹⁷⁾. ETSK pyytääkin, että Euroopan komissio ehdottaisi lisätoimenpiteitä myös näiden tekijöiden vaikutusten minimoimiseksi tai poistamiseksi, sillä ne vaikuttavat puolestaan kielteisesti kalastustoimintaan.

Tutkimus

3.14 Häiriöt, kuten happamoituminen, valtamerten helleaallot, happipula, myrkylliset leväkukinnot, loisesiintymät ja lisääntymiseen liittyvät ongelmat, voivat johtaa kalakantojen romahtamiseen tai pakottaa ne siirtymään syvempiin ja kylmempiin vesiin. Myös muoveilla, mikromuoveilla ja muilla ihmisen toiminnasta aiheutuvilla epäpuhtauksilla on kielteinen vaikutus meriekosysteemeihin. Näiden tekijöiden vuoksi perinteisessä kalastustutkimuksessa ei toisinaan kyetä ymmärtämään joidenkin kantojen tilaa ja muutoksia. ETSK toteaa, että tämän vuoksi on tärkeämpää kuin koskaan soveltaa ekosysteemilähtöistä lähestymistapaa ja parantaa tutkimusta, jotta pystytään arvioimaan ja ymmärtämään muutosta ja sopeutumaan siihen.

3.15 Toimintasuunnitelmassa ilmoitetaan, että komissio aikoo käynnistää vuonna 2024 tutkimuksen, jossa kvantifioidaan EU:n merenpohjan hiilen varastointikapasiteetti ja pohjakalastustoiminnan mahdolliset vaikutukset tähän kapasiteettiin. ETSK pitää tätä aloitetta tervetulleena. ETSK kehottaa tässä yhteydessä tutkimaan, onko sedimenttien häiritsemisen seuranta tehokasta ilmastonmuutoksen hillitsemisen kannalta. Olisi myös tutkittava, miten pyyntikielloista johtuva pyyntiponnistuksen siirtäminen uusille, aiemmin hyödyntämättömille alueille vaikuttaa, sekä tutkittava luonnollisten syiden, kuten myrskyjen, vaikutuksia sedimenttiin ja verrattava niitä pohjakalastuksen vaikutuksiin.

3.16 ETSK kannattaa varauksetta komission aloitetta kehittää interaktiivinen alusta, jolla voidaan jakaa tietoa ja hyviä käytäntöjä valikoivista ja innovatiivisista pyydyksistä. ETSK muistuttaa tässä yhteydessä innovatiivisia pyydyksiä koskevista Kansainvälisen merentutkimusneuvoston (ICES) suosituksista⁽¹⁸⁾, joissa asiantuntijat ovat arvioineet innovatiivisten pyydysten hyötyjä ja vaikutuksia meriekosysteemeihin, herkkiin luontotyypeihin ja kalastuksen valikoivuuteen. ETSK on tyytyväinen siihen, että suurin osa edistymisestä on tapahtunut pohjakalastuksessa, ja kannustaa jatkamaan kehitystä tähän suuntaan.

Sosioekonomiset vaikutukset

3.17 Vaikka se ei olekaan pakollista, ETSK kehottaa kuitenkin tutkimaan ehdotettujen toimenpiteiden sosioekonomisia vaikutuksia. Tämä koskee erityisesti pohjakalastuksen kieltämistä merisuojealueilla. Ehdotettujen toimenpiteiden vaikutuksia on arvioitava, koska yksin troolikalastusta harjoittaa EU:ssa 7 000 kalastusalausta ja 20 000 kalastajaa, ja sen osuus on kolmannes koko kalastuskapasiteetista, 38 prosenttia EU:n kalastusalausten tuottamista tuloista ja 25 prosenttia kokonaissaaliista.

3.18 ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita tutkimaan ja minimoimaan suoria vaikutuksia, joita on paitsi ehdotetuilla toimenpiteillä, kuten perinteisille kalastusalueille pääsyn menettäminen, myös pyyntiponnistusten siirtämisellä muille alueille, mikä saattaa johtaa pyydysten yhteensopimattomuuteen, mahdottomuuteen saavuttaa kohdelajeja tai polttoaineen käytön lisääntymiseen.

Ruokaturva

3.19 Toimintasuunnitelman päätelmissä korostetaan tarvetta varmistaa ruokaturva sekä kalastajien, rannikkoyhteisöjen ja koko yhteiskunnan sosioekonominen hyvinvointi. Pohjakalastuksen kieltäminen jo nykyisillä merisuojealueilla (10 prosenttia meristä) johtaisi kuitenkin tuonnin 2 prosentin kasvuun. Koska on tärkeää, että siirtymä on oikeudenmukainen, ETSK kehottaa tekemään tutkimuksen toimintasuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden täyttämiseksi (30 prosenttia meristä) aiheutuvasta tuonnin arvioidusta kasvusta.

3.20 ETSK muistuttaa, että 70 prosenttia EU:ssa kulutetusta kalasta on jo nyt peräisin kolmansista maista ja että Euroopan koko saaliista 25 prosenttia pyydetään liikkuvalla pohjakalastuksella. ETSK peräänkuuluttaa toimintasuunnitelmaa, joka ei syventäisi ruokaturva- ja ruokasuvereniteettivajetta (kalojen ja äyriäisten osalta) ja joka antaisi kalastajille mahdollisuuden hyödyntää näille lain mukaan myönnetty kalastuskiintiöt kokonaisuudessaan.

⁽¹⁶⁾ Merenpohjassa sijaitsevat elinympäristöt.

⁽¹⁷⁾ COM(2020) 259.

⁽¹⁸⁾ ICES sr.2020.12.

Markkinatoimenpiteet

3.21 ETSK pitää olennaisen tärkeänä, että pohjakalastusta koskevat rajoitukset otetaan automaattisesti huomioon myös kolmansista maista tuoduissa tuotteissa, etenkin kun Euroopan unioni tuo 70 prosenttia kuluttamastaan kalasta ja kun tuhansia tonneja kalaa tulee Venäjän ja Kiinan kaltaisista maista jopa tullietuuksin (autonominen tariffikiintiö). ETSK kehottaakin komissiota sisällyttämään toimintasuunnitelmaan markkinatoimenpiteitä, joilla varmistetaan sisäisten ja ulkoisten toimintalinjojen johdonmukaisuus ja yhtenäisyys sekä tasapuoliset toimintaedellytykset EU:n ja sen ulkopuolisten toimijoiden välillä.

Rahoitus

3.22 Komitea pitää valitettavana, ettei toimintasuunnitelmassa ehdoteta mitään lisärahoitustoimenpiteitä Euroopan komission ehdottaman vihreän siirtymän ja energiasiirtymän toteuttamiseksi. Tällaisen suuruusluokan aloite, joka vaikuttaa lukuisiin pohjakalastusalueisiin, vaatii tuekseen tarvittavat kannustimet ja hyvitysmekanismit. ETSK kehottaa antamaan julkista tukea tutkimukselle ja innovoinnille, jotta voidaan vähentää kosketusta merenpohjaan, sen sijaan, että vaihdetaan pyydyksiä tai romutetaan aluksia, mikä vaatii valtavasti rahaa, jota ei ole saatavilla nykyisistä rahastoista. Lisäksi kalastusmenetelmien muuttamiselle on teknisiä esteitä. ETSK kehottaa myös ottamaan huomioon kalastusalan kausiluonteisuuden ja erityisyyden. ETSK esittää, että Euroopan meri- ja kalatalousrahaston lisäksi kalastukseen keskittyviä ohjelmia rahoitettaisiin myös Euroopan sosiaalirahastosta ja Euroopan aluekehitysrahastosta, jotta voitaisiin parantaa varojen ohjaamista alueille, jotka tarvitsevat niitä eniten. Lisäksi komitea kehottaa Euroopan komissiota laatimaan seurantakertomuksia, joilla varmistetaan, että varoja käytetään ja jaetaan asianmukaisesti.

Sivusaaliit

3.23 ETSK on komission kanssa täysin samaa mieltä siitä, että meriympäristön herkkien lajien (kuten Biskajanlahden delfiini) joutuminen tahattomiksi saaliiksi on minimoitava ja siitä on päästävä mahdollisuuksien mukaan kokonaan eroon. ETSK on huolissaan erityisen uhanalaisista haavoittuvista lajeista, kuten joistakin hailajeista, merikilpikonnista, merinisäkkäistä (Itämeren pääaltaan pyöriäinen ja Välimeren munkkihylkeet) ja merilinnuista (baleaarienliitäjä). ETSK kehottaa jäsenvaltioita toteuttamaan omia tai yhteisiä toimenpiteitä sivusaaliiden minimoimiseksi.

3.24 ETSK pitääkin tervetulleina eräiden jäsenvaltioiden viimeaikaisia toimenpiteitä, kun aluksille on otettu tarkkailijoita ja niillä on käytetty akustisia laitteita, jotka lähettävät ultraääniä delfiinien karkottamiseksi. ETSK kehottaa vielä komissiota ja jäsenvaltioita varmistamaan, että pyyntikiellot kalastusalueilla herkkien lajien suojelemiseksi ovat tasapainoisia, ja ottamaan huomioon niiden merkittävät sosioekonomiset vaikutukset laivastoon.

3.25 ETSK on huolissaan ankeriaan kriittisestä tilanteesta ja muistuttaa neuvoston joulukuussa 2022 hyväksymistä päättäväisistä toimista tilanteen parantamiseksi: ne johtivat kuuden kuukauden pyyntikieltoon merellä ja virkistyskalastuksen kieltämiseen kokonaan. ETSK painottaa, että näillä toimenpiteillä on huomattava kielteinen vaikutus rannikkokalastukseen kaikkialla Euroopassa, ja kehottaa siksi analysoimaan lajin elpymisen edistymistä ennen uusien rajoittavien toimenpiteiden toteuttamista. Komitea katsoo kuitenkin, että on olennaisen tärkeää ottaa huomioon kaikki kalastukseen ja muuhun kuin kalastukseen liittyvät vaikutukset ja parantaa asiaa koskevan lainsäädännön, esimerkiksi vesipolitiikan puitedirektiivin⁽¹⁹⁾, luontodirektiivin ja meristrategiapuitedirektiivin, täytäntöönpanoa, jotta tilanteeseen saadaan mahdollisimman pian parannus ja voidaan välttää lisärajoitukset.

Muut ympäristöä pilaavat aineet

3.26 Viime vuosisadan sotien seurauksena pelkästään Itämeren pohjassa arvioidaan olevan noin 50 000 tonnia kemiallisia ammuksia, 500 000 tonnia tavanomaisia aseita ja 10 000 tonnia uponneita hylkyjä⁽²⁰⁾. Tätä vaaraa kärjistää entisestään Venäjän raaka sotilaallinen hyökkäys Ukrainaan. Mereen upotetut ammuksiset ovat todellinen uhka ihmisten hengelle ja meriympäristölle, ja ne vaarantavat kalastuksen ja merenkulun lisäksi myös muiden sinisen talouden alojen kehityksen. ETSK kehottaa Euroopan komissiota ja jäsenvaltioita ryhtymään konkreettisiin toimiin merenpohjan puhdistamiseksi ja toteuttamaan lainsäädännöllisiä toimenpiteitä vesistöjen suojaamiseksi näiltä vaaroilta. ETSK korostaa Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaisen sekä jäsenvaltioiden meristrategiapuitedirektiivin mukaisten kansallisten ohjelmien merkitystä meriympäristön suojelemisessa turvallisen ja terveellisen ruoan lähteenä ihmisille.

⁽¹⁹⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/60/EY, annettu 23 lokakuuta 2000, yhteisön vesipolitiikan puitteista (EYVL L 327, 22.12.2000, s. 1).

⁽²⁰⁾ *Clearing chemical and conventional munitions from the sea* (Euractiv).

Sininen talous

3.27 ETSK toteaa, että sinisen talouden eri alat (kalastus, bioteknologia, merenkulku, meriliikenne, vesiviljely, telakat, toimitusketju, logistiikka ja liikenne) ovat riippuvaisia toisistaan. Kalastusalan menettämisellä tai romuttamisella on siten suora vaikutus eurooppalaisiin telakoihin ja muihin logistiikkapalveluihin. ETSK katsoo, että tarvitaan hiilestä irtautumisen ja ympäristönsuojelun strategia, jossa panostetaan ennemminkin innovointiin kuin kalastustoiminnan lakkauttamiseen, annetaan kestävyuden kaikille kolmelle osa-alueelle – ympäristön kestävyys, sosiaalinen kestävyys ja talouden kestävyys – yhtäläinen painoarvo ja autetaan säilyttämään ammattitaitoa vaativat työpaikat Euroopassa ⁽²¹⁾. Lisäksi ETSK huomauttaa, että kalastus auttaa pitämään väestön rannikoiden maaseutualueilla, jotka ovat erittäin riippuvaisia tästä alasta ⁽²²⁾. Kalastuksen väheneminen tai häviäminen lisää suoraan muuttovirtoja suuriin kaupunkeihin kaikkine väestön keskittymiseen liittyvine ongelmineen.

Tuulivoima

3.28 EU on asettanut Euroopan vihreän kehityksen ohjelman mukaisesti tavoitteekseen lisätä EU:n avomerellä tapahtuvaa energiantuotantoa kaksikymmentäkertaisesti, jotta voitaisiin saavuttaa ilmastonutraalius vuoteen 2050 mennessä. Tällaisella lisäyksellä on kuitenkin vaikutuksia meriympäristöön esimerkiksi silloin, kun rakennetaan tuulivoimapuistoja ja asennetaan vedenalaisia kaapeleita. Useat jäsenvaltiot ovat jopa ilmoittaneet yhdistävänsä offshore-sähköverkkojaan pääasiassa Itämerelle ja Atlantille rakennettavien tekosaarien kautta. ETSK on täysin tietoinen siitä, että tarvitaan uusiutuvan energian lähteitä, joiden on voitava olla rinnakkain kestävä ruoan lähteiden kanssa ⁽²³⁾. Komitea kehottaa kehittämään merituulivoimaa varoen, jotta ei toisteta aiempia virheitä, ja minimoimaan sen vaikutukset biologiseen monimuotoisuuteen sekä luomaan tarvittavat rakenteet siten, etteivät ne vaikuta kalastajien perinteisiin pyyntialueisiin.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

⁽²¹⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle uudesta lähestymistavasta kestävään siniseen talouteen EU:ssa – EU:n sinisen talouden muuttaminen kestävä tulevaisuuden varmistamiseksi” (COM(2021) 240 final) (EUVL C 517, 22.12.2021, s. 108).

⁽²²⁾ Alueiden komitean lausunto aiheesta ”Yhteinen kalastuspolitiikka kentällä: kohti kestäviä ja selviytymiskykyisiä EU:n rannikko-yhteisöjä” (NAT-VII/035).

⁽²³⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – EU:n strategia merellä tuotettavan uusiutuvan energian potentiaalın valjastamiseksi ilmastonutraalin tulevaisuuden tarpeisiin” (COM(2020) 741 final) (EUVL C 286, 16.7.2021, s. 152).

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi asetuksen (EU) 2019/1242 muuttamisesta uusien raskaiden hyötyajoneuvojen hiilidioksidipäästönormien tiukentamiseksi ja raportointivelvoitteiden sisällyttämiseksi siihen sekä asetuksen (EU) 2018/956 kumoamisesta”

(COM(2023) 88 final – 2023/0042 (COD))

(2023/C 349/21)

Esittelijä: **Dirk BERGRATH**

Yhteisesittelijä: **Alessandro BARTELLONI**

Lausuntopyyntö	Euroopan parlamentti, 29.3.2023 Euroopan unionin neuvosto, 3.4.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 192 artiklan 1 kohta ja 304 artikla
Vastaava jaosto	neuvoa-antava valiokunta ”teollisuuden muutokset”
Hyväksyminen jaostossa	22.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	182/4/7

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) suhtautuu myönteisesti asetuksen tavoitteeseen nopeuttaa alan hiilestä irtautumista ja vauhdittaa sen rakenteellista muutosta. EU:n olisi tartuttava tilaisuuteen ja pyrittävä johtoasemaan puhtaan liikenteen alalla.

1.2 ETSK toteaa, että ehdotuksessa mennään Kiinassa tällä hetkellä ehdotettuja tavoitteita pidemmälle, mutta se ei yllä samalle tasolle kuin Kaliforniassa äskettäin hyväksytyt säädös, jossa asetetaan tavoitteeksi, että vuoteen 2036 mennessä kaikki myytävät kuorma-autot ja linja-autot ovat päästöttömiä. ETSK huomauttaa myös, että Yhdysvaltojen kansallisessa hiilettömän liikenteen suunnitelmassa (The U.S. National Blueprint for Transportation Decarbonization⁽¹⁾) annetaan puhtaalle sähkölle, kestäville biopoltoaineille, sähköpoltoaineille ja puhtaalle vedylle täydentävä rooli liikenteessä ja erityisesti raskaassa tieliikenteessä.

1.3 ETSK panee merkille, että monet jäsenvaltiot ovat muiden maiden (myös Yhdysvaltojen) ohella jo sitoutuneet siihen, että vuoteen 2040 mennessä kaikki myydyt raskaat hyötyajoneuvot ovat päästöttömiä⁽²⁾. Lisäksi on odotettavissa, että alue- ja paikallistasolla annetaan omia säännöksiä (esimerkiksi pääsyn kieltäminen).

1.4 ETSK tunnustaa sääntelykannustimien merkityksen päästöttömien ajoneuvojen käyttöönoton edistämässä. ETSK katsoo kuitenkin, että huomiota on kiinnitettävä myös kysyntäpuoleen ja niihin keskeisiin mahdollistaviin edellytyksiin, jotka tekevät päästöttömien ajoneuvojen käytöstä vartenotettavan vaihtoehdon logistiikkaoperaattoreille.

1.5 ETSK suhtautuu myönteisesti eräiden jäsenvaltioiden pyrkimykseen tukea siirtymistä päästöttömiin ajoneuvoihin erityisesti pk-yrityksissä muun muassa Euroopan unionin elpymis- ja palautumistukivälineen ja muiden kansallisten rahastojen avulla.

⁽¹⁾ DOE/EE-2675 | tammikuu 2023.

⁽²⁾ COP27: USA, Ukraine, Ireland, Aruba, Belgium, Croatia, Curaçao, Dominican Republic, Liechtenstein, Lithuania sign Global MOU, support path to 100% new truck and bus sales by 2040 (17.11.2022).
U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27.

1.6 ETSK vahvistaa tukevansa vaihtoehtoisten polttoaineiden infrastruktuuria koskevaa asetusta (AFIR-asetus). Viranomaisten on varmistettava, että vaihtoehtoisia polttoaineita ja latausasemia on saatavilla tarvittaessa⁽³⁾. Vuoden 2030 välitavoitteen saavuttaminen edellyttäisi yli 50 000:ta yleisesti saatavilla olevaa latauslaitetta, joista 35 000:n olisi oltava huippumegawattiluokan malleja. Lisäksi vaadittaisiin noin 700 vedyn tankkausasemaa.

1.7 Kun otetaan huomioon komission vaikutustenarvioinnin puutteet, ETSK kehottaa seuraamaan kehitystä tiiviisti ja säännöllisesti edistymiskertomuksessa, jossa myös arvioidaan perusteellisesti toimitusketjua, jotta voidaan välttää häiriöt ja ottaa paremmin huomioon liikenteen hiilestä irtautumisen vaikutukset aluetasolla.

1.8 ETSK toteaa aiempien lausuntojensa⁽⁴⁾ tapaan, että kaikista sähkö- ja vetykäyttöisten voimalaitteiden eduista huolimatta ehdotetun, pakokaasupäästöihin perustuvan asetuksen rinnalle tarvitaan myös muita toimintapoliittisia välineitä, joilla kannustetaan uusiutuvien, muiden kuin fossiilisten polttoaineiden käyttöön polttomoottoriajoneuvokannassa. 55-valmiuspaketissa on otettava huomioon koko elinkaari ja vältettävä sellaista tieliikenteen hiilestä irtautumista, joka johtaa päästöjen siirtymiseen kohti arvoketjun alkupäätä.

1.9 ETSK korostaa, että tarvitaan toimintapoliittinen kehys, jolla edistetään hiilestä irtautumista työntekijöiden kannalta oikeudenmukaisella tavalla. Tähän sisältyy riittävän rahoituksen tarjoaminen alueille, joille hiilestä irtautumisen tavoitteet aiheuttavat vaikeuksia, tarve ennakoida muutoksia kaikilla tasoilla (tuotantolaitokset, yritykset, alueet ja alat) työmarkkinaosapuolten kanssa laadittujen suunnitelmien avulla sekä viranomaisten ja yritysten mittavat toimet työntekijöiden uudelleen kouluttamiseksi ja osaamisen parantamiseksi.

1.10 ETSK katsoo, että hiilidioksidipäästövähennysten tavoitellun kehityksen on vastattava teollisuuden kykyä muutoksiin ja oltava sopiva liikenteenharjoittajille kustannusten ja toiminnan tehokkuuden kannalta. Ehdotetuissa tavoitteissa on otettava huomioon aika, joka tarvitaan nykyisten tuotantolaitosten muuttamiseen ja uusien rakentamiseen, latausinfrastruktuurin käyttöönottoon, keskeisten komponenttien ja raaka-aineiden toimitusten turvaamiseen, edelläkävijämarkkinoiden luomiseen ja työvoiman kouluttamiseen.

1.11 ETSK korostaa, että (ajoneuvokannan) hiilestä irtautumisen on edettävä tahdissa, joka sopii yhteen EU:n vihreän kehityksen teollisuussuunnitelman täytäntöönpanon ja Euroopan yhteistä etua koskevien tärkeiden hankkeiden (IPCEI) kanssa. Näin edistetään alan keskeisten toimitusketjujen, kuten puhtaan vedyn, akkujen ja mikroelektroniikan, kehittämistä Euroopassa.

1.12 ETSK tähdentää myös, että on tarpeen parantaa tavara- ja tieliikenteenharjoittajien, erityisesti pk-yritysten, valmiuksia ja tukea niitä, jotta ne pystyvät noudattamaan asetuksessa vaadittuja raportointivelvoitteita.

2. Yleinen tausta

2.1 EU:n valtion- ja hallitusten päämiehet asettivat lokakuussa 2014 sitovan tavoitteen vähentää EU:n koko talouden päästöjä vähintään 40 prosenttia vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoden 1990 tasoon⁽⁵⁾. Tavoite perustui Pariisin ilmastopöytäkirjan (COP21)⁽⁶⁾ keskipitkän aikavälin tavoitteiden mukaisiin maailmanlaajuisiin ennusteisiin.

⁽³⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi vaihtoehtoisten polttoaineiden infrastruktuurin käyttöönotosta ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/94/EU kumoamisesta" (COM(2021) 559 final – 2021/0223 (COD)) ja "Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Strateginen käyttöönottosuunnitelma useista täydentävistä toimista vaihtoehtoisten polttoaineiden infrastruktuurin nopean käyttöönoton tukemiseksi" (COM(2021) 560 final) (EUVL C 152, 6.4.2022, s. 138).

⁽⁴⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Ehdotus – Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta päästönormien asettamisesta uusille henkilöautoille ja uusille kevyille kuljetusajoneuvoille osana unionin kokonaisuudesta lähestymistapaa kevyiden hyötyajoneuvojen hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi ja asetuksen (EY) N:o 715/2007 muuttamisesta" (COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD)) (EUVL C 227, 28.6.2018, s. 52) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi asetuksen (EU) 2019/631 muuttamisesta siltä osin kuin on kyse uusien henkilöautojen ja uusien kevyiden hyötyajoneuvojen hiilidioksidipäästönormien kiristämisestä unionin kunnianhimoisempien ilmastotavoitteiden mukaisesti" (COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD)) (EUVL C 194, 12.5.2022, s. 81).

⁽⁵⁾ Eurooppa-neuvoston päätelmät, 24. lokakuuta 2014.

⁽⁶⁾ <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>

2.2 Euroopan komissio julkaisi joulukuussa 2020 kestävän ja älykkään liikkuvuuden strategian. Siinä asetetaan joukko kunnianhimoisia tavoitteita ja välitavoitteita, jotta EU:n liikennejärjestelmä voitaisiin mukauttaa ilmastoneutraaliin ja digitaaliseen maailmaan.

2.3 Heinäkuussa 2021 Euroopan komissio tehosti toimiaan ja esitti 55-valmiuspaketin⁽⁷⁾ eli joukon poliittisia ehdotuksia kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi EU:ssa 55 prosentilla (vuoden 1990 tasoihin verrattuna) vuoteen 2030 mennessä. Tämä noudattaa eurooppalaisessa ilmastolaissa⁽⁸⁾ vahvistettua EU:n sitoumusta saavuttaa ilmastoneutraalius vuoteen 2050 mennessä.

2.4 Heinäkuussa 2016 julkaistussa vähäpäästöistä liikkuvuutta koskevassa eurooppalaisessa strategiassa⁽⁹⁾ tavoitteeksi asetetaan, että vuoteen 2050 mennessä liikenteen kasvihuonekaasupäästöjen on oltava EU:ssa vähintään 60 prosenttia pienemmät kuin vuonna 1990 ja vakaalla uralla kohti nollatasoa. 55-valmiuspaketissa⁽¹⁰⁾ todetaan kuitenkin, että vuoden 2050 ilmastoneutraaliustavoite edellyttää liikenteen kokonaispäästöjen vähentämistä 90 prosentilla vuoteen 2050 mennessä verrattuna vuoden 1990 tasoihin. Vähäpäästöisten ja päästöttömien ajoneuvojen käyttöönottoa olisi lisättävä asteittain, jotta ne voisivat saavuttaa vuoteen 2030 mennessä merkittävän markkinaosuuden ja jotta EU saataisiin ohjattua pitkällä aikavälillä johdonmukaisesti päästöttömän liikkuvuuden tielle.

2.5 EU:n kasvihuonekaasupäästöistä viidesosa on peräisin tieliikenteestä. Raskaat hyötyajoneuvot, kuten kuorma-autot ja kaupunki- ja kaukoliikenteen linja-autot, aiheuttavat EU:ssa yli 25 prosenttia tieliikenteen kasvihuonekaasupäästöistä ja yli 6 prosenttia EU:n kaikista kasvihuonekaasupäästöistä. Vaikka valmistajat ovat pyrkineet vähentämään päästöjä kilometriä kohden, kokonaispäästöt lisääntyvät edelleen erityisesti tavaraliikenteessä maantiekuljetusten kasvavan kysynnän takia. Kysynnän odotetaan kasvavan edelleen tulevaisuudessa. Tieliikenne on myös merkittävä ilman pilaantumisen lähde, ja EU on tarkistamassa ilmanlaatulainsäädäntöään erityisesti ajoneuvojen epäpuhtauspäästöjen vähentämiseen tähtäävistä uusista Euro 7 -normeista tehdyn ehdotuksen pohjalta.

2.6 Raskaiden hyötyajoneuvojen nykyinen ajoneuvokanta muodostuu lähes kokonaan polttomoottoriajoneuvoista. Niissä käytetään pääasiassa fossiilisia polttoaineita, joista suurin osa jalostetaan EU:ssa tuontiraakaöljystä, mikä puolestaan lisää EU:n energiariippuvuutta. Euroopan komission vaikutustenarvioinnin mukaan uusista normeista tehdyn ehdotuksen pitäisi vähentää fossiilisten polttoaineiden kysyntää noin 2 miljardilla öljybarrelilla vuosina 2031–2050.

2.7 Tällä hetkellä tyypillinen eurooppalainen 40 tonnia painava 4x2-vetoauto kuluttaa ”kaukoliikenteen testisyklissä” noin 33,1 litraa polttoainetta 100:aa kilometriä kohden maanteillä ja valtateillä. Tyypillinen eurooppalainen 12 tonnia painava 4x2-jakeluauto kuluttaa ”kaupunkijakelun testisyklissä” noin 21,4 litraa polttoainetta 100:aa kilometriä kohden⁽¹¹⁾.

2.8 Raskaita hyötyajoneuvoja hankkivat pääosin tavaraliikenteen harjoittajat. Niiden polttoainekulut voivat olla yli neljännes toimintakuluista, ja polttoainetehokkuus voi olla tärkein peruste hankinnassa. Omistamisen kokonaiskustannukset ovat määräävä tekijä ajoneuvotyypin valinnassa toisin kuin henkilöautojen kohdalla.

2.9 Alan tietojen mukaan vuonna 2021 kuorma-autojen viennissä syntyi 5 miljardin euron suuruinen kauppataseen ylijäämä. Samana vuonna EU:n alueella olevissa 52 tehtaassa valmistettiin yli 470 000 kuorma-autoa⁽¹²⁾. Ala on osa autoteollisuutta, joka tarjoaa 12,1 miljoonaa suoraa ja välillistä työpaikkaa Euroopassa (5,6 prosenttia koko EU:n työllisyydestä).

⁽⁷⁾ COM(2021) 550 final.

⁽⁸⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/1119, annettu 30 päivänä kesäkuuta 2021, puitteiden vahvistamisesta ilmastoneutraaliuden saavuttamiseksi sekä asetusten (EY) N:o 401/2009 ja (EU) 2018/1999 muuttamisesta (eurooppalainen ilmastolaki) (OJ L 243, 9.7.2021, p. 1).

⁽⁹⁾ COM(2016) 501 final.

⁽¹⁰⁾ COM(2021) 550 final.

⁽¹¹⁾ Delgado, O., Rodríguez, F., Muncrief, R., Fuel efficiency technology in European heavy-duty vehicles: Baseline and potential for the 2020–2030 timeframe, International Council on Clean Transportation, ICCT White Paper, Berliini, heinäkuu 2017.

⁽¹²⁾ Fact sheet – Trucks.

2.10 Kaupallisella tieliikenteellä on keskeinen asema EU:n talouden arvoketjussa. Tieliikenteen osuus EU:n bruttokansantuotteesta on suuri, ja ala työllistää EU:ssa yli 3,4 miljoonaa ihmistä⁽¹³⁾. Alan haasteita ovat liikenteen turvallisuuden parantaminen sisämarkkinoiden tehokkuutta heikentämättä sekä alan työolojen ja -ehtojen ja koko liikenneympäristön parantaminen.

2.11 Geopoliittisen ympäristön viimeaikainen kehitys on tuonut esiin tarpeen varmistaa EU:n logistisen toimitusketjun häiriönsietokyky kaikkein dramaattisimmissakin tilanteissa. Energiakustannusten nousu ja riippuvuus energiasta ja raaka-aineista – yhdessä eräiden keskeisten kansainvälisten toimijoiden aggressiivisten protektionististen strategioiden kanssa – ovat uhanneet EU:n talousjärjestelmää ja kansalaisten hyvinvointia. EU:n kaupallisen tieliikennejärjestelmän on pysyttävä kilpailukykyisenä, kohtuuhintaisena ja täysin toimintakykyisenä myös kriittisimmissä olosuhteissa, ja se olisi varmistettava sääntelykehyksellä.

3. Ehdotettu asetus

3.1 Ehdotuksella on tarkoitus korvata raskaiden hyötyajoneuvojen hiilidioksidipäästönormeista vuonna 2019 annettu asetus (EU) 2019/1242⁽¹⁴⁾. Komissio pitää tarpeellisena edistää Euroopan vihreän kehityksen ohjelman ja eurooppalaisen ilmastolain tavoitteiden saavuttamista siitä huolimatta, että tällä hetkellä voimassa olevan asetuksen tulosten arviointi ei ole mahdollista. Siinä asetetaan uudet sitovat hiilidioksidipäästötavoitteet, joita on tarkoitus soveltaa vuodesta 2025.

3.2 Ehdotuksen soveltamisalaa kuuluvat (yli 5 tonnin) kuorma-autot, (yli 7,5 tonnin) kaupunki- ja kaukoliikenteen linja-autot sekä perävaunut (ilman moottoria oleva moottoriajoneuvo vetämä ajoneuvo). Vaikka asetuksen soveltamisalaa laajennetaan merkittävästi, sen ja henkilöautojen ja kevyiden hyötyajoneuvojen (3,5–5 tonnin kuorma-autot) hiilidioksidipäästöjä koskevan asetuksen väliin jää edelleen aukko.

3.3 Komissio ehdottaa edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi uusia ja entistä kunnianhimoisempia hiilidioksidipäästötavoitteita uusille raskaille hyötyajoneuvoille vuodesta 2030 alkaen. Ehdotuksella on tarkoitus vähentää hiilidioksidipäästöjä vuoden 1990 tasoihin verrattuna keskimäärin

— 45 prosentilla 1. päivästä tammikuuta 2030

— 65 prosentilla 1. päivästä tammikuuta 2035

— 90 prosentilla 1. päivästä tammikuuta 2040.

3.4 Vuodesta 2030 EU:ssa kaikkien uusien kaupunkiliikenteen linja-autojen on oltava päästöttömiä (100 prosentin osuus ajoneuvoista päästöttömiä).

3.5 Seuraavat raskaat hyötyajoneuvot vapautetaan hiilidioksidipäästöjen vähennystavoitteista:

— pienten valmistajien ajoneuvot (enintään 100 ajoneuvoa)

— kaivos-, metsä- ja maatalouskäyttöön tarkoitetut ajoneuvot

— asevoimien käyttöön suunnitellut ja rakennetut ajoneuvot ja tela-ajoneuvot

— väestönsuojelun, palolaitosten, yleisestä järjestyksestä vastaavien voimien tai kiireellisen sairaanhoidon käyttöön suunnitellut ja rakennetut tai muunnetut ajoneuvot

— työajoneuvot, kuten jäteautot.

3.6 Henkilöautojen ja kevyiden hyötyajoneuvojen hiilidioksidipäästönormeista poiketen raskaita hyötyajoneuvoja koskevassa komission ehdotuksessa vetykäyttöisiä ajoneuvoja (yhdessä muiden tällä hetkellä saatavilla olevien vaihtoehtoisten teknologioiden, kuten akkukäyttöisten sähköajoneuvojen tai vetypolttoainetta ajoneuvojen kanssa) pidetään pakokaasupäästöttöminä vaihtoehtoina.

⁽¹³⁾ Eurostatin työvoimatutkimus 2014.

⁽¹⁴⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/1242, annettu 20 päivänä kesäkuuta 2019, hiilidioksidipäästönormien asettamisesta uusille raskaille hyötyajoneuvoille ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 595/2009 ja (EU) 2018/956 sekä neuvoston direktiivin 96/53/EY muuttamisesta (EUVL L 198, 25.7.2019, s. 202).

3.7 Raskaita hyötyajoneuvoja koskevassa komission ehdotuksessa sovelletaan kasvihuonekaasupäästöjen vähennystavoitteiden asettamisessa kaikkien alojen päästöt kattavan 55-valmiuspaketin pohjalta polttoaineen loppukäyttöön keskittyvää menetelmää, jota sovelletaan myös kevyitä hyötyajoneuvoja koskevassa asetuksessa⁽¹⁵⁾. Tällaisesta menetelmästä käytetään myös nimitystä ”pakokaasumenetelmä”, koska siinä otetaan huomioon ainoastaan ajoneuvosta käytön aikana vapautuva hiilidioksidi. Ajoneuvon valmistuksen tai polttoaineiden tai energian tuotannon aikana syntyvät kasvihuonekaasupäästöt kuuluvat puolestaan muun lainsäädännön, kuten EU:n päästökauppajärjestelmän, piiriin. Tässä kyseisessä säädöksessä päätettiin hylätä uusiutuvien ja vähähiilisten polttoaineiden osuuden huomioiminen tavoitteiden noudattamisessa, sillä komissio ei pitänyt sitä kustannustehokkaana eikä vaikuttavana.

4. Yleistä

4.1 ETSK suhtautuu myönteisesti asetuksen tavoitteeseen nopeuttaa alan hiilestä irtautumista ja vauhdittaa sen rakenteellista muutosta. Euroopan tieliikenteen kalustoa olisi uudistettava ottamalla asteittain käyttöön uusia voimalaitetekniikoita (sähkö- ja vetypolttokennokäyttöiset sekä vetykäyttöiset polttomootorit). EU:n olisi tartuttava tilaisuuteen ja pyrittävä johtoasemaan puhtaan liikenteen alalla. Kehitys viittaa siihen, että mainitut tekniikat tarjoavat toteuttamiskelpoisen ja kustannustehokkaan vaihtoehdon tavanomaiseen käyttöön lyhyen, keskipitkän ja (asteittain) pitkän matkan kuorma-autoliikenteessä.

4.2 ETSK toteaa, että ehdotuksessa mennään Kiinassa tällä hetkellä ehdotettuja tavoitteita pidemmälle, mutta se ei yllä samalle tasolle kuin Kaliforniassa äskettäin hyväksyty säädös. Kiina esitti kesäkuussa 2022 ehdotuksen (neljäs vaihe), jonka yleisenä tavoitteena on kiristää raskaiden hyötyajoneuvojen polttoaineenkulutuskannuksia kaikissa ajoneuvosegmenteissä 15 prosentilla vuoteen 2026 mennessä ja korvata aiempi vuonna 2019 toteutettu kolmas vaihe. Yhdysvallat hyväksyi vuonna 2016 vuosiin 2018–2027 sovellettavat toisen vaiheen normit, joiden arvioidaan vähentävän hiilidioksidipäästöjä ja polttoaineenkulutusta ajoneuvotyypistä riippuen 16–30 prosenttia vuoden 2010 perustason verrattuna. Kalifornia, jonka päästönormeja seurataan yleensä muissa Yhdysvaltojen osavaltioissa, on hiljattain hyväksynyt säädöksen, jossa asetetaan tavoitteeksi, että vuoteen 2036 mennessä kaikki myytävät kuorma-autot ja linja-autot ovat päästöttömiä, ja sallii ainoastaan akkukäyttöiset ja vetypolttokennokäyttöiset sähköajoneuvot. Yhdysvaltojen kansallisessa hiilettömän liikenteen suunnitelmassa (The U.S. National Blueprint for Transportation Decarbonization⁽¹⁶⁾) annetaan lisäksi puhtaalle sähkölle, kestäville biopolttoaineille, sähköpolttoaineille ja puhtaalle vedylle täydentävä rooli liikenteessä ja erityisesti raskaassa tieliikenteessä.

4.3 ETSK huomauttaa, ettei ehdotettu asetus ole alan ainoa sääntelykehys. Useat jäsenvaltiot ovat jo sitoutuneet siihen, että vuoteen 2040 mennessä kaikki myydyt raskaat hyötyajoneuvot ovat päästöttömiä⁽¹⁷⁾, mutta on odotettavissa, että alue- ja paikallistasolla annetaan omia säännöksiä (esimerkiksi pääsyn kieltäminen). Vaikka säännöksiä ei ole useimmiten tarkoitettu ilmastotoimiin, ne vaikuttavat muiden kuin päästöttömien ajoneuvojen käyttöön ja kannattavuuteen sekä sisämarkkinoiden toimintaan.

4.4 ETSK toteaa, että sääntelykannustin on tärkeä tarjontapuolen toimenpide, jolla edistetään investointeja päästöttömien ajoneuvojen tekniikoihin ja päästöttömien ajoneuvojen käyttöönottoon ja edistetään lopulta yhdessä hiilineutraalien polttoaineiden kanssa osaltaan raskaiden hyötyajoneuvojen ajoneuvokannan hiilestä irtautumista. ETSK katsoo kuitenkin, että huomiota on kiinnitettävä myös kysyntäpuoleen ja niihin keskeisiin mahdollistaviin edellytyksiin, jotka tekevät päästöttömien ajoneuvojen käytöstä varteenotettavan vaihtoehdon logistiikkaoperaattoreille.

4.4.1 Euroopan autonvalmistajien liiton (ACEA) mukaan ehdotus edellyttäisi päästöttömien ajoneuvojen määrän huomattavaa lisäämistä tieliikenteessä ainakin kaksi vuotta aiemmin kuin tällä hetkellä on ajateltu. Ehdotettu uusi tavoite edellyttäisi erityisesti, että alle seitsemässä vuodessa olisi otettava käyttöön yli 400 000 päästöttömää ajoneuvoa ja lähes 100 000 olisi rekisteröitävä vuosittain vuodesta 2030 alkaen. Tämä tarkoittaa, että vuodesta 2030 yli kolmanneksen

⁽¹⁵⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/631, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, hiilidioksidipäästönormien asettamisesta uusille henkilöautoille ja uusille kevyille hyötyajoneuvoille ja asetusten (EY) N:o 443/2009 ja (EU) N:o 510/2011 kumoamisesta (EUVL L 111, 25.4.2019, s. 13).

⁽¹⁶⁾ DOE/EE-2675 | tammikuu 2023.

⁽¹⁷⁾ COP27: USA, Ukraine, Ireland, Aruba, Belgium, Croatia, Curaçao, Dominican Republic, Liechtenstein, Lithuania sign Global MOU, support path to 100% new truck and bus sales by 2040 (17.11.2022).
U.S. Secretary of Energy Advances America's Commitment to Reaching Net Zero Global Emissions and Combatting Climate Change at COP27.

kaikista uusista rekisteröidyistä ajoneuvoista olisi oltava päästöttömiä. Tällainen ajoneuvokanta edellyttäisi yli 50 000:ta yleisesti saatavilla olevaa latauslaitetta, joista 35 000:n olisi oltava huippumegawattiluokan malleja. Lisäksi vaadittaisiin noin 700 vedyn tankkausasemaa. Tämä osoittaa, että sekä julkisten että yksityisten toimijoiden kunnianhimo on erittäin korkealla tasolla.

4.4.2 ETSK kehottaa myös luomaan asianmukaiset mahdollistavat edellytykset, jotta voidaan kannustaa tavara- ja tieliikenteenharjoittajia investoimaan uusiin ajoneuvoihin, ja peräänkuuluttaa muun muassa sopivan lataus- ja tankkausinfrastruktuurin käyttöönoton huomattavaa nopeuttamista, tehokasta hiilen hinnoittelua sekä muita kysyntäpuolen toimenpiteitä, joilla tuetaan liikenteenharjoittajia ja varmistetaan, että ne investoivat päästöttömiin ajoneuvoihin. On pidettävä mielessä, että tavara- ja tieliikenteenharjoittajat tekevät investointipäätöksiä kannattavuusnäkökohtien perusteella.

4.4.3 ETSK suhtautuu myönteisesti eräiden jäsenvaltioiden erityisesti pk-yrityksille suunnattuihin toimiin, joilla tuetaan siirtymistä päästöttömiin ajoneuvoihin. Itävallassa päästöttömille hyötyajoneuvoille ja infrastruktuurille tarkoitettulla rahoitusohjelmalla tuetaan yrityksiä siirtymään ajoneuvokannassaan muita kuin fossiilisia polttoaineita käyttäviin hyötyajoneuvoihin ja rakentamaan niiden vaatima lataus- ja tankkausinfrastruktuuri. Itävallalla on Euroopan unionin elpymis- ja palautumistukivälineen ja muiden kansallisten rahastojen kautta käytettävissään yhteensä 365 miljoonaa euroa päästöttömien hyötyajoneuvojen ja niiden infrastruktuurin edistämiseen ⁽¹⁸⁾.

4.5 Kun otetaan huomioon komission vaikutustenarvioinnin puutteet, etenkin nykyisen asetuksen arvioinnin puuttuminen, ETSK kehottaa seuraamaan tiiviisti ja säännöllisesti tiettyjä keskeisiä tekijöitä, muun muassa uudenlaista käyttövoimaa käyttävien ajoneuvojen kehittämistä, lataus- ja tankkausinfrastruktuurin käyttöä sekä ajoneuvojen, energian ja polttoaineiden kustannuksia.

4.6 Muut kuin fossiiliset, kestävät polttoaineet voivat täydentää liikenteen hiilestä irtautumisessa sähköistämistä ja vedyn käyttöä, vaikka heikompi tehokkuus ja kustannukset (jotka ovat tällä hetkellä korkeammat) rajoittavat tätä ⁽¹⁹⁾. Ne tunnustetaan kyllä lento- ja meriliikennelainsäädännössä, mutta niitä ei mainita tieliikenteen hiilestä irtautumista koskevissa säädöksissä. Menetelmä, jossa erotetaan toisistaan elinkaariaikaiset lineaariset hiilidioksidipäästöt (fossiilista polttoaineista) ja kiertö- tai nollanettopäästöt (sähköpolttoaineista ja kestävästä biopolttoaineista), osoittaa kuitenkin, että kestäviä biopolttoaineita ja sähköpolttoaineita käyttävien tehokkaiden polttomoottori- ja hybridiajoneuvojen hiilijalanjälki on verrattavissa akkukäyttöisten, fossiilista polttoaineista tuotettua sähköä käyttävien sähköajoneuvojen hiilijalanjälkeen. Tämän vuoksi on entistäkin tärkeämpää korvata fossiiliset polttoaineet nykyisessä ajoneuvokannassa sekä niissä uusissa raskaissa hyötyajoneuvoissa, joissa käytetään edelleen polttomoottorikäyttöisiä voimalaitteita.

4.7 ETSK kehottaa poliittisia päättäjiä varmistamaan, että siirtymisessä muihin kuin fossiilisiin polttoaineisiin annetaan selkeät takeet investoinneista ja oikeudenmukaisesta siirtymästä polttoainealalla ja tuetaan EU:n asianomaisen teollisuuden arvoketjun kasvua ja maailmanlaajuisen johtoaseman saavuttamista.

4.8 Teknologianeutraalilla vaihtoehdolla on monia etuja. Se muun muassa lieventäisi sekä teknologian kehittämiseen että toimitusvarmuuteen liittyviä riskejä. EU:n talouden häiriönsietokyky hyötyisi monipuolisesta teknologiastrategiasta, jossa sähkö- ja vetäjäajoneuvoja täydennettäisiin kestäväillä polttoaineilla samaan aikaan kun näiden kahden teknologian perustaa kehitetään ja laajennetaan EU:ssa.

4.9 ETSK:n mielestä on ratkaisevan tärkeää varmistaa, että ehdotus edistää osaltaan

- EU:n teollisuuden johtoaseman vahvistamista raskaiden hyötyajoneuvojen, linja-autojen ja niissä tarvittavien laitteiden tuotannossa investoinnein ja innovaatioin
- EU:n logistiikkaketjun tehokkaan ja kustannustehokkaan toiminnan säilyttämistä, mikä mahdollistaa EU:n sisämarkkinoiden toiminnan myös kriittisimmissä olosuhteissa
- kaikkien kaupallisen tieliikenteen arvoketjuun kuuluvien teollisuudenalojen kilpailukykyä ja työllisyyttä (kiinnittäen erityistä huomiota pk-yrityksiin)

⁽¹⁸⁾ https://www.bmk.gv.at/en/topics/mobility/alternative_transport/electromobility.html

⁽¹⁹⁾ Ks. Työryhmän III osuus IPCC:n kuudenteen arviointiraporttiin, s. 1068.

- entistä nopeampaa siirtymistä kestävämpään, multimodaalisuuteen perustuvaan liikennejärjestelmään, jossa huomattava osa maanteitse kuljetettavasta EU:n sisäisestä rahdista (jonka osuus on 75 %) siirretään kuljetettavaksi rauta- ja vesiteitse
- EU:n talouden häiriönsietokykyä ja kykyä selviytyä toimitusketjujen laajamittaisista häiriöistä ja resurssien saatavuuden rajoituksista, kun esimerkiksi eräät maat käyttävät fossiilista energiaa aseena ja kun sähköajoneuvoja varten tarvittavia raaka-aineita hankitaan ja jalostetaan vain muutamista EU:n ulkopuolisista maista.

4.10 Tämä edellyttää seuraavaa:

4.10.1 Hiilidioksidipäästöjen päästövähennysten tavoitellun kehityksen on vastattava teollisuuden kykyä muutoksiin ja oltava sopiva liikenteenharjoittajille kustannusten ja toiminnan tehokkuuden kannalta. Ehdotetuissa tavoitteissa on otettava huomioon aika, joka tarvitaan nykyisten tuotantolaitosten muuttamiseen ja uusien rakentamiseen, latausinfrastruktuuriin käyttöönottoon, keskeisten komponenttien ja raaka-aineiden toimitusten turvaamiseen, edelläkävijämarkkinoiden luomiseen ja työvoiman kouluttamiseen.

4.10.2 Hiilestä irtautumisen on edettävä (ajoneuvokannan osalta) tahdissa, joka sopii yhteen EU:n vihreän kehityksen teollisuussuunnitelman täytäntöönpanon ja Euroopan yhteistä etua koskevien tärkeiden hankkeiden (IPCEI) kanssa. Näin edistetään alan keskeisten toimitusketjujen, kuten puhtaan vedyn, akkujen ja mikroelektroniikan, kehittämistä Euroopassa. Päästöjen kehityspolun on noudatettava myös Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteita sekä EU:n kestävän ja älykkään liikkuvuuden strategiaa.

4.11 Niin kuin aiemmissa lausunnoissaan, ETSK katsoo, että tieliikennettä koskevan ympäristölainsäädännön koordinoinnin tehostaminen on ratkaisevan tärkeää, jotta muutos alalla voisi onnistua (esimerkiksi Euro 7, AFIR-asetus ja eurovinjetti)⁽²⁰⁾, mutta vaatii johdonmukaista lainsäädäntöä.

4.12 ETSK toteaa aiempien lausuntojensa⁽²¹⁾ tapaan, että kaikista sähkö- ja vetykäyttöisten voimalaitteiden eduista huolimatta ehdotetun, pakokaasupäästöihin perustuvan asetuksen rinnalle tarvitaan myös muita toimintapoliittisia välineitä, joilla kannustetaan uusiutuvien, muiden kuin fossiilisten polttoaineiden käyttöön polttomootoriajoneuvokannassa. 55-valmiuspaketissa on otettava huomioon koko elinkaari ja vältettävä sellaista tieliikenteen hiilestä irtautumista, joka johtaa päästöjen siirtymiseen kohti arvoketjun alkupäätä. EU:n päästökauppajärjestelmän tarkistuksen ja uusiutuvia energialähteitä koskevan direktiivin⁽²²⁾ yhteydessä on varmistettava, että tieliikenteen ja energiantuotannon hiilestä irtautuminen tapahtuvat samassa tahdissa.

4.13 Muutoksen tapahtuessa Euroopan unionin on turvattava eurooppalaisten alkuperäisten laitevalmistajien ja liikenteenharjoittajien tasapuolinen kilpailu kotimaisilla ja kansainvälisillä markkinoilla.

4.14 ETSK tähdentää myös, että on tarpeen parantaa tavara- ja tieliikenteenharjoittajien, erityisesti pk-yritysten, valmiuksia ja tukea niitä, jotta ne pystyvät noudattamaan asetuksessa vaadittuja raportointivelvoitteita. Tämä koskee myös ehdotettua keskusrekisteriä raskaita hyötyajoneuvoja koskeville tiedoille.

4.15 ETSK korostaa, että myös seutuliikenteessä käytettävät linja-autot on vapautettava kaupunkiliikenteen linja-autojen erityisestä päästöttömyysvaatimuksesta.

⁽²⁰⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi moottoriajoneuvojen ja moottorien sekä moottoriajoneuvoihin tarkoitettujen järjestelmien, komponenttien ja erillisten teknisten yksiköiden tyyppihyväksynnästä niiden päästöjen ja akun kestävyden osalta (Euro 7) sekä asetusten (EY) N:o 715/2007 ja (EY) N:o 595/2009 kumoamisesta” (COM(2022) 586 final – 2022/0365(COD)) (EUVL C 228, 29.6.2023, s. 103), Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”EU:n liikkuvuusstrategia ja EU:n teollisuuden arvoketjut: ekosysteemipohjainen autoteollisuus” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 105, 4.3.2022, s. 26) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi verojen ja maksujen kantamisesta raskailta tavaraliikenteen ajoneuvoilta tiettyjen infrastruktuurien käytöstä annetun direktiivin 1999/62/EY muuttamisesta” (COM(2017) 275 final – 2017/0114 (COD)) ja aiheesta ”Ehdotus neuvoston direktiiviksi verojen ja maksujen kantamisesta raskailta tavaraliikenteen ajoneuvoilta tiettyjen infrastruktuurien käytöstä annetun direktiivin 1999/62/EY muuttamisesta tiettyjen ajoneuvoveroa koskevien säännösten osalta” (COM(2017) 276 final – 2017/0115 (CNS)) (EUVL C 81, 2.3.2018, s. 188).

⁽²¹⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus – Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus päästönormien asettamisesta uusille henkilöautoille ja uusille kevyille kuljetusajoneuvoille osana unionin kokonaisvaltaista lähestymistapaa kevyiden hyötyajoneuvojen hiilidioksidipäästöjen vähentämiseksi ja asetuksen (EY) N:o 715/2007 muuttamisesta” (COM(2017) 676 final – 2017/0293 (COD)) (EUVL C 227, 28.6.2018, s. 52) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi asetuksen (EU) 2019/631 muuttamisesta siltä osin kuin on kyse uusien henkilöautojen ja uusien kevyiden hyötyajoneuvojen hiilidioksidipäästönormien kiristämisestä unionin kunnianhimoisempien ilmastotavoitteiden mukaisesti” (COM(2021) 556 final – 2021/0197(COD)) (EUVL C 194, 12.5.2022, s. 81).

⁽²²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/2001, annettu 11 päivänä joulukuuta 2018, uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian käytön edistämisestä (EUVL L 328, 21.12.2018, s. 82).

4.16 ETSK toteaa huolestuneena, että tekniset muutokset eivät ole työntekijöiden kannalta neutraaleja. Vaikka tulevina vuosina on tarkoitus luoda monia työpaikkoja liikkumisen ekosysteemiin, on odotettavissa, että arvoketjun tietyissä osissa menetetään valtava määrä työpaikkoja, sillä vaikutukset moniin pk-yrityksiin EU:n eri alueilla tulevat olemaan kielteisiä. Uudet tekniikat vaikuttavat myös alalla vaadittaviin ammattitaitoprofiileihin, ja näiden tekniikoiden nopea käyttöönotto voi aiheuttaa haasteita joillekin työntekijäryhmille (matalan osaamistason työntekijät, ikääntyneet työntekijät, tilapäiset työntekijät). Monien alojen nykyinen ammattitaitoisten työntekijöiden puute saattaa myös vaarantaa siirtymän etenemisen.

4.17 ETSK korostaa, että tarvitaan toimintapoliittinen kehys, jolla edistetään hiilestä irtautumista työntekijöiden kannalta oikeudenmukaisella tavalla. Oikeudenmukainen siirtymä raskaiden hyötyajoneuvojen alla edellyttää seuraavaa:

4.17.1 Tehdään toimitusketjuja koskevat perusteelliset vaikutustenarvioinnit työntekijöiden kannalta haitallisten muutosten välttämiseksi. Vaikutustenarvioinneissa on myös otettava paremmin huomioon liikenteen hiilestä irtautumisen vaikutukset aluetasolla.

4.17.2 Tarjotaan riittävästi rahoitusta alueille, joille hiilestä irtautumisen tavoitteet aiheuttavat vaikeuksia, ottaen huomioon sosiaalisen ehdollisuuden merkitys valtiontuessa.

4.17.3 Ennakoidaan muutoksia kaikilla tasoilla (tuotantolaitokset, yritykset, alueet ja alat) työmarkkinaosapuolten kanssa laadittujen suunnitelmien avulla.

4.17.4 Viranomaiset ja yritykset toteuttavat mittavia toimia työntekijöiden uudelleenkouluttamiseksi ja osaamisen parantamiseksi.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi puitteiden vahvistamisesta kriittisten raaka-aineiden turvatun ja kestävä tarjonnan varmistamiseksi ja asetusten (EU) 168/2013, (EU) 2018/858, 2018/1724 ja (EU) 2019/1020 muuttamisesta”

[COM(2023) 160 final — 2023/0079 (COD)]

”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Turvattu ja kestävä kriittisten raaka-aineiden saanti EU:n vihreän ja digitaalisen siirtymän tukena”

(COM(2023) 165 final)

(2023/C 349/22)

Esittelijä: **Maurizio MENSI**

Yhteisesittelijä: **Michal PINTÉR**

Lausuntopyyntö	Euroopan parlamentti, 8.5.2023 Euroopan unionin neuvosto, 16.5.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 114 artikla ja 304 artikla
Vastaava elin	neuvoo-antava valiokunta ”teollisuuden muutokset”
Hyväksyminen CCMI:ssä	22.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	183/1/6

I SUOSITUKSET ⁽¹⁾

EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEA, joka

1. suhtautuu myönteisesti Euroopan komission pyrkimykseen laatia kriittisiä ja strategisia raaka-aineita sekä kaivannais-, jalostus- ja kierrätysteollisuuden arvoketjujen kehittämistä koskeva johdonmukainen EU:n politiikka vihreän kehityksen ohjelman ja kaiken asiaan liittyvän lainsäädännön mukaisesti.
2. kehottaa Euroopan komissiota varmistamaan kattavan lähestymistavan koordinoimalla EU:n politiikkoja, jotta voidaan tarjota sääntelyvarmuutta raaka-aineiden, niiden sivutuotteiden ja päämineraalien etsintään, louhintaan, prosessointiin, jalostukseen ja kierrätykseen tehtäville investoinneille, jotka perustuvat taloudelliseen ja tekniseen toteutettavuuteen, politiikan johdonmukaisuuteen ja näiden alojen toimijoille tarjottavaan oikeusvarmuuteen.
3. kehottaa koordinoimaan raaka-ainepolitiikkaa EU:n sosiaalipolitiikkojen kanssa ja tukemaan EU:n laajuista valmiuksien kehittämistä kaivannaisteollisuuden toimijoiden osaamisen osalta, kohdentamaan toimia nykyisen työvoiman uudelleen- ja täydennyskoulutukseen sekä kehittämään EU:n jäsenvaltioiden julkishallintojen hallintovalmiuksia.
4. suosittaa, että kriittisten ja strategisten raaka-aineiden luetteloihin sisällytetään muita vihreän teknologian tai puhtaan teknologian kannalta keskeisiä materiaaleja ottaen huomioon, että tällaisia luetteloita on ajantasaistettava säännöllisesti ja että niiden on perustuttava kriittisyyden ja/tai strategisen arvon perusteelliseen, läpinäkyvään ja näyttöön perustuvaan arviointiin, joka toteutetaan alan edustajia ja asiantuntijoita kuullen.

⁽¹⁾ Suosituksia täydennetään tämän asiakirjan lopussa esitettävillä muutosehdotuksilla.

5. kehottaa nykyistä ja uutta Euroopan komissiota varmistamaan kilpailukykyisten energian hintojen ja kohdennetun rahoituksen saatavuuden EU:n kaivosteollisuudelle ja kierrätykselle sekä varmistamaan samalla, että uusien raaka-ainehankkeiden lupa- ja lisensointimenettelyjä yksinkertaistetaan ja lyhennetään ja että yrityksiä koskevat uudet raportointi- tai tarkastusvaatimukset pidetään mahdollisimman kevyinä.
6. tukee kaupan suoja-toimien tehokasta täytäntöönpanoa, jotta voidaan suojella äskettäin kehitettyjä raaka-ainehankkeita EU:ssa ja puuttua epäterveisiin kaupan käytäntöihin ja rajoituksiin WTO:n sääntöjen mukaisilla vastatoimilla.
7. kehottaa asettamaan kriittiset ja strategiset raaka-aineet etusijalle kierrätys- ja jätelainsäädännössä ja tukemaan uusioraaka-ainemarkkinoita erityisesti vihreän siirtymän kannalta keskeisten materiaalien osalta.
8. suosittaa, että tuetaan EU:n maaperällä toteutettavia kriittisten raaka-aineiden etsintää ja hyödyntämistä koskevia hankkeita julkisella rahoituksella koordinoimalla toimia valtiontukisääntöjen kanssa.
9. kehottaa varmistamaan ehdotetun kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen ja EU:n kilpailuoikeuden alan välineiden koordinoimisen, jotta vältettäisiin kohtuuttomia vääristymiä sisämarkkinoilla.
10. ehdottaa, että tarkastellaan mahdollisuuksia solmia erityisiä kumppanuuksia ja laatia yhteistyösopimuksia myös ehdokasmaiden kanssa.
11. kehottaa pyrkimään (ympäristön kannalta) oikeanlaiseen tasapainoon arvioitaessa toimien johdonmukaisuutta EU:n muiden politiikkojen kanssa.

II SELITTÄVÄT HUOMAUTUKSET JA YKSITYISKOHTAINEN POHDINTA

1. Komissio esitti 16. maaliskuuta 2023 ehdotuksensa uudeksi asetukseksi, jolla pyritään turvaamaan kriittisten ja strategisten raaka-aineiden saanti, sekä tiedonannon. Asetuksessa vahvistetaan sääntelykehys, jolla tuetaan sisäisten valmiuksien kehittämistä ja vahvistetaan kriittisten raaka-aineiden toimitusketjujen kestävyyttä ja kiertoa EU:ssa, kun taas tiedonannossa ehdotetaan toimenpiteitä, joilla tuetaan toimitusketjujen monipuolistamista uusilla kansainvälisillä, toisiaan tukevilla kumppanuuksilla.
2. Kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen yleisenä tavoitteena on puuttua kriittisten raaka-aineiden turvattuun ja kestäväan saatavuuteen liittyviin ongelmiin EU:ssa lisäämällä EU:n teollisuuden tietoisuutta ja lieventämällä kriittisiin raaka-aineisiin liittyviä riskejä maailmanlaajuisessa toimitusketjussa, lisätä EU:n kriittisten raaka-aineiden arvoketjun kapasiteettia sisämarkkinoilla ja pienentää EU:n kriittisten raaka-aineiden kulutuksen ympäristöjalanjälkeä.
3. Koska aloitteella ehdotetaan johdonmukaista EU:n lähestymistapaa kriittisten raaka-aineiden toimitusvarmuuden parantamiseksi ja varmistamiseksi, se auttaa ehkäisemään koordinoimattomista toimista todennäköisesti aiheutuvaa kilpailun vääristymistä ja sisämarkkinoiden hajanaisuutta ja säilyttämään yrityksille tasapuoliset toimintaedellytykset EU:ssa.

Varmistetaan johdonmukainen lähestymistapa koordinoimalla EU:n politiikkoja sääntelyvarmuuden tarjoamiseksi investoinneille

4. EU on nykyisin riippuvainen monien raaka-aineiden tuonnista (75–100 prosenttia toimituksista), ja sen vuoksi se on altis toimitusketjujen haavoittuvuudelle ja hintojen huomattavalle epävakaudelle. OECD:n raportin "Global Material Resources Outlook to 2060" mukaan raaka-aineiden käytön arvioidaan lähes kaksinkertaistuvan maailmassa vuoteen 2060 mennessä ja metallien käytön ennakoidaan kasvavan nopeimmin sekä raakametallien että toissijaisten metallien osalta. Samaan aikaan EU tuottaa alle 5 prosenttia maailman mineraaliraaka-aineista. Pelkästään Kiinassa on noin 75 prosenttia litiumioniakkukkenojen maailmanlaajuisesta tuotantokapasiteetista, ja siellä on maailman kymmenen suurinta aurinkosähkölaitteiden toimittajaa. Sitä vastoin vain noin 3 prosenttia litiumioniakkukkenojen maailmanlaajuisesta tuotantokapasiteetista on EU:ssa.

5. Kriittisiä raaka-aineita koskevassa asetuksessa säädetään strategisten hankkeiden kartoittamisesta ja tukemisesta strategisten raaka-aineiden louhinnan, jalostuksen ja kierrätyksen alalla. Jotta voidaan houkuttaa tällaisia investointeja – suhteellisen pitkällä aikavälillä – komission olisi puututtava sääntelyvarmuutta koskevaan ongelmaan. Ennakoitavissa oleva ja vakaa sääntely-ympäristö on ratkaisevan tärkeä tekijä, jotta investointeja voidaan houkuttaa raaka-aineiden etsinnän ja louhinnan lisäksi myös jalostukseen ja kierrätykseen.

6. Useat lainsäädäntökehykset vaikuttavat EU:n liiketoimintaympäristön vakauteen ja houkuttelevuuteen, ja usein keskenään kilpailevat ja moninkertaiset raportointivaatimukset lisäävät sääntelyn epävarmuutta (ks. muun muassa teollisuuden päästödirektiivi ⁽²⁾, akkuasetus ⁽³⁾, REACH-asetuksen tarkistus, jätelainsäädäntö, tuotteiden ekologista suunnittelua koskeva asetusta, nettonollateollisuutta koskeva säädös, EU:n uusi teollisuuspolitiikka, kiertotaloutta koskeva toimintasuunnitelma, ekosuunnittelua koskeva direktiivi ⁽⁴⁾ jne.). Sen vuoksi on ratkaisevan tärkeää välttää kaksinkertaista sääntelyä ja liiallista sääntelyä, jotta voidaan houkuttaa ja kannustaa investointeja EU:n sisäiseen teolliseen kapasiteettiin etsinnän, kaivostoiminnan, jalostuksen, materiaalien käsittelyn ja kierrätyksen aloilla. Kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen olisi perustuttava komission työskentelyyn muilla aloilla, ja sen olisi noudatettava täysin vihreän kehityksen ohjelman tavoitteita ja oltava johdonmukainen asiaan liittyvän lainsäädännön kanssa. Kriittisiä raaka-aineita koskevan politiikan olisi perustuttava mahdollisimman pitkälle näyttöön, ja siinä olisi otettava huomioon saatavilla olevat tiedot (ks. Yhteisen tutkimuskeskuksen ennakoititutkimus ”Critical Raw Materials for Strategic Technologies and Sectors in the EU” vuodelta 2020 tai sen uusin Science for Policy Report -raportti ”Supply chain analysis and material demand forecast in strategic technologies and sectors in the EU”).

7. Toinen kysymys liittyy tarpeeseen antaa sidosryhmille täsmällisiä ohjeita siitä, miten strategisten ja kriittisten raaka-aineiden luetteloita sovelletaan EU:n toimintapolitiikoissa ja miten niitä mukautetaan raaka-ainemarkkinoiden tulevaa kehitystä silmällä pitäen. Kriittisten raaka-aineiden luettelo voi auttaa korostamaan päätöksentekijöille tiettyjen aineiden merkitystä ja roolia EU:n taloudessa, mutta on tarpeen mennä pidemmälle, jos kriittisten raaka-aineiden luetteloita aiotaan tukea asianmukaisesti sekä nykyisessä että tulevassa lainsäädännössä. Kriittisten raaka-aineiden selkeä priorisointi on välttämätöntä päätöksenteossa erityisesti teollisuuspolitiikan, kauppapolitiikan, valtiontuen, tutkimuksen, kehityksen ja innovoinnin, ilmaston ja ympäristön sekä kemikaalilainsäädännön aloilla. Kaikki nämä politiikat ja niiden tavoitteet olisi yhdenmukaistettava, jotta voitaisiin luoda kriittisille raaka-aineille ja niiden arvoketjujen kehittämiseksi mahdollistavat edellytykset ja suotuisa sääntelyjärjestelmä. Lisäselvennyksiä tarvitaan myös sellaisten hankkeiden priorisoinnin osalta, joissa pääasiallinen louhittu materiaali ei ole strategista eikä kriittistä, mutta sen sivutuotteet ovat (esimerkiksi rautamalmin louhintahanke, joka johtaa harvinaisten maametallien louhintaan sivutuotteina). Lisäksi on selvennettävä ”muiden” eli ”ei-strategisten” hankkeiden asemaa, jotta voidaan selkeästi ymmärtää, miten ja millä aikataululla tällaisia hankkeita arvioidaan ja tuetaan taloudellisesti. Strategisia raaka-aineita koskevien hankkeiden priorisoinnin tehostaminen ei saisi missään tapauksessa johtaa muiden tärkeiden raaka-ainehankkeiden tai raaka-aineiden arvoketjua koskevien hankkeiden siirtämiseen tärkeysjärjestyksessä alemmaksi.

8. Sen lisäksi, että raaka-aineita koskevat komission aloitteet tarjoavat oikeusvarmuutta sidosryhmille, niiden olisi perustuttava laajempaan julkiseen tukeen. Kaivos-, jalostus- ja kierrätysteollisuuden laajentuminen luo uusia työpaikkoja ja edistää taloudellista kehitystä, mutta kansalaisten hyväksynnän varmistaminen on keskeinen huolenaihe. Kansalaisten tietoisuuden lisääminen on ensiarvoisen tärkeää. Komissio on toteutettava kohdennettuja viestintästrategioita antaakseen EU:n kansalaisille tietoa uusien kriittisiin raaka-aineisiin liittyvien teollisuusinvestointien hyödyistä sekä niiden kestävydestä ja ympäristövaikutuksista ja vastatakseen tiettyjen sidosryhmien, paikallisyhteisöjen ja EU:n kansalaisten huolen etsintä- ja kaivostoiminnan laajentumisesta.

Koordinoidaan toimia EU:n sosiaalipolitiikkojen kanssa: tuetaan EU:n laajuista kapasiteettia kaivosteollisuuden edellyttämisen osaamisen osalta

9. Raaka-ainesektori tarjoaa EU:ssa noin 350 000 työpaikkaa, ja toimitusketjun loppupään valmistusteollisuudessa on yli 30 miljoonaa työpaikkaa, jotka ovat riippuvaisia mineraaliraaka-aineiden luotettavasta saannista. Raaka-aineiden ja kehittyneiden materiaalien kestävä tarjonnan varmistaminen EU:ssa edellyttää yli 1,2 miljoonan uuden työpaikan luomista vuoteen 2030 mennessä ⁽⁵⁾. Kriittisiä raaka-aineita koskeva asetusta olisikin sovitettava yhteen EU:n sosiaalipolitiikkojen

⁽²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/75/EU, annettu 24 päivänä marraskuuta 2010, teollisuuden päästöistä (yhtenäistetty ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen ja vähentäminen) (uudelleenlaadittu) (EUVL L 334, 17.12.2010, s. 17).

⁽³⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2023/1542, annettu 12 päivänä heinäkuuta 2023, akuista ja paristoista ja jäteakuista ja -paristoista, direktiivin 2008/98/EY ja asetuksen (EU) 2019/1020 muuttamisesta sekä direktiivin 2006/66/EY kumoamisesta (EUVL L 191, 28.7.2023, s. 1).

⁽⁴⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/125/EY, annettu 21 päivänä lokakuuta 2009, energiaan liittyvien tuotteiden ekologiselle suunnittelulle asetettavien vaatimusten puitteista (uudelleenlaadittu) (EUVL L 285, 31.10.2009, s. 10).

⁽⁵⁾ EIT Raw Materials -osaamis- ja innovaatioyhteisön arvio.

kanssa, ja sillä olisi tuettava valmiuksien kehittämistä jäsenvaltioitasolla kriittisten raaka-aineiden toimitusketjujen, kaivosteollisuuden, jalostuksen ja kierrätyksen työvoiman vahvistamiseksi. On ratkaisevan tärkeää tukea koulutusta ja osaamisen kehittämistä tiedemaailmassa, mutta myös kohdentaa valmiuksien kehittämistoimia raaka-ainealan teollisuuden ammattilaisiin ja jäsenvaltioiden julkishallintoon. Tämä tavoite voitaisiin saavuttaa perustamalla uusia (ja/tai tukemalla jo olemassa olevia) laitoksia tukemaan raaka-ainealan korkea-asteen koulutusta ja ammatillista koulutusta sekä huolehtimaan EU:n nykyisen työvoiman uudelleen- ja täydennyskoulutuksesta. Lisäksi olisi käynnistettävä tehostettuja toimia korkeakoulujen, teollisuuden ja tutkimusorganisaatioiden välisen soveltavan oppimisen ja teknologian siirron toteuttamiseksi.

Otetaan huomioon muut vihreän teknologian tai puhtaan teknologian kannalta keskeiset materiaalit ja varmistetaan johdonmukaisuus muiden politiikkojen kanssa

10. Kriittisiä raaka-aineita koskevassa asetuksessa strategisiksi tai kriittisiksi luetteloitujen materiaalien lisäksi on olemassa raaka-aineita, joista voi tulla kriittisiä keskipitkällä tai pitkällä aikavälillä. Tämä edellyttää luettelon joustavuutta, niin että se voidaan mukauttaa helposti, ja se olisi ajantasaistettava säännöllisesti vähintään kahden vuoden välein ja tarvittaessa useamminkin alan tulevasta kehityksestä riippuen. Eri materiaalien strategisen merkityksen arvioinnin olisi oltava alakohtaista, jotta voidaan ottaa huomioon valmistusteollisuuden eri alojen kysyntä. Lisäksi olisi arvioitava keskeisten raaka-aineiden saatavuutta, jotta voidaan täydentää kattavasti komission toimia kriittisten ja strategisten raaka-aineiden saatavuuden tukemiseksi.

11. Arvioinnissa olisi otettava huomioon EU:n ensisijaiset tavoitteet ja energiasiirtymää koskevat tarpeet mahdollisesti vuoteen 2030 saakka, ja siihen olisi sisällytettävä materiaaleja, joiden osalta ei tällä hetkellä ole ilmeistä toimitushäiriöiden riskiä, mutta joiden kysyntä on suurta EU:n hiilestä irtautumista koskevien tavoitteiden sekä vihreän siirtymän ja digitalisaation vuoksi tai joita pidetään keskeisinä mineraaleina. Näissä ensisijaisissa ohjelmissa olisi katettava asianmukaisesti myös perusarvoketjut, kuten elintarviketurva tai lääketurva. Luetteloihin sisällyttävien materiaalien kartoittamisen olisi aina perustuttava perusteelliseen, läpinäkyvään ja selkeästi määriteltyyn analyysiin, jolla arvioidaan niiden kriittisyyttä ja/tai strategista arvoa ja jossa otetaan huomioon raaka-aineiden koko arvoketju, jalostusvaatimukset ja korvaavien aineiden saatavuus. Alan edustajia ja asiantuntijoita olisi kuultava säännöllisesti, ja olisi varmistettava toimiva ja avoin vuoropuhelu komission ja alan välillä.

Varmistetaan kilpailukykyiset energian hinnat ja kohdennettu rahoitus EU:n teollisuudenaloille

12. Meneillään oleva energiakriisi on vaikuttanut ratkaisevasti kaikkiin EU:n yrityksiin ja erityisesti energiaintensiivisiin teollisuudenaloihin, myös kaivosteollisuuteen ja kierrätykseen. EU:n koordinoitujen toimien on tarkoitus varmistaa EU:n energiainfrastruktuurin toimivuuden varmistamiseksi. Kriittisiä raaka-aineita koskevan EU:n politiikan onnistuminen riippuu siitä, onko fossiilitonta sähköä saatavilla luotettavasti kilpailukykyisin hinnoin. ETSK suhtautuu myönteisesti saatavilla olevien rahoituspuitteiden uudistamiseen, joka heijastaisi Yhdysvaltojen ilmastopakettien tavoitteita. Rahoitus kohdistuisi tällöin voimakkaammin kaupallistamisvaiheeseen ja kattaisi toimintakustannukset, toisin kuin EU:n nykyisessä rahoituksessa, jossa etusija annetaan uusien strategisten hankkeiden tutkimus- ja kehittämisvaiheelle. Vaikka on tärkeää keskittyä innovatiivisiin teknologioihin ja tutkimukseen, tuloksena saatavia tuotteita olisi tuettava asianmukaisesti myös kaupallistamisvaiheessa.

13. Komission pyrkimys nopeuttaa lupamenettelyjä on erittäin tervetullut, ja se olisi asetettava etusijalle, niin että menettelyjen enimmäiskesto olisi 12–18 kuukautta. Uusia kriittisiä hankkeita olisi arvioitava nopeutettujen määräaikaisten puiteissa, ja lupamenettelyjen enimmäiskestolle olisi asetettava tiukat määräajat. Lupamenettelyjen uudistuksilla olisi pyrittävä lyhentämään niiden kestoja ja vähentämään monimutkaisuutta sekä säilyttämään samalla tarkat ympäristö-, sosiaali- ja hallintokriteerit. Lupamenettelyjen nopeuttaminen on varmistettava myös vahvistamalla yhden yhteyspisteen mekanismia. Tähän liittyvät ennalta määritellyt määräajat keskitetyn lupamenettelyn tehostamiseksi ja keventämiseksi. Uudistettuja lupasäännöksiä olisi sovellettava etsintään sekä kaivos-, jalostus-, prosessointi- ja kierrätyslaitoksiin, ja niiden olisi tarjottava riittävä sääntelyvarmuus tulosten osalta. Lisäksi kriittisiä raaka-aineita koskevaan asetukseen mahdollisesti sisältyvät uudet raportointi- tai tarkastusvaatimukset olisi rajattava vain todella tarpeellisiin vaatimuksiin, jotta ei aiheutettaisi hallinnollisia lisärasitteita EU:n yrityksille niiden koosta riippumatta. Suunnitellulla kriittisiä raaka-aineita käsittelevällä toimikunnalla on keskeinen rooli raaka-aineasetuksen täytäntöönpanossa lupamenettelyt mukaan lukien. Seurantatehtävien tehokkuuden varmistamiseksi toimikuntaan on suositeltavaa ottaa mukaan toimielinten edustajien lisäksi myös alan riippumattomia asiantuntijoita.

Puututaan epäriiluihin kaupan käytäntöihin ja rajoituksiin

14. Kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen kunnianhimoisista tavoitteista huolimatta tiettyjen raaka-aineiden saatavuudelle EU:ssa on olemassa luonnollisia rajoitteita, ja sen vuoksi tuonti on edelleen ratkaisevan tärkeää siirryttäessä vihreään ja digitaaliseen talouteen.

15. Tehokkaat kaupan suojoitoimenpiteet on säilytettävä, jotta voidaan suojella uusia eurooppalaisia investointeja ja varmistaa tasapuoliset toimintaedellytykset kolmansien maiden kanssa. EU:n kaupan suojoitoimia on nykyaikaistettava, jotta voidaan suojauttaa kolmansien maiden harjoittamalta polkumyynniltä. EU:n olisi erityisesti pyrittävä varmistamaan kaupan suojoitoimenpiteiden nopeampi täytäntöönpano epäriilun tuonnin torjumiseksi, nopeuttamaan ja tehostamaan tutkimuksia ja mahdollistettava väliaikaisten toimenpiteiden laaja täytäntöönpano varhaisessa vaiheessa.

16. EU:n kauppapolitiikan alalla toteuttamien toimien olisi täydennettävä kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen ja siihen liittyvien politiikkojen tavoitteita sosiaaliset oikeudet mukaan lukien, ja niissä olisi asetettava etusijalle vapaakauppasopimusten solmiminen nopeasti sellaisten luonnonvaroiltaan rikkaiden maiden kanssa, joiden kanssa neuvotellaan parhaillaan tai joiden kanssa solmittavat sopimukset odottavat ratifiointia (Australia, Indonesia jne.). Jo tehtyjen vapaakauppasopimusten osalta olisi arvioitava ja vahvistettava nykyisiä säännöksiä, jotka koskevat energiaa ja raaka-aineita. Olisi myös kiinnitettävä huomiota raaka-aineisiin sovellettavan kauppapolitiikan ja tullisääntöjen sekä alkuperäsääntöjen johdonmukaisuuteen sekä erityisiin ongelmiin, jotka liittyvät raaka-aineisiin sovellettavien pakotteiden kiertämiseen.

Asetetaan raaka-aineet etusijalle kierrätys- ja jätelainsäädännössä ja tuetaan uusioraaka-ainemarkkinoita

17. Kierrätys on tärkeää EU:n strategisen riippumattomuuden vahvistamiseksi. EU:n olisi tuettava jätteenkäsittely- ja prosessointiteollisuutta valmistelemalla uusioraaka-aineita kierrätettäväksi tuotantoprosesseissa ja muutettava voimassa olevaa jätelainsäädäntöä niin, että etusijalle asetetaan kierrätys ja kriittisten ja strategisten raaka-aineiden kierto sekä mahdollisimman hyvät tekniset ja taloudelliset edellytykset kierrätykseen (toteutettavuus). Sen olisi myös tuettava uusioraaka-aineiden markkinoita. Uusioraaka-aineiden osalta ETSK ehdottaa, että ryhdytään toimenpiteisiin hyvin toimivien markkinoiden luomiseksi ja romuvuodon minimoimiseksi.

18. Uusioraaka-aineet voivat osaltaan vähentää riippuvuutta tietyistä kriittisistä raaka-aineista, ja sen vuoksi ne olisi otettava huomioon kriittisiä raaka-aineita koskevassa asetuksessa. Yhtenä monista esimerkeistä rautaromun tehokas kierrätys voi vähentää metallinvalmistuksessa tarvittavien raaka-aineiden tarvetta. Rautaromusta odotetaan tulevan pulaa jo ennen vuotta 2030, mikä voi mahdollisesti johtaa toimitushäiriöihin, vaikka sillä on suuri merkitys energiasirityksessä.

19. Kriittisiä raaka-aineita koskevalla asetuksella olisi varmistettava kaikkien kriittisten raaka-aineiden saanti teollisuudenaloja ja sähköajoneuvoja varten. Tähän kuuluvat harvinaiset maametallit, mangaani, vihreän siirtymän kannalta tärkeät materiaalit, kuten teräs, alumiini ja kupari, teollisuusmineraalit, grafiitti tai nikkeli, mutta myös uusioraaka-aineet. Metallit ovat vihreän siirtymän kannalta keskeisiä infrastruktuurin edellytyksiä, ja tällaiset mahdollistavat tekijät olisi kartoitettava asianmukaisesti ja otettava huomioon kriittisiä raaka-aineita koskevassa asetuksessa niiden koko arvoketjussa.

Kriittisten raaka-aineiden louhinnan saastuttavaa vaikutusta koskevat taloudelliset ja ympäristötutkimukset: koordinoitaan toimia valtiontukisäännösten kanssa

20. Kun otetaan huomioon kriittisten raaka-aineiden tosiasialliseen esiintymiseen EU:ssa liittyvä epävarmuus, EU:n maaperällä toteutettavien etsintä- ja louhintahankkeiden käynnistämiseen liittyvä riski voidaan perustellusti ottaa vain, jos sitä tuetaan julkisin varoin. Koska kriittisiä raaka-aineita koskevassa asetuksessa edellytetään, että tällaiset kampanjat ovat vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden mukaisia, ETSK ehdottaa, että julkisen rahoituksen saantia olisi helpotettava, jos louhinta perustuu alustaviin taloudellisiin ja ympäristötutkimuksiin, joissa arvioidaan kriittisten raaka-aineiden louhinnan saastuttavia vaikutuksia.

21. Mikäli tällaiset alustavat tutkimukset eivät kuulu kriittisiä raaka-aineita koskevassa asetuksessa mainittujen strategisten hankkeiden soveltamisalaan, niiden julkiseen rahoitukseen olisi kannustettava koordinoimalla toimia valtiontukisääntöjen ja erityisesti äskettäin hyväksytyyn vihreän kehityksen ohjelmaa koskevan yleiseen ryhmäpoikkeusasetukseen vuonna 2023 tehdyn muutoksen kanssa. Tällaisia alustavia tutkimuksia on pidettävä ”ympäristötukena” tai ”tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotukena”, ja jos niihin osallistuu useita jäsenvaltioita, ”Euroopan yhteistä etua koskevana tärkeinä hankkeina”.

22. Koordinoimalla toimia tehokkaasti EU:n valtiontukitoimenpiteiden kanssa jo varhaisessa tutkimus- ja kehitysvaiheessa voidaan varmistaa, että strategisten hankkeiden myöhempää toteuttamista tukeva julkinen rahoitus kanavoitetaan tehokkaasti tukemaan kestävän kehityksen tavoitteita ja että erityisesti Euroopan yhteistä etua koskevien tärkeiden hankkeiden yhteydessä taataan koordinoitua tulokset. Julkisia rahoitusmekanismeja (esim. nopeutettu ja helpompi pääsy rahoitusmekanismeihin, kuten lainoihin, lainatakauksiin ja avustuksiin) voidaan myös ottaa käyttöön ainoastaan sellaisten investointien yhteydessä, joita eurooppalaiset yritykset toteuttavat vapaakauppasopimusten puitteissa.

Kilpailuoikeuden alan välineet: suositetaan EU:n johtavia toimijoita kriittisten raaka-aineiden kierrätyksessä ja louhinnassa yrityskeskittymiä koskevan asetuksen avulla

23. Kun otetaan huomioon, että kriittisten raaka-aineiden saatavuutta EU:ssa ei ole vielä tutkittu ja että kriittisten raaka-aineiden turvattu ja kestävä toimitusketjun toteuttamiseksi tarvitaan huomattavia investointeja, saattaa olla suositeltavaa mukauttaa eräitä kilpailuoikeuden alan välineitä niin, että helpotetaan kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen tavoitteiden saavuttamista ja vältetään samalla kilpailun kohtuutonta vääristymistä sisämarkkinoilla (esimerkiksi voi olla hyödyllistä soveltaa yrityskeskittymien valvontakehystä joustavammin ja kestävämmiin ottaen huomioon vihreän kehityksen ohjelman tavoitteet, kuten Euroopan komissio on jo suunnitellut, mutta myös kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen tavoitteet).

24. Sen vuoksi olisi suositeltavaa arvioida yrityskeskittymiä kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen puitteissa toteutettavien strategisten hankkeiden valossa, jotta voidaan löytää oikea tasapaino eri osapuolien etujen välille.

25. Kilpailuviranomaisia olisikin kehoitettava harkitsemaan uudentyyppisiä tehokkuusetuja, kuten toimitushäiriöiden vähentämistä ja teollisuuden valmiuksien lisäämistä EU:n ulkopuolelta tulevien kriittisten raaka-aineiden pulan varalta. Arvioinneissa olisi myös tarkasteltava komission tavoitetta koota yhteen kriittisten raaka-aineiden kysyntä ja edistettävä viime kädessä nykyisten korkeiden hintojen alentamista.

Kansainvälinen toiminta ja resurssien monipuolistaminen: edistetään ehdokasmaiden osallistumista ja koordinaatioita sekä kahdenvälisiä yhteistyötä kansainvälisillä foorumeilla

26. Kriittisten raaka-aineiden ulkoisten lähteiden monipuolistamista koskevan komission tavoitteen mukaisesti ETSK suosittelee, että tutkitaan mahdollisuuksia solmia erityisiä kumppanuuksia ja yhteistyösopimuksia myös ehdokasmaiden kanssa. Tällaisiin kumppanuuksiin voi sisältyä EU:n rahoittamia hankkeita, joissa kehitetään louhintakampanjoita uusilla valituilla alueilla ja/tai hylätyillä kaivosalueilla niiden strategisten hankkeiden mukaisesti, joita käynnistetään EU:n jäsenvaltioissa komission uusien ehdotusten puitteissa.

27. Tällaisten kumppanuuksien edellytyksenä voi olla, että ehdokasmaat sitoutuvat mukauttamaan ympäristöpolitiikkansa nopeammin EU:n säännöstöön. Tällaisten kumppanuuksien kytkemisellä käynnissä oleviin liittymisneuvotteluihin voi perustellusti olettaa olevan kaksitahoista hyötyä koko EU:lle. Se parantaa mahdollisuuksia lisätä EU:n omia kriittisten raaka-aineiden lähteitä tulevaisuudessa ja helpottaa ehdokasmaita niiden pyrkimyksissä noudattaa EU:n ympäristölainsäädäntöä (esimerkiksi jätehuollon, vesihuollon, teollisuuden aiheuttaman saastumisen ja ilmanlaadun aloilla).

28. Kriittisiä raaka-aineita koskevaa asetusta koordinoituaan EU:n muiden politiikkojen ja kansainvälisten kauppatoimien lisäksi myös EU:n kansainvälisillä foorumeilla toteuttaman kahdenvälisen yhteistyön kanssa (esimerkiksi EU:n ja Yhdysvaltojen yhteistyö mineraalivarojen turvaamiseen liittyvän kumppanuuden, kriittisiä materiaaleja ja mineraaleja käsittelevän konferenssin sekä EU:n ja Yhdysvaltojen äskettäin vahvistaman kansainvälisen energijärjestön kriittisten mineraalien työryhmän kaltaisilla foorumeilla).

29. Kriittisiä raaka-aineita koskeva asetusta tarjoaa EU:lle paitsi omavaraisuuden kriittisten raaka-aineiden osalta, myös ulkoisen riippumattomuuden uusien standardien asettamisessa maailmanlaajuisesti, kun on kyse niiden toimitusketjujen turvallisuuden ja kestävyuden varmistamisesta. EU:n rooli normien asettajana maailmannäyttämällä lisää entisestään mahdollisuuksia saavuttaa komission ehdotuksessa asetetut yleiset tavoitteet kriittisten raaka-aineiden saastuttavien ja epäreilujen kauppakäytäntöjen torjumiseksi kaikkialla maailmassa.

Pitkäaikaiset tavoitteet ja lyhyen aikavälin tavoitteet arvioitaessa johdonmukaisuutta muiden EU:n politiikkojen kanssa – pyritään (ympäristön kannalta) oikeanlaiseen tasapainoon

30. Yhteenvetona voidaan todeta, että pitkällä aikavälillä kriittisiä raaka-aineita koskevan asetuksen tehokas täytäntöönpano saattaa edellyttää tiettyjen asetukseen läheisesti liittyvien vihreän kehityksen ohjelman tavoitteiden uudelleen muotoilemista lyhyellä aikavälillä. Visio (lähes) omavaraisesta EU:sta, vaikka sen toteuttaminen vaatii aikaa, voi viime kädessä tehdä kestävyys- ja ilmastonutraaliustavoitteista pitkällä aikavälillä helpommin saavutettavia (ottaen huomioon myös materiaalien nykyisten louhintamenetelmien aiheuttaman suhteellisesti suuremman saastumisen eräissä kehitysmaissa).

III KOMISSIION ASIAKIRJAAN COM(2023) 160 final EHDOTETUT MUUTOKSET

Muutosehdotus 1

Johdanto-osan 29 kappale

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
<p>(29) Yritysten, rahoitussijoittajien ja tuotettavan raaka-aineen ostajien yksityiset sijoitukset ovat olennaisen tärkeitä. Jos yksityiset sijoitukset eivät yksin riitä, hankkeiden tehokas käynnistäminen kriittisten raaka-aineiden arvoketjussa voi edellyttää julkista tukea esimerkiksi takauksina, lainoina tai oman pääoman ehtoisina ja oman pääoman luonteisina sijoituksina. Tällainen julkinen tuki voi olla valtiontukea. Tällaisella tuella on oltava kannustava vaikutus, ja sen on oltava tarpeellinen, asianmukainen ja oikeasuhteinen. Voimassa olevat valtiontuen suuntaviivat, joita on hiljattain tarkistettu perusteellisesti vihreän ja digitaalisen siirtymän tavoitteiden mukaisesti, tarjoavat tietyin edellytyksin runsaasti mahdollisuuksia kriittisten raaka-aineiden arvoketjuun tehtävien investointien tukemiseen.</p>	<p>(29) Yritysten, rahoitussijoittajien ja tuotettavan raaka-aineen ostajien yksityiset sijoitukset ovat olennaisen tärkeitä. Jos yksityiset sijoitukset eivät yksin riitä, hankkeiden tehokas käynnistäminen kriittisten raaka-aineiden arvoketjussa voi edellyttää julkista tukea esimerkiksi takauksina, lainoina tai oman pääoman ehtoisina ja oman pääoman luonteisina sijoituksina. Tällainen julkinen tuki voi olla valtiontukea. Tällaisella tuella on oltava kannustava vaikutus, ja sen on oltava tarpeellinen, asianmukainen ja oikeasuhteinen. Voimassa olevat valtiontuen suuntaviivat, joita on hiljattain tarkistettu perusteellisesti vihreän ja digitaalisen siirtymän tavoitteiden mukaisesti, tarjoavat tietyin edellytyksin runsaasti mahdollisuuksia kriittisten raaka-aineiden arvoketjuun tehtävien investointien tukemiseen. Komission ja jäsenvaltioiden olisi selvennettävä, miten valtiontukisääntöjä käytettäisiin, ja otettava käyttöön avustus-, laina- ja verohyvitysmekanismia, joilla tuettaisiin EU:n nykyistä teollista kapasiteettia ja uusien laitosten luomista EU:hun ja luotettaviin kolmannisiin kumppanimaihin. Niissä olisi keskityttävä sekä toiminta- että pääomamenoihin.</p>

Perustelu

Nykyiset valtiontukitoimenpiteet ovat epäselviä, eikä niihin liity mekanismeja, joilla tuettaisiin teollisuuden nykyistä kapasiteettia, johon energian hintojen jyrkkä nousu on vaikuttanut merkittävästi, ja uusien kriittisten raaka-aineiden tuotantolaitosten luomista EU:hun ja sen ulkopuolelle.

Muutosehdotus 2

1 artiklan 2 a alakohta (uusi alakohta)

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
	<p>(a) Luodaan läpinäkyvä ja selvästi määritelty menetelmä strategisten raaka-aineiden luetteloon sisällytettävien materiaalien arviointiin, myös käyttämällä teknisiä tietokoosteita, jotka vastaavat kriittisten raaka-aineiden luetteloon sovellettavaa menetelmää. Tuleviin strategisten ja kriittisten raaka-aineiden luetteloihin olisi liitettävä arviointi voimassa olevan EU:n lainsäädännön vaikutuksista ja sen vaikutuksesta kyseisten luetteloiden sisältämiin materiaaleihin.</p>

Perustelu

Kriittisiä raaka-aineita arvioidaan kriittisyysarvioinnilla, joka perustuu erityiseen menetelmään. Siihen kuuluu pitkä ja perusteellinen validointiprosessi, johon osallistuu ulkopuolisia asiantuntijoita, teollisuuden edustajia ja tutkimuslaitoksia. Sitä vastoin strategisten raaka-aineiden kartoitus ei perustunut julkaistun menetelmään eikä siihen sisällynyt aiempia kuulemisia. Strategisten raaka-aineiden sisällyttäminen kriittisten materiaalien luetteloon (liite 2) edellyttää, että kaikki materiaalit ovat täyttäneet kriittisiä raaka-aineita koskevassa menetelmässä asetetut kynnysarvot, mikä on harhaanjohtavaa.

Muutosehdotus 3

1 artiklan 3 kohta

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
<p>3. Jos komissio katsoo 42 artiklassa tarkoitetun kertomuksen perusteella, että unioni ei todennäköisesti saavuta 2 kohdassa asetettuja tavoitteita, sen on arvioitava, onko toimenpiteiden ehdottaminen tai komission toimivallan käyttäminen unionin tasolla mahdollista ja oikeasuhteista, jotta varmistettaisiin näiden tavoitteiden saavuttaminen.</p>	<p>3. Jos komissio katsoo 42 artiklassa tarkoitetun kertomuksen perusteella, että unioni ei todennäköisesti saavuta 2 kohdassa asetettuja tavoitteita, sen on sallittava tietynasteinen joustavuus, joka heijastaa parhaiten kohteena olevan raaka-aineen arvoketjun ainutlaatuisuutta, koska kunkin materiaalin hankintaan, jalostukseen ja kierrätykseen liittyy erityisiä ominaisuuksia ja haasteita. Sen olisi keskityttävä nykyisten valmiuksien säilyttämiseen ja niiden tukemiseen. Olisi edistettävä teollisuuden ja poliittisten päättäjien välistä avointa ja jatkuvaa vuoropuhelua sellaisten vertailuarvojen määrittämiseksi, jotka ovat teknisesti ja taloudellisesti toteutettavissa sekä EU:n tavoitteiden mukaisia.</p>

Perustelu

Hankintaan, jalostukseen ja kierrätykseen liittyvät vertailuarvot ovat liian yleisiä ja epärealistisia, ja niillä voi olla tahattomia kielteisiä seurauksia. Säännöksiä olisi tarkasteltava huolellisesti suhteessa niiden täytäntöönpanoon liittyviin taloudellisiin ja teknisiin hankaluuksiin sekä riskiin EU:n teollisuuden ja erityisesti pk-yritysten liiallisesta rasittamisesta.

Muutosehdotus 4

Liite I

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
<p style="text-align: center;">LIITE I</p> <p style="text-align: center;">Strategiset raaka-aineet</p> <p style="text-align: center;">1 jakso</p> <p style="text-align: center;">Strategisten raaka-aineiden luettelo</p> <p>Seuraavia raaka-aineita pidetään strategisina:</p> <p>a) Vismutti</p> <p>b) Boori – metallurginen laatu</p> <p>c) Koboltti</p> <p>d) Kupari</p> <p>e) Gallium</p> <p>f) Germanium</p> <p>g) Litium – akkulaatu</p> <p>h) Magnesiummetalli</p> <p>i) Mangaani – akkulaatu</p> <p>j) Luonnongrafiitti – akkulaatu</p> <p>k) Nikkeli – akkulaatu</p> <p>l) Platinaryhmän metallit</p> <p>m) Magneettien harvinaiset maametallit (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm ja Ce)</p> <p>n) Piimetalli</p> <p>o) Titaanimetalli</p> <p>p) Volframi</p>	<p style="text-align: center;">LIITE I</p> <p style="text-align: center;">Strategiset primaari- ja uusioraaka-aineet</p> <p style="text-align: center;">1 jakso</p> <p style="text-align: center;">Strategisten raaka-aineiden luettelo</p> <p>Seuraavia primaari- ja uusioraaka-aineita pidetään strategisina, mukaan lukien niiden kantajametallit ja mineraalit, joiden yhteydessä näitä strategisia raaka-aineita louhitaan:</p> <p>a) Vismutti</p> <p>b) Boori</p> <p>c) Koboltti</p> <p>d) Kupari</p> <p>(da) Rautaromu (myös ruostumaton)</p> <p>e) Gallium</p> <p>f) Germanium</p> <p>g) Litium</p> <p>(ga) Magnesiitti/magnesia</p> <p>h) Magnesium</p> <p>i) Mangaani</p> <p>j) Grafiitti</p> <p>k) Nikkeli</p> <p>(ka) Fosfori</p> <p>(kb) Kaliumhydroksidi (potaska)</p> <p>l) Platinaryhmän metallit</p> <p>m) Harvinaiset maametallit (Nd, Pr, Tb, Dy, Gd, Sm ja Ce)</p> <p>n) Pii</p> <p>o) Titaani</p> <p>p) Volframi</p> <p>(pa) Sinkki</p>

uutosehdotus 5

Liite II

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
LIITE II Kriittiset raaka-aineet 1 jakso Strategisten raaka-aineiden luettelo Seuraavia raaka-aineita pidetään kriittisinä:	LIITE II Strategiset primaari- ja uusioraaka- aineet 1 jakso Strategisten raaka-aineiden luettelo Seuraavia primaari- ja uusioraaka- aineita pidetään strategisina, mukaan lukien niiden kantajametallit ja mineraalit, joiden yhteydessä näitä strategisia raaka-aineita louhitaan:
a) Antimoni b) Arseeni c) Bauksiitti d) Baryytti e) Beryllium f) Vismutti g) Boori h) Kobaltti i) Koksihiili j) Kupari k) Maasälpä l) Fluorisälpä m) Gallium n) Germanium o) Hafnium p) Helium q) Raskaat harvinaiset maametallit r) Kevyet harvinaiset maametallit s) Litium t) Magnesium u) Mangaani v) Luonnon grafiitti w) Nikkeli – akkulaatu x) Niobium y) Raakafosfaatti z) Fosfori	a) Antimoni b) Arseeni c) Bauksiitti d) Baryytti e) Beryllium f) Vismutti g) Boori h) Kobaltti i) Koksihiili j) Kupari k) Maasälpä (ka) Rautaromu (myös ruostumaton) l) Fluorisälpä m) Gallium n) Germanium o) Hafnium p) Helium q) Raskaat harvinaiset maametallit r) Kevyet harvinaiset maametallit s) Litium (sa) Magnesiitti/magnesia t) Magnesium u) Mangaani v) Grafiitti w) Nikkeli x) Niobium y) Raakafosfaatti z) Fosfori

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
(aa) Platinaryhmän metallit	(aa) Platinaryhmän metallit
(bb) Scandium	(aaa) Kaliumhydroksidi (potaska)
(cc) Piimetalli	(bb) Scandium
(dd) Strontium	(cc) Piimetalli
(ee) Tantaali	(dd) Strontium
(ff) Titaanimetalli	(ee) Tantaali
(gg) Volframi	(ff) Titaanimetalli
(hh) Vanadiini	(gg) Volframi
	(hh) Vanadiini
	ii) Sinkki

Muutosehdotusten 4 ja 5 perustelu

Tiettyjä materiaaleja voidaan yleensä louhia vain yhdessä muiden perusmetallien kanssa – kuten harvinaisia maametalleja rautamalmin kanssa – eikä niitä voida louhia erikseen. Lisäksi tietyt materiaalit ovat välttämättömiä materiaalien tuotannon, jalostuksen ja kierrätyksen ekosysteemissä, kuten sulattamojen magnesiitti. Ilman tätä materiaalia ei ole mahdollista kierrättää metalleja/materiaaleja korkeissa lämpötiloissa. Olisi vältettävä rajoituksia tällä alalla (sekä kriittisten että strategisten raaka-aineiden yhteydessä) ja vältettävä myös määräämistä erityisiä käyttötarkoituksia arvoketjussa tietyille raaka-aineille. Muutoin ainoastaan viimeinen jalostusvaihe olisi tukielpoinen, ei vielä louhintaa.

Siirtyminen vähähiiliseen kiertotalouteen lisää uusioraaka-aineiden merkitystä, sillä ne auttavat vähentämään riippuvuutta ensiöraaka-aineista sekä tukevat resurssitehokkuutta, jätteen vähentämistä ja kestäväää kehitystä. Lisäksi osa näistä materiaaleista on olennaisen tärkeitä teollisuuden hiilestä irtautumisen, vihreän siirtymän ja nettonollatavoitteiden saavuttamisen kannalta.

uutosehdotus 6

2 artikla – kohta 15 (uusi kohta)

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
	(15) ”Strategisella raaka-ainehankkeella” mitä tahansa suunniteltua laitosta tai suunniteltua nykyisen laitoksen merkittävää laajentamista tai käyttötarkoituksen muuttamista, kun se toimii liitteessä II lueteltujen raaka-aineiden louhinnan, jalostuksen tai kierrätyksen alalla, myös silloin, kun näitä raaka-aineita esiintyy sellaisten kantajaraaka-aineiden louhinnan ja jalostuksen sivutuotteina, joita ei ole lueteltu liitteessä I tai II.

Perustelu

Strategisia raaka-aineita esiintyy usein kantaja- tai perusmetallin tai -mineraalin sivutuotteena. On selvennettävä, miten tällaisia perus- ja kantajametalleja ja -mineraaleja koskevat kaivannaisteollisuuden hankkeet sisällytetään kriittisiä raaka-aineita koskevaan asetukseen kuuluvien strategisten hankkeiden soveltamisalaan.

Muutosehdotus 7

3 artiklan 1 kohta (uusi artikla)

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
	<p style="text-align: center;">3 a artikla</p> <p>1. Uusioraaka-aineet otetaan huomioon strategisten (liite I) ja kriittisten (liite 2) raaka-aineiden luetteloissa.</p> <p>2. Komissio tarkistaa liitteiden I ja II osana olevan strategisten ja kriittisten uusioraaka-aineiden luettelon vähintään kahden vuoden välein ja ajantasaistaa sitä tarvittaessa ottaen huomioon niiden strategisen roolin hiilestä irtautumisen ja vihreän siirtymisen yhteydessä, maailmanlaajuisen ennakoitun kysynnän huomattavan kasvun tai raaka-ainepulan, vaikeuden lisätä niiden hankintaa tai talteenottoa EU:ssa sekä hyvät mahdollisuudet kriittisten raaka-aineiden talteenotolle EU:ssa.</p>

Perustelu

Uusioraaka-aineilla on tärkeä rooli Euroopan teollisuuden hiilestä irtautumisessa ja erityisesti niiden alojen hiilestä irtautumisessa, jotka tuottavat strategisia teknologioita vihreää ja digitaalista siirtymää varten. Niiden strategisen arvon tunnustaminen tukee vastuullista hankintaa ja vähentää ensimateriaalin louhintaa. Strategisten uusioraaka-aineiden alaluettelo olisi laadittava strategisten raaka-aineiden luettelon yhteyteen ottaen huomioon muun muassa seuraavat kriteerit: strateginen rooli hiilestä irtautumisessa ja vihreässä siirtymässä, ennustettu maailmanlaajuisen kysynnän kasvu, vaikeus lisätä materiaalin hankintaa, talteenottoa tai kierrätystä EU:ssa sekä suuret mahdollisuudet kriittisen raaka-aineen talteenotolle. Arvioinnissa olisi tarkasteltava uusimpia saatavilla olevia tietoja sekä kysynnän ja tarjonnan ennakoitua kehitystä tarkoituksenmukaisella viiteajanjaksolla, jotta voidaan ottaa huomioon tuleva niukkuus tai toimitushäiriöt.

Muutosehdotus 8

5 artikla – 1 kohta – c alakohta

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
<p>c) hanke toteutettaisiin kestävästi, erityisesti seuraavien seikkojen osalta: ympäristövaikutusten seuranta, ehkäisy ja minimointi, sosiaalisesti vastuullisten käytäntöjen noudattaminen, mukaan lukien ihmisoikeuksien ja työntekijöiden oikeuksien kunnioittaminen, potentiaali luoda laadukkaita työpaikkoja ja merkityksellinen yhteistyö paikallisyhteisöjen ja kyseisten työmarkkinaosapuolten kanssa sekä sellaisten avointen liiketoimintakäytäntöjen käyttö, joissa noudatetaan asianmukaisia toimintaperiaatteita, jotta voidaan ehkäistä ja minimoida julkishallinnon moitteettomaan toimintaan kohdistuvien haittavaikutusten riskit, mukaan lukien korruptio ja lahjonta;</p>	<p>c) hanke toteutettaisiin kestävästi, erityisesti seuraavien seikkojen osalta: ympäristövaikutusten seuranta, ehkäisy ja minimointi erityisesti pitkällä aikavälillä ja maailmanlaajuisesti, sosiaalisesti vastuullisten käytäntöjen noudattaminen, mukaan lukien ihmisoikeuksien ja työntekijöiden oikeuksien kunnioittaminen, potentiaali luoda laadukkaita työpaikkoja ja merkityksellinen yhteistyö paikallisyhteisöjen ja kyseisten työmarkkinaosapuolten kanssa sekä sellaisten avointen liiketoimintakäytäntöjen käyttö, joissa noudatetaan asianmukaisia toimintaperiaatteita, jotta voidaan ehkäistä ja minimoida julkishallinnon moitteettomaan toimintaan kohdistuvien haittavaikutusten riskit, mukaan lukien korruptio ja lahjonta;</p>

Perustelu

Pyritään löytämään oikea tasapaino pitkän aikavälin kestävyystavoitteiden ja lyhyen aikavälin tavoitteiden välillä (ottaen huomioon myös materiaalien nykyisten louhintamenetelmien aiheuttama suhteellisesti pahempi saastuminen eräissä kehitysmaissa ja se tosiasia, että elämme samalla maapallolla).

Muutosehdotus 9

19 artiklan 1 e alakohta (uusi alakohta)

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
	e) <i>epäterveet kauppatavat. Komission on ylläpidettävä ja vahvistettava kaupan suojoimenpiteitä varmistaakseen tasapuoliset toimintaedellytykset. EU:n olisi myös asetettava etusijalle WTO:n sääntöjen mukaisten kannustimien käyttöönotto tasapuolisten toimintaedellytysten varmistamiseksi maailmanlaajuisesti. Ne voisivat olla kestäviä eurooppalaisia raaka-aineita koskevia, kuluttajille suunnattuja kannustimia tai tukea kehittyneempien laitosten tuotantoon.</i>

Perustelu

Euroopan raaka-aineteollisuudella on maailmanlaajuisesti epäedullinen kilpailuasema, ja on varmistettava, että kaupan suojoimenpiteitä käytetään teollisuuden suojelemiseksi epäterveiltä kaupan käytännöiltä.

Muutosehdotus 10**35 artiklan 1 kohta**

Komission ehdotus	ETSK:n muutosehdotus
1. Toimikunta muodostuu jäsenvaltioista ja komissiosta. Ryhmän puheenjohtajana toimii komissio.	1. Toimikunta muodostuu jäsenvaltioista ja komissiosta sekä riippumattomista teknisistä asiantuntijoista . Ryhmän puheenjohtajana toimii komissio.

Perustelu

Suunnitellulla kriittisiä raaka-aineita käsittelevällä toimikunnalla on keskeinen rooli raaka-aineasetuksen täytäntöönpanossa lupamenettelyt mukaan lukien. Seurantatehtävien tehokkuuden varmistamiseksi on suositeltavaa sisällyttää toimikuntaan toimielinten edustajien lisäksi myös alan riippumattomia asiantuntijoita.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle – Turvallisuutta ja puolustusta tukeva Euroopan unionin avaruusstrategia”

(JOIN(2023) 9 final)

(2023/C 349/23)

Esittelijä: **Maurizio MENSI**

Yhteisesittelijä: **Jan PIE**

Lausuntopyyntö	Euroopan komissio, 2.5.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
Vastaava elin	neuvoa-antava valiokunta ”teollisuuden muutokset” (CCMI)
Hyväksyminen CCMI:ssä	22.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	170/1/1

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK pitää tervetulleena, että EU tunnustaa avaruuden turvallisuus- ja puolustusulottuvuuden, mistä on osoituksena 10. maaliskuuta 2023 julkaistu yhteinen tiedonanto ”Turvallisuutta ja puolustusta tukeva Euroopan unionin avaruusstrategia”, jäljempänä ”strategia”.

1.2 ETSK yhtyy asiakirjassa esitettyyn yhteiseen käsitykseen uudesta geopoliittisesta tilanteesta ja Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen aiheuttamista vakavista ongelmista, avaruusresurssien ja -palvelujen kriittisestä merkityksestä sekä tarpeesta kehittää toimenpiteitä niiden suojelemiseksi ja puolustamiseksi. Tämä on välttämätön askel vakavasti otettavan eurooppalaisen avaruuspolitiikan suunnittelussa.

1.3 ETSK on samaa mieltä siitä, että ennen kuin avaruusjärjestelmien ja -palvelujen häiriönsietokykyä ja suojelua ryhdytään parantamaan, on ensisijaisen tärkeää tunnistaa niihin kohdistuvat uhat. EU:n toimielinten on varmistettava, että kaikki asiaankuuluvat toimijat, mukaan lukien teollisuus, yhteiskunnalliset toimijat ja kansalaisyhteiskunta, pääsevät osallistumaan kartoitukseen ja suositusten laadintaan. On tärkeää kannustaa järjestäytyntä kansalaisyhteiskuntaa ymmärtämään täysimääräisesti strategiaan liittyvä yleinen etu ja hyödyt kansalaisille, jotta voidaan parantaa strategian legitimitettä ja vahvistaa yleisön tukea avaruusteknologian siviilisovellusten ansiosta.

1.4 ETSK kehottaa nykyisessä huolestuttavassa geopoliittisessä tilanteessa vahvistamaan unionin avaruusjärjestelmien ja -palvelujen häiriönsietokykyä ja suojelua. ETSK toteaa, että tähän liittyen haasteena on saada nykyisellään vähäisiä julkisia investointeja kasvatettua, vähentää niiden hajanaisuutta sekä edistää eurooppalaista lisäarvoa tuottavaa lähestymistapaa, sillä Eurooppa on avaruusalan julkisissa investoinneissa huomattavasti Yhdysvaltoja, Kiinaa ja Venäjää jäljessä.

1.5 ETSK katsoo, että avaruusjärjestelmien ja -palvelujen häiriönsietokyvyn ja suojelun parantaminen unionissa edellyttää myös sellaisten toimenpiteiden täytäntöönpanoa, joilla tuetaan teknologista suvereniteettiä ja teollisuuden kriittisten arvoketjujen häiriönsietokykyä riippumattomuuden varmistamiseksi. Tältä osin komitea suosittelee painokkaasti, että teollisuuden keskeinen rooli riippuvuuteen liittyvien ongelmien tunnistamisessa ja lieventävien toimenpiteiden määrittelyssä tunnustetaan kaikilta osin ja tuodaan esiin.

1.6 ETSK muistuttaa, että maailman johtajat tunnustavat ja vahvistavat yhä useammin, että avaruus vaikuttaa ihmiskuntaan ja tuo sille lisäarvoa eri tavoin. Euroopan avaruusala työskentelee parhaillaan eräiden aikamme polttavimpien haasteiden parissa. Se muun muassa osallistuu ilmastonmuutoksen seurantaan, edistää teknologista innovointia ja tuo konkreettisia sosioekonomisia hyötyjä kansalaisten jokapäiväiseen elämään. Instituutiot, yritykset ja kansalaiset tukeutuvat yhä enemmän avaruusteknologiaan, -dataan ja -palveluihin viestinnässä, navigointi- ja paikannusjärjestelmissä sekä maan havainnoinnissa (esim. reaaliaikainen tiedonvälitys ja viestintä tapahtumapaikalta katastrofien sattuessa). Avaruudella on

tärkeä merkitys kansalaisten ja Euroopan strategisen autonomian kannalta, ja se on keskeisessä asemassa maailmanlaajuisessa diplomatiassa, eurooppalaisen identiteetin tukemisessa sekä seuraavien sukupolvien inspiroimisessa ja motivoimisessa.

1.7 ETSK suhtautuu erittäin myönteisesti tulevaan ”EU:n avaruuslainsäädäntöön”, joka kattaa turvallisuuden, vaarattomuuden, kestävyuden ja standardoinnin ja jolla edistetään avaruusliikenteen hallintaa koskevaa tarpeellista EU:n toimintamallia ⁽¹⁾.

1.8 ETSK on vakuuttunut siitä, että kaikki teollisuuteen (esim. kilpailukykyyn, kriittisiin teknologioihin ja toimitusketjun turvallisuuteen) liittyvät toimet on nivottava osaksi johdonmukaista Euroopan laajuista teollisuuspolitiikkaa, sillä Euroopan avarusteollisuus on erittäin riippuvainen hyvin suppeista avoimista markkinoista.

1.9 ETSK korostaa, että vaikka erityistoimenpiteitä tarvitaan ja niistä voi olla tietyissä tilanteissa hyötyä, ne voivat olla tarkoituksenmukaisia ja kaikilta osin tehokkaita vain, jos niissä yhdistyvät räätälöity hankintapolitiikka, kunnianhimoinen ja tehokas tutkimus- ja kehityspolitiikka sekä Euroopassa kehitetyn avaruusteknologian ja -palvelujen markkinoille, myös vientimarkkinoille, saattamisen tukeminen erityisesti talousdiplomatian avulla.

1.10 ETSK on vakuuttunut siitä, että tutkimuksen ja innovoinnin kunnianhimoinen mutta myös johdonmukainen tukeminen on keskeinen perusta avaruusalan kestäväydelle ja sen kyvyille palvella julkisen politiikan tarpeita. Euroopan on tuettava tutkimusta ja innovointia entistä voimakkaammin ja johdonmukaisemmin kyetäkseen säilyttämään asemansa avaruudessa ja varmistaa, että unionissa on teollisuutta, joka pystyy suunnittelemaan, toimittamaan ja hyödyntämään huipputason avaruusjärjestelmiä.

1.11 Niillä aloilla, joilla kolmansien maiden kanssa tehtävällä yhteistyöllä on keskeinen merkitys, on ETSK:n mielestä erittäin tärkeää turvata Euroopan suvereniteetti ja välttää riippuvuutta Euroopan ulkopuolisista tahoista strategisilla sektoreilla. Samalla olisi edistettävä yhteistyötä ja yhteentoimivuutta siten, että yhteisenä sääntönä on vastavuoroisuus ja molemminpuolinen hyöty Yhdysvaltojen ja muiden samanmielisten kolmansien osapuolten kanssa.

1.12 ETSK katsoo, että strategian jatkoksi on toteutettava konkreettisia ja nopeita toimia kohdennetun talousarvion, toimien toteuttamisaikataulujen ja työpaikkojen luomisen ⁽²⁾ osalta. EU:n on laadittava tarkka etenemissuunnitelma avaruustoimintaan osallistuvien toimijoiden Euroopan laajuisen koordinoinnin pohjalta.

2. Lausunnon tausta

2.1 Covid-19-kriisi osoitti, että Eurooppa ei ole riippumaton eikä sillä ole riittävästi määräysvaltaa kriittisen verkkoinfrastruktuurin suhteen, ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan on vauhdittanut entisestään avaruuden turvallisuus- ja puolustusulottuvuuden vahvistamiseen ja lujittamiseen tähtääviä toimia.

2.2 EU:n toimielinten tasolla tämä näkyy kahdesta keskeisestä virstanpylvästä:

2.2.1 Versailles'n julistuksessa, jonka Euroopan unionin johtajat antoivat 11. maaliskuuta 2022 Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen johdosta, painotetaan avaruuden merkitystä erityisesti puolustustoiminnan kannalta, sillä EU-johtajat olivat selkeästi yksimielisiä tarpeesta tehostaa avarusteollisuuden ja -toimintojen turvallisuus- ja puolustusulottuvuutta.

2.2.2 Euroopan komissio julkaisi 21. maaliskuuta 2022 EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan johdolla turvallisuus- ja puolustuspolitiikan strategisen kompassin. Strategisen kompassin mukaan avaruus on yhä kiistanalaisempi alue, jolla on merkittäviä vaikutuksia puolustuksen kannalta, ja kompassi vaikuttaa Euroopan avaruusalaan monin tavoin.

2.3 Näitä EU:n aloitteita on täydennetty muilla yhteistyöohjelmilla esimerkiksi Euroopan avaruusjärjestön (ESA) ministerineuvoston kokouksen yhteydessä vuonna 2022. Kokouksessa ehdotettiin useita avaruusturvallisuutta koskevia aloitteita, joihin jäsenvaltioita kaivataan mukaan.

⁽¹⁾ Kuten on todettu Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunnossa aiheista ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi unionin turvallisten yhteyksien ohjelman perustamisesta vuosiksi 2023–2027” (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD)) ja ”Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle: Avaruusliikenteen hallintaa koskeva EU:n toimintamalli – EU:n panos maailmanlaajuiseen haasteeseen vastaamiseksi” (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 172) ja *Uusi avaruustoiminta*.

⁽²⁾ Tämä koskee erityisesti naisten työllistämistä.

2.4 Venäjän hyökkäys Ukrainaan on epäilemättä osoittanut avaruuden ehdottoman kriittisyyden keskeisenä voimavarana. Sota on myös osoittanut kaupallisten resurssien merkittävän ja ratkaisevan vaikutuksen julkisten resurssien ja strategioiden lisäksi. Siksi säännöllinen julkisen ja yksityisen sektorin vuorovaikutus ja yhteistyö on tärkeää erityisesti teknisten ja operatiivisten valmiuksien osalta.

3. Yleistä

3.1 ETSK toteaa avaruuden olevan keskeinen ja ehdottomasti kriittisen tärkeä voimavara Euroopan poliittisten päättäjien riippumattoman ja tietopohjaisen päätöksenteon ja toiminnan kannalta, kun on kyse kriisinhallinnasta ja turvallisuudesta. Tällainen päätöksenteko ja toiminta on välttämätön askel vakavasti otettavan Euroopan laajuisen avaruuspolitiikan suunnittelussa. On tärkeää kannustaa järjestäytyneitä kansalaisyhteiskuntaa ymmärtämään täysimääräisesti strategiaan liittyvä yleinen etu ja hyödyt kansalaisille, jotta voidaan parantaa strategian legitimitettä ja vahvistaa yleisön tukea avaruusteknologian siviilisovellusten ansiosta.

3.2 Eurooppa pyrkii nyt toden teolla saavuttamaan uskottavan ja turvautuvan autonomian avaruudessa strategisen riippumattomuutensa toteuttamiseksi, ja tästä on tulossa yhä enemmän koko maanosan yhteinen haaste. ETSK katsoo, että kaikkien toimien, olivatpa ne siviili- tai sotilastoimia, kansallisia tai Euroopan tason toimia, julkisia tai yksityisiä, on yhdenmukaisesti oltava tehokkaita ja luotettavia turvallisuusalan käyttäjien kannalta, kuten siviili-, puolustus- ja avaruusteollisuuden välisiä synergioita koskevassa toimintasuunnitelmassa ⁽³⁾ korostetaan, ja siksi on vahvistettava julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksia ja mahdollisia kumppanuuksia samanmielisten maiden kanssa.

3.3 Riski siitä, että uudet uhkaavat toimijat pyrkivät vaikuttamaan avaruusjärjestelmiin ja siten satelliittien mahdollistamiin kriittisiin palveluihin, kasvaa jatkuvasti. ETSK pitääkin yhä tärkeämpänä, että Euroopan kasvava kiinnostus avaruuspohjaisia palveluja kohtaan ja riippuvuus niistä kulkee käsi kädessä sellaisten toimenpiteiden kanssa, joilla pyritään suojelemaan ja puolustamaan avaruusperusteisia voimavaroja ja palveluja, jotta eurooppalaiseen yhteiskuntaan ja talouteen ei syntyisi entistäkin kriittisempiä haavoittuvuuksia.

3.4 ETSK on vakuuttunut siitä, että jäsenvaltioiden on vahvistettava toimintavapauttaan avaruudessa ja avaruusallalla itsenäisten valmiuksiensa ja voimavarojensa avulla ja siten osoitettava kantavansa kaikilta osin vastuunsa maailman rauhasta ja turvallisuudesta ja sitoutuvansa niihin täysin, ja katsoo, että tämä on yksi suorimmista ja kriittisimmistä toiminta- ja vaikuttamisvälineistä, joita jäsenvaltioilla on käytettävissään. Tätä varten niiden on taattava avaruusteollisuutensa häiriönsietokyky ja sen toimitus- ja palveluinfrastruktuurin turvallisuus kansalaistensa hyväksi. Euroopan itsenäisen ja kestävä avaruuteen pääsyn varmistaminen on tässä yhteydessä kiistaton prioriteetti.

4. Erityistä

4.1 Avaruusuhkanäkymät

4.1.1 ETSK suhtautuu myönteisesti siihen, että avaruusjärjestelmiä mahdollisesti häiritseviä, heikentäviä tai tuhoavia uhkia kartoitetaan vuotuisessa avaruusuhkanäkymiä koskevassa analyysissä. Se on avainasemassa pyrittäessä ymmärtämään vihamielistä ympäristöä, jossa avaruus- ja maainfrastruktuuria ja -palveluita nykyään ja vastaisuudessa kehitetään.

4.1.2 ETSK toteaa, että tällainen arviointi auttaisi estämään sitä, että mahdollisesti vihamieliset maat tai organisaatiot saisivat hankittua arkaluonteisia voimavaroja (kuten taitoja, teknologioita, resursseja ja rakenneosia). Näin voitaisiin taata eurooppalainen hallinto ja "arkaluonteisten voimavarojen" hallinta.

4.1.3 ETSK katsoo, että Euroopan komission ja Euroopan ulkosuhdehallinnon on otettava Euroopan avaruusteollisuuden (suurten ja pienten toimijoiden), tutkimus- ja teknologiaorganisaatioiden sekä tiedeyhteisön näkemykset ja panokset huomioon vuotuisen avaruusuhkanäkymäanalyysin laatimisessa ja siihen pohjautuvien suositusten ja toimenpiteiden määrittelyssä.

4.1.4 ETSK on vakuuttunut siitä, että tällainen prosessi antaisi yksityiselle sektorille mahdollisuuden

a) työstää uusia tutkimus- ja kehitystoiminnan painopisteitä, jotka liittyvät jo tunnettuihin tai uudenlaisiin esiin nouseviin uhkiin

⁽³⁾ COM(2021) 70 final.

- b) lisätä asiakkaiden ja institutionaalisten toimijoiden tietoisuutta ennaltaehkäisevien lähestymistapojen tarpeesta
- c) määrittellä uusia normeja Euroopan tasolla ja siten edistää maailmanlaajuisia standardointiprosessia
- d) vaihtaa parhaita käytäntöjä julkisten ja yksityisten toimijoiden välillä
- e) mukauttaa tähän saakka maan päällä sovellettuja toimintamalleja avaruusoloihin.

4.2 EU:n avaruusjärjestelmien ja -palvelujen häiriönsietokyvyn parantaminen ja suojeleminen

4.2.1 EU:n laajuinen turvallisuuskehys avaruusjärjestelmien suojelemista, tietojen jakamista ja avaruusturvallisuushäiriöihin liittyvää yhteistyötä varten

4.2.1.1 ETSK katsoo, että avaruusliikenteen hallintaa koskevat maailmanlaajuiset sääntelyaloitteet ja yksipuoliset päätökset luovat todennäköisesti haastavan ympäristön eurooppalaisille toimijoille. Euroopan ulkopuolella toteutetut uudistukset voisivat itse asiassa haitata Euroopan avaruusalan kykyä kilpailla tasapuolisesti toimintaedellytyksin ja vaikuttaa sen kestävyteen sekä vaarantaa EU:n suvereniteetin, joka on unionin yleistavoite avaruusasioissa.

4.2.1.2 ETSK on vakuuttunut siitä, että Euroopan unionin on tartuttava tilaisuuteen ottaa johtava asema keskusteluissa ja luoda perusta Euroopan keskeisen avaruusinfrastruktuurin ja siihen liittyvien palvelujen suojelemiselle. Toimimalla ennakoivasti ja tukemalla jäsenvaltioiden yhteistyötä hajanaisten toimien sijaan Euroopan unioni antaa Euroopan avaruusosalalle mahdollisuuden käyttää sovittuja sääntöjä ja menettelyjä hyväkseen ja edistää niiden soveltamista edelleen maailmanlaajuisella tasolla. Yhdenmukaisempi ja yhteistyöhön perustuva lähestymistapa jäsenvaltioiden välillä edistäisi yhteisiä investointeja EU:n puolustukseen ja teollisuuteen laajemmin. Tältä osin yhteishankintojen mahdollisuus voisi lisätä kysyntäpuolen tehokkuutta ja edistää Euroopan avaruus- ja puolustusteollisuuden kilpailukykyä ja tehokkuutta ⁽⁴⁾.

4.2.1.3 ETSK katsoo, että ilmailu- ja avaruusalan kaltaisten teollisuudenalojen ja sekä sotilas- että siviilikäyttöön soveltuviin ("kaksikäyttö") ja muillekin aloille leviävien teknologioiden potentiaalin vahvistamisella olisi merkittäviä vaikutuksia sekä EU:n teolliseen että sotilaalliseen kehitykseen.

4.2.1.4 Turvallisuuden ja kyberturvallisuuden osalta ETSK on täysin samaa mieltä siitä, että sisäänrakennettua turvallisuutta koskeva vaatimus on olennainen häiriönsietokyvyn kannalta. Yhteiset eurooppalaiset turvallisuusstandardit ovat niin ikään olennaisen tärkeitä, kunhan niitä käytetään käytännöllisellä tavalla, sillä määrittely- ja hyväksymismenettelyt ovat usein liian pitkiä Euroopan avaruusalan kilpailumarkkinoilla. Tämä tarkoittaa seuraavaa:

- a) standardeja on kehitettävä rinnakkain teknologian kehityksen kanssa
- b) on otettava käyttöön joustava sertifiointiprosessi
- c) turvallisuusvaatimukset täyttävien startup- ja pk-yritysten osallistaminen edellyttää parempaa institutionaalista tukea ja yhteistyötä toimitusketjussa
- d) on kehitettävä uusia standardeja.

4.2.1.5 ETSK toteaa, että direktiiviä kriittisten toimijoiden häiriönsietokyvystä ⁽⁵⁾ ja NIS 2 -direktiiviä ⁽⁶⁾ toimenpiteistä yhteisen korkean kyberturvataso varmistamiseksi koko unionissa sovelletaan ainoastaan jäsenvaltioiden eikä EU:n toimielinten tasolla. ETSK katsoo, että näitä direktiivejä olisi sovellettava myös EU:n resursseihin.

⁽⁴⁾ Kuten korostetaan Euroopan talous- ja sosiaaliskomitean lausunnossa aiheesta "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Euroopan puolustusteollisuuden vahvistamista yhteistoiminnallisten hankintojen avulla koskevan välineen perustamisesta" (COM(2022) 349 final) (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 168).

⁽⁵⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2022/2557, annettu 14 päivänä joulukuuta 2022, kriittisten toimijoiden häiriönsietokyvystä ja direktiivin 2008/114/EY kumoamisesta (EUVL L 333, 27.12.2022, s. 164).

⁽⁶⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2022/2555, annettu 14 päivänä joulukuuta 2022, toimenpiteistä kyberturvallisuuden yhteisen korkean tason varmistamiseksi kaikkialla unionissa, asetuksen (EU) N:o 910/2014 ja direktiivin (EU) 2018/1972 muuttamisesta sekä direktiivin (EU) 2016/1148 kumoamisesta (NIS 2 -direktiivi) (EUVL L 333, 27.12.2022, s. 80).

4.2.2 EU:n avaruusalan teknologisen itsenäisyyden vahvistaminen

4.2.2.1 ETSK kannattaa varauksetta pyrkimystä lisätä Euroopan puolustusrahaston ja Horisontti Eurooppa -puiteohjelman määrärahoja, sillä viimeisimpien kehitysvaiheiden osalta näyttää siltä, että EU ei ole toistaiseksi pystynyt mukauttamaan talousarviotaan ja siihen liittyviä rahoitusvälineitä niin, että ne vastaisivat sen ilmoittamia tavoitteita saattaa kehittyneet teknologiat vaaditulle valmiustasolle.

4.2.2.2 ETSK katsoo, että yhteisen työryhmän vahvistamisen yhteydessä olisi otettava käyttöön yksi yhtenäinen menettely yhden sovitun ja yhteisen kriittisten tilanteiden rekisterin luomiseksi. Euroopan avaruusteollisuuden osallistuminen menettelyyn keskeisenä sidosryhmänä on tärkeää, koska riippuvuuden vähentäminen voisi yhtä lailla sekä parantaa Euroopan suvereniteettiä että edistää teollisuuden kilpailukykyä.

4.2.2.3 ETSK pohtii yhteisen työryhmän ja kriittisten teknologioiden seurantakeskuksen tulevia tehtäviä ja vuorovaikutusta ja korostaa tarvetta parantaa niiden välistä synergiaa.

4.2.2.4 ETSK kannattaa uusien yhteenliittymien ja Euroopan yhteistä etua koskevien tärkeiden hankkeiden (IPCEI) perustamista avaruuden ja puolustuksen kannalta merkityksellisten teknologioiden osalta, koska ne voisivat osaltaan kasvattaa rahoitusta ja lisätä kaksoislähteiden kehittämistä ja kestävyyttä Euroopassa.

4.2.3 Turvallisuusriskien torjunta EU:n avaruusosalalla

4.2.3.1 Turvallisuusriskien torjunta EU:n avaruusosalalla toimitusketjujen suojelun ja toimitusvarmuuden täysin takaavien hankintasääntöjen avulla on erittäin tervetullutta.

4.2.3.2 ETSK katsoo kuitenkin, että on erityisen tärkeää, että nämä toimet sisällytetään pitkälti osaksi johdonmukaista ja Euroopan laajuisia avaruusalan teollisuuspolitiikkaa.

4.2.4 Häiriönsietokyvyn parantaminen kehittämällä voimavaroja ja myös EU:n autonomista pääsyä avaruuteen

4.2.4.1 ETSK on samaa mieltä siitä, että itse itseään suojelevat hyötykuormat, reagointikykyiset avaruusalan laukaisijat, avaruustilannetietoisuusvalmiudet, kiertoradalla tapahtuva huolto ja avaruussovelluksia varten tarkoitettu suojattu suvereeni pilvipalvelu ovat häiriönsietokyvyn kannalta keskeisiä teknologioita tai voimavaroja.

4.2.4.2 ETSK katsoo, että EU:n pitkän aikavälin riippumaton pääsy avaruuteen olisi varmistettava, sillä Eurooppa ei voi olla riippuvainen kolmansista maista avaruusjärjestelmiensä käynnistämiseksi ja oman avaruusinfrastruktuurinsa ylläpidossa. Tältä osin on noudatettava periaatetta, jonka mukaan eurooppalaiset kantoraketit asetetaan etusijalle institutionaalisissa laukaisuissa Euroopassa.

4.2.5 Avaruusuhkiin vastaaminen

4.2.5.1 ETSK katsoo, että uhkien havaitseminen edellyttää täysimittaisen ja autonomisen järjestelmän kehittämistä avaruusliikenteen hallintaa varten: olisi muun muassa perustettava ja tuettava Euroopan avaruusliikenteen hallintavalmiuksien (avaruuskeskusten valvonta ja seuranta ja avaruusulottuvuutta koskeva tilannetietoisuus) kehittämiseen tähtäviä ohjelmalinjoja, joihin on varattu rahoitusta, ja nopeuttava kaupallisesti kannattavien, kilpailukykyisten ja skaalautuvien eurooppalaisten avaruusliikenteen hallintavalmiuksien ja avaruusesineiden valvonta- ja seurantavalmiuksien käyttöönottoa⁽⁷⁾.

4.2.5.2 ETSK kannattaa tältä osin täysin sitä, että yhteisessä tiedonannossa painotetaan voimakkaasti avaruusulottuvuutta koskevaa tilannetietoisuutta koskevia valmiuksia, edellyttäen että kaikissa vaiheissa nojaututaan paitsi EU:n ja sen jäsenvaltioiden valmiuksiin myös teollisuuden tukeen, asiantuntemukseen ja voimavaroihin.

⁽⁷⁾ Kuten on todettu Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunnossa aiheista "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi unionin turvallisten yhteyksien ohjelman perustamisesta vuosiksi 2023–2027" (COM(2022) 57 final – 2022/0039 (COD)) ja "Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle: Avaruusliikenteen hallintaa koskeva EU:n toimintamalli – EU:n panos maailmanlaajuisen haasteeseen vastaamiseksi" (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 172) ja *Uusi avaruustoiminta*.

4.2.5.3 ETSK kannustaa koordinoimaan jäsenvaltioiden toimia tiiviisti unionitasolla. Näin voidaan tukea tavoitetta lisätä EU:n avointa strategista riippumattomuutta transatlanttisen kumppanuusliittouman, keskeisten strategisten kumppanien, kuten Yhdysvaltojen ja Yhdistyneen kuningaskunnan, kanssa tehtävän yhteistyön ja monenvälisten sitoumusten mukaisesti ja mahdollisesti tasoittaa tietä EU:n tason voimavarojen luomiselle.

4.2.5.4 ETSK tunnustaa avaruusharjoitusten olevan tärkeitä, koska eurooppalaisten välisen koordinoinnin olisi oltava vahvempaa ja tehokkaampaa ja sillä olisi oltava enemmän painoarvoa unionin liittolaisiin, erityisesti Yhdysvaltoihin, nähden. Tämä edellyttää yhteisen avaruustoimintakulttuurin rakentamista.

4.2.6 Avaruuden tehokkaampi hyödyntäminen turvallisuutta ja puolustusta varten

4.2.6.1 ETSK on samaa mieltä siitä, että avaruuden entistä suurempi merkitys Euroopan puolustusvoimavaroissa tarkoittaa myös tukeutumista jo olemassa oleviin eurooppalaisiin lippulaivaohjelmiin ja niiden täydentämistä turvallisuus- ja puolustusulottuvuuksilla.

4.2.6.2 ETSK korostaa, että Copernicus-ohjelman laajentaminen niin, että se kattaisi myös turvallisuusvoimavarat, lisäisi ohjelman tavoitteita merkittävästi, ja asiaa olisi arvioitava tarkoin erityisesti suhteessa ohjelman rahoitusvalmiuksiin ja sen nykyiseen avoimen datan politiikkaan liittyviin riskeihin.

4.2.6.3 ETSK korostaa strategian merkitystä EU:n vihreän kehityksen ohjelman ja siihen liittyvien teollisten ekosysteemien kannalta. Erityisesti Copernicus-ohjelma, jota pidetään maailmanluokan vertailukohtana ilmastonmuutoksen ja ympäristön seurannassa, edistää suoraan ilmastonmuutoksen torjuntaa ja siihen liittyvien ratkaisujen löytämistä ja tukee Euroopan asemaa kansainvälisellä tasolla. Koska Copernicuksesta on tullut maailmanlaajuisesti hyväksytty standardien asettaja tieteellisen tason kuvantamiselle ja datan laadulle, sitä on tuettava edelleen tavoitteista tinkimättä.

4.2.6.4 ETSK kannattaa voimakkaasti IRIS²-ohjelmaa, joka auttaa unionia säilyttämään asemansa johtavana kansainvälisenä toimijana, jolla on vapaat toimintamahdollisuudet avaruusosalalla.

4.2.6.5 ETSK on vakuuttunut siitä, että kaikki teollisuuteen (kilpailukykyyn, kriittisiin teknologioihin, toimitusketjun turvallisuuteen jne.) liittyvät toimet on nivottava osaksi johdonmukaista Euroopan laajuista teollisuuspolitiikkaa, sillä Euroopan avaruusteollisuus on erittäin riippuvainen hyvin suppeista avoimista markkinoista.

4.2.6.6 ETSK haluaa korostaa, että avaruusala on innovatiivinen ja jatkuvasti kehittyvä ala. Euroopan avaruustoiminnan kilpailukykyyn turvaaminen edellyttää ammattitaidon jatkuvaa mukauttamista ja kehittämistä. Koska avaruusosalalle on viime vuosina rekrytoitu runsaasti työvoimaa ja suuntauksen odotetaan jatkuvan samanlaisena lähitulevaisuudessa, konkreettiset tukitoimet, kuten EU:n avaruusakatemian perustaminen, ovat tarpeen.

4.2.7 Kumppanuustoiminta vastuullisen käyttäytymisen edistämiseksi ulkoavaruudessa

4.2.7.1 ETSK on samaa mieltä siitä, että kumppanuudet ja yhteisyritykset muiden alueiden, toimijoiden ja samanmielisten kolmansien osapuolten kanssa ovat olennaisen tärkeitä avaruusperusteisten voimavarojen turvallisen, kestävä ja luotettavan käytön varmistamiseksi.

4.2.7.2 ETSK huomauttaa, että niissä tapauksissa, joissa kolmansien maiden kanssa tehtävällä yhteistyöllä on keskeinen merkitys, sen ehdottomaksi edellytykseksi on asetettava Euroopan suvereniteetin ja riippumattomuuden säilyttäminen. Samalla on edistettävä yhteistyötä ja yhteentoimivuutta siten, että yhteisenä sääntönä on vastavuoroisuus ja molemminpuolinen hyöty Yhdysvaltojen ja muiden samanmielisten kolmansien osapuolten kanssa.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista ”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan keskuspankille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle pankkiunionin valmiiksi saattamista edistävästä kriisinhallinta- ja talletussuojakehyksen uudelleentarkastelusta”

(COM(2023) 225 final)

”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus asetuksen (EU) N:o 806/2014 muuttamisesta varhaisen tilanteeseen puuttumisen toimenpiteiden, kriisinhallintasuojakehyksen ja kriisinhallintasuojakehyksen rahoituksen osalta”

(COM(2023) 226 final – 2023/0111 (COD))

”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi direktiivin 2014/59/EU muuttamisesta varhaisen tilanteeseen puuttumisen toimenpiteiden, kriisinhallintasuojakehyksen ja kriisinhallintasuojakehyksen rahoituksen osalta”

(COM(2023) 227 final – 2023/0112 (COD))

”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi direktiivin 2014/59/EU ja asetuksen (EU) N:o 806/2014 muuttamisesta omia varoja ja hyväksyttävää velkoja koskevan vähimmäisvaatimuksen tiettyjen näkökohtien osalta”

(COM(2023) 229 final – 2023/0113 (COD))

(2023/C 349/24)

Esittelijä: **Giuseppe GUERINI**

Yhteisesittelijä: **Christophe LEFÈVRE**

Lausuntopyynnöt	8.12.2022 päivätty Espanjan ulko-, eurooppa- ja kehityskehitystyöministeriön kirje Euroopan unionin neuvosto, 23.6.2023 (COM(2023) 229 final), 11.7.2023 (COM(2023) 226 final) ja 11.7.2023 (COM(2020) 227 final) Euroopan parlamentti, 12.6.2023 (COM(2023) 229 final), 10.7.2023 (COM(2023) 226 final ja 227 final) Euroopan komissio, 2.6.2023 (COM(2023) 225 final)
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 114 ja 304 artikla
Vastaava jaosto	talous- ja rahaliitto, taloudellinen ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus
Hyväksyminen jaostossa	27.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	175/0/2

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK arvostaa komission kattavaa aloitetta pankkien kriisinhallintaa ja talletussuojaa koskevan lainsäädännön täydentämiseksi, sillä pankkiunionin edistäminen on keskeistä EU:n sisämarkkinoiden vahvistamiseksi tallettajien ja veronmaksajien etujen mukaisesti.

1.2 ETSK katsoo, että Yhdysvaltojen äskettäiset pankkikriisit korostavat häiriöiden leviämisen riskin sekä sijoittajien ja tallettajien luottamuspuolan nopean hillinnän merkitystä ja myös tarvetta reagoida pankkikriiseihin joustavasti. Viimeaikaiset kokemukset osoittavat myös, että on tärkeää järjestää vaikeuksissa olevan pankin siirto toisen pankin omistukseen asianmukaisesti hyvin lyhyessä ajassa.

1.3 ETSK pitää myönteisenä, että komission ehdotuksessa ulotetaan talletussuojajärjestelmän tarjoama suoja koskemaan myös viranomaisten talletuksia ja että komissio pyrkii kohti talletussuojavälineiden yhä tehokkaampaa EU:n laajuista yhdenmukaistamista. Koska asianmukaisesti rahoitetut ja organisoidut talletussuojarahastot ovat keskeisessä asemassa, komission ehdottama tehostettu yhdenmukaistaminen on varmasti hyödyllistä.

1.4 ETSK panee merkille, että yksi komission ehdotuksen päätavoitteista on laajentaa pankkien kriisintarkkailun soveltamisalaa. ETSK ymmärtää täysin komission lähestymistavan, taustatekijät, sen tekemien sääntelyehdotusten perusteet sekä pitkän aikavälin tavoitteet.

1.5 ETSK korostaa viimeaikaisten pankkikriisien valossa tarvetta toimia käytännönläheisesti ja joustavasti ja ottaa huomioon kulloisenkin tapauksen erityispiirteet, mitä tulee i) sääntelytapaan, ii) tehokkaimpien käytettävissä olevien välineiden valintaan, iii) toteutettavien toimien käytännön vaikutuksiin, iv) sidosryhmien välillä tarvittavaan yhteistyöhön, v) toteutuksen riipeyteen ja vi) siihen, millaisia taloudellisia resursseja valittujen kriisinhallintaratkaisujen täytäntöönpanossa käytetään.

1.6 ETSK katsoo, ettei kriisintarkkailu ole välttämättä aina tarkoituksenmukaisin keino suojella kattavasti taloudellisia ekosysteemejä, joissa vaikeuksiin joutunut pankki toimii. Silloin kun kriisintarkkailu saattaa käydä todellisuudessa likvidaatiota kalliimmaksi, ongelmpankit olisi todettava maksukyvyttömiksi.

1.7 ETSK on komission kanssa samaa mieltä siitä, että yleisen edun arviointia voitaisiin hienosäätää tekemällä siitä avoimempaa ja yhdenmukaisempaa kaikkialla EU:ssa. ETSK myöntää, että joustavuuden ja ennakoitavuuden saaminen tasapainoon on sääntelyviranomaisille hyvin vaikea tehtävä, mutta kannustaa lainsäätäjiä etsimään ratkaisuja, joilla vähennetään oikeudellista epävarmuutta mahdollisimman paljon.

1.8 ETSK pitää välttämättömänä löytää asianmukainen tasapaino yleisen edun arvioinnin paremman määrittelyn ja sen välillä, miten sitä sovelletaan oikeasuhtaisesti pieniin, keskisuuriin ja paikallisiin pankkeihin. Yleisen edun arvioinnin laajentaminen koskemaan myös sellaisia pankkeja, joilla on alueellisesti merkittävä asema, jättää olemassa olevaan kehukseen edelleen epävarmuutta.

1.9 ETSK muistuttaa, että on tärkeää noudattaa suhteellisuusperiaatetta, jotta sääntelyn avulla pystytään saavuttamaan sille asetetut tavoitteet vahingoittamatta kohtuuttomasti pienten, keskisuurten ja paikallisten pankkien etuja. Suhteellisuusperiaate olisi otettava huomioon myös yleistä etua arvioitaessa, erityisesti kun on kyse paikallisista pankeista, joista ei aiheudu riskiä rahoitusvakaudelle.

1.10 ETSK tiedostaa pankkisääntelyn ja valtiontukisääntelyn erilaiset vastuualat mutta katsoo, että koko kriisinhallinta- ja talletussuojapaketti olisi sovitettava asianmukaisesti yhteen pankkialan valtiontuesta vuonna 2013 annetun tiedonannon⁽¹⁾ odotettavissa olevan tarkistuksen kanssa. Muuten vaarana on, että toteutetaan ehdotuksia, jotka ovat ehkä ristiriidassa valtiontukilainsäädännön kanssa, mikä estää ennakkoinnin ja johtaa oikeudelliseen epävarmuuteen.

1.11 Komissio on keskittynyt siirtostrategiavälineen tehostamiseen siten, että hyödynnetään talletussuojajärjestelmää ja mahdollistetaan yhteisen kriisintarkkailurahaston käyttö, kunhan sovelletaan asianmukaisia suojatoimia. Tämä voisi olla askel kohti eurooppalaista talletussuojajärjestelmää, mutta tehottomuus tulee jatkumaan pankkiunionin valmiiksi saattamiseen asti, koska markkinat ovat edelleen hajanaiset.

2. Tausta ja ETSK:n Espanjalta saama lausuntopyyntö

2.1 Espanjan hallitus on pyytänyt Euroopan talous- ja sosiaalikomitealta valmistelemaa lausuntoa pankkiunionia koskevasta ehdotuksesta, ja se kiinnittää huomiota erityisesti tarpeeseen edistää yleisen edun arvioinnin laajempaa soveltamista, jotta pankit, erityisesti keskisuuret ja pienet pankit, olisivat kriisitilanteissa yhdenmukaistetun kriisintarkkailumenettelyn alaisia.

⁽¹⁾ Komission tiedonanto valtiontukisääntöjen soveltamisesta finanssikriisin yhteydessä pankkien hyväksi toteutettaviin tukitoimenpiteisiin 1 päivästä elokuuta 2013 (Pankkitiedonanto) (EUVL C 216, 30.7.2013, s. 1).

2.2 Komissio esitti 18. huhtikuuta 2023 neljä eri lainsäädäntöehdotusta⁽²⁾, joiden tavoitteena on vahvistaa EU:n nykyistä kriisinhallinta- ja talletussuojakehystä keskittyen erityisesti keskisuuriin ja pienempiin pankkeihin.

2.3 Komission mukaan kokemus on osoittanut, että ”monien keskisuurten ja pienempien ongelm pankkien tilanteeseen on haettu ratkaisua kriisinhallintakehysten ulkopuolelta”⁽³⁾, ja tällöin on toisinaan käytetty ”veronmaksajien rahoja sen sijaan, että olisi käytetty pankeilta edellytetyjä sisäisiä varoja tai yksityisiä, toimialan rahoittamia turvaverkkoja (kuten talletussuojajärjestelmiä ja kriisinhallintakehystöjä)”⁽⁴⁾. Tämä vaikuttaa hyvin kielteisesti talouteen ja yhteiskunnan suhtautumiseen.

2.4 Ehdotetut uudet säännöt antavatkin viranomaisille mahdollisuuden käyttää kriisinhallintakehystä keskeisenä osana kriisinhallintavälineistöä. Tässä yhteydessä korostetaan, että kriisinhallintakehystä saattaa olla likvidaatiota asiakasystävällisempi vaihtoehto, koska tilit pysyvät asiakkaiden käytössä ja pankin kriittiset toiminnot säilyvät.

2.5 Komission ehdotuksilla helpotetaan lisäksi talletussuojajärjestelmien käyttöä kriisitilanteissa tallettajien suojelemiseksi tappioilta silloin kun tämä on tarpeen, jotta vältetään häiriöiden leviäminen muihin pankkeihin ja laajempien vahinkojen aiheutuminen yhteisöille ja taloudelle. Ehdotuksessa tukeudutaan toimialarahoitteisiin turvaverkkoihin (kuten talletussuojajärjestelmiin ja kriisinhallintakehystöihin), ja sillä pyritään myös turvaamaan veronmaksajien rahat pankkikriisien yhteydessä.

2.6 Talletussuojadirektiivin mukainen 100 000 euron talletussuoja tallettajaa ja pankkia kohden vahvistetaan kaikille suojan piirissä oleville EU:n tallettajille ja ulotetaan koskemaan julkisyhteisöjä, kuten sairaaloita, kouluja ja kuntia, sekä tiettyntyyppisiin (sijoitusyhtiöiden, maksulaitosten ja sähköisen rahan liikkeeseenlaskijalaitosten) asiakasrahoitukseen talletettuja asiakkaiden varoja. Komission ehdotuksella pyritään myös yhdenmukaistamaan tallettajien suoja koskevat vaatimukset EU:n laajuisesti.

3. Yleistä

3.1 ETSK kannattaa komission esittämien lainsäädäntöehdotusten tavoitteita parantaa pankkikriisien hallintaa ja varmistaa pankkitalletusten riittävä suoja kriisitilanteissa.

3.2 ETSK arvostaa komission kattavaa aloitetta pankkien kriisinhallintaa ja talletussuojaa koskevan lainsäädännön täydentämiseksi, sillä pankkiunionin parantaminen ja edistäminen on ratkaisevan tärkeää EU:n sisämarkkinoiden vahvistamiseksi tallettajien ja veronmaksajien etujen mukaisesti. Pankkiunionin valmiiksi saattaminen on keskeistä myös sitä ajatellen, että saadaan aikaan aito talous- ja rahaliitto, jonka avulla pystytään varmistamaan rahoitusvakaus ja asianmukainen kriisinhallinta, kun sitä tarvitaan.

3.3 Kuten ETSK on todennut aiemmissa lausunnoissaan⁽⁵⁾, olemassa olevaa kriisinhallinta- ja talletussuojakehystä on ratkaisevan tärkeää vahvistaa. Tämän ovat osoittaneet selvästi Yhdysvaltojen äskettäiset pankkikriisit ja Credit Suisse'n tapaus, joista koitui laaja-alaisia kielteisiä seurauksia pankkijärjestelmän vakaudelle Yhdysvalloissa ja Sveitsissä sekä yleisesti ottaen kansainvälisille finanssimarkkinoille ja erityisesti pankkisektorille. EU:n kriisinhallintakehystöprosessista puuttuu edelleen maksuvalmiutta tukeva varautumisjärjestely.

3.4 ETSK katsoo edellä mainittujen pankkikriisitapausten korostavan jälleen kerran sen merkitystä, että vahinkoja ja etenkin häiriöiden leviämiskäyttä hillitään nopeasti ja että pankkikriiseihin voidaan reagoida joustavasti. Välittömät likviditeettitarpeet kattava maksuvalmiuden varautumisjärjestely, jonka ansiosta jää aikaa kehittää toteuttamiskelpoinen kriisinhallintakehystö, on niin ikään osoittautunut ratkaisevan tärkeäksi.

⁽²⁾ COM(2023) 226 final, COM(2023) 227 final, COM(2023) 228 final ja COM(2019) 229 final.

⁽³⁾ Lehdistö tiedote, 18. huhtikuuta 2023, Euroopan komissio.

⁽⁴⁾ Lehdistö tiedote, 18. huhtikuuta 2023, Euroopan komissio.

⁽⁵⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi asetuksen (EU) N:o 575/2013 ja direktiivin 2014/59/EU muuttamisesta siltä osin kuin on kyse usean kriisinhallintakehystömallin perustuvan kriisinhallintakehystöstrategian piiriin kuuluvien maailmanlaajuisen järjestelmän kannalta merkittävien laitosten ryhmien vakavaraisuuskohtelusta ja omia varoja ja hyväksyttävää velkoja koskevan vähimmäisvaatimuksen kattamiseen hyväksyttävien instrumenttien välilliseen merkitsemiseen käytettävästä menetelmästä” (COM(2021) 665 final – 2021/0343 (COD)) (EUVL C 152, 6.4.2022, s. 111) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan keskuspankille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle pankkiunionin valmiiksi saamisesta” (COM (2017) 592 final) (EUVL C 237, 6.7.2018, s. 46).

3.5 Viimeaikaiset kokemukset korostavat ETSK:n mielestä myös sen merkitystä, että vaikeuksissa olevan pankin siirto toisen pankin omistukseen järjestetään asianmukaisesti hyvin lyhyessä ajassa. Onkin tärkeää huolehtia siitä, että sääntelykehys tarjoaa asianmukaiset edellytykset tällaisille siirtoille, sillä ne on toteutettava ilman tavanomaisia due diligence -menettelyjä ja tällaisen liiketoimen seuraukset ovat mittavat ja epävarmat. Tähän mennessä saadut kokemukset ovat sitä paitsi osoittaneet, että kriisinratkaisumenettelyssä olevien pankkien ostoa varten tarvitaan yleinen järjestely, jonka avulla edistetään nimenomaan pankin mahdollisimman tehokasta integroimista uuteen konserniin.

3.6 Kriisinratkaisun kohteena olleen pankin integrointi ja hallinnointi on monimutkainen prosessi, ja sääntelytoimia ja -vaatimuksia tulee virtaviivaistaa. Menettelyihin osallistuvien eri viranomaisten olisi voitava koordinoida asianmukaisesti sääntelyprosesseihin tai kriisinhallintatoimenpiteiden nopeutettuihin hyväksymismenettelyihin liittyviä tehtäviään. On myös olennaisen tärkeää varmistaa, että tällaisia siirtoja voidaan tehdä EU:ssa myös rajojen yli, jos se on tarpeen.

3.7 ETSK pitää myönteisenä, että komissio ulottaa talletussuojajärjestelmän tarjoaman suojan koskemaan myös viranomaisten talletuksia ja pyrkii kohti talletussuojavälineiden yhä tehokkaampaa EU:n laajuista yhdenmukaistamista. Kun talletussuoja suojelee sekä yksityisiä että julkisia säästäjiä ja pientallettajia pankin kaatuessa, se minimoi talletuspaon riskin ja pienentää häiriöiden leviämiskä. ETSK katsoo, että tällaista talletussuojaa olisi tietyissä tapauksissa mukautettava, jotta voidaan ottaa huomioon heikossa taloudellisessa tilanteessa olevat tallettajat, kuten vammaiset tai pitkäaikaissairaat henkilöt. Koska asianmukaisesti rahoitetut ja organisoidut talletussuojarahastot ovat keskeisessä asemassa, komission ehdottama tehostettu yhdenmukaistaminen on varmasti hyödyllistä.

3.8 ETSK panee merkille, että yksi komission ehdotuksen päätavoitteista on laajentaa kriisinratkaisun soveltamisalaa tilanteissa, joissa tätä ratkaisua pidetään yleisen edun mukaisena. Likvidaatio voidaan toteuttaa vain, jos i) sen avulla voidaan saavuttaa pankkien elvytys- ja kriisinratkaisudirektiivissä itse kriisinratkaisulle asetetut tavoitteet kriisinratkaisua tehokkaammin ja jos ii) julkisia varoja ei tarvitse käyttää.

3.9 ETSK ymmärtää täysin komission lähestymistavan, sen tekemien sääntelyehdotusten perusteet sekä pitkän aikavälin tavoitteet. Samanaikaisesti ETSK korostaa Yhdysvaltojen äskettäisten pankkikriisien osoittamaa tarvetta toimia käytännönläheisesti, mitä tulee sääntelytapaan, tehokkaimpien käytettävissä olevien välineiden valintaan, toteutettavien toimien käytännön vaikutuksiin, sidosryhmien välillä tarvittavaan yhteistyöhön, toteutuksen riipeyteen sekä valittujen kriisinhallintavälineiden täytäntöönpanossa käytettäviin taloudellisiin resursseihin.

3.10 ETSK katsoo, ettei kriisinratkaisu ole välttämättä eikä etenkin pienten tai keskisuurten pankkien kyseessä ollessa aina tarkoituksenmukaisin keino suojella kattavasti taloudellisia ekosysteemejä, joissa vaikeuksiin joutunut pankki toimii. On syytä huomata, että pienten ja keskisuurten pankkien kohdalla kriisinratkaisu saattaa käydä todellisuudessa kalliimmaksi kuin muut interventiomuodot. Näin on varsinkin paikallisella tasolla, jolla pankit toimivat – usein melko pienimuotoisesti. ETSK katsookin, että rajatylittävää toimintaa harjoittamattomien keskisuurten, pienten ja paikallisten pankkien markkinaosuutta voitaisiin arvioida sen osuuden perusteella, joka niillä on jäsenvaltion koko markkinoista eikä alueellisesti jäsenvaltion sisällä.

3.11 ETSK:n mielestä koko kriisinhallinta- ja talletussuojapaketti olisi sovitettava asianmukaisesti yhteen pankkialan valtiontuesta vuonna 2013 annetun tiedonannon⁽⁶⁾ odotettavissa olevan tarkistuksen kanssa. Kyseinen tiedonanto on osasyö nykytilanteeseen, jossa on mahdotonta ennakoita, pitäisikö kriisinratkaisu käynnistää vai ei. Kriisinhallintaa ja talletussuojaa koskevien sääntelyehdotusten hyväksyminen ilman tietoa valtioneuvoston päätöksistä saattaisi merkitä sitä, että toteutetaan ehdotuksia, jotka ovat ehkä ristiriidassa valtioneuvoston päätöksien kanssa.

3.12 ETSK muistuttaa yleisesti, että on tärkeää noudattaa suhteellisuusperiaatetta, jotta sääntelyn avulla pystytään saavuttamaan sille asetetut tavoitteet vahingoittamatta kohtuuttomasti pienten, keskisuurten ja paikallisten pankkien etuja. Suhteellisuusperiaate olisi otettava huomioon myös yleistä etua arvioitaessa, erityisesti kun on kyse paikallisista pankeista, joista ei aiheudu riskiä rahoitusvakaudelle.

⁽⁶⁾ Komission tiedonanto valtioneuvoston päätöksien soveltamisesta finanssikriisin yhteydessä pankkien hyväksi toteutettaviin tukitoimenpiteisiin 1 päivästä elokuuta 2013 (Pankkitiedonanto) (EUVL C 216, 30.7.2013, s. 1).

4. Erityistä

4.1 ETSK on komission kanssa samaa mieltä siitä, että yleisen edun arviointia voitaisiin hienosäätää tekemällä siitä avoimempaa ja yhdenmukaisempaa kaikkialla EU:ssa. ETSK myöntää, että joustavuuden ja ennakoitavuuden saaminen tasapainoon on sääntelyviranomaisille todellakin hyvin vaikea tehtävä, mutta toteaa, että käsiteltävänä olevat lainsäädäntöehdotukset eivät näytä poistavan kokonaan asianomaisille viranomaisille aiemmin annettua huomattavaa harkintavaltaa, minkä vuoksi menettelyihin jää oikeudellista epävarmuutta.

4.2 ETSK pitää välttämättömänä löytää asianmukainen tasapaino yleistä etua koskevan perusteen paremman määrittelyn ja sen välillä, miten sitä sovelletaan oikeasuhtaisesti pieniin ja paikallisiin pankkeihin. Yleisen edun arvioinnin soveltamisalan ulottaminen myös sellaisiin pankkeihin, joilla on alueellisesti merkittävä asema, jättää olemassa olevaan kehukseen edelleen epävarmuutta.

4.3 Koska yleisen edun arviointi vaikuttaa ulottuvan aiempien sääntöjen mukaista arviointia laajemmalle, jotta sen puitteissa voidaan tarkastella entistä suurempaa kirjoa tapauksia, ETSK pitää ratkaisevan tärkeänä, että pienimmän kustannuksen testi (*least cost test*, LCT) (jonka avulla huolehditaan siitä, että talletussuojajärjestelmiin liittyvistä ennaltaehkäisevistä ja vaihtoehtoisista toimista aiheutuva maksutaakka on pienempi suhteessa korvauksiin) toimii tehokkaasti, jotta voidaan varmistaa riittävä liikkumavara, kun on olemassa edellytykset ehkäistä kriisi tai lieventää sitä vaihtoehtoisten kriisintarkausvälineiden avulla.

4.4 ETSK korostaa lainsäädäntöehdotuksista toimivallan jakoon aiheutuvaa epävarmuutta, joka liittyy erityisesti siihen, miten toimivaltuudet ja vastuut jakautuvat niiden kansallisten ja EU-tason viranomaisten kesken, jotka mahdollisesti osallistuvat pankkikriisien hallintaa koskevaan monimutkaiseen päätöksentekoprosessiin. Tällaisessa tilanteessa on ratkaisevan tärkeää toimia nopeasti, kuten useat tapaukset sekä EU:ssa että Yhdysvalloissa ovat äskettäin osoittaneet.

4.5 ETSK toteaa, että omia varoja ja hyväksyttäviä velkoja koskevat vähimmäisvaatimukset (minimum requirement for own funds and eligible liabilities, MREL) olisi asetettava ja niitä olisi sovellettava kunkin pankin koon ja nimenomaisen riskiprofiilin mukaisesti, jotta voidaan yhtäältä varmistaa tasapuoliset toimintaedellytykset merkittävälle ja toimintakyvyltään toisiinsa verrattavissa oleville pankeille ja toisaalta suojella pienten ja paikallisten pankkien sekä tietyille sektoreille tai toimialoille toiminnassaan keskittyvien pankkien erityistä liiketoimintamallia.

4.6 Edelleen on epäselvää, onko Euroopan komission soveltama MREL-vähimmäisvaatimuksen määrittely oikeasuhtaista, kuten väitetään. MREL-vähimmäisvaatimus koostuisi edelleen (kuten niiden pankkien kohdalla, jotka jo soveltavat vaatimusta) ylimääräisestä pääomavarauksesta, joka on tarpeen mahdollisten tappioiden kattamiseksi, ja lisäksi tietystä määrästä varoja, joilla vahvistetaan pääomapohjaa. ETSK:n mielestä MREL-vähimmäisvaatimukset on tärkeää mukauttaa pankkien erilaisen koon ja erilaisten liiketoimintamallien mukaan.

4.7 ETSK toteaa, että pankkien roolia EU:ssa sekä niiden erilaisia ominaispiirteitä ja liiketoimintamalleja, jotka lujittavat ja monipuolistavat eurooppalaista pankkijärjestelmää, olisi vahvistettava ja vaalittava kaikkialla EU:ssa. Pankkialan sääntelyssä olisi otettava asianmukaisesti huomioon reaalityön kasvun tarve ja vaikutus pitkällä aikavälillä Euroopan talouskasvuun unohtamatta myöskään sen sosiaalisia vaikutuksia työllisyyteen. ETSK katsoo tässä yhteydessä, että aina kun sellaisia vaihtoehtoja on mahdollista käyttää, on paljon parempi luoda edellytyksiä ja välineitä kriisien ehkäisemiseksi ja torjumiseksi kuin yrittää hoitaa kriisitilanteita pelastusoperaatioiden avulla jälkikäteen.

4.8 Varhainen ongelmiin puuttuminen saattaa usein osoittautua tehokkaaksi ja huokeammaksi kuin kriisintarkaus. Ennaltaehkäiseviä ja vaihtoehtoisia toimenpiteitä koskevat menettelyt on vahvistettu talletussuojadirektiivissä, ja kansalliset talletussuojajärjestelmät hallinnoivat niitä yhdenmukaistettujen sääntöjen ja useissa EU:n jäsenvaltioissa sovellettavien suojatoimien mukaisesti. Velkahierarkiaa on tarkistettava, jotta LCT-järjestelmä voi toimia hyvin ja sen myötä voidaan ryhtyä toimenpiteisiin varhaisessa vaiheessa. On myös tärkeää yhdenmukaistaa pienimmän kustannuksen periaatetta EU:n tasolla tai ainakin laatia suuntaviivoja siihen liittyviä laskelmia varten.

4.9 Kansalliset talletussuojajärjestelmät ja vakuusjärjestelmät ovat keskeinen osa EU:n kehysten tarjoamaa turvaverkkoa, jolla suojellaan rahoitusvakautta ja lisätään markkinoiden luottamusta. Tästä syystä talletussuojajärjestelmillä olisi oltava mittavampi rooli riippumatta siitä, ovatko ne luonteeltaan yksityis- vai julkisoikeudellisia ja onko maksuosuuksien maksaminen niiden varoihin vapaaehtoista vai pakollista. Ratkaisevaa on niiden julkinen tehtävä ja tiukka markkina- lähtöisyys, kun niiden puitteissa tehdään valintoja toimivaltaisten viranomaisten valvonnassa.

4.10 Talletussuojajärjestelmät ovat osoittautuneet erityisen tärkeiksi pienille ja keskisuurille pankeille (vähiten merkittävät laitokset), joilla on rajalliset mahdollisuudet laskea liikkeeseen MREL-kelpoisia instrumentteja. On syytä huomata, että monet – myös pienet ja paikalliset – pankit ovat osoittaneet pystyvänsä toteuttamaan tehokkaasti ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, joiden avulla kriisejä voidaan torjua asianmukaisesti.

4.11 ETSK toistaa useiden aiempien lausuntojensa ⁽⁷⁾ tapaan, että Euroopan rahoitus- ja pankkialan ”ekosysteemin” olisi oltava monipuolinen ja kestävä ja että siinä olisi voitava tunnustaa pienten ja keskisuurten pankkien keskeinen rooli paikallistasolla, niiden yleinen merkitys kansallisella tasolla ja lisäarvo paikallisyhteisöille sekä pankkialan lisääntyneen osaamisen myönteinen vaikutus koko yhteiskuntaan. Osuuskuntamuotoisilla luottolaitoksilla ⁽⁸⁾, nk. eettisillä pankeilla sekä paikallisella tai alakohtaisella tasolla, kuten osuuskuntamuotoisilla pankeilla ja eettisillä pankeilla yhteisötalouden toimijoiden kannalta, on tässä suhteessa ratkaiseva ja EU:n perussopimuksissa vahvistetun sosiaalisen markkinatalouden periaatteen mukainen rooli.

4.12 Toisaalta tulee tunnustaa myös suurempien rajatylittävien pankkikonsernien rooli, sillä kun ne on organisoitu tytäryritysten muotoon, toiminta on monipuolisempaa, ne ovat vähemmän riippuvaisia emoyrityksinä toimivista laitoksista ja tytäryritykset on helpompi irrottaa konsernista, mikä vähentää häiriöiden leviämiskäyttä ja lisää vakautta. Kansainvälisillä eurooppalaisilla pankeilla on ratkaiseva merkitys eurooppalaisten yritysten kansainvälistymisen kannalta.

4.13 ETSK kehottaa sovittamaan kriisinhallinta- ja talletussuojakehystä koskevat pankkiunionin säännöt asianmukaisesti yhteen Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 107 artiklassa ⁽⁹⁾ vahvistettujen valtiovallantekijöiden soveltamisen kanssa, jotta voidaan välttää oikeudellista epävarmuutta ja eri puolilla EU:ta sijaitsevien pankkien erilaista oikeudellista kohtelua. Euroopan unionin tuomioistuimen (Tercas-pankkia koskevassa asiassa) vahvistama periaate, jonka mukaan yksityisin varoin rahoitettavat järjestelmät eivät kuulu SEUT-sopimuksen 107 artiklan soveltamisalaan, olisi otettava tässä asianmukaisesti huomioon ⁽¹⁰⁾.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

⁽⁷⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Lisähuomioita suosituksesta neuvoston suositukseksi euroalueen talouspolitiikasta” (COM(2021) 742 final) (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 75, 28.2.2023, s. 43) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Ehdotus – Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus asetuksen (EU) N:o 806/2014 muuttamisesta eurooppalaisen talletussuojajärjestelmän perustamiseksi” (COM(2015) 586 final – 2015/0270 (COD)) (EUVL C 177, 18.5.2016, s. 21).

⁽⁸⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta: ”Osallistavamman ja kestäväpohjaisemman pankkiunionin edistäminen parantamalla yhteisöisten pankkien panosta paikalliseen kehitykseen ja luomalla sosiaalisesti vastuullinen kansainvälinen ja eurooppalainen rahoitusjärjestelmä” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 364, 28.10.2020, s. 14).

⁽⁹⁾ EUVL C 115, 9.5.2008, s. 91.

⁽¹⁰⁾ Tuomio asiassa C-425/19 P.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi asetuksen (EU) 2019/881 muuttamisesta tietoturvapalvelujen osalta”

(COM(2023) 208 final) — 2023/0108 (COD)

”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi toimenpiteistä solidaarisuuden ja valmiuksien vahvistamiseksi unionissa kyberturvallisuushkien ja -poikkeamien havaitsemista sekä niihin varautumista ja reagoimista varten”

(COM(2023) 209 final) — 2023/0109 (COD)

(2023/C 349/25)

Esittelijä: **Dumitru FORNEA**

Yhteisesittelijä: **Alberto MAZZOLA**

Lausuntopyyntö	Euroopan parlamentti, 1.6.2023 Euroopan unionin neuvosto, 7.6.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 114 artikla, 173 artiklan 3 kohta ja 304 artikla
Vastaava elin	neuvoa-antava valiokunta ”teollisuuden muutokset”
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	174/0/1

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) suhtautuu ehdotettuun asetukseen ⁽¹⁾ myönteisesti ja katsoo, että EU:n laajuinen koordinointi on ensiarvoisen tärkeää, jotta voidaan puuttua markkinoiden nykyiseen hajanaisuuteen ja tehostaa yksityisten ja julkisten sidosryhmien välistä yhteistyötä EU:ssa pyrkien siten parantamaan valmiuksia ehkäistä ja havaita kyberuhkia ja reagoida niihin. ETSK suosittaa, että ehdotuksessa kiinnitettäisiin enemmän huomiota toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden noudattamiseen sen mukaisesti kuin Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 4 artiklan 2 kohdassa määrätään.

1.2 Komitea panee merkille Euroopan komission toimet kyberturvallisuuden alalla ja korostaa, että kokonaisvaltainen reagointi kyberturvallisuuspoikkeamiin edellyttää paitsi valmiuksiin ja prosesseihin myös laitteistoihin ja ohjelmistoihin liittyviä toimia. ETSK vastustaa kuitenkin asetuksessa esitettyjä lukuisia täytäntöönpanovaltuuksia erityisesti siksi, että kyberturvallisuus kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan.

1.3 Tarvitaan keskipitkän aikavälin strategia strategisen riippumattomuuden saavuttamiseksi keskeisissä teknologioissa ja kriittisillä aloilla, ja EU:hun sijoittautuneille yrityksille tulee antaa tukea tutkimus- ja tuotantolaitosten perustamiseen. ETSK tähdentää, että hankittaessa kansallisiin turvaoperaatiokeskuksiin huipputeknologiaa on ratkaisevan tärkeää käyttää ainoastaan EU:sta lähtöisin olevaa teknologiaa.

1.4 ETSK on huolissaan siitä, että vaikka EU:n kyberturvallisuusasetuksen ⁽²⁾ hyväksymisestä on kulunut neljä vuotta, vielä ei ole hyväksytty yhtäkään kyberturvallisuusjärjestelmää eikä kyberturvallisuussertifioitu yhtäkään tuotetta. Komitea kehottaa ottamaan kyberturvallisuusjärjestelmien kehittämiseen mukaan EU:n alakohtaisia virastoja ⁽³⁾ ja laatimaan muun muassa ”ihmisten internetin” (Internet of People, IoP) laitteille ja esineiden internetille (Internet of Things, IoT) EU:n vähimmäisstandardin yhteistyössä Euroopan standardointikomitean (CEN), Euroopan sähkötekniikan standardointikomitean (Cenelec) ja Euroopan telealan standardointilaitoksen (ETSI) kanssa.

⁽¹⁾ Ehdotus asetukseksi toimenpiteistä solidaarisuuden ja valmiuksien vahvistamiseksi unionissa kyberturvallisuushkien ja -poikkeamien havaitsemista sekä niihin varautumista ja reagoimista varten.

⁽²⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2019/881, annettu 17 päivänä huhtikuuta 2019, Euroopan unionin kyberturvallisuusvirasto ENIS:stä ja tieto- ja viestintäteknikan kyberturvallisuussertifioinnista sekä asetuksen (EU) N:o 526/2013 kumoamisesta (kyberturvallisuusasetus) (EUVL L 151, 7.6.2019, s. 15).

⁽³⁾ Lentoturvallisuusvirasto (EASA), rautatievirasto (ERA), lääkevirasto (EMA) jne.

1.5 ETSK panee merkille ehdotuksen Euroopan unionin kyberturvallisuusviraston (ENISA) roolin vahvistamisesta ja kehottaa osoittamaan kaikille uusille toiminta-aloille tarvittavan henkilöstön ja riittävästi määrärahoja, jotta ENISA pystyy täyttämään EU:n kyberturvallisuustavoitteiden mukaisen merkittävän strategisen tehtävänsä.

1.6 Jäsenvaltioiden pitäisi päästä yhteisymmärrykseen sellaisen kokonaisvaltaisen kyberturvallisuustoimintamallin hyväksymisestä, jonka osatekijöitä ovat ammattitaitoinen henkilöstö, prosessien johdonmukainen noudattaminen ja asianmukainen uusimman tason teknologia ja jossa painotetaan etenkin yksityisen sektorin kanssa tehtävän yhteistyön tehostamista. Vahvat yhteydet ja yhteistyö puolustusalan ja yksityisen sektorin välillä ovat ratkaisevan tärkeitä.

1.7 Tulevan tietoteknisen infrastruktuurin olisi oltava teknisiltä ominaisuuksiltaan sellainen, että kansalliset järjestelmät ja kyberturvallisuuden eurooppalainen suojakilpi voivat toimia saumattomasti yhteen. Kansallisten turvaoperaatiokeskusten on myös oltava valmiita tekemään kriittiselle infrastruktuurille kansallisen tason stressitestejä ja jakamaan tulokset kyberturvallisuuden eurooppalaisen suojakilven sisällä.

1.8 Komitea ehdottaa, että koordinoivilla turvaoperaatiokeskuksilla olisi oltava yhteenliittymissä yhteisen vuorottelu-järjestelmän mukaisesti vuoden mittainen toimeksianto. Isännöintiyhteenliittymälle myönnettävän EU-rahoituksen olisi katettava 100 prosenttia välineiden ja infrastruktuurin hankintakustannuksista ja 50 prosenttia toimintakustannuksista (ehdotettujen 75 ja 50 prosentin sijasta).

1.9 Koska kyberturvallisuusalan osaamisvajae on viime vuosina kasvanut, komitea pitää kyberturvallisuusakatemia-aloitetta ilahduttavana ja katsoo, että tarvitaan indikaattoreita, joilla mitataan osaamisvajeen umpeen kuromisen edistymistä.

1.10 ETSK toteaa, että Euroopan komissio ei ole esittänyt tarkkaa arviota tarvittavien ohjelmien, data-analytiikka-teknologian ja infrastruktuurin kehittämishankkeiden kustannuksista. Komitea pitää ehdotettuja EU-tason rahoituslähteitä riittämättöminä ja kehottaa kartoittamaan uusia rahoituslähteitä, myös mahdollisuuksia yhdistellä yksityisiä rahoitusvaroja.

1.11 Suunniteltu menettely tuen pyytämiseksi EU:n kyberturvallisuusreservistä vaikuttaa hitaalta, eikä pyyntöihin vastaamiselle ole asetettu selkeitä määräaikoja. Komitea korostaa, että kyberturvallisuuspoikkeamiin on reagoitava salamannopeasti.

1.12 ETSK kehottaa Euroopan komissiota selventämään, mitä ehdotetun asetuksen 6 artiklan 2 kohdan a alakohdan ilmaisulla ”merkittävä määrä – tietoja” ja saman kohdan c alakohdan ilmaisulla ”tavoitteet” tarkoitetaan.

1.13 Komitea pitää ratkaisevan tärkeänä, että EU osallistuu maailmanlaajuisiin keskusteluihin kansainvälisen kyberturvallisuusstrategian laatimisesta. On ensiarvoisen tärkeää, että kyberhyökkäykset selvitetään nopeasti ja tekijät saatetaan vastuuseen, EU:n ulkopuolisissa tapauksissa myös diplomaattisia kanavia hyödyntäen.

1.14 ETSK on pettynyt siihen, ettei työmarkkinaosapuolia ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioita mainita asiakirjassa kertaakaan, ja tähdentää, että julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyön tehostaminen edellyttää EU:n järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan täysipainoista osallistumista.

1.15 Komitea ehdottaa, että Euroopan parlamentille ja neuvostolle olisi esitettävä kertomus kahden vuoden kuluttua asetuksen voimaantulosta (eikä neljän vuoden kuluttua, kuten komissio ehdottaa) yhdessä vaikutustenarvioinnin kanssa, joka asetuksesta olisi tehtävä. ETSK perää tarkkaa ja tulosten saavuttamiseen keskittyvää suorituskyvyn mittausta sekä sellaisten keskeisten suorituskykyindikaattorien käyttöä, joiden yhteydessä arvioidaan tuloksia.

2. Johdanto

2.1 Kybertoimintaympäristön jatkuva muutos ja rajattomuus ja tässä ympäristössä toimimisen anonyymiyys tuovat tietoyhteiskunnan toiminnalle sekä mahdollisuuksia että riskejä yksilötasolla, valtiotasolla ja valtioiden välisellä tasolla.

2.2 Koska kyberturvallisuuspoikkeamat voivat aivan ilmeisesti levitä nopeasti jäsenvaltiosta toiseen, EU:lla on edessään kasvavia kyberturvallisuusriskejä ja mutkikas uhkaympäristö. EU:n laajuinen koordinointi on olennaisen tärkeää, jotta päästään eroon nykyisestä hajanaisuudesta ja saadaan tiivistettyä yhteistyötä jäsenvaltioiden välillä.

2.3 EU:n sisämarkkinat edellyttävät kyberturvallisuussäntöjen yhdenmukaista tulkintaa ja täytäntöönpanoa, vaikkakin eri alojen tulee voida soveltaa erilaisia lähestymistapoja omien toimintatapojensa mukaisesti.

2.4 Jotta kyberturvallisuuspoikkeamiin voidaan reagoida ripeästi ja tehokkaasti, on ratkaisevan tärkeää, että käytössä on nopea järjestelmä, jonka kautta kaikki merkittävät sidosryhmät voivat vaihtaa tietoja kansallisella ja EU:n tasolla. Tämä puolestaan edellyttää selkeää ymmärrystä kunkin tahon rooleista ja vastuista.

2.5 Komitea panee merkille Euroopan komission toimet kyberturvallisuuden alalla ja arvostaa sitä, että EU:n kehityksen vahvistamisesta, yhteistyön tehostamisesta, häiriönsietokyvyn parantamisesta ja pelotteiden kehittämistä on esitetty lukuisia tiedonantoja ja ehdotuksia. Eurooppa tarvitsee huipputason kyberteknologiaa ja siihen liittyen vahvaa yhteyttä puolustusalan ja yksityisen sektorin välillä, jotta puolustusmäärärahoja saadaan hyödynnettyä ja pystytään rakentamaan sekä sotilas- että siviilikäyttöön tarkoitettuja kybertuotteita. Komitea korostaa, että reagointi kyberturvallisuuspoikkeamiin edellyttää paitsi valmiuksiin ja prosesseihin myös laitteistoihin ja ohjelmistoihin liittyviä toimia.

2.6 Ehdotetulla asetuksella pannaan myös täytäntöön joulukuussa 2020 hyväksytty EU:n kyberturvallisuusstrategia, jossa ilmoitettiin kyberturvallisuuden eurooppalaisen suojakilven perustamisesta kyberuhkien havaitsemiseen ja tietojen vaihtoon liittyvien unionin valmiuksien vahvistamiseksi.

2.7 Euroopan komissio ehdottaa, että kyberturvallisuuden eurooppalaista suojakilpeä kehitettäessä pohdittaisiin tiiviissä yhteistyössä unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan kanssa mahdollista tulevaa asteittaista yhteistyötä tietojen jakamisesta kyberpuolustusyhteisössä vastuussa olevien verkostojen ja foorumien kanssa.

2.8 Venäjän sotilaallinen hyökkäys Ukrainaan on osoittanut, miten kyberhyökkäysoperaatioita voidaan toteuttaa keskeisenä osana hybriditaktikoita, joihin liittyy pakottamista, epävakauttamista ja talouden häirintää.

3. Yleistä

3.1 ETSK suhtautuu myönteisesti ehdotettuun asetukseen, jolla pyritään puuttamaan markkinoiden nykyiseen hajanaisuuteen ja jouduttamaan eurooppalaisten yksityisen ja julkisen sektorin sidosryhmien välistä yhteistyötä, jotta voidaan paremmin ehkäistä ja havaita kyberuhkia ja reagoida niihin. Kun asetus on pantu täytäntöön, se voi osaltaan parantaa eurooppalaisten järjestelmien häiriönsietokykyä.

3.2 On kuitenkin todettava, että tähän ehdotukseen sisältyviä tavoitteita – yhteistyön lisäämistä, varautumista ja EU:n kyberjärjestelmien häiriönsietokyvyn vahvistamista – korostettiin myös yhteistä kyberturvallisuusyksikköä koskevassa ehdotuksessa⁽⁴⁾. Vaikka kyberturvallisuusyksikkö oli tarkoitus saattaa toimintavalmiuteen vuoden 2022 loppuun mennessä, sitä ei mainita komission ehdotuksessa kertaakaan.

3.3 Mikään yksittäinen teknologia tai väline ei voi tarjota täydellistä suojaa kyberuhkia vastaan. Jäsenvaltioiden olisikin päästävä yhteisymmärrykseen kokonaisvaltaisesta kyberturvallisuustoimintamallista, jonka osatekijöitä ovat ammattitaitoinen henkilöstö, prosessien johdonmukainen noudattaminen ja tarkoitukseen sopiva uusimman tason teknologia. Painopisteenä on oltava parempi yhteistyö yksityisen sektorin kanssa.

3.4 ETSK on pettynyt siihen, ettei työmarkkinaosapuolia ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioita mainita asiakirjassa kertaakaan. Julkisten ja yksityisten organisaatioiden yhteistyötä ei saada tehostettua ilman EU:n järjestäytyneen kansalaisyhteiskunnan täysipainoista osallistumista.

3.5 EU:n olisi hyväksyttävä keskipitkän aikavälin strategia strategisen riippumattomuuden saavuttamiseksi keskeisissä teknologioissa ja kriittisillä aloilla, ja ETSK suosittaa, että EU:hun sijoittautuneille yrityksille annetaan tukea tutkimus- ja tuotantolaitosten perustamiseen riippumattoman kyberkosysteemin edistämiseksi. ETSK on todennut jo aiemmin, että ”EU:n on vähennettävä riippuvuuttaan unionin ulkopuolisista teknologiajäteistä ja tehostettava tätä varten huomattavasti ponnistelujaan – turvallisen, osallistavan ja arvopohjaisen digitaalitalouden kehittämiseksi”⁽⁵⁾.

⁽⁴⁾ Komissio ehdottaa yhteistä kyberturvallisuusyksikköä tehostamaan reagointia laajamittaisiin turvallisuuspoikkeamiin

⁽⁵⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Digitaalinen suvereniteetti: keskeinen pilari digitalisaation ja kasvun edistämiseksi EU:ssa” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 75, 28.2.2023, s. 8).

3.6 Ehdotus kyberturvallisuuden eurooppalaisen suojakilven perustamisesta on erittäin tervetullut. Suojakilpi koostetaan kansallisista ja rajojen yli toimivista turvaoperaatiokeskuksista, ja sen käyttöön tulee uusimman tason teknologiaa. Jotta pystytään varmistamaan koko toimitusketjun häiriönsietokyky, turvaoperaatiokeskuksiin liittyvillä ratkaisuihin on paitsi turvattava sisäiset organisaatioresurssit myös edistettävä turvallista tietojenvaihtoa ja laajempaa yhteistyötä ekosysteemin sisällä. Tulevan tietoteknisen infrastruktuurin on oltava teknisiltä ominaisuuksiltaan sellainen, että kansalliset järjestelmät ja kyberturvallisuuden eurooppalainen suojakilpi voivat toimia saumattomasti yhteen.

3.7 ETSK tähdentää, että hankittaessa kyberturvallisuuden eurooppalaisen suojakilven muodostaviin keskuksiin uusimman tason teknologiaa on ensiarvoisen tärkeää käyttää ainoastaan EU:sta lähtöisin olevaa teknologiaa. EU ei voi ottaa sitä riskiä, että kriittistä kyberteknologiaa hankitaan ulkomaisilta yrityksiltä, ja "on EU:n strategisen edun mukaista varmistaa, että unioni ylläpitää ja kehittää olennaisia valmiuksiaan digitaalisen taloutensa, yhteiskuntansa ja demokratiansa turvaamiseksi ja täyden digitaalisen suvereniteetin saavuttamiseksi, sillä tämä on ainoa keino suojella kriittisiä teknologioita ja tarjota toimivia keskeisiä kyberturvallisuuspalveluja" ⁽⁶⁾.

3.8 Komitea pitää kansallisten turvaoperaatiokeskusten laite- ja varustehankintoihin ehdotettuja yhtä suuria jäsenvaltion ja EU:n rahoitusosuuksia (50 prosenttia jäsenvaltiolta ja 50 prosenttia EU:lta) asianmukaisina. Turvaoperaatiokeskusten verkoston kunnollisen huipputeknologiaalaitteiston ja koordinoitun toiminnan varmistamiseksi tarvitaan yhteisiä toimia.

3.9 Kansallisten turvaoperaatiokeskusten on panostettava kattavien turvallisuusarviointi- ja turvallisuustestikäytäntöjen kehittämiseen, ja niiden olisi tehtävä säännöllisiä arviointoja. Keskusten olisi myös oltava valmiita tekemään kriittiselle infrastruktuurille kansallisen tason stressitestejä, jotta voidaan arvioida ja parantaa kykyä sietää mahdollisia kyberhyökkäyksiä. Testitulokset on jaettava kyberturvallisuuden eurooppalaisen suojakilven sisällä, ja olemassa olevien ongelmien arviointia, raportointiohjeiden päivittämistä ja tehokasta ongelmanratkaisua varten tarvitaan yhteisiä toimia.

3.10 ETSK on huolissaan siitä, että vaikka EU:n kyberturvallisuusasetuksen hyväksymisestä on kulunut neljä vuotta, Euroopan komissio ei ole vielä hyväksynyt yhtäkään kyberturvallisuusjärjestelmää täytäntöönpanosäädöksillä eikä yhtäkään tuotetta ole kyberturvallisuussertifioitu. Kyberturvallisuusjärjestelmien kehittämiseen olisi otettava mukaan EU:n alakohtaisia virastoja, ja muun muassa IoP-laitteille ja esineiden internetille olisi laadittava eurooppalainen vähimmäisstandardi yhteistyössä CENin, Cenelecin ja ETSIn kanssa.

3.11 Tietojenkäsittelytiede ja kyberturvallisuus on sisällytettävä perus- ja keskiasteen koulujen opetussuunnitelmiin kaikissa jäsenvaltioissa. Koska kyberturvallisuusalan osaamisvajae on viime vuosina kasvanut, komitea pitää tarpeellisenä harkita mahdollisia kannustimia tämän aloitteen tukemiseksi. Komitea pitää kyberturvallisuusakatemia-aloitetta ilahduttavana ja katsoo, että tarvitaan indikaattoreita, joilla mitataan osaamisvajeen umpeen kuromisen edistymistä.

3.12 Ellei maiden, teollisuuden ja asiantuntijoiden kansainvälistä yhteistyötä tehosteta, jotta saadaan aikaan yhteisiä kyberturvallisuusmääritelmiä ja -ratkaisuja, kyberhyökkäysten uhka kasvaa maailmanlaajuisessa digitaalitaloudessa. Kansainvälinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää, jotta kyberriskit ja maailmanlaajuisen kyberhyökkäysten muuttuva luonne ymmärrettäisiin ja niihin oltaisiin siten valmiita puuttumaan. EU:n on osallistuttava maailmanlaajuisiin keskusteluihin kansainvälisen kyberturvallisuusstrategian laatimisesta yhteisten kansainvälisten toimien ja tehostetun yhteistyön avulla.

3.13 Tehokkaan pelotteen luomiseksi on olennaisen tärkeää tehostaa EU:n lainvalvontatoimia keskittymällä kyberrikollisten havaitsemiseen, jäljittämiseen ja syytteenpanoon. Kyberhyökkäysten nopea selvittäminen ja tekijöiden saattaminen oikeuden eteen on ratkaisevan tärkeää. EU:n ulkopuolisissa tapauksissa tulee hyödyntää myös diplomaattisia keinoja.

⁽⁶⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle – EU:n kyberpuolustuspolitiikka" (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 293, 18.8.2023, s. 21).

4. Erityistä

4.1 ETSK panee merkille eriävät näkemykset toiminnan keskittämisestä EU:n tasolle ja jäsenvaltioiden toimivaltuuksista ja lainkäyttövallasta. Komiteaa askarruttaakin, miten asetusehdotuksesta päästään lopulliseen yhteisymmärrykseen, varsinkin kun jäsenvaltiot linjasivat vuonna 2021 neuvoston päätelmissä⁽⁷⁾, että vastuu jäsenvaltioihin vaikuttaviin merkittäviin kyberturvallisuuspoikkeamiin ja -kriiseihin reagomisesta on niillä itsellään.

4.2 ETSK on tyytyväinen siihen, että ENISAn roolia vahvistetaan ja että se saa ehdotuksen mukaisia lisätehtäviä, kun asetus on hyväksytty. Komitea huomauttaa kuitenkin, että ENISAn mahdollisille uusille toiminta-aloille tulee osoittaa tehtävien hoitamista varten tarvittava henkilöstö ja riittävät määrärahat. Ellei tätä kysymystä ratkaista, ENISA ei pysty täyttämään EU:n kyberturvallisuustavoitteiden mukaista merkittävää strategista tehtäväänsä.

4.3 ETSK pitää komission ehdotusta epäselvänä sen suhteen, voiko kansallinen turvaoperaatiokeskus osallistua useampaan kuin yhteen rajojen yli toimivaan turvaoperaatiokeskukseen. Myös se on epäselvää, muodostetaanko kansallisista turvaoperaatiokeskuksista yhteenliittymiä maantieteellisten kriteerien perusteella vai yksinkertaisesti sen perusteella, mihin keskukseen jäsenvaltio haluaa osallistua.

4.4 ETSK pyytää selventämään, mitä ehdotetun asetuksen 6 artiklan 2 kohdan a alakohdan ilmaisulla ”merkittävä määrä – – tietoja” ja saman kohdan c alakohdan ilmaisulla ”tavoitteet” tarkoitetaan.

4.5 Jos jäsenvaltiot hyväksyvät ehdotuksen rajojen yli toimivista turvaoperaatiokeskuksista, koordinoivilla turvaoperaatiokeskuksilla olisi oltava yhteenliittymissä vuoden mittainen toimeksianto ja kaikkien turvaoperaatiokeskusten olisi saatava tilaisuus koordinoida toimien johtamista vuorottelujärjestelmän mukaisesti, jotta voidaan varmistaa kansallisten turvaoperaatiokeskusten täysipainoinen osallistuminen ja taata rajojen yli toimivien turvaoperaatiokeskusten yhteishallinto.

4.6 Komitea katsoo, että isännöintiyhteenliittymälle myönnettävän EU-rahoituksen olisi katettava 100 prosenttia välineiden ja infrastruktuurin hankintakustannuksista ja 50 prosenttia toimintakustannuksista (ehdotettujen 75 ja 50 prosentin sijasta), jotta yhteenliittymiä voidaan perustaa ripeämmin. Hankintoja olisi koordinoitava.

4.7 Komitean näkemyksen mukaan sen varmistaminen, että kyberturvallisuuden eurooppalainen suojakilpi voi auttaa jäsenvaltioita tehokkaasti kyberturvallisuuspoikkeamiin varautumisessa ja reagomisessa, edellyttää tarkkaa ja konkreettisten tulosten saavuttamiseen keskittyvää suorituskyvyn mittausta sekä sellaisten keskeisten suorituskykyindikaattorien käyttöä, joiden yhteydessä arvioidaan tuloksia. ETSK suosittaa, että kyberturvallisuusrikkomukset kirjataan järjestelmällisesti ja että kirjatut tiedot asetetaan tietoihin oikeutettujen sidosryhmien saataville. Näin voidaan tehdä arvioita, toteuttaa asianmukaisia ennaltaehkäisytoimia ja suojautua mahdollisilta menetyksiltä.

4.8 ETSK panee merkille ehdotuksen, jonka mukaan jäsenvaltioiden olisi voitava pyytää tukea kustannuksiin, jotka liittyvät asiantuntijaryhmien lähettämiseen keskinäisen avunannon yhteydessä, ja kannattaa tätä ehdotusta. Keskinäistä avunantoa on syytä tukea, mutta solidaarisuusmekanismia olisi testattava asianmukaisesti ja vähän kerrallaan, jotta saadaan näyttöä sen tehokkuudesta ennen kuin se pannaan kaikilta osin täytäntöön.

4.9 Komitea on huolissaan siitä, että yhä useammat arvostetut kansainväliset tekoälyteknologian alan vaikuttajat (Elon Musk, Geoffrey Hinton jne.) varoittavat tekoälyn sääntelemättömästä kehittämisestä ihmiskunnan olemassaololle koituvasta uhasta. Tekoäly on säänneltävä tekoälysäädöstä⁽⁸⁾ syvällisemmin, ja ETSK kehottaa käyttämään tekoälyteknologiaa vastuullisesti kaikissa EU:n hankkeissa, myös kyberturvallisuuden alalla. Keskustelua on jatkettava ja sääntelykehystä on parannettava välittömästi.

4.10 ETSK on jo todennut, että ”EU:n olisi omaksuttava tiukka kanta kaikenlaisia kansalaisiin kohdistuvia sosiaalisia pisteytysjärjestelmiä vastaan. ETSK esittää selkeän kantansa siitä, että aitoa demokratiaa ei voi olla olemassa ilman tehokasta henkilötietojen suojaa”⁽⁹⁾. Ihmisoikeuksien ja kansalaisten oikeuden yksityisyyteen on säilyttävä perussääntönä, kun tehostettuja kyberturvallisuusjärjestelmiä kehitetään eri puolilla EU:ta.

(7) Neuvoston 19. lokakuuta 2021 hyväksymät päätelmät yhteistä kyberturvallisuusyksikköä koskevan aloitteen mahdollisuuksien kartoittamisesta.

(8) EU:n tekoälysäädös.

(9) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Yhteinen tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle – EU:n kyberpuolustuspolitiikka” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 293, 18.8.2023, s. 21).

4.11 EU:n kansalaisilla on tärkeä rooli kyberuhkien tuomisessa asiaankuuluvien viranomaisten tietoon. ETSK pitää ensiarvoisen tärkeänä huolehtia siitä, että kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden kanssa viestimistä varten on olemassa asianmukaiset kanavat, ja kehottaa perustamaan oman foorumin kyberturvallisuusuhkiin liittyvien tietojen vastaanottamiseksi. Jotta vuorovaikutukseen kansalaisten kanssa saataisiin työkaluja, komitea kehottaa järjestämään tiedotus- ja valistuskampanjoita, joiden avulla tehdään tunnetuksi jo käytettävissä olevia välineitä.

4.12 EU:n ja Naton olisi tehtävä yhteistyötä kyberturvallisuutta koskevien ja muiden puolustusalan teknisten normien yhdenmukaistamiseksi, jotta hallinnollisia esteitä ja byrokratiaa olisi mahdollisimman vähän. EU:n ja Naton olisi tehtävä yhteistyötä myös hankintoja koskevien vaatimusten osalta ja luotava yhdessä sellainen tehokas ja avoin hankintakehys, joka luo yrityksille ja erityisesti pk-yrityksille edellytykset osallistua julkisiin tarjouskilpailuihin ja kilpailla oikeudenmukaisesti.

4.13 ETSK pitää ehdotettuja EU-tason rahoituslähteitä riittämättöminä ja kehottaa etsimään uusia rahoituslähteitä, myös mahdollisuuksia yhdistellä yksityisiä rahoitusvaroja. Komitea toteaa, että Euroopan komissio ei ole esittänyt tarkkaa arviota asetuksen sisältämien toimien toteuttamiseksi kaikissa jäsenvaltioissa ja EU:n tasolla tarvittavien tekoälypohjaisten ohjelmien, data-analytiikkateknologian ja infrastruktuurin kehittämishankkeiden kustannuksista.

4.14 Komissio ehdottaa, että sille annetaan asetuksen täytäntöönpanon yhdenmukaisten edellytysten varmistamiseksi täytäntöönpanovaltaa mm. seuraavissa asioissa: rajojen yli toimivien turvaoperaatiokeskusten yhteentoimivuuden edellytysten määrittäminen, menettelyllisten järjestelyjen vahvistaminen kyberturvallisuuspoikkeamiin liittyvien tietojen jakamiselle ja teknisten vaatimusten säätäminen kyberturvallisuuden eurooppalaisen suojakilven turvallisuuden takaamiseksi. ETSK katsoo, että kaikki mainitut asiat olisi pitänyt selvittää etukäteen ja esittää asetusehdotuksessa, koska kyberturvallisuus kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan ja liian suurten muutosvaltuuksien antaminen komissiolle voisi aiheuttaa tarpeettomia jännitteitä, sillä näin ohitetaan EU:n demokraattinen järjestelmä.

4.15 Kyberturvallisuusasetus sisältää teollisuutta koskevan osan, jonka tavoitteena on luoda kyberturvallisuusratkaisuille yhtenäiset markkinat perustamalla kyberturvallisuusreservi. Suunniteltu menettely tuen pyytämiseksi EU:n kyberturvallisuusreservistä vaikuttaa kuitenkin hyvin hitaalta, eikä pyyntöihin vastaamiselle ole asetettu selkeitä määräaikoja. Komitea korostaa, että kyberturvallisuuspoikkeamiin on reagoitava salamannopeasti, mitä tämä pitkälinen menettely ei selvästikään mahdollista.

4.16 Euroopan komission mukaan vaikutustenarviointia ei tehty ehdotuksen kiireellisyyden vuoksi. Lisäksi komissio ehdottaa, että se toimittaa perusteellisen kertomuksen Euroopan parlamentille ja neuvostolle neljän vuoden kuluttua asetuksen voimaantulosta. Kun otetaan huomioon kyberturvallisuuden alan nopea kehitys, ETSK katsoo, että kertomus olisi esitettävä kahden vuoden kuluttua asetuksen voimaantulosta yhdessä nyt uupumaan jääneen vaikutustenarvioinnin kanssa. Komitea suosittaa myös painokkaasti, että ehdotuksessa kiinnitettäisiin enemmän huomiota toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden noudattamiseen sen mukaisesti kuin SEU-sopimuksen 4 artiklan 2 kohdassa määrätään. Tämä on tärkeää, jotta voidaan välttää jännitteet keskitettyjen EU-tason toimien ja jäsenvaltioiden toimivaltuuksien ja lainkäyttövallan välillä.

4.17 Lopuksi ETSK tähdentää sen merkitystä, että kyberturvallisuusnäkökohdat otetaan huomioon kaikissa EU:n politiikoissa.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja*
Oliver RÖPKE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Pölyttäjiä koskevan EU:n aloitteen tarkistaminen – Pölyttäjien olosuhteiden parantaminen”

(COM(2023) 35 final)

(2023/C 349/26)

Esittelijä: **Jarmila DUBRAVSKÁ**

Yhteisesittelijä: **Veselin MITOV**

Lausuntopyyntö	Euroopan komissio, 24.1.2023
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
Vastaava jaosto	maatalous, maaseudun kehittäminen, ympäristö
Hyväksyminen jaostossa	28.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	182/0/3

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) kannattaa komission kunnianhimoista tiedonantoa ⁽¹⁾, jolla vastataan luonnonvaraisten pölyttäjien vähenemiseen EU:ssa. Komitea katsoo kuitenkin, että viisi vuotta alkuperäisen aloitteen esittämisen jälkeen ei ole edistytty riittävästi etenkin poliittisten toimien edistämiseksi tarvittavien tietojen hankkimisessa. ETSK panee merkille, että ehdotettujen toimien täytäntöönpanon hallinnointi ei ole selkeää, ja kehottaa jäsenvaltioita hyväksymään nyt esitetyn tiedonannon ripeästi.

1.2 Pölyttäjien määrän väheneminen johtuu moninaisista tekijöistä, joita ovat muun muassa riittämättömät ravintolähteet, viljelykiertokäytäntöjen puuttuminen, torjunta-aineiden käytön hallinta eri jäsenvaltioissa, torjunta-aineiden käyttö maatalousmaaehtaaria kohti, kaupunkien ja maaseudun asukkaiden toiminta, alkuperäiseen lajistoon kuulumattomien hyönteis- ja kasvilajien leviäminen, saalistajat, mehiläishoitajien hoitomenetelmät, tauteja aiheuttavat infektiot, virukset mukaan luettuina, ja ilmastonmuutosnäkökohdat. Komitea suhtautuu myönteisesti yleiseurooppalaisen pölyttäjien seuranta- ja hallintajärjestelmän (EU-PoMS) käyttöönottoon.

1.3 ETSK katsoo, että on ratkaisevan tärkeää parantaa kaikkien jäsenvaltioiden hallinnollisia valmiuksia ja vahvistaa viranomaisten, yksityisten sidosryhmien, tutkimuslaitosten ja maatalouden sidosryhmien välistä yhteistyötä. Komitea tuo myös esiin alan erikoistuneiden ammattilaisten puutteen.

1.4 Komitea kehottaa painokkaasti myöntämään merkittävää rahoitusta tutkimus-, kehitys- ja innovointitoimintaan, jotta voidaan koota yhteen olennaisia tieteellisiä tietoja ja toteuttaa asianmukaisia aloitteita pölyttäjäpopulaatioiden vähenemisen pysäyttämiseksi, myös Horisontti Eurooppa -puiteohjelman yhteydessä. EU:n tason koordinointi on olennaisen tärkeää sen varmistamiseksi, että kansalliset tiedot kootaan yhteen ja analysoidaan pölyttäjiä käsittelevällä EU:n foorumilla, joka mahdollistaa tietojen avoimen saatavuuden.

1.5 ETSK kehottaa luomaan pölyttäjäturvallisia kaupunkialueita koskevan ohjelman ja strategian, joilla tehostetaan maankäytön hallintakäytäntöjä pölyttäjien monimuotoisuuden edistämiseksi ja luontotyyppien suojelemiseksi kaupunkialueilla ja kaupunkien lähialueilla.

1.6 Merkittävän edistymisen aikaansaamiseksi EU:n ja jäsenvaltioiden on pikaisesti jaettava tietämystä ja keskitettävä tutkimusta kestäväpohjaisiin maatalouskäytäntöihin ja tehokkaisiin integroidun torjunnan menetelmiin.

⁽¹⁾ COM(2023) 35 final.

1.7 ETSK kehottaa antamaan viljelijöille kansallisten ja alueellisten maatalojen neuvontajärjestelmien kautta asianmukaista koulutusta ympäristötoimenpiteistä, jotka kattavat sellaisten vähäriskisten torjunta-aineiden käytön, joista ei aiheudu haittaa pölyttäjille, sekä integroidun torjunnan. Tarvitaan myös koulutusohjelmia, joilla pyritään lisäämään tietämystä pölyttäjien ekologiasta, tunnistamisesta ja elinympäristöjen ennallistamisesta.

1.8 Komitea peräänkuuluttaa EU:n tutkimusta, jossa tavoitteena on tarjota tarkkoja tietoja televiestintäantennien aiheuttaman sähkömagneettisen säteilyn vaikutuksesta luonnonvaraisiin pölyttäjiin niiden luonnollisissa elinympäristöissä sekä tarvittavista poliittisista toimenpiteistä pölyttäjien tehokkaan suojelun varmistamiseksi.

1.9 ETSK painottaa tarvetta luoda valosaastetta kaikkialla EU:ssa mittaava mittari, jossa hyödynnetään satelliittitietoja, jotta voidaan arvioida ja tarkkailla pölyttäjiin kohdistuvia alueellisia ja paikallisia vaikutuksia.

1.10 Komitea on tyytyväinen siihen, että komissio on pyytänyt alueiden komitealta tukea pölyttäjiä koskevan aloitteen täytäntöönpanemiseksi, mutta on pettynyt siihen, ettei ETSK:ta ole tähän mennessä mainittu kertaakaan näissä kahdessa aloitteessa, etenkin kun on kyse sen valmiuksista edistää strategiaa eri sidosryhmäluokkien keskuudessa muun muassa lisäämällä tietoisuutta kansallisten työmarkkinaosapuolten, kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja kansalaisten keskuudessa.

1.11 Komitea korostaa, että tarvitaan asianmukaista rahoitusta, jotta voidaan vastata komission tiedonannossa esitettyihin odotuksiin ja varmistaa luonnonvaraisten pölyttäjien suojeluun vaikuttavien eri politiikkatoimien ja välineiden johdonmukaisuus. On myös saatava käyttöön rahoitusta, jotta voidaan parantaa suurelle yleisölle suunnattua tiedotusta pölyttäjien vähenemisestä ja sen vaikutuksista elämäämme sekä toimimatta jättämisen vaikutuksista tuleviin sukupolviin.

1.12 Järeiden toimenpiteiden toteuttaminen on olennaisen tärkeää luonnonvaraisten pölyttäjien suojelemiseksi torjunta-aineiden riskinarviointiprosessin ja käyttövaiheen aikana. ETSK kehottaa lisäämään avoimuutta torjunta-aineiden käytön suhteen EU:ssa ja kolmansissa maissa.

1.13 Toimivin ratkaisu on päästä maailmanlaajuiseen sopimukseen synteettisten torjunta-aineiden käytön vähentämisestä ja varmistaa samalla yleismaailmallinen sitoutuminen ja oikeudenmukainen kilpailu. Vaikka tämä vaikuttaa vaikealta tehtävältä, kokonaisvaltainen lähestymistapa on tarpeen ja kansainvälisiin neuvotteluihin on panostettava entistä enemmän. On muun muassa käytävä vakavaa keskustelua sellaisten torjunta-aineiden vientikiellosta, joiden käyttö on EU:ssa jo kielletty.

2. Yleistä

2.1 Pölyttäjien ja niiden tarjoamien ekosysteemipalvelujen olennaisten hyötyjen tunnustaminen on ratkaisevan tärkeää useiden YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Pölyttäjät ovat ratkaisevan tärkeä indikaattori ympäristömme terveyden määrittämisessä ja tuottavat välttämättömiä taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia hyötyjä.

2.2 Komissio on laatinut pölyttäjiä koskevan EU:n aloitteen tarkistuksen, jolla pyritään vastaamaan luonnonvaraisten pölyttäjien vähenemissuuntaukseen EU:ssa. ETSK kannattaa tavoitteiltaan kunnianhimoista tiedonantoa, mutta toteaa, että viisi vuotta alkuperäisen aloitteen jälkeen on saatu aikaan vain vähän edistymistä, erityisesti sen suhteen, että käytettävissä olisivat kaikki tarvittavat tiedot, joilla todella edistettäisiin poliittisia toimia.

2.3 Pölyttäjät ovat paitsi olennainen osa toimivia ekosysteemejä myös elämän perusta maapallolla. Tuhansista tunnetuista luonnonvaraisten pölyttäjien lajeista parhaiten tunnettuja ovat mehiläiset. Erilaiset tekijät vaikuttavat luonnonvaraisten pölyttäjien vähenemiseen, ja ETSK korostaa, että niiden suojelemiseksi on tärkeää soveltaa ennalta varautumisen periaatetta.

2.4 ETSK suhtautuu myönteisesti tiedonannossa esitettyihin kunnianhimoisiin suunnitelmiin, mutta toteaa, että kyseessä on pitkä luettelo tulevista hankkeista, joita varten on varattava riittävästi aikaa. ETSK olisi aikapaineen vuoksi odottanut selkeitä lyhyen aikavälin toimenpiteitä ja toimia, jotka perustuisivat tähän mennessä saatuihin kokemuksiin ja joissa tukeuduttaisiin pölyttäjiä koskevasta alkuperäisestä aloitteesta laadittuun kertomukseen^(?). Komitea korostaa, että kaikissa jäsenvaltioissa tarvitaan monialaisia ja samalla välittömiä toimia, ja suhtautuu myönteisesti yleiseurooppalaisen pölyttäjien seuranta- ja hallintajärjestelmän (EU-PoMS) käyttöönottoon.

^(?) COM(2021) 261 final.

2.5 ETSK kehottaa jäsenvaltioita sopimaan pikaisesti toimista, jotka on toteutettava lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä, ja sitoutumaan niihin, ja odottaa, että tässä tarkasteltava tiedonanto hyväksytään ripeästi.

2.6 Pölyttäjien vähenemiseen vaikuttavat tekijät

2.6.1 Pölyttäjien esiintymiseen luonnossa vaikuttavat monet tekijät⁽³⁾. Tärkeimpiä ovat ympäristö, viljelykierron puuttuminen ja viljelijöiden keskittyminen tuotannon maksimointiin, mutta myös kaupunkien ja maaseudun asukkaiden toiminta. Pölyttäjien vähenemisen voidaan katsoa johtuvan myös muista tekijöistä, kuten riittämättömistä ravintolähteistä, alkuperäiseen lajistoon kuulumattomien haitallisten hyönteis- ja kasvilajien aiheuttamasta häirinnästä ja leviämisestä, saalistajista, torjunta-aineiden käytön hallinnasta maaseutu- ja kaupunkialueilla, mehiläispesästä koskevista mehiläishoitajien hoitokäytännöistä sekä ennen kaikkea tauteja aiheuttavista infektioista, virukset mukaan luettuina, ja ilmastomuutokseen liittyvistä tekijöistä.

2.6.2 Komitea toteaa, että pölyttäjien vähenemisen ja maatalousmaahehtaarikohtaisen torjunta-aineiden käytön sekä elintarviketuotannon välillä on selvä yhteys jäsenvaltioissa⁽⁴⁾. Jäsenvaltioiden myöntämät poikkeusluvut torjunta-aineiden käytölle hätätilanteen perusteella ovat esimerkki käytännön ongelmista, jotka liittyvät kasvinuojelun tehokkaaseen hallintointiin ja tuotannon laadun ja määrän varmistamiseen. Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaisen on arvioinut, että vain noin kolmanneksessa poikkeustilanteista, jotka koskivat hätätilanteeseen perustuvia poikkeuksia neonikotinoidien käytön suhteen, oli ollut saatavilla vaihtoehtoja. ETSK muistuttaa Euroopan unionin tuomioistuimen 19. tammikuuta 2023 asiassa C-162/21 antamasta päätöksestä, jonka mukaan jäsenvaltiot eivät voi myöntää hätätilanteen perusteella uusia poikkeuslupia neonikotinoideja sisältäville tuotteille.

3. PAINOPISTE I: Pölyttäjien vähenemistä sekä sen syitä ja seurauksia koskevan tietämyksen parantaminen

3.1 ETSK katsoo, että jäsenvaltioiden hallinnollisia valmiuksia sekä viranomaisten ja yksityisten sidosryhmien, kuten tutkimuslaitosten ja tutkijoiden, välistä yhteistyötä on kiireellisesti lisättävä maataloussektoria unohtamatta.

3.2 On ratkaisevan tärkeää jakaa tietämystä ja asiantuntemusta ja toteuttaa yhteisiä toimia eri sidosryhmien välillä, jotta voidaan suunnitella kustannustehokkaita toimenpiteitä ja hyödyntää synergioita. Tällainen kokonaisvaltainen lähestymistapa edellyttää tehokasta yhteistyötä poliittisten päättäjien, sidosryhmien ja suuren yleisön välillä.

3.3 ETSK panee merkille, että pölyttäjäpopulaatioiden vähenemisen ohella alalla on pula asiantuntijoista. Kansallisia toimia tiedonkeruun varmistamiseksi sekä tietojen kokoamista ja analysointia on koordinoitava EU:n tasolla pölyttäjiä käsittelevällä EU:n foorumilla, jolla helpotetaan tietojen avointa saatavuutta. Tällaisen foorumin kautta yksityishenkilöt voivat osallistua yhteisiin toimiin ja luoda avoimen lähdekoodin tietoyhteisön sekä varmennettujen algoritmien ja mallien rekisterin.

3.4 Komitea kehottaa myöntämään konkreettista ja merkittävää rahoitusta tutkimus-, kehitys- ja innovointitoimintaan, jotta voidaan kerätä kaikki tarvittava tieteellinen tieto ja toteuttaa asianmukaiset aloitteet pölyttäjien vähenemisen pysäyttämiseksi.

3.5 ETSK on tyytyväinen siihen, että alkuperäisen aloitteen hyväksymisen jälkeen komissio sisällytti erillisen pölyttäjiä koskevan luvun Horisontti 2020 -puiteohjelman vuosien 2018–2020 työohjelmaan. Horisontti Eurooppa -puiteohjelmasta on osoitettava lisärahoitusta pölyttäjiä koskevaan tutkimukseen, myös muun muassa vähenemisen syiden tutkimukseen sekä pölyttäjälajien ja -populaatioiden seurantaan EU:ssa, kaupunkialueet mukaan luettuina.

4. PAINOPISTE II: Pölyttäjien suojeleminen ja niiden vähenemiseen johtavien syiden torjuminen

4.1 ETSK on tietoinen pölyttäjistä saatavilla olevien tietojen merkityksestä, jotta voidaan tarkemmin määritellä strategioita pölyttäjien suojelemiseksi, ja odottaa EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla konkreettisia ja mitattavissa olevia tavoitteita pölyttäjäkantojen ja elinympäristöjen palauttamiseksi EU:ssa.

⁽³⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Eurooppalainen kansalaisaloite – Pelastakaa mehiläiset ja maanviljelijät” (oma-aloitteinen lausunto) (EUVL C 100, 16.3.2023, s. 45).

⁽⁴⁾ Eurostat, Agri-environmental indicator – consumption of pesticides.

4.2 ETSK katsoo, että keskeisen tärkeä alustava toimi olisi kartoittaa pölyttäjien nykyiset ja mahdolliset kaupunkielinympäristöt ja -verkot, ja kannattaa komission aloitetta, jolla kannustetaan kaupungeja ottamaan käyttöön pölyttäjille suotuisia kaupungeja koskeva opas⁽⁵⁾. Lisäksi ETSK kannattaa ohjelman ja vision laatimista pölyttäjille suotuisille kaupungeille, maankäytön hallinnan tehostamista pölyttäjien monimuotoisuuden edistämiseksi ja luontoalueiden suojelemista kaupunkialueilla ja kaupunkien lähialueilla. Komitea on jo aiemmin todennut, että "[m]aankäyttöä on suunniteltava huolellisesti kaikissa jäsenvaltioissa, jotta varmistetaan oikea tasapaino kilpailukyvyyn ja kestävyuden välillä, ja on tarjottava tarvittavat rahoitusmahdollisuudet"⁽⁶⁾.

4.3 Pölyttäjien määrän ja runsauden vakauttamiseksi maaseudulla on olennaisen tärkeää luoda sopivat olosuhteet maatalousmaan hoidon avulla. ETSK korostaa, että kestävämpiä elintarvikejärjestelmiä ei voida saavuttaa ilman julkisia toimintapolitiikkoja, joilla viljelijöille tarjotaan riittävää taloudellista tukea. YMP:stä annettava rahoitus ei ole ainoa mahdollinen keino hallinnoida tukea.

4.4 Kaikkia toimenpiteitä, joilla osaltaan tähdätään pölyttäjien levinneisyyden vakauttamiseen, on arvioitava realistisesti. Keskenään mahdollisesti ristiriitaiset toimenpiteet on suljettava pois, ja asianmukaisia toimenpiteitä on edistettävä järjestelmällisesti. ETSK katsoo, että ehdotettujen toimien täytäntöönpanon hallinnointi ei ole selkeää ja että eri jäsenvaltioiden toimet poikkeavat toisistaan merkittävästi.

4.5 Suuri vaihtelu torjunta-aineiden maatalousmaahehtaarikohtaisessa käytössä eri jäsenvaltioissa johtaa eroihin paitsi luonnonsuojelussa myös tuotannossa. EU:n ja jäsenvaltioiden olisi pikaisesti laajennettava tietämyksen jakamista ja suunnattava tutkimustoimintaa agroekologiaan, torjunta-aineiden kestäväan käyttöön ja integroidun torjunnan hyviin käytäntöihin.

4.6 ETSK suosittaa, että otetaan käyttöön avoin valvontajärjestelmä, jolla varmistetaan, että tuontielintarvikkeissa noudatetaan samoja torjunta-ainejäämien enimmäismääriä, jotka on asetettu unionissa tuotettaville elintarvikkeille. Komitea on jo kehottanut komissiota panemaan nopeasti täytäntöön normien vastavuoroisuuden, jotta voidaan vähentää eurooppalaisten viljelijöiden asemaan vaikuttavia kilpailuvääristymiä⁽⁷⁾. Kuluttajia olisi suojeltava, ja laadukkaita tuotteita olisi tarjottava kohtuullisin hinnoin.

4.7 ETSK kehottaa antamaan viljelijöille kansallisten ja alueellisten maatalojen neuvontajärjestelmien kautta asianmukaista koulutusta ympäristötoimenpiteistä, jotka kattavat vähäriskisten torjunta-aineiden käytön ja integroidun torjunnan.

4.8 Pölyttäjäkantojen tilaa koskevia indikaattoreita on kehitettävä vuoteen 2024 mennessä, jotta indikaattoreita voidaan arvioida YMP:n puitteissa. Olennainen askel on tehdä kattava arviointi YMP:n vaikutuksesta pölyttäjien vähenemisen estämiseen ja kannustaa käytäntöjä, joilla tämä väheneminen voidaan pysäyttää. Jäsenvaltioiden olisi edistettävä YMP:n puitteissa annettavien teknisen avun varojen suuntaamista pölyttäjien hyväksi ja käytettävä samalla lisävaroja kuluttajien ja ympäristön suojeluun.

4.9 Kukkakaistaleet ovat hyvä reservaatti eri pölyttäjälajeille ja edistävät epäilemättä osaltaan pölyttäjien suojelua. Nämä kaistaleet voivat kuitenkin olla riski mehiläisille ja muille pölyttäjille, jos ne on kylvetty lähelle pohjavettä ja torjunta-aineita on edelleen jäljellä maaperässä. Tarvittaisiinkin varoja kukkakaistaleita koskevan selkeän menetelmän tutkimiseen ja kehittämiseen.

⁽⁵⁾ Euroopan komissio, A guide for pollinator-friendly cities.

⁽⁶⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2018/841 muuttamisesta siltä osin kuin on kyse soveltamisalasta, vaatimusten noudattamista koskevien sääntöjen yksinkertaistamisesta, jäsenvaltioiden tavoitteiden asettamisesta vuodelle 2030 ja sitoutumisesta ilmastoneutraaliuden saavuttamiseen yhteisesti vuoteen 2035 mennessä maankäytön, metsätalouden ja maatalouden sektorilla sekä asetuksen (EU) 2018/1999 muuttamisesta seurannan, raportoinnin, edistymisen seurannan ja uudelleentarkastelun osalta" (COM(2021) 554 final) (EUVL C 152, 6.4.2022, s. 192).

⁽⁷⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi kasvinsuojeluaikojen kestävästä käytöstä ja asetuksen (EU) 2021/2115 muuttamisesta" (COM(2022) 305 final – 2022/0196 (COD)) (EUVL C 100, 16.3.2023, s. 137).

4.10 Tiettyjen tieteellisten tutkimusten⁽⁸⁾ mukaan televiestintäantennien lähettämä sähkömagneettinen säteily voi vaikuttaa luonnonvaraisten pölyttäjien kantaan niiden luonnollisissa elinympäristöissä. Lisäksi vuonna 2018 Euroopan komission terveystieteiden ja ympäristötieteiden sekä kehityksessä olevia riskejä käsittelevä tiedekomitea (SCHEER) luokitteli ympäristöön kielteisesti vaikuttavan sähkömagneettisen (erityisesti 5G:hen liittyvän) säteilyn riskin korkeimmaksi mahdolliseksi⁽⁹⁾. Eklipse-ohjelmassa tehdyt lisäarvioinnit sekä riippumattomat tutkijat ovat vahvistaneet, että sähkömagneettiset kentät voivat mahdollisesti vahingoittaa hyönteispopulaatioita⁽¹⁰⁾. Komitea perää EU:n tutkimusta, joka tarjoaa tarkkoja tietoja tästä asiasta ja tarvittavista politiikkatoimista pölyttäjien tehokkaan suojelun varmistamiseksi.

4.11 ETSK pitää tarpeellisenä kehittää satelliittitietoihin perustuva EU:n laajuinen valosaastemittari pölyttäjiin kohdistuvien alueellisten ja paikallisten vaikutusten arvioimiseksi ja seuraamiseksi.

4.12 EU:n koheesiopolitiikan puitteissa myönnettäviä varoja voidaan käyttää, jotta investoidaan luonnon ja biologisen monimuotoisuuden suojeluun ja ennallistamiseen, ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja kestävä kaupunkikehityksen varmistamiseen, kuten luontopohjaisen vihreän infrastruktuurin käyttöönottoon pölyttäjiä varten. ETSK suhtautuu tältä osin myönteisesti komission suositukseen 11.2.

5. PAINOPISTE III: Yhteiskunnan aktivoiminen sekä strategisen suunnittelun ja yhteistyön edistäminen kaikilla tasoilla

5.1 ETSK suhtautuu myönteisesti komission pyyntöön saada alueiden komitealta tukea pölyttäjiä koskevan aloitteen täytäntöönpanoon paikallis- ja alueviranomaisten keskuudessa. Komitea on kuitenkin pettynyt siihen, ettei ETSK:ta ole mainittu kertaakaan tässä aloitteessa⁽¹¹⁾ eikä alkuperäisessä aloitteessa⁽¹²⁾, etenkin kun on kyse sen roolista EU:n kansalaisyhteiskunnan edustajana. Komitea katsoo, että ETSK:lle olisi annettava erityisiä tehtäviä tämän strategian edistämiseksi eri sidosryhmäluokkien keskuudessa, muun muassa lisäämällä tietoisuutta kansallisten työmarkkinaosapuolten, kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden ja kansalaisten keskuudessa.

5.2 Olisi hyödynnettävä erityisiä viestintävälineitä, jotta lisätään kansalaisten tietoisuutta pölyttäjien vähenemisestä ja sen vaikutuksista elämäämme – sekä toimien toteuttamatta jättämisen vaikutuksista (mukaan lukien taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät vaikutukset tuleville sukupolville) – ja jotta edistetään tiedotuskampanjoita julkisessa mediassa kaikissa jäsenvaltioissa. On saatava käyttöön rahoitusta, jotta suurelle yleisölle suunnattua tiedotusta voidaan parantaa muun muassa sosiaalisen median ja parhaaseen katselu-aikaan lähetettävien lyhyiden tv-mainosten avulla.

5.3 ETSK tunnustaa pölyttäjiä koskevan halukkaiden maiden liittoutuman⁽¹³⁾ (Coalition of the Willing on Pollinators) tärkeän roolin. Liittoutuma on EU-johtoinen foorumi, johon kuuluvat jäsenmaat ovat sitoutuneet vaihtamaan tietoja ja parhaita käytäntöjä, tekemään tutkimusta pölyttäjien säilyttämisestä ja tarjoamaan keskinäistä apua ja yhteistyötä.

5.4 ETSK peräänkuuluttaa koulutusohjelmia, joilla pyritään lisäämään tietämystä pölyttäjien ekologiasta, tunnistamisesta ja elinympäristöjen ennallistamisesta maatalousneuvojien, viljelijöiden, metsänhoitajien, maankäyttäjien ja maisemasuunnittelijoiden keskuudessa.

6. Loppuhuomiot

6.1 Komissio on laatinut luettelon 42 priorisoidusta toimesta täsmällisine määräaikoineen. On aiheellista vahvistaa yksityiskohtainen aikataulu ehdotettujen toimien valmistelua ja myöhempää testausta varten. Näin laadittua aikataulua on helpompi valvoa, minkä lisäksi sitä on kaikkien osallistujien kannalta helpompi noudattaa.

6.2 ETSK katsoo, että tehokas yhteistyö ja resurssien asianmukainen kohdentaminen ovat ratkaisevia, jotta voidaan varmistaa luonnonvaraisten pölyttäjien suojeluun vaikuttavien erilaisten poliittisten toimenpiteiden ja välineiden johdonmukaisuus. Komitea korostaa rahoituksen mukauttamisen merkitystä, jotta voidaan vastata komission tiedonannossa esitettyihin odotuksiin.

⁽⁸⁾ Electromagnetic radiation of mobile telecommunication antennas affects the abundance and composition of wild pollinators.

⁽⁹⁾ SCHEER, Statement on emerging health and environmental issues (2018).

⁽¹⁰⁾ Risk to pollinators from anthropogenic electro-magnetic radiation (EMR).

⁽¹¹⁾ COM(2023) 35 final.

⁽¹²⁾ COM(2018) 395 final.

⁽¹³⁾ Coalition of the Willing on Pollinators, Promote Pollinators.

6.3 Luonnonvaraisten pölyttäjien suojelemiseksi tarvitaan entistä parempia suoja-toimia sekä torjunta-aineiden riskinarviointiprosessin että torjunta-aineiden käyttövaiheen aikana. Jos torjunta-aineiden käyttöön puuttumiseksi ei ryhdytä toteuttamaan rohkeaa strategiaa, mehiläisten ja muiden pölyttäjien tulevaisuus, koko ekosysteemi ja EU:n asukkaiden elintarvike-turva vaarantuvat. Torjunta-aineiden tosiasiallista käyttöä EU:ssa koskevaa avoimuutta on lisättävä.

6.4 Komitea katsoo, että tehokkain lähestymistapa ja ihanteellisin ratkaisu on saada aikaan maailmanlaajuinen sopimus synteettisten torjunta-aineiden käytön vähentämisestä yleismaailmallisen sitoutumisen ja oikeudenmukaisen taloudellisen kilpailun varmistamiseksi. Vaikka tämä vaikuttaakin epäonnistumiseen tuomitulta yritykseltä, kokonaisvaltainen lähestymistapa on tarpeen ja toimia kansainvälisissä neuvotteluissa on tehostettava. On muun muassa käytävä vakavaa keskustelua siitä, tulisiko sellaisten torjunta-aineiden vienti kolmansiin maihin kieltää, jotka ovat EU:ssa jo käyttökiellossa.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista

”a) Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle – Vihreän kehityksen teollisuussuunnitelma nettonollan aikakaudelle”

(COM(2023) 62 final)

”b) Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Euroopan nettonollateknologia tuotteiden valmistusekosysteemiä vahvistavasta toimenpidekehyksestä (nettonollateollisuutta koskeva säädös)”

(COM(2023) 161 final – 2023/0081 (COD))

(2023/C 349/27)

Esittelijä: **Sandra PARTHIE**

Lausuntopyyntö	a) Euroopan komissio, 27.3.2023 b) Euroopan parlamentti, 8.5.2023 c) neuvosto, 11.5.2023
Oikeusperusta	a) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla b) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 114 artikla
Vastaava jaosto	sisämarkkinat, tuotanto ja kulutus
Hyväksyminen jaostossa	29.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	13.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	193/3/3

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan unionissa (EU) on vastaisuudessaakin oltava teollisuutta. EU:n on puolustettava määrätietoisesti asemaansa maailmanlaajuisena toimijana ja määritettävä poliittiset keinot, toimenpiteet ja välineet, joita se tarvitsee kehittyäkseen nopeammaksi ja innovatiivisemmaksi ja vetääkseen jälleen sijoittajia puoleensa. Samalla sen on pidettävä kiinni sosiaalisista ja ympäristöön liittyvistä arvoistaan, kuten toimivista työmarkkinavuoropuhelu- ja sosiaaliturvajärjestelmistä, oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisesta ja vakaista instituutioista.

1.2 EU:n globaali taloudellinen toimintaympäristö on muuttunut, sillä monenvälinen sääntöpohjainen järjestelmä on rapautumassa ja protektionismi lisääntyy. Kilpailu kansainvälisistä investoinneista on koventunut, mikä johtuu erityisesti Yhdysvaltojen inflaationhillintälaista (IRA) mutta myös raaka-ainekilpailun kiristymisestä, energiahintojen kehityksestä ja maailmanlaajuisen toimitusketjujen muutoksista. Unionin onkin arvioitava poliittisia painopisteitään uudelleen pystyäkseen parantamaan rakenteellista ja kestäväpohjaista kilpailukykyään. Koska EU:n yritysten kilpailukykyä on tarpeen vahvistaa, unionin päätöksentekoprosesseihin on sisällytettävä kilpailukykytarkastus. Samalla on huolehdittava taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristöön liittyvien näkökohtien välisestä tasapainosta lainsäädäntöehdotuksia koskevassa päätöksenteossa.

1.3 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) on vakuuttunut siitä, että vahva teollinen perusta on ehdoton edellytys sekä Euroopan vihreän kehityksen ohjelman ja digitaalisen vuosikymmenen onnistumiselle että teollisuussektorin, avaruusalan ja autoteollisuuden tulevalle menestykselle, aivan kuten varmat ja kestäväpohjaiset kriittisten raaka-aineiden lähteetkin. ETSK kehottaa ensi sijassa tekemään tarkastuksen, jonka avulla selvitetään, miten EU voi hallita ja parantaa arvoketjujaan ja välttää liiallisia riippuvuuksia.

1.4 ETSK korostaa, että vuoden 2050 ilmastotavoitteiden saavuttaminen ei onnistu kilpailukykyistä kiertotaloutta rakentamatta. EU:n olisikin löydettävä keinoja lisätä resurssi- ja materiaalitehokkuuttaan ottamalla yleisesti käyttöön kysynnän vähentämiseen tähtäviä kysynnänhallintatoimenpiteitä: ekosunnittelu ja kiertoajattelu, energiatehokkuus, entistä kestäväpohjaisemmat tuotteet sekä kohdennettujen innovatiivisten käytäntöjen ja tekniikoiden tukeminen.

1.5 EU:n teollisuuspolitiikan lähtökohtana olisi oltava sellaisen monimuotoisen teollisuussektorin olemassaolo ja kehittäminen, joka kattaa monia erilaisia toimialoja, tuottajia ja teollisia ekosysteemejä, pk-yritykset ja yhteisötalouden toimijat mukaan luettuina. On tärkeää varoa keskittymästä liian yksipuolisesti siihen, että erotellaan jyvii akanoista ja edistetään tiettyjä teknologioita sääntelytoimien avulla. Tällaisen toimintamallin sijaan tarvitaan laaja-alaista innovoinnin ja tutkimuksen tukipolitiikkaa.

1.6 ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita huolehtimaan siitä, että EU:n teollisuussuunnitelma auttaa luomaan laadukkaita hyväpalkkaisia työpaikkoja, joissa työehdot ja -olot ovat oikeudenmukaiset, ja että se edistää työpaikkademokratiaa, työehtosopimusneuvottelua ja työehtosopimusten noudattamista.

1.7 Julkiset hankinnat ja päätökset siitä, miten julkista rahoitusta jaetaan, ovat tärkeitä teollisuuspolitiikan ohjausvälineitä. On varmistettava, että asiaan liittyvät jäsenvaltioiden päätökset, valtioneuvoston päätökset ja muita tukia koskevat päätökset mukaan luettuina, eivät vääristä sisämarkkinoita tai uhkaa taloudellista lähentymistä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta EU:ssa vaan että niillä pyritään lähinnä vaikuttamaan alueelliseen kehitykseen. ETSK kritisoi sitä, että tätä ei oteta riittävästi huomioon komission nyt esittämässä ehdotuksissa vihreän kehityksen teollisuussuunnitelmaksi ja nettonollateollisuutta koskevaksi säädökseksi.

2. Yleistä

2.1 Euroopan unionissa on vastaisuudessakin oltava teollisuutta. ETSK kehottaa luomaan sääntelykehiksen, joka houkuttelee EU:hun teollisuustuotantoa, luo sille edellytykset ja lisää sitä unionin alueella kestäväällä ja sosiaalisesti vastuullisella tavalla. Tämä kehoitus koskee paitsi uutta teknologiaa myös valmistusteollisuutta, joka on keskeinen tekijä esimerkiksi Euroopan talouksien ja toimitusketjujen häiriönsietokyvyn kannalta.

2.2 Euroopan kilpailukyvyyn heikkeneminen näkyy bruttokansantuotteesta (BKT): EU:n asukaskohtainen BKT on 2000-luvulla ollut noin 70 prosenttia Yhdysvaltojen asukaskohtaisesta BKT:stä, ja tällä hetkellä se on enää vajaat 66 prosenttia. Vuonna 1999 ainoastaan 5 prosenttia maailman bruttoinvestointeista tehtiin Kiinassa, mutta vuonna 2020 siellä tehtyjen bruttoinvestointien osuus oli 29 prosenttia, mikä on enemmän kuin missään muualla. Yhdysvalloissa ja EU:ssa vastaava osuus taas on pienentynyt samalla aikavälillä merkittävästi: Yhdysvalloissa 29 prosentista 20 prosenttiin ja EU:ssa 23 prosentista vain 15 prosenttiin. Unioni pystyy kuitenkin muuttamaan tilanteen: sisämarkkinoiden valmiiksi saattaminen voisi kasvattaa talouden tuotosta yli 700 miljardilla eurolla kymmenen vuoden kuluessa, ja yhteinen digitalous voisi tuottaa vielä 178 miljardia euroa lisää. Näin EU voisi myös jatkaa menestyksekkäitä toimiaan eurooppalaisten normien ja standardien käyttöönottamiseksi ja edistämiseksi maailmanlaajuisella tasolla.

2.3 EU kärsii globaaleja kilpailijoitaan enemmän erittäin korkeista energiahinnoista ja kiihtyvistä inflaatiosta. Samaan aikaan muut globaalit talousmahdit tukevat ja suosivat omaa teollisuuttaan. Kaikki tämä voi johtaa teollisuustoiminnan häviämiseen EU:sta. Nämä ongelmat ja muut nykyiset ja tulevat haasteet saadaan selätettyä vain parantamalla unionin talouden rakenteellista ja kestäväpohjaista kilpailukykyä ja häiriönsietokykyä. Euroopan teollisuuden kilpailukyvyyn perusedellytykset ovat kohtuulliset energiahinnat ja turvattu energiahuolto.

2.4 Globaali taloudellinen toimintaympäristö on muuttunut viime vuosina jyrkästi. EU ei voi enää laskea toimivan monenvälisen sääntöpohjaisen talous- ja kauppajärjestelmän varaan, vaan maailmanmarkkinoilla on yhä enemmän vääristymiä, jotka johtuvat esimerkiksi Yhdysvaltojen inflaationhillintälaista, jonka tarkoituksena on tukea yhdysvaltalaisia teollisuuden toimijoita verohyvitysten, avokätisen taloudellisen tuen ja paikallisten sisältövaatimusten keinoin maan ulkopuolisten talouden toimijoiden kustannuksella, tai Kiinan pitkäaikaisista protektionistisista tukijärjestelmistä, jotka niin ikään suosivat kansallisia toimijoita ja joiden avulla ajetaan nationalistista talousagendaa. EU:n on reagoitava tilanteeseen päättäväisesti ja määritettävä poliittiset keinot, toimenpiteet ja välineet, joita se tarvitsee kehittyäkseen nopeammaksi ja innovatiivisemmaksi ja vetääkseen jälleen sijoittajia puoleensa. Samalla sen on pidettävä kiinni sosiaalisista ja ympäristöön liittyvistä arvoistaan.

2.5 Tätä taustaa vasten ETSK suhtautuu myönteisesti Euroopan komission ehdotuksiin vihreän kehityksen teollisuussuunnitelmaksi ja nettonollateollisuutta koskevaksi säädökseksi. Ne tarjoavat ohjeistusta ja tuovat ennakoitavuutta EU:n teollisuuden toimijoille ja merkitsevät sitoumusta vahvistaa eurooppalaisten valmistajien asemaa ja valmistustoimintaan liittyviä ekosysteemejä. Toimet, joita vähähiiliseen talouteen siirtyminen vuoteen 2050 mennessä vaatii, tarkoittavat toista teollista vallankumousta, ja ne on myös ymmärrettävä tällä tavoin, tarvittavat poliittiset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset sitoumukset mukaan luettuina.

2.6 ETSK kannattaa erityisesti molemmissa asiakirjoissa esitettyjä selkeitä viestejä siitä, että siirtyminen kestävään talouteen ja yhteiskuntaan edellyttää laaja-alaisia investointeja. Vihreän teollisuuspolitiikan tavoitteena olisi oltava myös sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen. Komitea suhtautuu myönteisesti siihen, että nettonollateollisuutta koskevassa säädöksessä kiinnitetään huomiota osaamisen ja henkilöresurssien puutteisiin, jotka hidastavat siirtymää tällä hetkellä. Siinä ei kuitenkaan esitetä, miten ilmoitetut päämäärät ja tavoitteet on määrä saavuttaa ja mitä konkreettisia toimia on tarkoitus toteuttaa.

2.7 ETSK kehottaakin Euroopan komissiota täsmentämään, mihin konkreettisiin toimiin se aikoo ryhtyä, jotta sijaintipaikkatekijöitä ja EU:n talouksien kilpailukykyä saataisiin parannettua ja unioni erottuisi systeemisistä kilpailijoistaan. Toimissa olisi keskityttävä parantamaan kaikkien jäsenvaltioiden yhteyksiä sisämarkkinoilla muun muassa kehittämällä ja kohentamalla liikenne- ja energia-alan infrastruktuuria ja yhteenliittäntöjä, verkot mukaan luettuina.

2.8 ETSK toteaa, että vaikeat ajat koettelevat energiahuollon, työvoiman tarjonnan ja toimitusketjun häiriöiden sekä inflaation takia niin työnantajia, työntekijöitä kuin kansalaisia yleensäkin. Nämä tekijät yhdessä aiheuttavat merkittäviä rasitteita kaikille. EU:n vihreän kehityksen teollisuussuunnitelmalla ja nettonollateollisuutta koskevalla säädöksellä olisikin pyrittävä vähentämään näitä rasitteita ja välttämään niiden lisäämistä.

2.9 ETSK katsoo, että myös kuluttajilla on oma roolinsa nettonollasiirtymän edistämässä ja toteuttamisessa vuoteen 2050 mennessä. Heidän päätöksensä valita tiettyjä tuotteita tai jättää ne valitsematta ja se, suhtautuvatko he suopeasti, suvaitsevasti vai torjuen paitsi EU:ssa myös kolmansissa maissa vallitseviin valmistus- ja tuotanto-olosuhteisiin, vaikuttavat merkittävästi muutoksen aikaansaamiseen. ETSK kannattaa kuluttajien vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä ⁽¹⁾ ja korostaa, että heidän on tehtävä valvutuneita päätöksiä.

3. Erityistä

3.1 Sääntely-ympäristö

3.1.1 EU:n päätöksenteossa lähtökohtana olisi oltava innovointi, huippuosaaminen sekä erittäin pätevät ja ammattitaitoiset ihmiset, ja byrokratiaa ja kustannuksia olisi pyrittävä vähentämään aina kun se on mahdollista. Oikeusvaltioperiaate tuo yhtenä EU:n kulmakivistä varmuutta ja vakautta liiketoimintaympäristöön, ja sitä on kunnioitettava kaikissa olosuhteissa. Hallituksen, ammattiliittojen ja työnantajajärjestöjen välinen jäsenely kolmikantavuoropuhelu on välttämätöntä vakauden, yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden ja talouden häiriönsietokyvyn varmistamiseksi.

3.1.2 Nettonollateollisuutta koskevassa säädösehdotuksessa esitetään toimenpiteitä, joilla pyritään parantamaan nettonollateknologian valmistuksen mahdollistavia edellytyksiä. Niihin kuuluu muun muassa sääntely-ympäristön yksinkertaistaminen, esimerkiksi nopeammat lupamenettelyt ja keskitetyt asiointipisteet hallinnossa. On ratkaisevan tärkeää, että näitä nopeampia lupamenettelyjä sovelletaan nettonollateknologiahankkeiden arvoketjun kaikissa vaiheissa tinkimättä kuitenkaan asetuksessa asetetuista sosiaalisista ja ympäristöön liittyvistä tavoitteista. ETSK kannattaa tätä toimintamallia mutta suosittaa, että lainsäätäjät eivät rajaa esitettyjä parannuksia koskemaan vain nettonollateknologioita vaan tekevät niistä vakiokäytännön kaikilla talouden aloilla.

3.1.3 ETSK huomauttaa, että Euroopan teollisuuden muutoksessa on viime kädessä kysymys paljon muustakin kuin puhtaasti teknologian valmistuksesta, koska Euroopassa on runsaasti energiantensiivistä raskasta teollisuutta ja perusteollisuutta, jotka on irrotettava hiilestä ja jotka eivät kuulu vihreän kehityksen teollisuussuunnitelman piiriin. Johdonmukaisessa EU:n teollisuusstrategiassa keskitytään osallistavaan talouskasvuun, jonka turvin varmistetaan, että kaikki jäsenvaltiot ja alueet osallistuvat teollisuuden vihreään siirtymään ja hyötyvät siitä. Siksi on ratkaisevan tärkeää, että vihreän kehityksen teollisuussuunnitelman yhteydessä vältetään kaikenlaista sisämarkkinoiden pirstoutumista ja pyritään jäsenvaltioiden ja alueiden väliseen yhteenkuuluvuuteen.

3.1.4 ETSK on vakuuttunut siitä, että on mahdollista laatia ympäristöystävälliseen yksinkertaistamiseen tähtäävä toimintaohjelma, jonka avulla vihreiden hankkeiden lupamenettelyjä voidaan parantaa pitäen samalla kiinni ympäristölainsäädännön noudattamisesta. Hyväksyntämenettelyjen digitalisoinnin ja yksinkertaistamisen lisäksi on tarpeen kehittää paikallisten ja kansallisten viranomaisten asiantuntemusta, valmiuksia ja osaamista. Lupamenettelyjä on tehostettava asianmukaisen suunnittelun keinoin ja vahvistamalla asianomaisten hallintotasojen valmiuksia ennen kaikkea läisähenkilöstön ja koulutetun työvoiman avulla. Koska EU:n yritysten kilpailukykyä on tarpeen vahvistaa, unionin päätöksentekoprosesseihin on sisällytettävä kilpailukykytarkastus. Samalla on huolehdittava taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristöön liittyvien näkökohtien välisestä tasapainosta lainsäädäntöehdotuksia koskevassa päätöksenteossa.

3.1.5 ETSK korostaa, että sääntelyä on täydennettävä muilla välineillä, kuten tuilla, jotta BKT ei supistu eikä hyvinvointi kärsi. Raportointivaatimuksia olisi eritoten EU:n ympäristö-, digi- ja talouslainsäädännön alalla kevennettävä ja mahdollisuuksien mukaan yhdenmukaistettava, jotta vältetään sääntöjen tulva, sääntelykaos ja sisämarkkinoiden pirstoutuminen.

⁽¹⁾ Euroopan talous- ja sosiaaliskomitean lausunto aiheesta "Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi direktiivien 2005/29/EY ja 2011/83/EU muuttamisesta siltä osin kuin on kyse kuluttajien vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä vihreässä siirtymässä parantamalla suojaa sopimattomilta menettelyiltä ja tiedottamista" (COM(2022) 143 final – 2022/0092 (COD)) (EUVL C 443, 22.11.2022, s. 75).

3.2 Mahdollisuudet hankkia investointeja ja investointien helpottaminen

3.2.1 EU:n taloudelliset toimijat joutuvat käymään kovaa globaalia kilpailua. Aika on kilpailukyvyyn parantamisessa ratkaiseva tekijä. ETSK korostaakin, että taloudellista tukea ja rahoituksen saantia koskevat päätökset on tehtävä ripeämmin, myös kun on kyse erilaisista EU:n tukiohjelmista, esimerkiksi REPowerEU-ohjelmasta, InvestEU-ohjelmasta ja muista vastaavista. Pitkät ja aikaavievät menettelyt, jotka tekevät rahoitusasioista läpipääsemättömän viidakon, saavat sijoittajat suuntaamaan huomionsa pois Euroopasta ja vievät pohjaa pyrkimyksiltä houkutella investointeja.

3.2.2 ETSK korostaakin, että kaikenkokoisten yritysten, myös pk-yritysten, on voitava saada toimivaa rahoitustukea oikea-aikaisesti ja nykyistä helpommin sekä toimintakustannuksia että pääomamenoja varten, ja kehottaa arvioimaan nykyisiä tukivälineitä kaikkein tuloksekkaimpien yksilöimiseksi ja niiden käytön lisäämiseksi. ETSK katsoo, että vihreän kehityksen teollisuussuunnitelmassa on määritettävä, missä ja milloin on välttämätöntä myöntää selkein ehdoin julkista rahoitusta tärkeiden teollisuudenalojen siirtymän tukemiseksi ja missä rahoitusvajetta taas voidaan paikata yksityisin varoin, edellyttäen että asianmukaiset sääntelykannustimet otetaan käyttöön.

3.2.3 ETSK varoittaa, että pelkkä valtioneuvoston sääntöjen höllentäminen ottamatta käyttöön uusia EU-tason rahoitusmekanismeja todennäköisesti lisää EU:n talouksien välisiä eroja, sillä joillakin jäsenvaltioilla ei välttämättä ole finanssipoliittisia mahdollisuuksia investoida vihreään siirtymään. Elpymis- ja palautumistukivälineestä ja REPowerEU-välineestä myönnettävien lainojen käyttötarkoituksen muuttamisella niin, että lainoilla rahoitetaan puhtaita teollisuudenaloja, voi olla vaikutusta vain, jos lainojen lisäksi myönnetään merkittäviä avustuksia sellaiseen toimintaan, johon tehtävistä investoinneista ei välttämättä saada tuottoa. Esimerkkeinä mainittakoon julkisen infrastruktuurin kehittäminen, avustukset kotitalouksille, joilla ei ole varaa kunnostustöihin eikä uusiutuviin energialähteisiin tehtäviin pieniin investointeihin, sekä koulutus ja uudelleen koulutus.

3.2.4 ETSK:n mielestä vihreän kehityksen teollisuussuunnitelmassa pitäisi kiinnittää huomiota myös ympäristöä säästävien julkisten hankintojen kehittämiseen, sillä niiden myötä viranomaiset ryhtyvät ostamaan ympäristöystävällisiä tuotteita. Vihreän kehityksen teollisuussuunnitelmaan sekä päivitettyihin kansallisiin elpymis- ja palautumissuunnitelmiin osoitetuilla määrärahoilla voitaisiin rahoittaa ympäristöä säästäviin julkisiin hankintoihin liittyviä kustannuksia siihen asti, kun tällaisista hankinnoista tulee EU:n lainsäädännön mukainen yleinen vaatimus. Julkinen tuki olisi sidottava ehtoihin, jotka liittyvät seuraaviin tavoitteisiin: ympäristönsuojelun parantaminen, yritysten tukeminen laadukkaiden työpaikkojen tarjoamisessa, koulutukseen pääsyn edistäminen ja laadukkaan oppisopimuskoulutuksen järjestäminen. Lisäksi on tärkeää parantaa pk-yritysten mahdollisuuksia osallistua julkisia hankintoja koskeviin tarjouskilpailuihin. ETSK kehottaa komissiota perustamaan helpokäyttöisen tietokannan tätä varten.

3.2.5 Uudella EU:n yhteisrahoituksella olisi korjattava markkinoiden toimintapuutteita ja sellaisten alojen tilannetta, joilla yksityistä rahoitusta ei ole riittävästi saatavilla, ja siten tuettava tehokkaasti puhtaan teknologian teollisuuden eri osa-alueita, erityisesti pk-yrityksiä. Sen yhteydessä olisi vältettävä sisämarkkinoiden vääristymiä, ja sen olisi autettava parantamaan taloudellista yhteenkuuluvuutta kaikkialla EU:ssa. ETSK korostaa tähän liittyen, että valtioneuvoston sääntöjä koskevien tilapäisten poikkeusten olisi pysyttävä tilapäisinä ja oltava kohdennettuja. Uutta yhteisrahoitusta olisi suunnattava myös työntekijöiden uudelleen koulutukseen, muuhun koulutukseen ja oikeudenmukaiseen siirtymään, jotta voidaan turvata tulevaisuuden vaatimusten mukainen osaamisepohja.

3.2.6 ETSK on tietoinen siitä, että EU-tason lisärahoituksen hankkiminen on vaikeaa. Keskipitkällä aikavälillä olisi käynnistettävä seuraavasta monivuotisesta rahoituskehiksestä käytävistä neuvotteluista erillinen vakava keskustelu EU:n uusista omista varoista ja suvereniteettirahastosta. Lyhyellä aikavälillä olisi otettava päästökauppajärjestelmän innovaatio-rahastosta saatavilla olevaa rahoitusta käyttöön etupainotteisesti ja suunnattava sitä läpimurtoteknologioihin aloilla, joilla päästöjä on vaikea vähentää.

3.3 Markkinat ja toimitusketjut

3.3.1 Euroopan komissio julkaisi vuonna 2021 teollisuusstrategiansa yhteydessä luettelon teollisista ekosysteemeistä, ja sen tavoitteena on saada parempi käsitys sekä EU:n talouden rakenteiden ja toimitusketjujen välisistä yhteyksistä että rakenteiden ja toimitusketjujen puutteista. ETSK kehottaa komissiota tähän liittyen ottamaan huomioon arvoketjujen keskinäiset riippuvuussuhteet ja roolin, joka kemikaaleilla, raaka-aineilla ja erityisesti perusteollisuudella ja -prosesseilla on siirryttäessä nettonollatalouteen ja kiertotalouteen. Keskittyminen nettonollateknologioihin ei saa johtaa siihen, että eurooppalaisiin toimitusketjuihin syntyy uusia aukkoja siksi, että muiden alojen, esimerkiksi energiaintensiivisten alojen, tarpeet jäävät liian vähälle huomiolle. Jos näiden alojen huolenaiheisiin, kuten korkeisiin energiahintoihin, ei puututa, EU uhkaa menettää teollisten ekosysteemien tärkeitä, ehkä jopa strategisia osia.

3.3.2 Lisäksi ETSK korostaa tarvetta saada energiaa ja raaka-aineita kilpailukykyiseen hintaan. Tähän liittyviä toimintapolitiikkoja olisi tuettava kauppasopimuksilla ja pyrkimällä turvaamaan raaka-aineiden saanti eri puolilta maailmaa. Komitea toteaa kuitenkin, ettei maailmanlaajuinen kilpailu raaka-ainearvoista ole kestävyysperiaatteiden mukaista. Euroopan olisikin löydettävä keinoja lisätä resurssi- ja materiaalitehokkuutta ottamalla yleisesti käyttöön kysynnän vähentämiseen tähtäviä kysynnänhallintatoimenpiteitä: ekosunnittelu ja kiertoajattelu, energiatehokkuus, entistä kestäväpohjaisemmat tuotteet sekä kohdennettujen innovatiivisten käytäntöjen ja tekniikoiden tukeminen. ETSK kehottaa ensi sijassa tekemään tarkastuksen, jonka avulla selvitetään, miten EU voi hallita ja parantaa arvoketjujaan ja välttää liiallisia riippuvuuksia.

3.3.3 ETSK korostaa niin ikään tarvetta luoda vahvempia kauppasuhteita kolmansiin maihin etenemällä sellaisten vapaakauppasopimusten aikaansaamisessa, joilla edistetään myös eurooppalaisia arvoja. Samaan aikaan on jatkettava kaupan suojoitoiden, kuten polkumyynnin ja pakottamistoimien vastaisten toimenpiteiden ja ulkomaisten sijoitusten seurannan, kehittämistä ja soveltamista.

3.3.4 Energian ja raaka-aineiden saatavuus kilpailukykyisin hinnoin on ratkaisevan tärkeää teollisuustuotannon ja siihen liittyvän toiminnan säilyttämiseksi EU:ssa. Kehittäessään kilpailukykyään, häiriönsietokykyään ja globaalia vaikutusvaltaansa unionin olisi tukeuduttava avoimeen markkinatalouteen ja avoimiin yhteiskuntiin keskeisinä vahvuuksinaan ja kohdennettava toimintansa jälleen vaurauden ja hyvinvoinnin luomisen olennaisiin edellytyksiin.

3.4 Osaamisen kehittäminen laadukkaiden työpaikkojen luomiseksi nettonollatekniologioiden alalle

3.4.1 ETSK kannattaa tehokkaisiin elinikäisen oppimisen järjestelmiin ja tulevien osaamistarpeiden entistä parempaan ennakkointiin liittyviä periaatteita ja kehottaakin ottamaan työmarkkinaosapuolet rakenteellisesti mukaan kaavailtuihin Net-Zero Industry Academies -koulutusyhteenliittymiin. Lisäksi komitea katsoo, että yhteistä pätevyyksien tunnustamisjärjestelmää koskevan parannetun sääntelykehiksen ei pitäisi koskea vain nettonollatekniologioihin liittyviä työpaikkoja vaan se olisi ulotettava kattamaan kaikki alat ja kaikenlainen osaaminen. ETSK huomauttaa, että paras keino tukea EU:n teollisuutta on investoida teollisuusalan työntekijöihin ja tukea heitä muun muassa turvaamalla työllisyys ja auttamalla työajan lyhentämisyhteistyön piirissä olevia.

3.4.2 ETSK on vakuuttunut siitä, että muutoksen tueksi tarvitaan osaamisen kehittämistä ja koulutusta. Suuripäästöisistä riskialoista aiheutuva uhka on yleensä vähäinen, mutta joillakin Euroopan alueilla vaikutukset voivat lyhyellä aikavälillä olla tuhoisia. Siirtymä on hallittavissa vain, jos investoidaan osaamisen parantamiseen, tarjotaan mahdollisuuksia (uudelleen) koulutukseen ja edistetään talouden monipuolistumista viemällä sitä vihreämmän toiminnan suuntaan. Näin on mahdollista selvittää nykyisissä kireissä markkinaolosuhteissa ja parantaa työvoiman uudelleenkohdentamista työmarkkinoilla. Uudelleenjärjestelytarpeita voidaan ennakoida ja hallita paremmin ottamalla kaikki asianomaiset sidosryhmät, myös järjestäytyneiden työntekijöiden edustajat, varhaisessa vaiheessa mukaan toimintaan^(?). ETSK kehottaa komissiota ja jäsenvaltioita huolehtimaan siitä, että EU:n teollisuussuunnitelma auttaa paitsi luomaan laadukkaita hyvätuloisia työpaikkoja, joissa työehdot ja -olot ovat oikeudenmukaiset, myös edistämään työehtosopimusneuvotteluja ja työehtosopimusten noudattamista.

3.4.3 Net-Zero Industry Academies -koulutusyhteenliittymiä koskevaan ehdotukseen liittyen ETSK muistuttaa EU:n nykyisistä, vakiintuneista tutkintorakenteista ja ammatillisen koulutuksen rakenteista ja tähdentää, että tällaisten (ammatilliseen koulutukseen liittyvien) koulutuspoliittisten säännösten käyttöönotolle asetuksen keinoin ei ole olemassa oikeusperustaa. Asetusehdotuksessa ei oteta huomioon yritysten eikä EU:n jäsenvaltioiden todellista tilannetta, mistä on osoituksena myös se, että työmarkkinaosapuolten tai muiden asiaankuuluvien organisaatioiden jatkuva osallistuminen ei ole suunnitelmassa. ETSK suosittaa, että asetusehdotukseen sisältyviä yleissivistävää ja ammatillista koulutusta koskevia näkökohtia käsiteltäisiin suosituksen puitteissa, kuten tällä politiikanalalla on yleensä tapana tehdä, ja kehottaa EU:n toimielimiä ainakin ottamaan työmarkkinaosapuolet ja eri ryhmien etuja ajavien kamarien eurooppalaisen verkoston aktiivisesti mukaan Euroopan Net Zero Industry Academies -koulutusyhteenliittymien ja Euroopan nettonollafoorumien toimintaan.

3.4.4 Euroopan komission laskelmien mukaan nettonollatekniologian alalla on erittäin paljon mahdollisuuksia luoda työpaikkoja, sillä vetypolttojen valmistuksessa tarvitaan 180 000, aurinkosähkölaitteiden valmistuksessa 66 000 ja akkujen tuotannossa 800 000 työntekijää. ETSK kehottaakin komissiota ja jäsenvaltioita paitsi tukemaan tarvittavan osaamisen kehittämisen edellytyksiä EU:ssa myös yhdenmukaistamaan unionin ulkopuolelta tulevien pätevien työntekijöiden työolot ja nopeuttamaan niiden saantia.

^(?) Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Työpaikkademokratia” (puheenjohtajavaltio Espanjan pyytämä valmisteleva lausunto) (EUVL C 228, 29.6.2023, s. 43).

3.5 Innovointi

3.5.1 Myös innovointivalmiudet ovat omiaan lisäämään tuottavuutta, ja niillä on olennainen merkitys yritysten kehityksen, sopeutumiskyvyn ja uudistumisen kannalta. EU:n menestyminen tulevaisuudessa edellyttää sekä yksityisiä että julkisia investointeja tutkimukseen ja innovointiin. Yritysten, korkeakoulujen ja innovointiorganisaatioiden välistä yhteistyötä on helpotettava tärkeänä käytännön toimenpiteenä tuottavan innovoinnin edistämiseksi. Työntekijöiden osallistumisella voi niin ikään olla myönteinen vaikutus siihen, että koko innovointipotentiali saadaan hyödynnettyä ja suunniteltu muutos toteutuu.

3.5.2 Tällä hetkellä suurin osa EU:n rahoituksesta on kohdennettu lähinnä teknologian kehityksen alkuvaiheisiin ja kehitettyjen teknologioiden käyttöönottoon jatkokäyttäjien keskuudessa. Tuotantokapasiteettia ja toiminnan laajentamista varten tarkoitettu tuki on edelleen vähäistä. ETSK katsoo, että asia olisi korjattava.

3.5.3 ETSK toteaa, että kriittisten raaka-aineiden merkitystä EU:n teollisuustoiminnalle ei voi korostaa liikaa. Innovoinnissa olisikin keskityttävä ensisijaisesti korvaaviin raaka-aineisiin, tuotteisiin ja materiaaleihin, jotka voivat vähentää unionin riippuvuutta kriittisistä ja muista raaka-aineista, joita sen on vaikea saada.

3.6 Hallinto

3.6.1 Ehdotetun nettonollateollisuutta koskevan säädöksen VII luvussa perustetaan Euroopan nettonollafoorumi. Sen on tarkoitus olla elin, jonka puitteissa komissio ja jäsenvaltiot voivat keskustella, vaihtaa tietoja ja jakaa parhaita käytäntöjä asetukseen liittyvistä kysymyksistä. ETSK korostaa kuitenkin, että komission olisi pyydettävä palautetta paitsi asiantuntijoilta myös ennen kaikkea nettonollateollisuuden ja siihen liittyvien ammattijärjestöjen edustajilta. Komitea on tyytyväinen pyrkimykseen parantaa koordinoitua ja katsoo, että se olisi otettava foorumiin mukaan, jotta työntekijöiden, työnantajien ja kansalaisyhteiskunnan näkemykset tulisivat sen välityksellä järjestelmällisesti huomioiduiksi foorumin työssä.

3.7 Strategiset nettonollateknologiat

3.7.1 ETSK suhtautuu myönteisesti puhtaisiin teknologioihin tehtäviä ensisijaisia investointeja ja tällaisten teknologioiden tukemista koskevaan lähestymistapaan. Ehdotetun nettonollateollisuutta koskevan säädöksen nojalla tuettavien teknologioiden luettelossa jätetään kuitenkin pitkälti huomiotta energiaintensiivisten teollisuudenalojen hiilestä irtautuminen ja kiertotalousulottuvuus. Vuoden 2050 ilmastotavoitteiden saavuttaminen ei onnistu kilpailukykyistä kiertotaloutta rakentamatta: jätteiden hyödyntäminen, hiilidioksidin talteenotto ja uusiutuvien luonnonvarojen käyttö syöttöaineena ovat kaikki toteuttamiskelpoisia keinoja supistaa päästöjä kaikilla teollisuudenaloilla ja vähentää EU:n riippuvuutta raaka-aineiden tuonnista. Komitea kehottaakin lainsäätäjiä laajentamaan strategisten nettonollateknologioiden luetteloa tämän mukaisesti.

3.7.2 ETSK kannattaa EU:n valmistuskapasiteettia koskevien selkeiden tavoitteiden ja päämäärien asettamista, erityisesti tavoitteita kattaa omalla kapasiteetilla 10 prosentin osuus unionissa tarvittavien strategisten mineraalien louhinnasta ja sitoutua samalla vahvasti ympäristön jatkuvaan suojelemiseen; saavuttaa 40 prosentin osuus materiaalien jalostuksesta ja myös edistää louhintakapasiteettia ja siten luoda todellista lisäarvoa; sekä päästä 15 prosentin kierrätysosuuteen vuoteen 2030 mennessä.

3.7.3 ETSK muistuttaa, että tuotantokustannusten nousun riski on suuri, koska lähes 25 prosenttia päästöistä on peräisin aloilta, joilla päästöjen vähentäminen on vaikeaa ja joilla hiilestä irtautuminen toivotussa aikataulussa merkitsee väistämättä korkeampia tuotantokustannuksia. Tämä voi johtaa toimitushäiriöihin ja kyvyttömyyteen tyydyttää markkinoiden tarpeita. On erittäin todennäköistä, että tuotantokustannukset nousevat, kunnes uudet teknologiat saadaan otettua käyttöön. Tämä aiheuttaa saatavuusongelmia ja johtaa hinnankorotuksiin, jotka siirtyvät arvoketjun muiden tuotteiden hintoihin.

Bryssel 13. heinäkuuta 2023.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE*

ISSN 1977-1053 (sähköinen julkaisu)
ISSN 1725-2490 (painettu julkaisu)

**Euroopan unionin
julkaisutoimisto**
L-2985 Luxemburg
LUXEMBURG

FI